
VOJENSKÉ ROZHLEDY

Czech Military Review

2002

3

TEORETICKÝ ČASOPIS ARMÁDY ČESKÉ REPUBLIKY

VOJENSKÉ ROZHLEDY

ROČNÍK 11 (43)

VOJENSKÁ STRATEGIE ČESKÉ REPUBLIKY

ÚVOD

Vojenská strategie České republiky (dále jen Vojenská strategie ČR) je výchozím dokumentem pro výstavbu a použití ozbrojených sil České republiky [1]. Rozpracovává principy obranné politiky, definované v Bezpečnostní strategii České republiky. Vychází ze základních ustanovení Strategické koncepce NATO a na ní navazující směrnici Vojenského výboru NATO k implementaci jejích vojenských aspektů, aktuálního hodnocení stavu a předpokládaného vývoje bezpečnostní situace a závěrů připravované reformy ozbrojených sil České republiky.

Vojenská strategie ČR patří společně s příslušnými zákony mezi základní bezpečnostní dokumenty České republiky, které, v souladu se členstvím České republiky v Organizaci Severoatlantické smlouvy (dále jen NATO) a se závazky vyplývajícími z mezinárodního práva, vytvářejí politické zadání pro plnění vojenských úkolů obrany země a jejich vymezení vůči ostatním složkám podílejícím se na zajištění bezpečnosti státu. V souladu s politikou České republiky rovněž vytváří podmínky pro aktivní podíl ozbrojených sil České republiky na realizaci Evropské bezpečnostní a obranné politiky (dále jen ESDP).

Předchozí Vojenská strategie samostatné České republiky byla přijata vládou České republiky v březnu 1999, těsně po vstupu České republiky do NATO. Vzhledem k velmi krátkému časovému úseku mezi vstupem do NATO a přijetím Vojenské strategie ČR, nemohla ještě plnohodnotně reagovat na všechny související aspekty. Členství České republiky v NATO zásadně ovlivnilo postavení státu v mezinárodním bezpečnostním prostředí a tato skutečnost se stala, společně s hlubším poznáním aspektů členství a hodnocením dosaženého stupně integrace v rámci rozvoje obranných schopností, hlavním důvodem pro novelizaci Vojenské strategie ČR a reformu ozbrojených sil České republiky.

Bezpečnost státu je zajišťována komplexním systémem opatření, v rámci něhož mohou ozbrojené síly působit jak samostatně, tak v rámci asistence ostatním složkám podílejícím se na zajištění bezpečnosti. Vojenská strategie ČR v tomto smyslu vyjadřuje základní postoje a ambice České republiky v otázkách vojenské obrany a podílu ozbrojených sil České republiky na zajištění bezpečnosti, stanovuje jejich poslání, hlavní úkoly, zásady použití a výstavby, včetně specifikace potřebných prostředků a zdrojů.

Kapitola **Hodnocení bezpečnostní situace** podává stručný přehled o bezpečnostních hrozbách a rizicích, z nichž vyplývá, **PROČ** je nutné vytvářet kapacity k zajištění vojenské obrany. Kapitola **Poslání a úkoly ozbrojených sil České republiky** vyjadřuje, **CO** musí být ozbrojené síly České republiky schopny plnit k zajišťování jejich bezpečnostních zájmů. Kapitola **Strategie vojenské obrany České republiky** souhrnně vyjadřuje **JAK** naplňovat poslání a úkoly obrany České republiky a jak k tomu připravovat ozbrojené síly České republiky. Kapitola **Obranné prostředky a zdroje** dává odpověď na otázku **ČÍM** budou úkoly obrany České republiky realizovány, resp. jaké hlavní prostředky a zdroje k tomu budou zapotřebí.

HODNOCENÍ BEZPEČNOSTNÍ SITUACE

Vnější bezpečnostní prostředí se pro Českou republiku zásadním způsobem změnilo vstupem do NATO, jímž byl splněn jeden z hlavních strategických cílů bezpečnostní politiky země. Bezpečnost České republiky je takto zajištěna nejspolehlivějším možným způsobem v rámci současného bezpečnostního prostředí. Kromě posílení pozice ve společenství demokratických států a začlenění se do nejsilnější obranné struktury současného světa, Česká republika rovněž převzala příslušný díl odpovědnosti za bezpečnost spojenců a realizaci bezpečnostní politiky NATO.

Pro bezpečnost euroatlantického regionu sehraává zásadní roli udržování a rozvoj transatlantické vazby, v jejíž bezpečnostně-politické a obranné dimenzi hraje NATO ústřední roli. Výzvy, před kterými NATO stojí v důsledku vývoje bezpečnostního prostředí a zejména zapojení do boje proti terorismu, vedou ke zvýraznění a přesunu některých priorit a rozšíření spektra řešených úkolů. S tím koresponduje proces rozšiřování o nové členy, vnitřní adaptace a rozvoj schopností NATO, prohlubující se spolupráce s partnerskými a dalšími nečlenskými zeměmi.

V souvislosti s prohlubováním své Společné zahraniční a bezpečnostní politiky (CFSP) se posiluje význam Evropské unie pro zajišťování evropské bezpečnosti. S rozvojem integrace Evropy se zvyšuje akceschopnost Společné evropské bezpečnostní obranné politiky (CESDP), která Evropské unii poskytne nástroje k samostatnému vedení mírových, záchranných a humanitárních operací. V rámci naplňování tzv. Evropského základního cíle (EHG) vznikají příslušné vojenské kapacity, doplněné o policejní síly a další civilní složky.

Vnitřní bezpečnost České republiky je ovlivňována řadou hrozeb a rizik, jejichž úroveň se pravidelně posuzuje a následně promítá do úkolů příslušných složek. Současné trendy nárůstu rozsahu a významu konkrétních směrů hrozeb a rizik se přenášejí do zvýšených nároků na asistenční roli ozbrojených sil České republiky.

Z Bezpečnostní strategie České republiky vyplývají následující **životní a strategické zájmy**, které se vztahují zásadním způsobem k působnosti ozbrojených sil České republiky:

- **životní zájmy** – zajištění existence, suverenity, územní celistvosti, principů demokracie a právního státu a vytvoření základních podmínek pro život svých občanů,
- **strategické zájmy** – zvyšování obranyschopnosti České republiky a podíl na zajišťování obrany spojenců; účast v operacích pod vedením NATO, dalších mezinárodních organizací a účelově vytvářených koaličních uskupení; posilování regionální spolupráce; proces rozšiřování NATO; pokračování procesu odzbrojení; zachování přítomnosti USA v Evropě; posilování bezpečnosti v euroatlantickém regionu; účast na vytváření a realizaci ESDP.

Na základě vyhodnocení bezpečnostních hrozeb a rizik definovaných v Bezpečnostní strategii České republiky, Strategické koncepci NATO a příslušných zpravodajských hodnoceních je bezpečnostní situace České republiky z hlediska možných dopadů do oblasti obrany a působení ozbrojených sil souhrnně charakterizována následujícími aspekty:

- vznik rozsáhlejší konvenční agrese proti České republice i NATO je v předvídatelném horizontu vysoce nepravděpodobný a případnou hrozbu bude možno odhalit s dostatečným předstihem, umožňujícím přijmout adekvátní opatření,
- v dlouhodobé perspektivě však tuto možnost, včetně napadení zbraněmi hromadného ničení, nelze vyloučit a je nutno ji zohlednit v koncepci výstavby a přípravy ozbrojených sil České republiky,

- ❑ vážnou bezpečnostní hrozbu v současné době představují státy, nevládní skupiny a organizace, které nerespektují principy mezinárodního práva a demokracie a dopouštějí se násilí, potlačování lidských práv a svobod na vlastním teritoriu i teroristických útoků a akcí v celosvětovém měřítku,
- ❑ aktuálnost hrozby teroristických útoků, v rámci nichž mohou být zákeřným způsobem použity nejrůznější druhy zbraní a nebezpečných prostředků, se podstatně zvýraznila a získala nový rozměr v podobě šíření zbraní hromadného ničení; velmi obtížná předvídání takového útoku vytváří specifické požadavky jak v oblasti odhalování a prevence, tak z hlediska účinných prostředků k jejich odvracení či odstraňování následků,
- ❑ nadále přetrvávají a v mnoha případech se zvyšují bezpečnostní rizika nevojenského charakteru, pramenící zejména z přetrvávajících náboženských a etnických konfliktů, hospodářských problémů a nestability politického řádu, přičemž tato rizika mohou vyústit v omezené ozbrojené lokální konflikty, hrozící možným rozšířením,
- ❑ další hrozby nevojenského charakteru jsou spojeny zejména s možným zneužitím nebezpečných látek a technologií, přírodními a průmyslovými katastrofami, organizovaným zločinem, masivními a nelegálními migracemi osob, šířením drog, narušením informačních a řídicích systémů, ohrožením pořádku a majetku občanů.

POSILÁNÍ A ÚKOLY OZBROJENÝCH SIL ČESKÉ REPUBLIKY

Bezpečnost a obrana státu jsou záležitostmi celé společnosti. Na jejich zajištění se společně s ozbrojenými silami České republiky podílejí ozbrojené bezpečnostní sbory, záchranné sbory a havarijní služby v součinnosti se státními orgány, orgány územních samosprávných celků a dalšími právníky a fyzickými osobami.

Boj proti terorismu principiálně nemění poslání a hlavní úkoly ozbrojených sil České republiky, avšak vyvolává zvýšené nároky na rozvoj jejich schopností.

Oblast obrany státu

Hlavním posláním ozbrojených sil České republiky je obrana České republiky a prosazování jejích bezpečnostních zájmů. Jejich základním úkolem je připravovat se k obraně České republiky a bránit ji proti vnějšímu napadení.

V rámci členství České republiky v NATO budou ozbrojené síly České republiky udržovat a rozvíjet svou schopnost k působení v rámci kolektivní obrany ve smyslu článku 5 Severoatlantické smlouvy. Budou tak současně přispívat k celkovému obrannému potenciálu NATO a zároveň se připravovat přijmout v případě potřeby alianční síly posílení na vlastním území.

Oblast asistenčních operací

V souladu se zákony České republiky budou ozbrojené síly České republiky rovněž plnit úkoly k zajištění demokracie, vnitřního pořádku a bezpečnosti. Mezi tyto úkoly patří střežení objektů důležitých pro obranu státu, asistence Policii České republiky při zajišťování ochrany státních hranic a plnění pořádkové a ochranné služby, pomoc v záchranných pracích při pohromách nebo jiných závažných situacích ohrožujících životy, zdraví, značné majetkové hodnoty nebo životní prostředí.

Oblast zvládání krizových situací

a) krizové situace vojenského charakteru

Ozbrojené síly České republiky se budou v souladu s Chartou Organizace spojených národů a politikou České republiky rovněž připravovat k účasti a aktivně se podílet na operacích ke zvládání krizových situací mimo území České republiky, a to zejména v operacích vedených NATO nebo Evropskou unií, Organizací spojených národů či Organizací pro bezpečnost a spolupráci v Evropě nebo v rámci účelově vytvářených koaličních uskupení.

Pro plnění těchto úkolů budou ozbrojené síly České republiky zpravidla působit mimo území České republiky v rámci koaličního uskupení.

b) krizové situace nevojenského charakteru

Schopnosti ozbrojených sil České republiky bude možné využít k poskytnutí pomoci při řešení krizových situací humanitárního charakteru, vzniklých v důsledku přírodních nebo průmyslových katastrof nebo při odstraňování následků ozbrojených konfliktů, včetně případné pomoci při obnově civilní infrastruktury.

Oblast záchranných operací

Vybrané síly a prostředky ozbrojených sil České republiky budou schopny samostatně nebo v součinnosti s jinými národními nebo mezinárodními subjekty plnit úkoly vyhledávání, záchrany a vytváření podmínek pro přežití jednotlivců nebo skupin osob vyskytujících se v bezprostředním ohrožení života, a to jak na území České republiky, tak i mimo něj.

Oblast mezinárodní vojenské spolupráce a posilování důvěry

Ozbrojené síly České republiky budou přispívat svými silami a prostředky při realizaci opatření k posilování důvěry a bezpečnosti v rámci zapojení České republiky do mezinárodních organizací, a při rozvoji bilaterálních i multilaterálních programů spolupráce s demokratickými zeměmi a jejich ozbrojenými silami, včetně výstavby společných jednotek. Vojenská spolupráce bude prioritně rozvíjena se spojenci v NATO, dále potom se zeměmi Evropské unie, zeměmi v bezprostřední blízkosti České republiky a zeměmi zapojenými do programu Partnerství pro mír.

Oblast civilně-vojenské spolupráce

Ozbrojené síly České republiky se budou v rámci vzdělávacích, společenských, kulturních a dalších činností podílet na rozvoji v oblasti civilně-vojenské spolupráce, a to jak na státní a regionální, tak na mezinárodní úrovni.

Politicko-vojenské ambice

Česká republika vyčleňuje v principu všechny síly a prostředky Armády České republiky (dále jen AČR) pod velení nebo řízení NATO pro potřeby kolektivní obrany. Dále vyčleňuje část sil a prostředků pro použití v rámci mezinárodních misí vytvářených pro řešení krizových situací

vojenského i nevojenského charakteru. V souladu s přijatými principy reformy ozbrojených sil České republiky musí AČR dosáhnout schopností potřebných k naplňování následujících politicko-vojenských ambicí:

- účastnit se všemi silami v operaci společné obrany podle čl. 5 Severoatlantické smlouvy, která může zahrnovat i mobilizaci záloh, nebo
- po dosažení počátečních operačních schopností [2] se účastnit jedné operace reagující na krizové situace vyšší intenzity (prosazení míru mimo čl. 5 Severoatlantické smlouvy) kontingentem odpovídajícím brigádě pozemních sil v počtu do 5000 osob nebo z hlediska vynaložených zdrojů ekvivalentním prvkem vzdušných sil, nebo kombinací pozemních a vzdušných sil po dobu maximálně šesti měsíců (bez rotace), při současném zachování schopnosti přijetí sil NATO na vlastním teritoriu a zabezpečení aktivní účasti AČR v aliančním integrovaném systému protivzdušné obrany, dále jen NATINEADS (NATO Integrated Extended Air Defence System), nebo
- dlouhodobě se účastnit v jedné operaci reagující na krizové situace nižší intenzity (podpora, resp. udržení míru mimo čl. 5 Severoatlantické smlouvy) kontingentem odpovídajícím praporu pozemních sil v počtu do 1000 osob nebo z hlediska vynaložených zdrojů ekvivalentním prvkem vzdušných sil, nebo kombinací pozemních a vzdušných sil, při současné možnosti krátkodobé účasti v druhé, následně vzniklé a paralelně probíhající operaci (humanitární pomoc, odstraňování následků katastrof) kontingentem v síle do 250 osob po dobu maximálně šesti měsíců bez rotace [3], při současném zachování schopnosti přijetí sil NATO na vlastním teritoriu a zabezpečení aktivní účasti AČR v NATINEADS, a současně
- plnit úkoly na teritoriu státu, vyplývající ze zákonů České republiky.

AČR bude udržovat a dále rozvíjet své schopnosti pro přijetí aliančních sil posílení a aktivně se podílet na činnosti NATINEADS.

Možnosti ozbrojených sil České republiky naplnit úroveň politicko-vojenských ambicí jsou podmíněny realizací reformy ozbrojených sil České republiky, udržením adekvátní úrovně výdajů na obranu a jejich efektivním využitím. U specifikovaných jednotek to znamená k termínu dosažení počátečních operačních schopností [4] zajistit:

- schopnost dlouhodobého působení v prostoru nasazení (udržitelnost),
- schopnost společného působení (interoperabilitu) se silami a prostředky NATO,
- přepravitelnost prostředky strategické přepravy kombinovaným způsobem v celém prostoru možných operací,
- schopnost efektivního bojového nasazení a průzkumu,
- požadovanou úroveň systémů velení a řízení,
- logistickou soběstačnost a zabezpečení vlastní ochrany v prostoru nasazení,
- všestranné zabezpečení osob.

Po dosažení počátečních operačních schopností bude pokračovat přechod k cílové organizační struktuře ozbrojených sil České republiky a v závislosti na dostupných zdrojích bude postupně dosaženo jejich cílových operačních schopností.

Základem pro stanovování cílových operačních schopností ozbrojených sil České republiky je jejich přímá vazba na cíle výstavby sil NATO [5].

STRATEGIE VOJENSKÉ OBRANY ČESKÉ REPUBLIKY

K zajištění vojenské obrany České republiky je budován komplex sil a prostředků disponujících odpovídajícími schopnostmi k dosažení stanovených cílů a plnění úkolů v souladu se zásadami operačního použití AČR.

Obecná východiska

Strategie vojenské obrany České republiky je založena na použití vlastních sil a prostředků, bezpečnostních zárukách a závazcích vyplývajících z členství v NATO. Základem úspěšného působení České republiky v rámci NATO či jiných koaličních uskupeních je rozvoj vlastních obranných schopností.

K obraně a zajištění životních zájmů použije Česká republika všech dostupných prostředků, včetně vojenské síly. K prosazování svých strategických zájmů bude využívat prostředky přiměřené situaci.

Realizace základního poslání ozbrojených sil České republiky je založena na principu zajištění obrany státu primárně mimo jeho vlastní území, který minimalizuje možnost vzniku ozbrojeného konfliktu na území České republiky.

Strategie vojenské obrany České republiky je podepřena výstavbou optimální struktury a budováním schopností ozbrojených sil České republiky v rámci systému založeném na efektivním využívání zdrojů při současném akceptování přijatelné úrovně bezpečnostních rizik. Primárně budou uplatňovány nástroje preventivního působení, které budou v případě nedostatečnosti doplněny adekvátními opatřeními reakce.

Strategie vojenské obrany České republiky je založena na třech pilířích, které v sobě vždy zahrnují preventivní i reaktivní působení a národní i alianční podíl a odpovědnost za jejich realizaci:

- 1. pilíř:** Schopnost účastnit se aliančních operací všestranně připravenými a zabezpečenými mobilními silami. Tato schopnost je vytvářena v souladu s prioritou zajištění obrany mimo území České republiky a zahrnuje nasazení předurčených sil podle povahy a rozsahu krizové situace a v souladu s definovanými politicko-vojenskými ambicemi a principy stupňované pohotovosti k operacím, jejich zapojení do operací NATO či účelové koalice s maximální bojovou efektivitou, udržení a zabezpečení po celou dobu trvání operace.
- 2. pilíř:** Ochrana a obrana vzdušného prostoru ČR zejména prostřednictvím aktivní účasti v NATINEADS. Účinnost plnění odpovídajících úkolů závisí na použití nadzvukových letounů s plnohodnotnými schopnostmi operačního působení, spolu s rozvojem dalších pozemních prvků a systémů velení, řízení a průzkumu, včetně pasivních sledovacích systémů.
- 3. pilíř:** Příprava a realizace nezbytných opatření pro možné přijetí aliančních sil posílení na území České republiky doprovázených plněním potřebných bezpečnostních opatření na vlastním teritoriu, včetně opatření mobilizace podle příslušných plánů a konkrétních upřesnění.

Zajištění bezpečnosti České republiky na alianční i národní úrovni bude i nadále realizováno především **preventivními opatřeními**. Opatření přijímaná až **v reakci** na vznik krizové situace jsou považována za doplňková. Účinnost preventivního (odstrašujícího) působení minimalizuje nutnost reaktivních opatření.

Preventivní působení bude založeno hlavně na:

- ❑ efektivním systému řízení a schopnosti přijímání adekvátních opatření,
- ❑ účinnosti vojenského zpravodajství, trvalém vyhodnocování bezpečnostní situace eliminujícím možnost překvapení, zahrnujícím intenzivní výměnu zpravodajských informací se spojenci,
- ❑ aktivní účasti ozbrojených sil České republiky v rámci preventivních opatření k zabránění vzniku nebo řešení krizových situací zejména v rámci NATO a Evropské unie,
- ❑ připravenosti, odstrašující síle a schopnostech ozbrojených sil České republiky, budovaných současně na základě principů rozumné dostatečnosti, vnitřní vyváženosti, efektivní specializace, stupňované pohotovosti a flexibility použitelnosti jednotlivých struktur,
- ❑ schopnosti přijetí aliančních sil posílení a záruce kolektivní obrany při aplikaci článku 5 Severoatlantické smlouvy,
- ❑ připravenosti systému řešení krizových situací a jeho propojení s aliančním Systémem reakce na krizové situace [6],
- ❑ všestranné přípravě a zabezpečení vojáků v činné službě, v záloze i občanských zaměstnanců,
- ❑ maximální úrovni interoperability se spojeneckými silami prostřednictvím standardizace, koordinovaného postupu ve všech oblastech plánování obrany, tvorby společných doktrín a účasti na společných cvičeních.

Programy rozvoje ozbrojených sil České republiky budou v procesu plánování členěny, v souladu s prioritami a dostupností zdrojů, do specifických kategorií s cílem vytvořit podmínky pro jejich pružné přizpůsobování vývoji bezpečnostního prostředí.

Zásady výstavby ozbrojených sil České republiky

Struktura ozbrojených sil České republiky, jejich velikost a schopnosti jsou odvozeny od předpokládaných úkolů a příslušných zdrojových omezení a musí respektovat principy vnitřní vyváženosti a rozumné dostatečnosti. Důraz bude kladen na rozvoj schopností jednotek plnit celou škálu možných misí v aliančním i národním měřítku. Současně bude rozvíjena specializace schopností ozbrojených sil České republiky, která však nesmí být na úkor jejich vnitřní vyváženosti.

Prostředky a schopnosti ozbrojených sil České republiky jsou vytvářeny jako jeden komplex, jehož některé prvky mohou být současně předurčeny pro různé způsoby použití, a to jak z pohledu jejich nasazení v národních podmínkách, tak z hlediska jejich možného vyčlenění při realizaci mezinárodních závazků České republiky.

Optimalizace struktury ozbrojených sil České republiky a efektivní využívání zdrojů jsou předmětem obranného plánování, jehož hlavním cílem je dosažení jejich požadovaných schopností.

Mírová struktura ozbrojených sil České republiky bude postavena tak, aby byly schopny splnit celé spektrum úkolů vyplývajících z politicko-vojenských ambicí České republiky stanovených pro mírový stav. Zároveň bude vytvořen systém opatření (plánovacích, výcvikových, operačních, mobilizačních, ekonomických, právních aj.), umožňujících postupný přechod ozbrojených sil České republiky na válečnou strukturu, jejich plné zapojení do operací podle

článku 5 Severoatlantické smlouvy nižší i vyšší intenzity a plnění úkolů obrany České republiky v souladu s přijímáním předběžných a mobilizačních opatření.

Válečná struktura mobilizované AČR nepřesáhne 1,8 násobek mírových počtů.

Jednotlivé prvky struktury AČR budou zařazeny do stupňů pohotovosti tak, aby bylo zabezpečeno co nejefektivnější plnění plánovaných operačních úkolů ve vazbě na jejich vyčlenění pro NATO, Evropskou unii a Organizaci spojených národů. Dělí se na síly:

- ☐ **vysoke pohotovosti** [7], dále členěné na síly
  - ☐ **ve stále pohotovosti,**
  - ☐ **okamžité reakce / prvního použití,**
  - ☐ **rychlé reakce,**
- ☐ **nižší pohotovosti,** které budou využívány mj. pro rotaci sil s vyšší pohotovostí,
- ☐ **dlouhodobě budované,** vytvářené mobilizačně.

V návaznosti na realizaci reformy ozbrojených sil České republiky bude vytvořen zjednodušený systém řízení. Strategický koncepční a řídicí stupeň bude tvořit ministerstvo obrany, včetně Generálního štábu AČR. Náčelník Generálního štábu bude odpovědný za vojensko odborné řízení AČR. Hlavním úkolem operačně-taktických stupňů řízení bude provádět výcvik a všestranně zabezpečovat vojska a připravovat je k operačnímu nasazení. Ke zlepšení koordinace velení, řízení a podpory jednotek v operačním nasazení bude na Generálním štábu AČR vytvořen spojený prvek operačního velení (Společné operační centrum).

Plná profesionalizace ozbrojených sil České republiky, která je spojena s ukončením institutu vojenské základní služby při současném zachování všeobecné branné povinnosti, je jedním ze zásadních předpokladů plnohodnotného a kvalitního plnění jejich poslání, úkolů a dosahování požadovaných schopností.

V rámci příspěvku ke zvyšování kolektivních obranných kapacit a mezinárodní specializace se ozbrojená síla České republiky zaměří zejména na rozvoj schopností v oblasti pasivních sledovacích systémů, detekce a identifikace chemických a biologických zbraní a na rozvoj systému a prvků zdravotnického zabezpečení. V tomto směru bude prioritně rozvíjena spolupráce s domácím obranným průmyslem v úzké vazbě na výzkumnou a vývojovou základnu. Postupně bude zvyšováno zapojení České republiky do mezinárodních programů obranného výzkumu, vývoje a vyzbrojování s prioritním zaměřením na programy NATO a Evropské unie.

OBRANNÉ PROSTŘEDKY A ZDROJE

Obranné prostředky a základní operační úkoly

Pro realizaci definovaného poslání a úkolů bude AČR, v souladu s reformou ozbrojených sil České republiky, disponovat následujícími základními vojenskými kapacitami:

- a) **Pozemními silami** v síle jedné mechanizované divize, která bude představovat hlavní část mobilních sil pro plnění úkolů prevence a reakce na krizové situace v národním i aliančním měřítku, v rámci celého spektra misí NATO. Svazky, útvary a zařízení pozemních sil budou organizovány a předurčeny tak, aby v závislosti na charakteru operace umožňovaly vytvářet potřebná úkolová uskupení. Modulární organizační struktura mechanizovaných

brigád a jednotek divizních útvarů bojové podpory a zabezpečení bude umožňovat jejich nasazení v operacích na základě definovaných politicko-vojenských ambicí s postupným navyšováním možností jejich rotace v souladu se záměrem realizace reformy ozbrojených sil České republiky.

- b) Vzdušnými silami v síle smíšené divize vzdušných sil, která bude zabezpečovat ochranu a obranu vzdušného prostoru České republiky zejména prostřednictvím aktivní účasti v NATINEADS, plnění úkolů bojové podpory pozemních sil, vzdušného průzkumu a elektronického boje, strategické a taktické přepravy osob a materiálu, letecké pátrací a záchranné služby, výcviku a dalších úkolů. Vzdušné síly budou organizovány v rámci leteckých základů taktického nadzvukového, taktického podzvukového, dopravního a vrtulníkového letectva, pozemních jednotek protivzdušné obrany, systému velení, řízení a průzkumu.
- c) Podpůrnými silami, které budou tvořeny vojenskými záchrannými a výcvikovými základnami a dalšími podpůrnými prvky primárně zajišťujícími všeobecnou podporu operací pozemních a vzdušných sil. Dále budou zajišťovat ochranu a obranu strategicky důležitých objektů, asistovat při mírových a záchranných operacích, při realizaci humanitární pomoci a centrálně zabezpečovat ozbrojené síly České republiky v oblastech logistiky, zdravotnictví, personalistiky a řízení vojenských správních úřadů. Rovněž budou plnit úkoly spojené s přijetím aliančních sil posílení.
- d) Vojenským zpravodajstvím členěným na příslušné prvky zpravodajských služeb, vojskového zpravodajství a průzkumu, které bude v rozsahu daném zvláštním zákonem získávat, shromažďovat a vyhodnocovat informace potřebné k zabezpečení vojenské obrany České republiky a jejích spojeneckých závazků a nepřetržitě vyhodnocovat rizika a ohrožení bezpečnosti České republiky, a tím zabezpečovat funkčnost preventivních opatření.
- e) Vojenskou policií, která bude provádět policejní ochranu ozbrojených sil České republiky a bude připravena působit v mezinárodních policejních jednotkách, mírových, záchranných a humanitárních operacích mimo území České republiky. Současně bude připravena poskytnout asistenční činnost ve prospěch všech složek Integrovaného záchranného systému.

Lidské zdroje

Získání a udržení kvalitních a vysoce motivovaných lidí pro službu v ozbrojených silách České republiky je klíčovou podmínkou pro realizaci cílů vyplývajících z politicko-vojenských ambicí Vojenské strategie ČR. Z hlediska zabezpečení lidských zdrojů pro potřeby ozbrojených sil České republiky zůstane zachován institut všeobecné branné povinnosti, který bude realizován až v rámci přijímání předběžných opatření ve stavu ohrožení státu a za válečného stavu. Služební povinnost bude spočívat v povinnosti vojáků v záloze vykonat povinná vojenská cvičení a v povinnosti mimořádné služby za stavu ohrožení státu a a válečného stavu.

Do doby přechodu k plně profesionálním ozbrojeným silám České republiky zůstane zachován institut vojenské základní služby, v rozsahu potřebném pro zajištění funkčnosti vojenských odborností nenaplněných profesionálními vojáky. Mírové počty AČR budou postupně snižovány k cílovému stavu profesionální armády 34 000 – 36 000 vojáků a do 10 000 občanských zaměstnanců. Rozsah záloh bude snížen na úroveň 0,8 násobku mírových počtů vojáků v činné službě. Bude provedena změna modelu tvorby a přípravy záloh, která bude založena na principu dobrovolného převzetí těchto závazků. V souladu s výstavbou profesionální AČR bude provedena komplexní reforma vojenského školství a přípravy profesionálů.

Péče o lidské zdroje je klíčovou podmínkou úspěchu profesionalizace AČR. V zájmu zvýšení přitažlivosti služby v ozbrojených silách České republiky pro kvalitní a vysoce odborně připravený personál vytvoří AČR systém motivačních opatření na všech stupních systému kariérního rozvoje. Důraz bude kladen zejména na oblasti náboru, sociálního zázemí, výcviku a možnosti zvyšování individuální kvalifikace v průběhu služby a na pomoc při přechodu do civilního života. Mezi významné aspekty tohoto procesu bude patřit jasná definice podmínek kariérního růstu a všestranná péče o kvalitu života vojenských profesionálů.

Materiálové zdroje

Materiálové zdroje pro obranu budou přednostně plánovány a zajišťovány z domácí průmyslové a hospodářské základny v rámci národního systému obranného plánování na základě definovaných požadavků ze strany Ministerstva obrany. V krizových situacích budou tyto zdroje ve formě nezbytných dodávek výrobků, prací a služeb zabezpečovány prostřednictvím opatření v systému hospodářské mobilizace, vytvářením státních hmotných rezerv a budováním infrastruktury v této oblasti. AČR postupně upraví v závislosti na možnostech státu v oblasti státních hmotných rezerv a uchování výrobních schopností skladbu svých zásob, sníží rozsah věcných prostředků v nedotknutelných zásobách a uložené techniky, které udržuje v míru.

Množství a struktura zásob AČR budou odpovídat standardům NATO a budou stanoveny tak, aby AČR byla schopna splnit stanovené úkoly. Požadavky AČR na nezbytné dodávky výrobků, prací a služeb pro stav ohrožení státu a válečný stav budou zajišťovány smluvně.

V rámci racionalizace systému zásobování a zabezpečování logistických a jiných služeb se výrazným způsobem bude zvyšovat podíl zabezpečovaný civilním sektorem, a to včetně smluvního zabezpečení přímých dodávek v krizových situacích.

Bude upraven rozsah vojenské infrastruktury, kterou tvoří komplex objektů a zařízení pro řízení a zabezpečení činnosti ozbrojených sil České republiky a spojeneckých sil při obraně státu. Základní prioritou v této oblasti bude uvolňování nadbytečných objektů. Dislokace sil se bude postupně soustřeďovat do posádek a vojenských základen v blízkosti výcvikových prostorů, které budou prioritně budovány v rámci pilotních programů reformy. K zabezpečení činnosti vojsk bude udržován v potřebném rozsahu systém obranné infrastruktury.

Finanční zdroje

Finanční zdroje vyčleňované ve státním rozpočtu pro kapitolu Ministerstva obrany by neměly po dobu realizace reformy ozbrojených sil České republiky klesnout pod hranici 2,2% hrubého domácího produktu. Pro úspěšnou realizaci reformy ozbrojených sil České republiky je podmínkou udržení této úrovně výdajů i v dalších letech za předpokladu, že se nebude zásadně měnit bezpečnostní situace. Financování přípravy jednotek AČR do zahraničních mírových a záchranných operací a k realizaci humanitární pomoci bude plně zabezpečováno v rámci rozpočtu Ministerstva obrany, výdaje spojené s jejich vysláním a působením budou kryty ze státního rozpočtu podle specifikace stanovené vládou, případně Parlamentem České republiky. Obdobným způsobem bude řešeno financování účasti ozbrojených sil České republiky na rozsáhlých akcích organizovaných na území České republiky ve prospěch zahraničních subjektů.

ZÁVĚR

Vojenská strategie ČR byla zpracována v rámci procesu strategické revize obrany a odráží závěry komplexního vyhodnocení bezpečnostního prostředí, analýzy současného stavu ozbrojených sil České republiky a rozpracovává požadavky vyplývající z Bezpečnostní strategie České republiky a aliančních strategických dokumentů. Vojenská strategie ČR je společně s koncepčními dokumenty zpracovávanými v rámci reformy ozbrojených sil České republiky základním výchozím dokumentem pro výstavbu a použití ozbrojených sil České republiky.

Novelizace Vojenské strategie ČR je podmíněna zásadními změnami vnější i vnitřní bezpečnostní situace a případnou aktualizací dokumentů, na něž Vojenská strategie ČR navazuje, a to zejména Bezpečnostní strategie České republiky a strategických koncepčních dokumentů NATO.

Vojenská strategie ČR byla schválena usnesením vlády ze dne 29. dubna 2002 č. 438.

Poznámky k textu:

- [1] Ozbrojené síly České republiky se v souladu se zákonem č. 219/1999 Sb., o ozbrojených silách České republiky, ve znění zákona č. 352/2001 Sb., člení na Armádu České republiky, Vojenskou kancelář prezidenta republiky a Hradní stráž.
- [2] Dosažení počátečních operačních schopností se v rámci reformy ozbrojených sil České republiky předpokládá k 1. lednu 2007.
- [3] Po dosažení počátečních operačních schopností s předpokladem rotace.
- [4] Uvedené požadované schopnosti se vztahují jak na jednotky předurčené k dosažení počátečních operačních schopností k 1. lednu 2007, tak na ostatní určené jednotky v cílové organizační struktuře ozbrojených sil v rámci cílových operačních schopností.
- [5] Cíle výstavby sil NATO jsou definovány v procesu aliančního plánování a zahrnují v sobě vojenské funkce a základní operační schopnosti, členěné podle tzv. NATO Task List.
- [6] Alianční Systém reakce na krizi – NCRS (NATO Crises Response System) nahradí současný NPS (NATO Precautionary System – Systém preventivních opatření NATO).
- [7] Konkrétní časové limity pro uvedení sil do pohotovosti podle příslušných stupňů jsou stanovovány a aktualizovány v závazných směrnicích NATO.

Tento program neustále prodávajte uvnitř i venku, tj. v rámci ozbrojených sil, v ČR a v NATO. Koncepti a její přínosy pro lidi udržujte v médiích.

Doporučení z nezávislého Hodnocení reformy ozbrojených sil České republiky, jehož autorem je generálporučík v.v. Dan Schroeder, US Army, červen 2002.

Koncepce výstavby profesionální Armády České republiky a mobilizace ozbrojených sil České republiky

Koncepce výstavby profesionální Armády České republiky a mobilizace ozbrojených sil České republiky obsahuje informace citlivé pro bezpečnost České republiky, a proto nemá veřejný charakter. Následující text je proto pouze koncentrovanou podobou předložených dokumentů shrnující veřejné informace.

1 Úvod

Koncepce výstavby profesionální Armády ČR a mobilizace ozbrojených sil ČR se snaží odpovědět na všechny rozhodující otázky výstavby ozbrojených sil. Proč mít armádu, jaké je její místo v bezpečnostním systému, jak má vypadat, kdy této podoby dosáhne, kolik to bude stát a co to společnosti přinese. Příprava dokumentu ukázala, že realizace reformy ozbrojených sil nebude snadná. Bude nesmírně těžké překonávat strnulé myšlení a jednání lidí, kteří posuzují všechny změny jen z hlediska svých předchozích zkušeností nebo ve jménu zachování svého současného postavení a vlivu.

Bude těžké překonat protekcionismus a upřednostňování vlastních zájmů jak v ozbrojených silách, tak v regionech, kterých se reforma dotkne. Reforma musí začít především u lidí.

V hlavách a srdcích všech, kteří se na jejím uskutečnění budou podílet. Reforma bude muset mimo jiné začít pochopením, že bezpečnost a obrana tvoří ucelený systém a armáda je sice velmi důležitou, ale jen jednou z jeho mnoha složek. Součástí reformy jsou opravné mechanismy, které umožňují pružně reagovat na reálný vývoj ve světě, v České republice nebo přímo v armádě a usměrňovat skutečný vývoj reformy.

Reformu však lze úspěšně uskutečnit jen tehdy, bude-li záležitostí celých ozbrojených sil, podpoří-li ji společnost a její instituce a stane-li se součástí dlouhodobé koncepce bezpečnosti a obranyschopnosti České republiky.

A. Analýza současného stavu

Současným vývojem ozbrojených sil České republiky se prolínají čtyři veličiny: vývoj bezpečnostního prostředí, zvláště po 11. září 2001; integrace České republiky do NATO; vývoj vojenství a moderních technologií; dědictví vlastní vzdálenější i nedávné minulosti. Jejich analýza je nezbytným předpokladem přípravy reformy ozbrojených sil České republiky.

Základní vývojové tendence v uplynulém období a jejich vyhodnocení

Vývoj bezpečnostního prostředí

Euforie z rozpadu bipolárního světa vedla v zainteresovaných státech k plošné redukci početních stavů ozbrojených sil a k redukci vojenských rozpočtů. Souběžně však nedošlo ke kvalitativním změnám ve schopnostech ozbrojených sil a k účelnějšímu využívání zdrojů,

aby bylo možno efektivně čelit staronovým a novým ohrožením a konfliktům. K odstranění této disproporce směřují změny, které dlouhodobě probíhají a budou probíhat jak v jednotlivých státech a jejich ozbrojených silách, tak v oblasti mezinárodní bezpečnostní spolupráce. Podle bezpečnostních analytiků nehrozí v evropském prostoru v nejbližších patnácti letech větší ozbrojený konflikt, který by nebylo možné včas zjistit a racionálně mu čelit. Ožil však militantní nacionalismus a náboženský fundamentalismus, zejména islámský. Rozrostl se mezinárodní organizovaný zločin, který usiluje o přístup k nejrůznějším zbraním, včetně zbraní hromadného ničení. Terorismus získal nové rozměry. Je nadnárodní a skrytý. Zneužívá sebeobětování lidí a využívá jak tradičních, tak netradičních a nestandardních prostředků. Je schopen udeřit i na doposud zdánlivě bezpečných místech. Obrana proti němu je proto souborem jak nevojenských, tak vojenských opatření na národní, mezinárodní i globální úrovni.

Vznikají nová ohrožení, která jsou důsledkem prohlubování ekonomických rozdílů mezi vyspělými a zaostávajícími regiony nebo výsledkem používání nových technologií.

V bezpečnostním prostředí, ve kterém se nachází i Česká republika, se celkově projevuje tendence k narůstání nevojenských ohrožení a k poklesu přímých vojenských ohrožení. Jednotlivé hrozby se však často prolínají a vyžadují asymetrické reakce. Bezpečnostní prostředí se vyznačuje značnou neurčitostí, kdy hrozby a jejich případné aktéry nelze jednoznačně identifikovat, a je tedy třeba být připraven pružně reagovat na celé jejich spektrum. V bezpečnostní oblasti se současně projevuje tendence k silné mezinárodní spolupráci a proces rozšiřování NATO o další země je toho významným projevem. Česká republika proto svým vstupem do NATO, rozvojem schopností podle jeho standardů a svým národním příspěvkem k rozvoji Aliance zajišťuje vlastní bezpečnost tím nejlepším možným způsobem, jaké současně uspořádání světa umožňuje. Reforma ozbrojených sil je vnímána jako součást celkového zajištění bezpečnosti České republiky, ke kterému je nezbytné:

- ☐ vybudovat ucelený národní bezpečnostní systém, založený na vzájemné spolupráci, interoperabilitě a harmonizaci činností jeho jednotlivých složek;
- ☐ dosáhnout maximální možnou úroveň interoperability národního bezpečnostního systému ČR na mezinárodní úrovni.

Vývojové tendence vojenství

Reforma ozbrojených sil musí citlivě postihovat současné tendence ve vojenství a rozvoj nových technologií.

Moderní vojenství pružně reaguje na požadavky společnosti a její vývoj. Zbytečné lidské oběti na vlastní, ale i na protivníkově straně, velké materiální škody a celkové ničení infrastruktury jsou dnes pro demokratické státy nepřijatelné. Z toho důvodu se ve vojenství klade čím dál větší důraz na preventivní úlohu ozbrojených sil a je vůle, aby se jejich ničící síla v bojových operacích využívala jen v případech, kdy prevence selhala. Spektrum vojenských operací se rozšiřuje i o operace nebojové (stabilizační a podpůrné). Současně se zvyšuje podíl ozbrojených sil v záchranných operacích a v asistenčních činnostech. Toto pojetí operací ozbrojených sil však vyžaduje přesně rozpoznat klíčová strategická místa protivníka a vytvořit vlastní schopnosti působit proti nim. Proto nebývale stoupá význam získávání, vyhodnocování, využívání a distribuce informací, zejména zpravodajskými orgány. Schopnost aktivní komunikace s veřejností, spolupráce se sdělovacími prostředky, civilně-vojenská spolupráce, ale i informační a psycho-

logické operace se stávají významnou součástí bezpečnostního systému. Dokonalé informace umožňují ještě před vznikem konfliktu získat a využít varovací dobu, v které se ozbrojené síly mohou na případný konflikt připravit. Proto lze při výstavbě ozbrojených sil uplatňovat princip účelné dostatečnosti. Bojové operace mají dnes třídimenzionální charakter již na taktické úrovni. Od této úrovně jednotky operují v úkolových uskupeních. Jejich vytváření vyžaduje modularitu, pružnost a mobilitu, což upřednostňuje „lehčí“ typ jednotky. To současně vyžaduje zdokonalit co nejvíce vybavení jednotlivce, jeho ochranu a celkové zabezpečení.

Požadavek minimálních ztrát vede k vývoji a zavádění přesné a inteligentní munice a neletálních (neusmrcujících) zbraní.

Požadavky na vybavení a schopnosti moderních ozbrojených sil jsou finančně velmi náročné. Jen málo zemí si může dovolit vybudovat na požadované úrovni celé spektrum ozbrojených sil. Proto vystupuje do popředí mezinárodní spolupráce, interoperabilita a specializace národních sil v rámci Aliance.

Vývojové tendence ozbrojených sil ČR

Současný stav Armády ČR je výsledkem téměř deseti let reorganizací, transformací a postupných změn. Jejich zásadním problémem byla neprovázanost se zdroji, a z toho důvodu byly jen souborem požadavků na bázi přání. Tento stav se pravidelně opakoval ve dvou až tříletých cyklech, a to vždy s ujišťováním, že požadovaný stav je už tím konečným.

Od vzniku Armády ČR byl vývoj jejího vnitřního prostředí negativně ovlivněn neochotou systematicky a dlouhodobě se vyrovnávat s totalitní minulostí a bipolárním viděním světa, a to jak v myšlení lidí, ve vojenství, ve stylu práce, v řízení rezortu a armády, tak ve vnitřních a vnějších vztazích a v dalších významných oblastech. Nebyl z toho důvodu ani formulován, přijat a prosazován soubor nových potřebných hodnotových a myšlenkových východisek, která by zásadním způsobem změnila vnitřní klima a vnitřní kulturu Armády ČR. Současná struktura Armády ČR je výsledkem bývalé strategie zabezpečování obrany České republiky pouze vlastními silami a na vlastním území. Strategie založené na extenzivní výstavbě ozbrojených sil, která ale ve zdrojových podmínkách České republiky nemohla být prakticky nikdy naplněna. Ke zvýšení požadovaných schopností vedla jen u vybrané části sil.

V **obraném plánování** se nepodařilo vytvořit mechanismus, který by efektivně usměrňoval výstavbu a přípravu obranného systému ČR a sladil jeho požadavky se zdroji. Dílčí plánovací aktivity výstavby, přípravy a použití ozbrojených sil nejsou dostatečně integrovány s dalšími prvky obranného systému. Národní plánování obrany se nepodařilo efektivně propojit s obranným plánováním Aliance. Dosavadní neuspořádanost, roztržštěnost a netransparentnost plánovacího systému je příčinou neuspokojivého stavu jak obranného systému obecně, tak Ministerstva obrany a ozbrojených sil České republiky zvláště.

V **systému plánování a rozpočtování** v rezortu Ministerstva obrany není dořešeno provázání věcného a finančního plánování. Plánují se úkoly a opatření, které často nejsou finančně zajištěny nebo je nelze vzhledem k omezeným zdrojům vůbec realizovat. Chybné plánování způsobuje nestabilitu rozpočtu.

Armádu České republiky tvoří pozemní síly, vzdušné síly, síly územní obrany, útvary a zařízení logistiky, vojsková zdravotnická služba a speciální jednotky. **Pozemní síly** prošly řadou organizačních, mobilizačních a dislokačních změn, při kterých se podstatně snížily počty osob, výzbroje a techniky.

Organizační struktura pozemních sil vychází ze strategie zabezpečení obrany České republiky pouze vlastními silami. Jejich výstavba narazila na omezené finanční a lidské zdroje. Současná naplněnost osobami nedosahuje ani padesáti procent. K dosažení potřebné akceschopnosti musí být mobilizačně doplňovány. Jednotypové mechanizované prapory, které tvoří bojové jádro pozemního vojska, jsou navíc koncipovány jako „těžké“ (mají dvě mechanizované roty na pásových bojových vozidlech a dvě tankové roty vybavené tanky T-72). Proto celková využitelnost těchto jednotek v současných operacích je velmi problematická.

Obdobná situace je i u druhů vojsk pozemních sil, které plní úkoly bojové podpory, bojového zabezpečení, logistické a zdravotní podpory. Jejich hlavními problémy jsou nízká naplněnost osobami a postupné zastarávání zbraňových systémů a techniky. Jediným svazkem, jehož struktura a naplněnost odpovídá novým požadavkům a který může být v míru použit bez rozsáhlejších opatření, je brigáda rychlého nasazení a jedinou jednotkou druhů vojsk stejných vlastností je rota chemické ochrany. Pozemní síly jsou dislokovány ve velkém počtu posádek. K udržování jejich infrastruktury je zapotřebí mnoho lidí a značné finanční prostředky. Vzdušné síly plní široké spektrum úkolů, z nichž prioritním je zabezpečení vzdušného prostoru České republiky v aliančním kontextu. Vzdušné síly jsou začleněny do integrovaného systému protivzdušné obrany NATO v Evropě (NATINEADS).

Účast vzdušných sil v tomto systému má některá omezení, která vyplývají zejména z technické zastaralosti prostředků, jimiž vzdušné síly dnes disponují. Jde jak o prostředky systému řízení a radiolokačního sledování, tak o letouny a raketové protiletadlové prostředky.

Česká republika vyvíjí a používá pasivní sledovací systémy, které by, za předpokladu jejich úspěšného vývoje, mohly v budoucnu nahradit radiolokátory středního dosahu. Jejich zavedení by bylo výhodné z operačního i finančního hlediska.

Vzdušné síly disponují mnoha typy letadel – taktickými, dopravními a speciálními. Po vyřazení letounů řady Su a MiG je letectvo vyzbrojeno dvaceti bojovými letouny MiG-21MF. Z toho je osm letounů po modernizaci a jsou schopny plnit (s určitými omezeními) úkoly stíhacího letounu podle klasifikace NATO. Jejich životnost však postupně končí v prvním čtvrtletí r. 2005. Dopravní letectvo v současnosti nezabezpečuje strategickou přepravitelnost a mobilitu vojsk.

Program víceúčelového lehkého bojového letounu L-159 ALCA je nejvýznamnějším, ale zároveň nejproblematictějším programem v modernizaci ozbrojených sil. Byl zahájen ještě před vstupem České republiky do Aliance a nepodporuje odpovídajícím způsobem naši integraci s NATO.

Protiletadlové raketové vojsko nesplňuje požadavky minimální interoperability s NATO, a není proto v současnosti zařazeno do integrovaného systému protivzdušné obrany NATO v Evropě.

Současná úroveň zabezpečení vzdušného prostoru České republiky je na hranici bezpečnostní udržitelnosti. Jen stabilita bezpečnostního prostředí podpořená naším členstvím v NATO umožňuje učinit závěr, že nepředstavuje zásadní bezpečnostní riziko pro Českou republiku.

Síly územní obrany plní široké spektrum úkolů ve prospěch teritoria a činí rozsáhlá opatření v případě mobilizačního rozvíjení ozbrojených sil. Tvoří je velitelství územní obrany a územní vojenské správy, které plní úkoly státní správy v oblasti brannosti a zajišťují administrativu související s mobilizačním a válečným doplňováním ozbrojených sil. Dále pět záchranných a výcvikových základů, které zabezpečují záchranné a vyprošťovací práce ve prospěch civilní ochrany a integrovaného záchranného systému. Výcviková a mobilizační základna provádí výcvik vojáků základní služby pro potřeby sil územní obrany a je předurčena pro mobilizační úkoly. Mobilizační sklady udržují a ošetřují materiál pro válečně vytvářené jed-

notky a zařízení. Po doplnění na válečné počty jsou síly územní obrany předurčeny k ochraně a obraně území a důležitých objektů, k pořádkové a hlídkové službě, k ženíjnmu zabezpečení teritoria a k provádění chemického a radiačního průzkumu. K zabezpečení těchto úkolů se mobilizačně vytvářejí motorizované prapory, strážní prapory, ženijní svazky a útvarů, pěší roty a družstva chemického a radiačního průzkumu.

Systém logistické podpory, který řídí a realizuje zásobování Armády České republiky materiálem a službami jak při její výstavbě a přípravě, tak při jejím nasazení v operaci, byl v roce 1994 centralizován. Z toho důvodu bylo vytvořeno velitelství logistiky v podřízenosti náčelníka generálního štábu, které má v současnosti ve své podřízenosti třicet dva svazků, útvarů a zařízení. Logistická podpora pozemním a vzdušným silám v operaci je však neúnosně závislá na mobilizaci a neodpovídá tak novému pojetí strategie obrany České republiky. Nedostatky v celkovém plánování obrany, zejména nepropojenost věcného a finančního plánování, mají za následek, že jsou kladeny nereálné požadavky na logistický systém. Systémová nejasnost řízení logistiky na úrovni Ministerstva obrany a generálního štábu se negativně promítá v řízení a realizaci komplexní logistické podpory.

Akvizice byly centralizovány v místě, kde však současně nebyla odpovědnost za naplňování věcných úkolů. Armádní sklady jsou přetíženy nadměrným množstvím zásob s nevhodnou skladbou, z části prakticky nepoužitelných. Skladba nemovitého majetku neodpovídá potřebám armády a neúměrně zatěžuje rozpočet.

Zdravotnická služba plní dobře úkoly zdravotnického zabezpečení vojsk při výcviku a v mírovém životě v posádkách. Závažné nedostatky jsou ve schopnostech služby poskytovat větší zdravotnické kapacity pro zabezpečování pozemních a vzdušných sil při nasazení v operacích.

Ozbrojené síly jsou dislokovány ve 133 posádkách a využívají dalších 33 dislokačních míst. **Dislokace armády** je výsledkem vojensko-odborných požadavků a z části i politických kompromisů, které se postupně uplatňovaly při reorganizacích armády od roku 1993. Počty posádek byly a jsou důsledkem předimenzované mírové i válečné organizační struktury ozbrojených sil. Dislokace je ekonomicky neefektivní, stavební zanedbanost se odhaduje až na dvacet pět miliard Kč.

Řízení Ministerstva obrany a velení Armádě ČR má třístupňovou strukturu: strategický stupeň (Ministerstvo obrany s generálním štábem), operační stupeň (velitelství jednotlivých druhů sil, logistiky a vojskové zdravotnické služby) taktický stupeň (velitelství svazků a útvarů).

Systém řízení je výsledkem několika reorganizací, které se uskutečnily od roku 1993. Při nich nebyly důsledně realizovány obecné zásady řízení a velení, nebyly systémově definovány kompetence a odpovědnosti jednotlivých stupňů a docházelo k překrývání a zdvojení působnosti.

Přes několikanásobnou reorganizaci Ministerstva obrany se nepodařilo systémově správně rozdělit působnost mezi jeho civilně-správní část a generální štáb. Nebyl důsledně uplatněn princip „kdo má odpovědnost, má i pravomoc“. Z toho důvodu jsou odpovědnosti rozptýleny a odtrženy od pravomocí. Koncepční činnost a rozhodovací procesy postrádají koordinaci a týmové způsoby práce. V systému řízení a velení nejsou zabudovány autoregulační mechanismy a není dostatečně flexibilní. Nereagoval v odpovídající míře na vstup České republiky do Aliance, kdy se zásadním způsobem změnila požadavky na plánování obrany, operační nasazení a velení vojskům v operaci a například velitelství operačních stupňů tak zcela ztratila svá opodstatnění.

Principy krizového řízení nebyly chápány jednotně a krizové řízení nebylo provázáno s operačním plánováním a velením vojskům. Na všech stupních byla potlačena funkce kontroly jako nedílné součásti řídicího procesu. Analytická činnost se často omezuje na výčet kvantitativních ukazatelů. Závěry analýz jsou jen výjimečně využívány v rozhodovacích procesech, což v konečném důsledku vede k subjektivismu.

Lidské zdroje. Lidé, zejména při nasazení v operacích a misích, byli v minulosti zdrojem všech úspěchů armády, a to přes všechny systémové nedostatky organizace. Řízení lidských zdrojů, které je součástí vrcholového řízení rezortu, však neprošlo zásadnější systémovou změnou.

Demografický vývoj mužské populace, pokles počtu branců schopných vojenské služby a neochota k nástupu vojenské základní služby jsou limitujícími veličinami pro existenci funkční armády, která je založena na služební povinnosti občanů. Společně se vzrůstající potřebou nasazovat armádu v operacích mimo naše území a s požadavkem vysoké úrovně vycvičenosti potvrzuje nezbytnost přejít k plně profesionální armádě.

Personalistika se dosud orientovala zejména na celkové početní stavy ozbrojených sil, bez definování cílových počtů v hodnostních sborech. Početní stavy každý rok významně klesaly, ale poměr osob mezi jednotlivými sbory se měnil velmi pomalu. Systemizace služebních míst, zejména jejich vazba na hodnostní sbory, zpracování jejich katalogu a provázanost s platovým systémem, byla dlouhodobě nedostatečně řešena. Obdobně i kariérní řád zůstal jen u stanovení zásad, ale kariérní dráhy nebyly definovány v souvislosti s reálnou organizační strukturou. Od roku 2000 se podařilo zahájit výstavbu nového systému získávání vojenských profesionálů na principech personálního marketingu. Byl vybudován a do reálného provozu uveden personální informační systém.

Do vzdělávání se negativně promítla nedokončená systemizace služebních míst. Vysokoškolské studium sice zabezpečuje kvalitní úroveň akademických znalostí, není však dostatečně spojeno s přípravou na působení důstojníka - vojenského manažera. Současně se do výchovy studentů nepodařilo prosadit tradiční vojenské hodnoty. Vznikl tak rozpor mezi reálnými potřebami ozbrojených sil a výstupy z vojenského školství. Poměr počtů zabezpečovacího personálu k počtu studentů ukazuje na nízkou efektivitu.

V oblasti **kvality života** nebyly v potřebné míře rozvíjeny programy orientované na potřeby vojáka, kterým by se podařilo eliminovat nevýhody vojenské služby.

Prioritou **finančního zabezpečení** osob je dosáhnout soulad mezi služebním, hodnostním a platovým postupem. Současná právní úprava odměňování vojáků z povolání to zatím neumožňuje.

Výcvik a příprava štábů. Úroveň výcviku vojsk, až na vybrané jednotky brigády rychlého nasazení a 9. roty chemické ochrany, neodpovídá požadavkům, které by zabezpečovaly dosažení stanovených počátečních operačních schopností. Armáda disponuje dostatečnou kapacitou výcvikových prostorů a posádkových cvičišť, jejich výcviková zařízení však neodpovídají soudobým požadavkům. Výjimkou jsou některé útvary, které mohou využívat moderních simulátorů. Jejich dislokace však neumožňuje využití většiny počtem útvarů.

V současné době se zpracovávají výcvikové programy pro přípravu profesionálních jednotek. Pro novou koncepci výcviku nemá ale armáda odpovídající programy a předpisy u základního výcviku jednotlivců a výcviku záloh. Prostředky vynakládané na výcvik vojsk jsou nedostatečné. Nepostačují zejména na pořízení potřebného množství pohonných hmot a některých druhů munice. Problémy jsou zvláště se zabezpečením výcviku pilotů a ve výcviku tankových a protiletadlových jednotek.

V přípravě velitelů není na dostatečné úrovni individuální příprava osob. V armádě také není dosud zaveden tzv. E-learning, který představuje velmi efektivní systém individuálního vzdělávání.

Mobilizace ozbrojených sil České republiky je v současnosti jedním z mimořádných opatření stanovených zákonem, na jehož základě jsou útvary a zařízení ozbrojených sil doplňovány na válečné počty. Doplnění osobami představuje v porovnání s mírovým stavem několikanásobné navýšení. Současně jsou do ozbrojených sil povolávány desetitisíce věcných prostředků. Tento proces je organizačně, finančně a personálně velmi náročný. Systém současné mobilizace vychází z principů základní vojenské služby a nevyhovuje pro mírové doplnění profesionálních ozbrojených sil na válečné počty, ani po mobilizaci.

Vztahy a komunikace s veřejností nejsou zatím jednoznačně vnímány a řešeny jako součást procesu velení a řízení, za který odpovídají příslušní náčelníci a velitelé. Svědčí o tom malá provázanost komunikačně-informačních aktivit s hlavními úkoly a činnostmi, které se uskutečňují na jednotlivých stupních a v jednotlivých oblastech resortu MO. Na dobré úrovni je komunikace se sdělovacími prostředky a s některými skupinami civilní veřejnosti. Opomíjena je komunikace s vnitřní veřejností, což se významně projevuje v úrovni vnitřní kultury. Problematika vztahů a komunikace při nasazení armády v operaci není zatím dostatečně rozpracována.

Informatizace. Rezort disponuje značným počtem relativně nezávislých informačních systémů, které jsou v různém stadiu výstavby. Jejich vzájemné nepropojení způsobuje, že nejsou uspokojeny operační požadavky a potřeby uživatelů. Zásadním nedostatkem budování těchto systémů byla nedostatečná koordinace řízení jejich výstavby. Proto byl koordinací, dalším rozvojem a prosazováním jednotné strategie informatizace pověřen jediný orgán - sekce velení a řízení generálního štábu.

Pro potřeby velení vojskům v operaci byla zahájena výstavba mobilních komunikačních a informačních systémů. Prioritně je budován taktický systém velení a řízení pozemních vojsk.

Policejní ochrana. Osvědčil se teritoriální princip působnosti Vojenské policie. Stávající právní předpisy však nedostatečně řeší součinnost a postup orgánů činných v trestním řízení při činnosti ozbrojených sil v zahraničí. Současné počty Vojenské policie jsou jen na úrovni jednoho procenta celkového počtu ozbrojených sil a neumožňují jí plně reagovat na současný nárůst úkolů. Postupy pro plnění úkolů ve společných operacích v rámci NATO jsou ve stadiu rozpracovávání.

Administrativa. Administrativní postupy, které zabezpečují rozhodovací a řídicí procesy, využívají překonané manuální způsoby práce bez odpovídající elektronické podpory. Dokumenty jsou zpracovávány zejména v písemné podobě, a proto jejich evidence, oběh, zpřístupňování a ukládání je v rozporu s požadavky rychlého, strukturovaného a zabezpečeného přístupu k informacím. Provozované informační systémy zprostředkovávají jen informace mezi jednotlivými uživateli, neumožňují však přenos, evidenci a ukládání dokumentů v elektronické podobě.

Silné a slabé stránky současných ozbrojených sil

Současný stav ozbrojených sil je výsledkem desetiletého vývoje, v němž se promítaly všechny významné politické, vojenské, ekonomické a sociální události a vlivy, kterými v tomto období prošla Česká republika. Ozbrojené síly se postupně stávají součástí demokratické

společnosti, zvyšuje se jejich důvěryhodnost a zejména na místní a regionální úrovni je poměrně silná provázanost a dobrá spolupráce mezi útvary a veřejností. Ozbrojené síly disponují profesionálním personálem, který je v převážné většině dobře odborně připraven, prokázal vysokou operativnost, je schopen improvizace a hledání netradičních řešení. Není jeho vinou, že jeho struktura neodpovídá novým potřebám.

Ozbrojené síly jsou vysoce oceňovány za své působení při nasazení v operacích, kde prokazují své schopnosti. Dovedou včas reagovat na požadavky k asistenční činnosti a k pomoci v různých situacích na území České republiky. Současně se v ozbrojených silách projevuje setrvačnost tradičního chápání obrany. To ukazuje, že nebyl pochopen a doceněn význam vstupu do NATO pro zajištění naší bezpečnosti a obranyschopnosti.

Schopnosti našich ozbrojených sil významně omezuje skutečnost, že jsou založeny na vojenské základní službě. Jednak z toho důvodu, že požadované úkoly nemohou plnit bez rozsáhlejšího mobilizačního doplnění, a jednak proto, že vojáky základní služby nelze vyslat do operace v zahraničí a že jsou významně omezeny možnosti jejich kvalitního výcviku délkou základní služby. Hlavním nedostatkem současného stavu, z kterého se odvíjí řada dalších problémů, je dlouhodobě udržovaný způsob řízení, v kterém operativnost byla povýšena na systémový základ plánování a řízení rozvoje ozbrojených sil a kde došlo k odtržení věcné a zdrojové stránky celého procesu.

Uvedené nedostatky se promítají do všech rovin, které charakterizují ozbrojené síly: do jejich organizační struktury; do kvality a struktury personálu, který v nich působí; do charakteru, stavu a využívání zdrojů, prostředků a technologií, kterými armáda disponuje, a do procesů, které v ní probíhají. Zachování současného stavu znamená riziko, že v ozbrojených silách dlouhodobě nedojde k potřebnému souladu mezi lidskými, finančními a materiálními zdroji na jedné straně a potřebnými schopnostmi ozbrojených sil na straně druhé. Tím by ozbrojené síly nebyly schopny plnit vojenské závazky České republiky. Ozbrojené síly by se postupně stávaly zaostávajícím článkem aliančního systému a Česká republika slabým místem bezpečnostního systému NATO a Evropy. Tím by byly ohroženy životní i strategické zájmy České republiky.

Z analýzy vyplývá, že bez zásadní reformy ozbrojených sil České republiky není možné dosáhnout požadované úrovně jejich schopností v souladu se zdroji. Současný charakter vnitřního a vnějšího prostředí ozbrojených sil umožňuje provést jejich reformu s relativně malými riziky. Reálná opatření reformy ozbrojených sil je třeba zahájit co nejdříve, za použití systematického plánovitého přístupu tak, aby nemusela být zásadně měněna. Je třeba postupovat realisticky, po jasně definovaných a měřitelných krocích. Reforma musí být přednostně zaměřena na dosažení cílových schopností, nikoli jen na dosažení určitých struktur a počtů. Reformu nelze realizovat bez podpory jak ze strany civilní veřejnosti a jejích institucí, tak ze strany personálu ozbrojených sil.

B. Koncepce výstavby profesionální AČR a mobilizace ozbrojených sil ČR

Základním cílem reformy ozbrojených sil České republiky je zvýšit schopnosti ozbrojených sil při zabezpečování obrany našeho státu s využitím zdrojů, které má Česká republika na obranu k dispozici ve střednědobém i dlouhodobém horizontu. Počítá s maximálním využitím přínosu našeho členství v NATO, ale zároveň předpokládá, že Česká republika bude plnit závazky, které z členství vyplývají. Reforma vychází z obecně platného faktu, že ani

sebedokonalejší a sebesilnější stát a jeho bezpečnostní a obranný systém nemůže svými schopnostmi eliminovat veškeré hrozby, které jsou součástí bezpečnostního prostředí. Počítá tedy programově s tím, že je vždy nutné přijmout určitou úroveň rizika. Hlavním úkolem reformovaných ozbrojených sil České republiky zůstane rozvíjet schopnosti čelit vojenským hrozbám a podílet se na celkových schopnostech bezpečnostního systému státu vypořádat se s nevojenskými hrozbami. Toto poslání však budou plnit profesionální ozbrojené síly, které budou méně početné, ale lépe vyzbrojené, více mobilní a operativnější.

Strategické úkoly a schopnosti ozbrojených sil ČR

Zabezpečit obranu České republiky proti vojenským hrozbám je možné za použití preventivních nebo reaktivních opatření. Snahou je přenést těžiště do preventivních opatření a co nejvíce snížit potřebu opatření reaktivních. Ta bývají dražší a v mnohých ohledech i riskantnější. Preventivní opatření mají zabránit možnosti vzniku jakéhokoliv ozbrojeného konfliktu na vlastním území České republiky.

Systém preventivních opatření je založen na existenci důvěryhodných a akceschopných ozbrojených sil. Ty musí být vybudovány na principu rozumné dostatečnosti, musí mít vyhovující struktury, účelně se specializovat, musí umět plnit úkoly v různých stupních pohotovosti a musí být dostatečně přízpůsobivé. Důležitá je schopnost ozbrojených sil vyslat předurčené jednotky do aliančních nebo koaličních operací mimo území České republiky a schopnost působit na vlastním území. K tomu musí být zajištěna vnitřní interoperabilita mezi jednotkami AČR a vnější interoperabilita jednotek AČR s jednotkami koaličními (aliančními).

Činnost ozbrojených sil vychází ze systému plánování obrany, který je založen na sladění obranného plánování (včetně vyhodnocování bezpečnostní situace), operačního plánování a krizového řízení (včetně přijímání politických rozhodnutí o použití ozbrojených sil). Na začátku plánování obrany je vyhodnocování bezpečnostní situace. Cyklus systému, který identifikuje hrozbu, přijme rozhodnutí o protiopatření a realizuje toto protiopatření, umožňuje programově směřovat zdroje do projektů podle priorit i podle míry pravděpodobnosti jejich využití.

Systém reaktivních opatření je založen na schopnosti ozbrojených sil nasadit předurčené jednotky v oblasti krize, s maximální bojovou efektivitou je zapojit do operace a zabezpečit je v místě nasazení po celou dobu trvání operace. Ozbrojené síly musí současně umět plnit úkoly při zabezpečování vnitřní bezpečnosti ČR a přijmout na území ČR alianční síly posílení. Strategie zabezpečení teritoria ČR v aliančním kontextu je i strategií reformy ozbrojených sil ČR. Stojí v principu na třech pilířích.

První pilíř je vystaven na maximálním využití všech preventivních nástrojů ozbrojených sil k tomu, aby konflikt v ideálním případě vůbec nevznikl, a když už je jeho vznik neodvratný, aby byl vyřešen mimo teritorium ČR.

Ozbrojené síly ČR musí být schopny účastnit se aliančních, resp. koaličních operací především mimo území ČR. K naplnění tohoto požadavku musí ozbrojené síly ČR disponovat akceschopnými a mobilními jednotkami, schopnými rychlého přemístění na relativně velké vzdálenosti. Jednotky musí být plně interoperabilní se silami Aliance (koalice) a ze strany ČR zabezpečené po všech stránkách tak, aby mohly efektivně působit v oblasti operace po požadované dobu. Nepočítá se s tím, že by ozbrojené síly působily v operaci mimo území ČR samostatně.

Nezbytnou podmínkou fungování prvního pilíře je vybudování vlastní důvěryhodné struktury ozbrojených sil se schopnostmi, které už samy o sobě preventivně odradí potenciálního protivníka.

Druhým pilířem strategie reformy je dobře zabezpečený vzdušný prostor České republiky. Aktivní účastí v integrovaném systému protivzdušné obrany NATO v Evropě (*NATO Integrated Extended Air Defense System*) je Armáda České republiky schopna zabezpečit vzdušný prostor ČR v jakékoliv době, neboť NATINEADS funguje nepřetržitě v krizi i v konfliktu. Tento pilíř zároveň představuje přechod mezi preventivní a reaktivní úlohou ozbrojených sil a jejich vzájemnou vazbu. Rozhodujícím výkonným zbraňovým prvkem systému NATINEADS je nadzvukový letoun. Česká republika může zabezpečení našeho vzdušného prostoru řešit buď vlastními letouny, anebo jiným alternativním způsobem. Ten však NATO vnímá jako nestandardní.

Třetí pilíř v sobě spojuje schopnost plnit úkoly k zabezpečení národní bezpečnosti a schopnost přijmout v případě potřeby na území naší republiky alianční síly (*HNS - Host Nation Support*). Rozmístitelné síly mohou být vyslány na území naší republiky v době krize. Podobně Armáda České republiky vysílá své rozmístitelné síly na posílení jiných zemí NATO, případně k posílení zájmů NATO v určité oblasti.

Specifikace vojensko-politických ambicí ČR

Důležitým předpokladem pro definici požadavků dlouhodobého koncepčního rozvoje je stanovení úrovně vojensko-politických ambicí České republiky. Česká republika jako stát, který chce sehrávat určitou roli v bezpečnostním prostředí dnešního světa, má své vojensko-politické ambice. Z nich vychází reforma ozbrojených sil České republiky.

Vojensko-politické ambice České republiky mají tři varianty, a to:

1. Česká republika bude schopna zúčastnit se **všemi svými vojenskými silami v operaci**, která bude součástí společné obrany členských států Aliance podle článku 5 Washingtonské smlouvy; v silách mohou být zahrnuty i zálohy; nebo
2. Česká republika bude schopná vyslat **do jedné operace na prosazení míru kontingent, který bude odpovídat brigádě pozemních sil v počtu do 5000 osob nebo podobnému prvku vzdušných sil (avšak až od roku 2007), na dobu maximálně šesti měsíců (bez rotace)**; současně bude schopná přijmout síly Aliance na vlastním teritoriu a také zabezpečit aktivní účast AČR v systému ochrany vzdušného prostoru (NATINEADS); nebo
3. Česká republika bude schopna **dlouhodobě se účastnit jedné operace na podporu, resp. udržení míru tím, že vyšle kontingent, který bude odpovídat praporu pozemních sil v počtu do 1000 osob nebo podobnému prvku vzdušných sil**; současně bude schopna vyslat **druhý kontingent v síle do 250 osob po dobu maximálně šesti měsíců (bez rotace, po dosažení počátečních operačních schopností s rotací) do další následně vzniklé a současně probíhající operace (humanitární pomoc, odstraňování následků katastrof apod.)**; dále bude schopna přijmout síly Aliance na vlastním teritoriu a zabezpečit aktivní účast AČR v systému ochrany vzdušného prostoru (NATINEADS).

Ve všech variantách si Česká republika zachová **schopnost plnit úkoly, které vyplývají ze zákonů České republiky, na teritoriu státu**. Ke splnění vojensko-politických ambicí směřuje výstavba ozbrojených sil. Je řízena tak, aby zabezpečovala postupné plánované dosažení požadované úrovně schopností. Při přípravě reformy byl jako základ pro stanovení

požadované cílové úrovně schopností použit Seznam úkolů NATO (*NATO Task List*). Definuje se v něm, jaké úkoly je nutné plnit na jednotlivých úrovních řízení armád (ozbrojených sil) k dosažení úrovně schopností požadované po jednotlivých druzích sil (vzdušné síly, pozemní síly atd.). Klíčovými operačními schopnostmi ozbrojených sil České republiky jsou včasná dostupnost sil, efektivní systém velení a řízení, spojení, výpočetní systémy, zpravodajství, sledování a průzkum, dále rozmístitelnost a mobilita, účinné nasazení, udržitelnost, odolnost a ochrana sil. Tyto schopnosti jsou nezbytné v době míru a zejména v operaci.

Požadavky na ozbrojené síly a dostupné zdroje mají vliv na jejich cílovou organizační strukturu. Ta nevzniká najednou, ale vytváří se postupně.

Prvním krokem je vytvoření scénáře použití ozbrojených sil. Scénář v sobě zahrnuje kombinaci všech předpokládaných základních úkolů, které musí být struktura sil schopna provést. Zasaduje se do co možná nejrealističtějšího modelu jejího použití v prostoru a čase.

Ve druhém kroku se definuje objektivní struktura ozbrojených sil, která by měla být s to svými schopnostmi a skladbou optimálně pokrýt všechny hrozby vyplývající ze scénáře. Je sice sestavena bez ohledu na zdroje, ale vychází z maximálně realistického scénáře podle nejpravděpodobnější možnosti použití sil.

Ve třetím kroku se sestavuje programová struktura, která už musí plně odpovídat zdrojům. Z tohoto důvodu se při přechodu z objektivní struktury do programové zvažují omezení v čase (výstavba nebude probíhat v požadovaných časových horizontech, ale bude rozložena do delšího období), v kvantitě (cílových prvků programové struktury bude méně než u objektivní) nebo v kvalitě (cílová úroveň schopností prvků programové struktury bude nižší než úroveň požadovaná u prvků objektivní struktury).

Programová struktura ozbrojených sil je v reformě sestavena tak, aby cílová úroveň schopností prvků nebyla omezena.

Definice požadovaných schopností OS, hlavní úkoly a metoda jejich dosažení

Cílová (programová) struktura ozbrojených sil bude naplňovat vojensko-politické ambice a bude plně vycházet ze zdrojů. Výstavba bude rozdělena do dvou základních, na sebe navazujících, etap.

V první etapě, která bude trvat do 31. prosince 2006, dosáhnou ozbrojené síly počátečních operačních schopností. V tomto horizontu lze s přijatelnou mírou pravděpodobnosti definovat zdroje reformy. V okamžiku dosažení počátečních operačních schopností bude mít Armáda České republiky na požadované úrovni vybudovány:

- ☐ dvě brigády mechanizované divize;
- ☐ dvě jednotky divizního kompletu mechanizované divize;
- ☐ letku taktického letectva; jednotku pasivních sledovacích systémů;
- ☐ předurčené síly a prostředky vrtulníkového a dopravního letectva;
- ☐ síly a prostředky pozemních sil, vzdušných sil a sil podpory potřebné k zabezpečení a podpoře činnosti výše uvedených jednotek.

S výstavbou struktury sil bude do konce roku 2006 dokončen přechod k plné profesionalizaci AČR a realizace pilotních projektů reformy. Paralelně se bude Armáda České republiky účastnit operací podle vojensko-politických ambicí ČR a působit v systému protivzdušné

obranu NATO. Budou vytvářeny podmínky pro přijetí aliančních sil v krizi a za války. Činnost ozbrojených sil bude vycházet z fungujícího systému plánování obrany, včetně krizového řízení, obranného plánování a operačního plánování. V ozbrojených silách se budou uplatňovat standardy NATO. Česká republika bude realizovat národní projekty v rámci programu bezpečnostních investic NATO. V okamžiku dosažení počátečních operačních schopností budou z cílové struktury AČR vystavěny všechny klíčové prvky.

V druhé etapě, která není časově ohraničena, dosáhnou ozbrojené síly cílových operačních schopností. Termín nebyl přesně stanoven především vzhledem k jeho závislosti na reálném vývoji zdrojů po roce 2006. Jednotlivé prvky struktury sil budou zařazeny do stupňů pohotovosti tak, aby bylo zabezpečeno co nejefektivnější splnění všech úkolů AČR. Budou se dělit na síly stálé pohotovosti, prvního použití – okamžité reakce (do 10 dnů), rychlé reakce (do 20-60 dnů), nižší pohotovosti (60-365 dnů) a na záložní síly (více než 365 dnů).

Důležitým faktorem k dosažení plánovitého postupu výstavby, ale i řízení sil je použití principu **rotační pohotovosti sil**. Rotační pohotovost sil umožňuje plánovat výcvik, rozvoj, ale i běžný život u jednotek prostřednictvím předem stanovených základních cyklů jejich pohotovosti.

Metoda programové výstavby ozbrojených sil

Po rozhodnutí o podobě programové struktury sil je důležité určit, jaká konkrétní opatření se uskuteční, v jakém časovém horizontu a jaké finanční prostředky na to budou třeba. Těmi opatřeními se rozumějí programy a projekty modernizace, výstavby kasáren, nákup materiálu apod. Stanovují se priority podle souvislostí mezi vývojem bezpečnostního prostředí a časovými možnostmi pro realizaci opatření. Pokud je varovací doba delší než doba nutná k realizaci příslušného opatření, je možné takové opatření pouze registrovat, ale ihned ho nerealizovat. Znamená to, že se musí akceptovat určitá míra rizika, která z rozhodnutí vyplývá. Aplikací takového způsobu plánování je možné šetřit zdroje a současně se vyrovnat s tempem technologického vývoje, protože se nenakupuje „na sklad“, ale až v případě využití moderní technologie. Programová struktura sil na základě této metody pracuje se třemi skupinami opatření:

První skupinu tvoří tzv. **aktivní projekty**. To jsou ty, které jsou zařazené v programovém financování a realizují se.

Druhou skupinu tvoří tzv. **čekající projekty**. To jsou programy, které ještě nejsou zařazené v programovém financování, ale už se s nimi počítá v programovém plánování.

Třetí skupinu tvoří tzv. **spící projekty**. Jinak je možné jim říkat záložní. To jsou projekty, které je nutné realizovat až v době, kdy se zhorší bezpečnostní situace a stát začne přijímat předběžná opatření jakou součást reakce na krizi. Projekty nebo akce rozvoje musí nutně postihnout všechny aspekty celého životního cyklu komodity a dopady do schopností ozbrojených sil jako celku. Způsob přechodu ozbrojených sil roku 2002 do nových organizačních struktur je obsažen ve Střednědobém plánu činnosti a rozvoje rezortu obrany na roky 2003 – 2008 (dále jen Střednědobý plán).

Popisuje objektivní stav každého prvku struktury ozbrojených sil z pohledu všech zdrojů (finančních, lidských i věcných), které jsou potřebné k jeho existenci. Rozděluje prvky do tří kategorií podle toho, zda se u prvku budou zvyšovat nebo udržívat jeho schopnosti, anebo zda se prvek bude rušit.

Do skupiny A byly zařazeny prvky programové struktury sil, u nichž se ve Střednědobém plánu počítá se zvyšováním schopností tak, aby do konce roku 2006 dosáhly požadovaného cílového stavu.

Do skupiny B jsou zařazovány prvky cílové struktury sil, u nichž je ve Střednědobém plánu plánováno zvyšování schopností cestou výstavby až později v etapě od konce roku 2006 dále. Prvky skupiny B dosáhnou postupně stejné úrovně schopností jako prvky skupiny A, ale v době, která bude závislá na vývoji využitelných zdrojů po roce 2006.

Do skupiny C jsou zařazovány prvky současné struktury, s nimiž se v cílové struktuře nepočítá. Tempo jejich rušení bude rovněž závislé především na objemu zdrojů, které bude AČR moci pro tento účel vyčlenit. Mezi skupinami B a C je možný přechod v závislosti na reálném vývoji situace, zejména v závislosti na zdrojích a rovněž na politických rozhodnutích o přijetí rizik.

Základem výstavby ozbrojených sil jsou zdroje, jejich reálné plánování, efektivní využívání i zpětné vyhodnocování.

Strategie plánování zdrojů

Pro práci s **lidskými zdroji** je důležité, že zůstane zachována branná povinnost.

Základní vojenská služba bude nejpozději do konce roku 2006 zrušena. Mírové počty AČR se budou postupně snižovat tak, aby cílový stav profesionální armády dosahoval 34 000–36 000 vojáků a maximálně 10 000 občanských zaměstnanců.

Rozsah záloh bude snížen na úroveň nižší než 0,8 násobek mírových počtů vojáků v činné službě. Nový model tvorby a přípravy záloh se bude zakládat na principu dobrovolnosti.

U **materiálových zdrojů** Armáda České republiky postupně upraví skladbu svých zásob, zásadně sníží rozsah nedotknutelných zásob a uložené techniky. Množství a struktura zásob AČR budou stanoveny tak, aby armáda byla schopna splnit stanovené úkoly v souladu s ambicemi a se stupněm pohotovosti. Maximálně bude využívat systém tzv. spících programů, zejména pro stav ohrožení státu a pro válečný stav.

Prioritou v oblasti vojenské infrastruktury bude uvolňování nadbytečných objektů. Síly budou dislokovány v páteřních posádkách a vojenských základnách vzdušných a pozemních sil, přednostně v blízkosti výcvikových prostorů. V nezbytné minimalizované míře bude udržován systém operační přípravy státního území a odpovídající dopravní, energetická, spojovací a další infrastruktura, nezbytná pro přijetí a činnost vojsk na území ČR.

Finanční zdroje vyčleňované ve státním rozpočtu na obranné výdaje nepřesáhnou úroveň 2,2 % hrubého domácího produktu (HDP). Po vyhlášení předběžných opatření, ve stavu ohrožení státu a ve válečném stavu mohou být použita další aktiva státu a dostupné zdroje.

Program rozvoje ozbrojených sil v rámci koncepce výstavby profesionální AČR bere do úvahy také další úkoly jejího rozvoje. Profesionalizace bude postupovat do konce roku 2006, což znamená, že po 31. 12. 2006 nebude ve struktuře AČR žádný voják základní služby. V maximálně možné míře se armáda zbaví nadbytečného majetku. Zrevídují se dosavadní modernizační programy, budou se realizovat pilotní projekty reformy. Armáda se bude účastnit v operacích a zabezpečí mírový život jednotek.

Cíle a priority reformy ozbrojených sil ČR

Charakteristické hodnoty a vlastnosti OS

Požadavkem moderního řízení je kultivace vnitřní kultury AČR. Ta je souborem společně sdílených a respektovaných přístupů, sociálních hodnot, norem chování a vzorců jednání, které AČR bude relativně dlouho zachovávat. Nová vnitřní kultura armády vychází z následujících přístupů, hodnot a kulturních standardů:

Zájmy ČR, profesionální odpovědnost za plnění povinností po dobu vojenské služby a zvláště při nasazení AČR v operaci jsou nadřazeny osobnímu pohodlí, touhám a parciálním zájmům vojenského profesionála. **Loajalita k AČR, oddanost své jednotce a vojenskému povolání** jsou založeny na ztotožnění se s posláním, cíli a úkoly AČR, s jejími tradicemi a s uznávanými hodnotami. Výrazem občanské vyspělosti vojenského profesionála je podpora civilního řízení a kontroly ozbrojených sil.

Základem nezbytné součinnosti uvnitř AČR i spolupráce s jejím vnějším okolím, a zejména pak se spojenci, je **schopnost mezilidské a interkulturní komunikace**. Její kvalita vytváří obraz armády doma i v zahraničí a získává podporu společnosti.

Tradice jsou součástí vnitřní integrity armády a na konkrétních příkladech dokumentují její vnitřní kulturu. Odvíjejí se od československých legií, československé armády před druhou světovou válkou, vojenského odboje a od činnosti československých zahraničních jednotek za druhé světové války a navazují na činnost našich jednotek v zahraničních misích po roce 1989. Od vojenského profesionála armáda vyžaduje především odvahu plnit zadané úkoly s vědomím osobního rizika, včetně nasazení života. Plnění stanovených úkolů a povinností a dodržování platných norem je prvním předpokladem akceschopnosti AČR. Proto samozřejmým požadavkem na profesionála je kázeň, náročnost k sobě a k podřízeným a zároveň úcta k jejich výkonům a práci.

Čestnost v jednání je výrazem etických hodnot vojáka, ale také předpokladem úspěšné spolupráce a součinnosti s ostatními. **Hrdost na vojenské povolání a příslušnost k AČR**, založená na společně dosažených výsledcích jednotky i celé armády, je základem profesní sounáležitosti.

Vývoj v hlavních oblastech OS

Plánování obrany

Plánování výstavby, přípravy a použití ozbrojených sil musí být součástí procesů plánování celého obranného systému České republiky. Proces plánování obrany se uskutečňuje na národní (nadrezortní) úrovni a na rezortních úrovních (nejen rezortu Ministerstva obrany) a vstupují do něj ustanovení dokumentů aliančního plánování. Proces zabezpečuje propojení všech těchto úrovní.

Základní plánovací proces bude probíhat v pravidelných cyklech a zahrnuje zpracování nejen plánovacích, ale i analyticko-hodnotících dokumentů. Proces je připraven tak, že v případě potřeby (např. změna bezpečnostního prostředí) přejde do mimořádného režimu plánování, případně krizového plánování. Rezortní procesy plánování obrany vycházejí z národních dokumentů - Bezpečnostní strategie ČR, Vojenská strategie ČR, Hodnocení bezpečnostních rizik - a řady aliančních dokumentů. Roční plánovací cyklus zahajuje zpracování Plánovací směrnice činnosti a rozvoje rezortu MO, z které vychází zpracování základních plánovacích

dokumentů: Plánu zajištění obrany a Střednědobého plánu rozvoje rezortu MO s dlouhodobým výhledem.

Plán zajištění obrany je soubor dokumentů, které rozpracovávají zajištění obrany státu a použití ozbrojených sil.

Střednědobý plán činnosti a rozvoje rezortu MO s dlouhodobým výhledem je základní plánovací dokument výstavby a přípravy rezortu Ministerstva obrany s perspektivou šesti let. Současně poskytuje výstupy pro programové, finanční a oborové plánování rezortu. Na základě Střednědobého plánu se zpracovává návrh kapitoly MO ve státním rozpočtu, aby realizace plánovaných úkolů byla finančně pokryta. Plánovací cyklus uzavírá Zpráva o zajištění připravenosti rezortu MO (na národní úrovni Zpráva o zajištění bezpečnosti ČR), která je zpětnou vazbu celého cyklu. Zpracovává se na základě informací z pravidelných čtvrtletních zpráv o připravenosti útvarů a zařízení a je podkladem pro zpracování nové Plánovací směrnice činnosti a rozvoje rezortu MO.

Mimořádný režim plánování obrany je zahájen při zjištění výrazných trendů, které zvyšují ohrožení bezpečnosti České republiky, nebo při pravděpodobném vzniku krizové situace, která vyžaduje rozsáhlejší nasazení armády. V tomto případě dojde k zpracování nových nebo k revizi platných plánovacích dokumentů v mimořádném režimu. V systému plánování obrany je dále zakomponováno krizové plánování obrany, které zabezpečuje aktuální propojení aliančního, národního a rezortního plánování v případě bezprostřední hrozby vnějšího napadení nebo nutnosti nasadit ozbrojené síly k plnění spojeneckých nebo mezinárodních závazků České republiky.

Rozpočtování. Jedním z klíčových cílů a současně i nástrojů reformy bude provázání věcného plánování se zdroji. Velení a vyžadování plnění úkolů bez jejich pokrytí finančními prostředky je nepřipustné. S přidělením finančních zdrojů bude spojena odpovědnost za naplnění cílů, ke kterým byly finanční prostředky v rozpočtu určeny. Jednota pravomoci a odpovědnosti bude mít přímý vliv na kvalitu plánování a rozpočtování. Kvalita plánování bude bezprostředně ovlivňovat kvalitu rozpočtování, které bude respektovat princip ekonomické reality, princip motivace subjektů rozpočtování a princip provázanosti rozpočtové pravomoci a odpovědnosti. Výsledkem rozpočtování bude schválený rozpočet. Na jeho základě budou přidělovány finanční prostředky na realizaci plánovaných věcných úkolů a programů rozvoje a na zabezpečení běžné činnosti součástí MO v příslušném kalendářním roce. Stanovený rozpočet bude závazným dokumentem pro všechny stupně velení a řízení. Musí být stabilní a co nejméně ovlivněn zásahy shora. Subjekty rozpočtování budou tvořit držitel rozpočtu, manažer pro plán a rozpočet, orgán věcného plánování, orgán finančního plánování – administrátor rozpočtu a účetní.

Držitelem rozpočtu bude velitel (náčelník, ředitel atd.) odpovědný za funkčnost svěřeného úseku, za vyžadování finančních prostředků nezbytných k plnění plánu a za jejich využití.

Manažerem pro plán a rozpočet bude funkcionář podřízený držiteli rozpočtu, na kterého držitel rozpočtu deleguje odpovědnost za přesné a účelné definování věcných požadavků a za řízení využití finančních prostředků. Držitelem rozpočtu rezortu MO je Ministr obrany (hlavní správce státního rozpočtu kapitoly MO). Ministr obrany bude delegovat pravomoc a odpovědnost v disponování rozpočtovými prostředky na státního tajemníka MO, který bude držitelem rozpočtu civilní části MO, a náčelníka GŠ AČR, který bude držitelem rozpočtu AČR.

Státní tajemník MO a náčelník GŠ AČR budou dále delegovat pravomoc a odpovědnost ke svěřeným finančním prostředkům na jim přímo podřízené držitele rozpočtu, kteří jsou zahrnuti do struktury subjektů rozpočtování.

Struktura sil – výstavba – dislokace

Ministerstvo obrany bude integrovaným a jednotným orgánem, který bude zabezpečovat civilní řízení a demokratickou kontrolu ozbrojených sil i velení vojskům na strategické úrovni. Bude kompatibilní nejen s ostatními orgány ústřední státní správy, ale i s řídicími strukturami NATO a bude otevřeno pro rozvoj vnějších vztahů.

Jako strategický stupeň bude mít schopnost zajišťovat operace definované ve vojensko-politických ambicích ČR. Organizační struktura Ministerstva obrany bude schopna zabezpečovat plnění závazků a úkolů v národní odpovědnosti vyplývajících z členství České republiky v NATO.

Ministerstvo obrany se bude dělit na součásti, které budou zabezpečovat činnost ministra obrany jako člena vlády, dále pak úroveň civilněsprávního řízení a vojenskoodborného řízení. Součásti pro vrcholovou úroveň civilněsprávního řízení budou definovat strategické úkoly pro ozbrojené síly, budou realizovat strategický management zdrojů, plánovat a řídit dlouhodobé rozvojové programy a určovat vnější vztahy rezortu obrany, jak na mezirezortní, tak na mezinárodní úrovni.

Součásti pro vojenskoodborné řízení AČR, které bude představovat Generální štáb AČR, budou zabezpečovat plánování rozvoje sil AČR v získávání schopností podle standardů a norem NATO, vytvářet střednědobý plán činnosti rozvoje rezortu MO, připravovat rozkazy a nařízení ministra obrany pro činnost AČR, zpracovávat předběžné operační a stálé plány operací a řídit vyčleněné síly AČR v operacích a krizových situacích. K řízení vyčleněných sil bude vytvořeno společné operační centrum.

K podpoře součástí Ministerstva obrany budou působit orgány vojenské zpravodajské služby, orgány ochrany utajovaných skutečností a Vojenské policie. Vrcholový management Ministerstva obrany bude tvořit ministr obrany, náměstkyně ministra, státní tajemník a náčelník Generálního štábu AČR, kteří budou mít delegovány odpovědnosti a pravomoci za určené oblasti. Státní tajemník a náčelník GŠ AČR budou zabezpečovat propojení civilních a vojenských prvků tak, aby pracovaly jako jedna integrovaná organizace. Koordinace a spolupráce bude probíhat přímo na úrovni sekcí a odborů Ministerstva obrany.

Tomu bude odpovídat vyšší rozhodovací pravomoc funkcionářů, kteří stojí v jejich čele. Výkonnost a pružnost jednotné organizace bude zabezpečována horizontální spoluprací pracovníků sekcí, k níž budou oprávněni s příslušnou mírou delegované odpovědnosti. S odpovědností budou delegovány i příslušné pravomoci. Schopnost přinášet do práce Ministerstva obrany nové myšlenky a postupy bude zabezpečena pracovníky s praxí u vojsk, kteří budou vykonávat rozhodující funkce na základě rotačního principu.

Na centrální úrovni v podřízenosti Ministerstva obrany budou vytvořeny v nezbytném rozsahu samostatné prvky, jejichž činnost vyplývá ze zákonů a potřeb ozbrojených sil, které budou schopny podporovat a zabezpečovat specifické potřeby a úkoly AČR.

Rozvoj pozemních sil a další výstavba svazků, útvarů a zařízení musí odstranit disproporci mezi požadovanými a skutečnými schopnostmi pozemních sil. Jejich výstavba musí probíhat tak, aby byly reálně schopny plnit tři základní druhy úkolů: při zabezpečení obrany státu (které vyplývají ze zákonů ČR), v bojové operaci podle čl. 5 Washingtonské smlouvy (WS) a v operaci mimo čl. 5 WS. Pozemní síly zůstanou i nadále hlavní a rozhodující součástí Armády České republiky.

Pozemní síly bude tvořit **mechanizovaná divize**. Velitelství pozemních sil vznikne ze současného velitelství 1. mechanizované divize. V jeho podřízenosti budou tři mechanizované

brigády a další svazky a útvary tzv. divizního kompletu druhů vojsk. Štáb velitelství pozemních sil bude organizačně uzpůsoben tak, aby AČR dodržela a byla schopná naplnit již deklarované závazky vůči NATO, tj. vyčlenit divizní velitelství.

Mechanizované brigády budou rozhodující údernou a palebnou silou pozemních sil. Vyzbrojeny budou modernizovanou nebo novou výzbrojí a technikou v návaznosti na jejich předpokládané použití. Jedna mechanizovaná brigáda bude lehkého typu, jedna těžkého a další smíšeného typu. Budou se lišit druhy hlavní výzbroje (kolové obrněné transportéry, pásová bojová vozidla pěchoty, terénní vozidla a tanky). Takto koncipované mechanizované brigády, počet a druh jejich mechanizovaných praporů, stejně jako unifikovaná organizační struktura praporů, zabezpečí jejich bezproblémové použití v operacích i snadnější přípravu.

K dosažení požadovaných schopností u mechanizovaných praporů bude nutné modernizovat BVP-2, zavést operačně-taktický systém velení a řízení pozemních sil (OTS), modernizovat protitankové raketové systémy, modernizovat nebo zavést nové přístroje nočního vidění, zavést nový střední kolový obrněný transportér přepravitelný vzduchem, zavést nové prostředky ochrany jednotlivce, nový typ vojenského osobního padáku a modernizovat střední tank T-72. Zásadní změnou v takto koncipované organizační struktuře mechanizované brigády je vyjmutí jejího dosavadního kompletu druhů vojsk a jeho soustředění do jednoho celku v rámci velitelství pozemních sil. Nová organizační struktura plně zabezpečí požadovanou modularitu pozemních sil a možnost jejich variabilního a účelového použití stavebnicovým způsobem podle konkrétního úkolu.

Komplet druhů vojsk pozemních sil bude tvořit dělostřelecká brigáda, brigáda logistické podpory, průzkumný prapor, rota bezpilotních průzkumných prostředků, prapor elektronického boje (EB), spojovací prapor, ženijní prapor, protiletadlový raketový oddíl, středisko pro civilně-vojenskou spolupráci (CIMIC) a středisko pro provádění psychologických operací (PSYOPS). Operačně může být veliteli pozemních sil podřízena vrtulníková letka, skupina leteckých návodčích, prapor Vojenské policie a zdravotnický prapor (polní nemocnice).

Dělostřelecká brigáda o třech dělostřeleckých oddílech a jednom raketometném oddílu bude určena k dělostřelecké palebné podpoře mechanizované divize. Na základě jednání o vytvoření společné polsko-slovensko-české brigády se předpokládá, že jeden dělostřelecký oddíl bude předurčen pro tuto brigádu. Organizace a výzbroj **protiletadlového raketového oddílu** umožňuje jeho pružné a variantní použití při vytváření účelového uskupení pozemních sil a při realizaci dalších úkolů jak v souladu s článkem 5 WS, tak i mimo článek 5 WS. Zároveň vytváří podmínky pro zabezpečení protiletadlové obrany prvků mechanizované divize při jejím rozvinutí v celém prostoru odpovědnosti.

Jedna ze čtyř rot v **praporu chemické ochrany** s prvky velení a logistické podpory bude i nadále předurčena do sil okamžité reakce NATO. Ostatní rotý chemické ochrany budou určeny k působení ve prospěch hlavních prvků sestavy mechanizované divize. Rota chemické ochrany bude schopna působit samostatně mimo území České republiky po dobu 6 měsíců. Organizační struktura umožňuje následnou rotaci jednotky.

Organizační struktura chemických jednotek mechanizované divize umožní pružné vytváření účelových uskupení pro komplexní ochranu proti zbraním hromadného ničení (OPZH) včetně logistické podpory.

Ženijní prapor bude určen k plnění úkolů bojové ženijní podpory mechanizovaných brigád, k zatarasování, odminování, manévru zátarasů a k plnění úkolů zabezpečení pohybu. Bude schopen plnit úkoly pro použití v rámci čl. 5 WS i mimo rámec čl. 5 WS. Jeho organi-

začnící struktura umožňuje účelově vyčleňovat jednotky pro plnění úkolů v rámci úkolového uskupení.

Uvedená organizační struktura umožňuje, kromě plnění úkolů ženijního zabezpečení v rámci bojové a všeobecné ženijní podpory, mít v krátkých časových lhůtách dostatek sil a prostředků využitelných k eliminaci nestandardních vojenských i nevojenských ohrožení a k poskytování účinné pomoci civilnímu obyvatelstvu při živelních pohromách.

Průzkumný prapor je určen k vedení bojového, hloubkového a optoelektronického leteckého průzkumu k získávání informací potřebných pro rozhodování.

Prapor elektronického boje je určen k vedení radioelektronického průzkumu. V sestavě kompletu mechanizované divize bude zařazen spojovací prapor, v mechanizované brigádě spojovací rota. Spojovací jednotky jsou určeny k zabezpečení podpory velitelství (štábu) daného stupně v oblasti komunikačních a informačních systémů. Zabezpečují rozvinutí spojovací soustavy a provoz operačně-taktického systému velení a řízení daného stupně.

Zdravotnický prapor (polní nemocnice) je předurčen k poskytování resuscitativní chirurgické péče, ke krátkodobé hospitalizaci a léčbě, k zabezpečení zdravotnických odsunů z nižší etapy a zásobování nižších etap zdravotnickým materiálem. Organizační struktura praporu umožňuje vyčlenění jednotky v síle zdravotnické roty. Prapor bude částečně mobilní a logisticky samostatný.

Brigáda logistické podpory s praporem předsunuté podpory, zásobovacím praporem a praporem oprav je schopna podporovat operaci úkolového uskupení do 5000 osob po dobu 6 měsíců bez rotace. Prapor předsunuté podpory je určen k přímému zásobování útvarů a jednotek brigády a přidělených podpůrných jednotek. Prapor bude plně mobilní a bude vybaven technikou, která umožňuje zajistit zásobování bojující brigády. Zásobovací prapor bude určen k příjmu, skladování zásob a jejich manipulaci v týlovém prostoru operace mezi logistickou základnou a vykládacími místy pro přisunovaný materiál. Prapor oprav techniky bude určen k provádění oprav techniky, vyprošťování a odsunu neopravitelné vojenské techniky do opravárenských zařízení. Bude schopen posilovat opravárenské kapacity bojových jednotek.

Prapor Vojenské policie je určen k policejní ochraně mechanizované divize v operaci. Bude udržovat nezbytné součinnostní vazby s orgány činnými v trestním řízení, s orgány vojenské policie zemí, které se operace společně účastní, a s orgány státní správy. V době míru budou síly a prostředky, předurčené pro prapor, plnit úkoly dopravně-pořádkové a ochranné služby ve prospěch AČR na území ČR a budou se připravovat k plnění funkcí spojených s vynucováním práva ve všech oblastech činnosti mechanizované divize. V sestavě kompletu mechanizované divize vznikne jako nový prvek středisko psychologických operací, určené k plánování a vedení psychologických operací na podporu plnění úkolů divize.

Středisko pro civilně-vojenskou spolupráci bude určeno k podpoře jednotek mechanizované divize při plnění úkolů na teritoriu i v krizových oblastech mimo ČR. Bude zabezpečovat spolupráci s místními orgány veřejné správy, s místním obyvatelstvem, vládními i nevládními organizacemi a pomáhat při obnově místní infrastruktury a zabezpečovat mediální kampaně ve prospěch vlastních jednotek. Při nasazení v zahraničí je jeho posláním rovněž podpora zájmů České republiky.

Vzdušné síly bude tvořit smíšená letecká divize. Budou budovány tak, aby postupně dosáhly maximální možné interoperability v rámci integrovaného systému protivzdušné obrany NATO (NATINEADS) a zároveň byly schopny plnit další úkoly, které zvyšují schopnosti

pozemních sil v operacích. V době míru plní vzdušné síly hlavně úkoly zabezpečení vzdušného prostoru České republiky.

Systém zabezpečení vzdušného prostoru v letech 2002-2008 je možné řešit několika způsoby, z nichž každý přináší určitou úroveň rizik, která se více než v oblasti vojenské promítají v oblasti politické a ekonomické. Z hlediska priorit reformy ozbrojených sil je jednoznačně nejvýhodnější varianta nakoupit nadzvukový letoun, ale za předpokladu, že jeho pořízení neovlivní rozpočtovou kapitolu Ministerstva obrany nejméně do roku 2008 a růstový program letounu L-159 se uskuteční až po zavedení nadzvukového letounu. Armáda ČR se bude v NATO specializovat na vývoj a zavádění pasivních sledovacích systémů. K 1. 1. 2004 bude mít k operačnímu použití v NATO jednotku pasivních sledovacích systémů.

Taktické letectvo bude maximálně využívat možností nového nadzvukového letounu. Nepředpokládá se, že by v operaci působilo samostatně mimo sestavu vzdušných sil Aliance. Víceúčelový letoun L-159 bude možné efektivně využívat v sestavě aliančních sil až po dokončení jeho růstového programu. Taktické letectvo bude rozmístěno na leteckých základnách v Čáslavi a Náměšti n. Oslavou a bude organizováno ve dvou křídlech taktického letectva.

Vrtulníkové letectvo je předurčeno k plnění úkolů palebné podpory pozemních sil, provádění taktických výsadek a v omezené míře k přepravě osob a materiálu. Modernizace bitevních vrtulníků Mi-17 naváže na modernizaci dopravních vrtulníků Mi-24, která je jedním z prioritních úkolů reformy. Vrtulníkové letectvo bude umístěno na letecké základně v Přerově a bude organizováno do jednoho křídla. Dopravní letectvo, aby bylo schopno zabezpečit mobilitu, rozmístitelnost a udržitelnost pozemních sil do všech možných oblastí operací, a to i na strategické vzdálenosti, musí disponovat velkokapacitními letouny (nabízí se možnost pořízení velkokapacitních letounů An-70 při odblokování ruského dluhu).

Dopravní letectvo bude dále zabezpečovat přepravu ústavních a vládních činitelů. Bude organizováno společně se školním letectvem do jednoho křídla a na jedné základně.

Školní letectvo zabezpečuje výcvik létajícího personálu vzdušných sil. Výcvik je řešen modulovým způsobem od základního až po bojový. Určité moduly výcviku by mohly být v případě výhodnosti realizovány komerčním nákupem služby.

Protiletadlové raketové vojsko je systémově součástí protivzdušné obrany. Zdrojové kapacity neumožňují jeho rozvoj v celém spektru činností do roku 2010. K zachování odborného potenciálu a základní vycvičenosti se uskuteční modernizace u několika baterií. Zároveň bude připraven program jeho modernizace pro případnou krizi. Bude organizováno do jedné protiletadlové raketové brigády.

Velení, řízení a průzkum ve vzdušném prostoru České republiky, včetně řízení letového provozu vojenského letectva a koordinaci s ostatním letovým provozem bude zabezpečovat brigáda velení a řízení.

K zabezpečení podpory velitelství vzdušných sil v oblasti komunikačních a informačních systémů a logistiky je určen divizní komplet.

Vytvořením velitelství podpory bude vymezena odpovědnost za podporu ozbrojených sil ČR a současně bude vytvořen prostor pro koncepční a normotvornou činnost prvků ve struktuře MO tím, že budou oproštěny od výkonných a podpůrných procesů.

V souladu s nejpravděpodobnějším scénářem použití ozbrojených sil ČR musí být velitelství podpory schopno zabezpečit svými silami a prostředky podporu jednotlivých prvků ozbrojených sil při bojových operacích podle článku 5 WS i mimo článek 5 WS a při plnění úkolů vyplývajících ze zákonných ustanovení ČR. Velitelství podpory se bude členit na velitelství

a štáb, ředitelství logistické podpory, ředitelství personální podpory, ředitelství zdravotnické podpory, základnu komunikačních a informačních systémů, záchranné a výcvikové základny, úřad krajských vojenských velitelství a středisko zabezpečení. Ve struktuře velitelství bude začleněno značné množství občanských zaměstnanců, protože není prvkem určeným k velení v operacích (do operací bude zapojeno nepřímo).

Ředitelství logistické podpory odpovídá za všestrannou logistickou podporu ozbrojených sil České republiky v míru i v období krize. Jeho úkolem je zajistit efektivní a účinné naplnění logistických koncepcí, plánování a řízení výkonné logistiky s cílem poskytovat logistickou podporu AČR podle požadavků útvarů a zařízení ozbrojených sil.

Ředitelství personální podpory odpovídá za doplňování ozbrojených sil kvalitním vojenským personálem, za systemizaci služebních a pracovních míst, za sběr, vedení a poskytování personálních informací, včetně jejich přesné a objektivní analýzy. Dále nese odpovědnost za provoz katalogu studijních oborů vojenských škol, rekvalifikaci vojáků při zániku služebního poměru, za vytváření podmínek pro zlepšení kvality života vojáků a civilních zaměstnanců a za realizaci platové politiky v AČR. Podporuje personální management na všech stupních velení AČR a ve strukturách NATO.

Ředitelství zdravotnické podpory odpovídá za zdravotnické zabezpečení OS ČR. Je určeno k přímému i odbornému řízení podřízených zdravotnických útvarů a zařízení. Jeho základním úkolem je zabezpečit zdravotnickou podporu ozbrojených sil ČR na teritoriu. Současně musí být schopno vyčlenit odpovídající zdravotnické a lůžkové kapacity ve prospěch pozemních a vzdušných sil při jejich účasti v operacích.

Záchranné a výcvikové základny jsou předurčeny k záchranným, humanitárním a vyprošťovacím pracím ve prospěch civilní ochrany. Jejich použití je plánováno v rámci integrovaného záchranného systému (IZS). Záchranné a výcvikové útvary mohou plnit úkoly ve složeném účelově vytvořeném v závislosti na druhu a charakteru pohromy nebo jiné závažné situaci ohrožující životy, značné majetkové hodnoty nebo životní prostředí.

Základna komunikačních a informačních systémů je prvkem k zabezpečení spojení na teritoriu. Odpovídá mimo jiné za provoz informačních systémů a dodržování zásad bezpečnosti při jejich využívání.

Ženíjný prapor všeobecné podpory je určen k plnění úkolů všeobecné ženíjní podpory na teritoriu, ve prospěch vzdušných sil, případně k přímému posílení pozemních sil a pro plnění specifických úkolů ženíjního zabezpečení.

Úřad krajských vojenských velitelství je určen k zabezpečení spolupráce s teritoriálními civilněsprávními prvky. Úřad bude členěn na jednotlivé krajské vojenské kanceláře, které budou zabezpečovat součinnost mezi hejtmany a armádou při plnění vojenských úkolů na teritoriu krajů. V případech krizových situací budou tvořit jádro vytvářených krajských vojenských velitelství.

Velitelství pro výcvik a tvorbu doktrín bude zcela novým, pro naši armádu netradičním prvkem. Bude plnit úkoly zaměřené na základní výcvik vojáků, speciální výcvik profesionálů, výcvik záloh, kurzy a praktický výcvik praporčíků a důstojníků. Bude spravovat a udržovat učebně-výcvikovou základnu, výcvikové prostory a zařízení a zabezpečovat jejich modernizaci a rozvoj. Významný úkol velitelství pro výcvik a přípravu doktrín spočívá v rozvoji teorie přípravy a vedení operací (boje), použití druhů vojsk, plánování a řízení bojové činnosti, výstavby vojsk, jejich organizace a vyzbrojování, v analýze zkušeností a poznatků z výcviku a operací, v analýze standardů NATO atd. Tato teoretická a analytická činnost se bude promítat

do připravovaných doktrín, předpisů a dalších interních operačních, taktických, technických a administrativních norem pro celou AČR.

Velitelství pro výcvik a tvorbu doktrín bude přímo podřízeno náčelníkovi generálního štábu a bude mít také přímý přístup k výsledkům práce Institutu strategických studií. Toto opatření vytvoří generálnímu štábu dostatečný prostor pro plnění úkolů střednědobého plánování a řízení vojsk. K plnění uvedených úkolů bude mít velitelství ve své podřízenosti ředitelství pro výcvik, ředitelství zabezpečení a ředitelství pro tvorbu doktrín.

Ředitelství pro výcvik bude určeno k přípravě a praktickému výcviku důstojníků a poručíků a k výcviku poddůstojníků.

Příprava a výcvik důstojníků budou se budou uskutečňovat formou různých kvalifikačních, aplikačních a jazykových kurzů ve Vojenské akademii a v Ústavu jazykové přípravy. Výcvik poddůstojníků (základní a speciální) bude prováděn podle odbornosti v pěti výcvikových střediscích, která budou dislokována poblíž vojenských výcvikových prostorů. Zde bude probíhat rovněž výcvik záloh.

Ředitelství zabezpečení bude určeno k zabezpečení činnosti velitelství a k podpoře plnění úkolů jednotlivých ředitelství. Bude spravovat pět vojenských výcvikových prostorů a další důležitá výcviková zařízení, která budou využívána pro výcvik a cvičení příslušníků AČR a armád států NATO.

Ředitelství pro tvorbu doktrín bude vnitřně členěno na odbor pro tvorbu doktrín pozemních sil, odbor pro tvorbu doktrín vzdušných sil a oddělení pro tvorbu společných doktrín. Bude představovat teoretické ústředí AČR, jehož výstupy budou doktríny a předpisy především operačního, taktického, všeobecného a administrativního charakteru jak s celoarmádní působností, tak pro jednotky druhů vojsk a služeb.

Základem pro novou dislokaci Armády České republiky byla snaha o přiblížení útvarů a jednotek k výcvikovým prostorům a do míst, kde jsou kvalitní a moderně vybavená výcviková zařízení. Cílovým požadavkem je soustředit útvary stejného charakteru a efektivně využít kapacit současných nemovitostí. Dojde k centralizaci co největšího počtu součástí do perspektivních posádek. Úkoly nesouvisející s výcvikem budou všude tam, kde to bude možné a ekonomicky výhodné, převedeny na civilní subjekty. Nadále se budeme postupně přizpůsobovat standardům NATO pro budování kvalitního zázemí pro vojenské profesionály, jejich výcvik, ukládání a provoz moderní techniky, pro účelné rozmístění všestranné logistické podpory.

Postup transformace předpokládá, že se nemovitosti budou uvolňovat v několika etapách. Nejdříve budou uvolněny nemovitosti se značnou zanedbaností a objekty, které bude možno uvolnit bez nutných náhrad. Posléze budou uvolňovány objekty, do kterých byly vloženy prostředky na modernizaci a které sice ještě odpovídají dnešním potřebám, ale se kterými se nepočítá v cílovém stavu. Nevyhne se ani uvolnění nemovitostí, do nichž sice byly investovány prostředky, ale přesto nebudou vyhovovat stanoveným kritériím a zároveň organizačním změnám. Zásadou ale bude počet takových posádek minimalizovat. Postupným uvolňováním posádek bude docházet k úspoře nákladů na provoz a údržbu objektů. Tyto prostředky bude možné využít účelněji v perspektivních posádkách. Přejít na plně profesionální armádu vyžaduje nejen zásadní modernizaci současné, do značné míry již neodpovídající nemovité infrastruktury, ale také novou investiční výstavbu.

Proto byly k zajištění cílů dislokace AČR zahájeny jednotlivé kroky výstavby moderních a účelných základů. V současné době jde o posádky Podbořany, Přáslavice, Bechyně, Čáslav

a Náměšť nad Oslavou a o výstavbu multiskladu Dašice. Etapy realizace výstavby budou stanoveny v souladu se zpracovávaným Střednědobým plánem a v návaznosti na možnosti rozpočtu rezortu MO. Dislokační změny jsou podmíněny nejen změnami organizačními, ale také plánovaným nákupem a zavedením moderních technologií. Budou řízeny ve shodě s kritérii a zásadami dislokace a v závislosti na možnostech likvidace nepotřebných zásob munice, techniky a jiného materiálu, včetně nemovitostí. To vše se musí uskutečnit v návaznosti na možnosti rozpočtu rezortu Ministerstva obrany. V cílovém stavu bude AČR dislokována zhruba v 60 místech. To znamená, že AČR opustí na 100 větších či menších posádkových míst. U opouštěných posádek budou podle potřeb technicky a finančně zajištěny průzkumné a projektové práce k zjištění ekologických zátěží s následným zabezpečením asanačních a rekultivačních opatření.

Systém velení a řízení

Systém velení a řízení v rezortu Ministerstva obrany bude na všech jeho úrovních působit v jednotném prostředí, v kterém budou uplatněny čtyři zásady: 1. řízení je centralizováno, ale výkon činnosti je decentralizován; 2. přidělené odpovědnosti jsou spojeny s pravomocemi a zdroji; 3. koncepční a výkonné činnosti jsou odděleny; 4. systém je malý, flexibilní a mobilní.

Dosavadní **třístupňový systém velení a řízení bude změněn na dvoustupňový**, s přesně vymezenými působnostmi jednotlivých stupňů a jednoznačně stanovenými odpovědnostmi a pravomocemi jejich představitelů. Dvoustupňový systém budou tvořit strategický a operačně-taktický stupeň.

Struktura obou stupňů bude účelná a s menším počtem osob. Strategickým stupněm řízení bude **Ministerstvo obrany**. Civilně-správní část Ministerstva obrany je určena k zabezpečení politicko-vojenských úkolů, které souvisejí s řízením a koordinací obrany České republiky a řízením ozbrojených sil. Generální štáb je určen k zabezpečení koncepcí, programů a plánování operačních úkolů v uvedené oblasti.

V čele Ministerstva obrany je ministr obrany, jenž osobně řídí rezort prostřednictvím přímo podřízených osob, na které deleguje konkrétní odpovědnosti a pravomoci, pokud je nemají přiděleny ze zákona. Specifickou funkci má náčelník generálního štábu, který odpovídá za vojenskoodbornou oblast.

K velení silám nasazeným v operaci, v zahraničí i na území České republiky, je určeno **společné operační centrum**, které je součástí generálního štábu.

Operačně-taktický stupeň je výkonným prvkem systému velení a řízení. Tvoří jej velitelství pozemních a vzdušných sil, velitelství podpory, velitelství pro výcvik a tvorbu doktrín a velitelství brigád (nebo velitelství útvarů) jako orgány určené k vedení požadované činnosti nebo k jejímu zabezpečení. Systém velení a řízení rezortu MO bude vybudován tak, aby umožňoval nepřetržitý obousměrný tok informací a poskytoval velitelům potřebné (vybrané) informace k efektivnímu plánování, koordinaci a řízení činností a provádění kontroly. Informace musí být poskytovány vertikálně i horizontálně, bez rozlišení stupňů velení.

Věda a výzkum

Obranný výzkum v rezortu Ministerstva obrany bude orientován na obory, kde není možné získat služby na komerčním základě, a přednostně bude podporovat hlavní specializace AČR

v NATO – pasivní sledovací a průzkumné systémy, detekci a identifikaci zbraní hromadného ohrožení s důrazem na chemické a biologické zbraně. Soustředí se na prokazatelně efektivní projekty v oblasti výzbroje a technologií, které přispívají k požadovaným schopnostem AČR s výrazným intelektuálním vkladem a možností uplatnění v mezinárodní kooperaci, např. výzkum akustických senzorů (včetně iniciativy NATO CDE – Vývoj koncepcí a experimentování). Zapojí se do vědeckých programů, které organizuje Výbor NATO pro vědu, do výzkumných programů, které koordinuje Vědecko-technická organizace NATO, a do oboustranně výhodné kooperace s obranným průmyslem. Výzkum a vývoj bude dále zaměřen do oblastí koncepce, politiky a strategie bezpečnosti, obrany, výstavby, přípravy a činnosti ozbrojených sil, ekonomiky obrany, sociálních a etických aspektů bezpečnosti a obrany. Bude se také zabývat modernizací výzbroje a techniky, vojenským zdravotnictvím, psychologickými aspekty výběru vojenského personálu, komunikačními a informačními systémy a technologiemi.

Předpokladem pro dosažení a dlouhodobé zachování požadovaných schopností AČR je udržení kontaktu s nejnovějšími poznatky operačního umění. K tomu bude obnovena spolupráce strategického stupně velení a Univerzity obrany při operačním výzkumu, rozvoji teorie operačního umění a taktiky a při přípravě odpovídajících interních norem.

Kontrola a zavádění zkušeností

Kontrolní činnost jako jeden ze základních prvků řídicí práce zabezpečuje zpětnou vazbu a umožňuje získat informace o skutečném stavu řízené oblasti.

Vnitřní kontrola se v rezortu Ministerstva obrany provádí v oblastech bojové pohotovosti, výcviku vojsk a záloh, operační přípravy velitelů a štábů, ochrany vojenských objektů a bezpečnosti provozu techniky a výzbroje. Dalšími oblastmi kontroly jsou personální práce, dodržování lidských práv a základních svobod vojáků a občanských zaměstnanců rezortu MO a dodržování ustanovení právních předpisů a interních normativních aktů, dále hospodaření s majetkem a finančními prostředky, ekonomické, logistické a sociální zabezpečení a dodržování zásad ochrany a tvorby životního prostředí.

Významnou úlohu v kontrolním procesu bude sehrávat společné operační centrum na Generálním štábu AČR. Provádí mimo jiné analýzy zkušeností z operací v rámci NATO a na základě toho stanoví požadavky pro rozvoj sil AČR, které se uplatní v procesu plánování obrany.

Lidské zdroje

Schopnost získat a udržet požadovaný počet kvalitního personálu, připravit příslušníky ozbrojených sil na jejich poslání, dát jim vizi služební kariéry, odpovídající podmínky pro práci, poskytnout pomoc při adaptaci na civilní prostředí po ukončení vojenské kariéry, komunikovat s vojenskými veterány a důchodci a napomáhat ke zvyšování kvality jejich života, to vše bude základním předpokladem výstavby a udržování kvalitních, plně profesionálních ozbrojených sil.

Personalistika. V cílovém stavu bude v ozbrojených silách 34 000 až 36 000 vojenských profesionálů. Počty civilních zaměstnanců nepřesáhnou 10 000. Z hlediska struktury vojenského personálu se v cílovém stavu podíl důstojníků bude pohybovat mezi 15 až 20 procenty, praporčíků mezi 25 až 30 procenty a poddůstojníků mezi 50 až 55 procenty celkových počtů vojáků. Počty důstojníků, praporčíků a poddůstojníků budou upřesněny systemizací služeb-

ních míst, která bude ukončena v průběhu roku 2003. Předpokládaná struktura hodnostních sborů bude znamenat značné snížení počtu důstojníků (dnes 53 procent profesionálních vojáků), přibližně třetinový nárůst počtu praporčíků a v podstatě úplnou výstavbu poddůstojnického sboru. Značně sníženy (o více než 50 procent) budou počty občanských zaměstnanců. Významným úkolem bude postupné snižování počtu vojáků základní služby a útlum základní služby tak, aby nejpozději v průběhu roku 2006 ozbrojené síly neměly ve svých řadách vojáky základní služby. Ozbrojené síly je ale budou vnímat jako nejlepší rekrutační zdroj pro profesionalizaci.

Základem systemizace služebních míst v ozbrojených silách je vytvoření katalogu služebních míst. Ten bude upraven tak, aby byl srovnatelný s civilními povoláními v tzv. integrovaném systému typových pozicí Ministerstva práce a sociálních věcí České republiky.

V souvislosti se systemizací služebních míst a typovou slučitelností hodnostní struktury s obvyklou strukturou ozbrojených sil států NATO dojde ke změně hodnostní struktury, která bude postavena na odlišné roli jednotlivých hodnostních sborů.

Současných dvacet tři hodnostních stupňů bude redukováno na devatenáct. Hodnostní stupně budou rozděleny do tří hodnostních sborů (poddůstojníků, praporčíků, důstojníků a generálů). Hodnostní sbory mají přesně definované poslání. Poddůstojníci budou vykonávat základní bojové činnosti a rutinní práce převážně manuálního charakteru; praporčíci budou tvořit nejnižší stupeň velení (roj, družstvo, pracoviště apod.) a střední odborně-technický personál; důstojníci vytvoří střední a vrcholový stupeň velení (četa, rota, prapor apod.) a nejvyšší odborně-technický personál; generálové budou součástí vrcholového managementu.

Kariérní řád vychází ze základních principů, kterými jsou transparentnost podmínek kariérového postupu vojáků a systémů jeho řízení; rovné příležitosti pro všechny vojáky; objektivnost výběru na základě výkonnosti; výkon služby vojáka v místě podle potřeb armády a možnost výstupu z kariéry na kterékoliv úrovni. Řízení kariér se bude uskutečňovat v tzv. oborech, které budou integrovat relativně příbuzné odbornosti. Je vymezeno osm oborů: pozemní síly, vzdušné síly, logistika, podpora velení, vojenské zdravotnictví, vojenské zpravodajství, vojenská policie a všeobecná podpora.

Zásadní změnou projde **systém povyšování vojáků**, které se bude realizovat na čtyřech úrovních řízení - praporu, brigády, divize a generálního štábu. Velitelé praporů budou povyšovat poddůstojníky na doporučení poradní komise. Velitelé brigád budou povyšovat do hodnosti rotného, rotmistra, nadrotmistra a nadporučíka; budou vycházet ze seznamu vojáků k povýšení, který sestaví povyšovací komise. Podobně budou velitelé divizí povyšovat do hodnosti praporčíka, kapitána a majora a náčelník generálního štábu do hodnosti štábního praporčíka, podplukovníka a plukovníka; i oni budou vycházet ze seznamu povyšovacích komisí.

Jmenování vojáků do první generálské hodnosti a další povyšování v generálských hodnostech je v kompetenci prezidenta republiky.

Vojáci budou hodnoceni podle jasně stanovených kritérií a stručného slovního komentáře každý rok. **Hodnocení vojáků** bude mít značný význam pro práci povyšovacích komisí a pro velitele se stane podstatným prvkem jejich personální práce. Úkoly **personálního marketingu** jsou vnímány jako prioritní a klíčové pro úspěch reformy ozbrojených sil a jejich kvalitní personální výstavbu, která bude velmi komplikovaná vzhledem k demografickému vývoji české společnosti a silné konkurenci na trhu práce. K aktivní komunikaci s potenciálními

zájemci o vojenské povolání budou využita rekruční střediska v sídelních městech krajů. Pro podstatně kvalitnější výběr personálu a urychlení povolávacího procesu budou vytvořena dvě střediska výběru personálu, která budou komplexně posuzovat zdravotní, psychickou, fyzickou a motivační způsobilost žadatelů a na základě výsledků okamžitě rozhodovat o povolání do služebního poměru. Pro období reformy ozbrojených sil se předpokládají čtyři nástupní termíny pro profesionální personál. Po dokončení profesionalizace ozbrojených sil bude možné snížit počet nástupních termínů na dva až tři.

Vzdělávání - profesní příprava personálu, vojenské školství. Vzdělávání a příprava vojenských profesionálů se bude uskutečňovat v souladu s požadavky na výkon jednotlivých služebních míst a na kariéru vojáka. Vzdělávací potřebě ozbrojených sil bude přizpůsobena struktura vzdělávacích zařízení. Bude ji tvořit **Univerzita obrany, vojenská střední škola, vojenská rezortní škola a výcviková střediska.**

Příprava poddůstojnického sboru bude členěna na základní výcvik a výcvik specialisty. V případě potřeby může být v průběhu kariéry doplněna o odborné kurzy. Z hlediska kariérního růstu bude u vybraných poddůstojníků podporováno získávání úplného středoškolského vzdělání a zvyšování jazykových znalostí. Vojenská střední škola bude zabezpečovat kombinované studium poddůstojníků k doplnění úplného středního vzdělání.

Příprava prapoříčického sboru bude určena poddůstojníkům vybraným pro kariérový růst do prapoříčického hodnostního sboru. Bude mít formu kurzů, které bude zabezpečovat vojenská rezortní škola.

V přípravě důstojnického sboru se budou rozlišovat dvě základní úrovně: vstupní příprava (bude nezbytná pro zařazení do důstojnického sboru) a další příprava (bude nezbytná pro kariérní růst). Na obou typech přípravy se budou podílet Univerzita obrany i vojenská rezortní škola.

Podpora kvality životavyjadřuje úsilí ozbrojených sil o uspokojování významných potřeb vojenského a civilního personálu, napomáhá jeho spokojenosti a v konečném důsledku i růstu profesionality ve výkonu služby. Programy podpory kvality života budou zaměřeny na pomoc propouštěnému civilnímu a vojenskému personálu, pomoc při zabezpečení bydlení pro vojáky, na informační služby a pomoc při změně posádky, na podporu zdravého životního stylu, podporu rovných příležitostí, na prevenci sociálně-patologických jevů a péči o vojenské důchodce a veterány.

Dotváření profilu ozbrojených sil v oblasti sportu a kvality života plní sportovní reprezentace, kterou zabezpečuje rezort Ministerstva obrany. Posláním **psychologické služby AČR** je využívat poznatky psychologie a její působení na lidský činitel za účelem jeho přípravy na použití v bojových podmínkách. Vojsková psychologie podporuje plnění úkolů jednotek při výcviku i jejich nasazení. Personální psychologie je zaměřena na posuzování psychické stránky člověka při jeho výběru a vhodném zařazování ve střediscích výběru personálu.

Historie vojenství, uchování kulturně-historických hodnot naší armády, odborný výklad a zpracování informací tvoří důležitou součást duchovního bohatství ozbrojených sil ČR. Nositelem těchto úkolů v oblasti vzdělávání a výchovy, muzejnictví a knihovních fondů je Historický ústav Armády ČR. Jeho další vývoj je orientován na funkčnost v podobě instituce zajišťující moderní výchovu a vzdělávání na školách, muzejní a expertní činnost, včetně komerčního využití militarií a služeb.

Ozbrojené síly budou pokračovat v budování **duchovní služby**. Její úlohou bude přispět k duchovnímu prožívání života, poskytovat duchovní útěchu a pomoc v běžných i ve složi-

tých životních situacích také pro lidi bez vyznání. Příslušníci duchovní služby budou rovněž vykonávat náboženské obřady a poskytovat duchovní podporu a poradenství.

Z charakteru ozbrojených sil vyplývá, že se musí připravovat na boj. Následkem přípravy a použití ozbrojených sil mohou být i tragické nehody (např. vážná zranění, úmrtí). AČR musí mít tedy vytvořen prvek, který bude řešit veškeré souvislosti těchto případů (oznámení rodině, příprava pietního aktu, informace o náležitostech pozůstalých, další pomoc, poradenství a komunikace s rodinou vojáka).

Příprava štábů a výcvik

Výcvik a příprava vojska štábů musí pružně reagovat nejen na změny ve vojenství, které přinášejí nové možnosti nasazení vojsk v operaci, ale i na strukturální změny v ozbrojených silách, které budou důsledkem jejich reformy. V oblasti výcviku bude strategickým koncepčním orgánem generální štáb, který bude definovat požadavky na výcvik. Místem zpracování předpisů, programů a zásad výcviku bude velitelství pro výcvik a přípravu doktrín. Výcvik příslušníků ozbrojených sil (včetně záloh) bude rozdělen do několika i kategorií:

Základní výcvik je určen pro zájemce o profesionální službu a dobrovolné zálohy. Je zaměřen na všeobecnou vojenskou přípravu, bude trvat asi dvanáct týdnů a uskuteční se ve výcvikových střediscích.

Speciální výcvik je pokračováním základního výcviku ve výcvikovém středisku. Bude poskytovat základní odbornou vojenskou přípravu, která již umožní výkon základních vojenských funkcí u vojenské jednotky.

Výcvik v útvech a jednotkách je pokračovacím výcvikem po zařazení vojáka k jednotce. Bude zaměřen jak na zvyšování individuální připravenosti vojáka, tak na připravenost celé jednotky. Z toho důvodu budou jeho součástí různé druhy komplexních cvičení.

Příprava a výcvik ve vojenské rezortní škole, která bude součástí velitelství pro výcvik a přípravu doktrín, bude poskytovat kurzy pro praporčíky a důstojníky. Základní a odborné kurzy budou přípravou na zastávání základních velitelských a odborných funkcí, kvalifikační na přípravu ke kariéernímu růstu.

Příprava velitelů a štábů bude členěna na přípravu jednotlivce a přípravu štábů (nebo jeho jednotlivých organizačních prvků).

Příprava jednotlivce se uskuteční při pravidelné měsíční odborné přípravě u mateřského útvaru a dále na velitelských shromážděních, která budou organizovat různé stupně velení. Bude zaměřena na zvyšování znalostí a návyků zaměřených na nové a aktuální teoretické poznatky a praktické potřeby. Příprava štábů bude zahrnovat štábní nácviky, praktická zaměstnání, štábní a velitelsko-štábní cvičení, které mají sladit a zkvalitnit činnost štábů zejména při přípravě a řízení jednotek při nasazení v operaci.

Logistika

Posláním logistiky bude zabezpečovat materiál, služby, výzkum a vývoj a nemovitou infrastrukturu pro ozbrojené síly při naplňování vojensko-politických ambicí České republiky. Prvořadým úkolem bude podpora a udržování sil v operacích.

Ministerstvo obrany bude v logistice plnit strategickou řídicí funkci. Bude v procesu plánování definovat požadavky na logistickou podporu a následně prostřednictvím sekce majetku

a vyzbrojování Ministerstva obrany a sekce logistiky generálního štábu zabezpečí centrální řízení systému logistické podpory. V tomto systému bude Národní úřad pro vyzbrojování definovat akviziční a majetkovou politiku, zajistí strategické akvizice a nakládání s nepotřebným majetkem, bude zakladatelem a zřizovatelem potřebných organizací a bude koordinovat výzkum a vývoj. Sekce logistiky generálního štábu potom bude koncepčním centrem armádního systému logistiky. Bude autorem logistických koncepcí a bude řídit procesy logistické podpory v armádě.

Síly a prostředky logistické podpory velitelství pozemních a vzdušných sil (mechanizované divize a smíšené letecké divize), velitelství podpory a velitelství pro výcvik a tvorby doktrín budou hlavními **výkonnými prvky armádní logistiky**.

Systém logistické podpory u **mechanizované divize** budou tvořit mobilní síly v rozsahu brigády a jednotky logistiky jednotlivých praporů. Jejich hlavním úkolem je zabezpečit nasazení jednotek v operaci.

Systém logistické podpory u **smíšené letecké divize** budou tvořit mobilní a stacionární jednotky (podle určení a charakteru útvaru, který zabezpečují) a letecké opravárenské základny. Jejich logistická podpora v operaci bude poskytována kombinovaným způsobem za účasti prvků logistiky velitelství podpory nebo pozemních sil, případně jednotkami zahraničních spojenců.

Systém logistické podpory u **velitelství pro výcvik a tvorbu doktrín** budou tvořit stacionární prvky, které budou schopny vytvářet nezbytné mobilní prvky k zabezpečení výcviku. Pro potřeby mobilizace bude systém připraven vytvořit záložní uskupení logistické podpory.

Významnou úlohu v systému logistiky bude mít **velitelství podpory**. V něm bude soustředěna rozhodující výkonná část armádní stacionární logistiky. Jejím organizačním prvkem bude ředitelství logistické podpory.

Ředitelství logistické podpory bude hlavním výkonným prvkem koncepcí, doktrín a procesů logistiky v armádě. Bude plánovat zdroje a jejich využití a řídit činnost jednotlivých výkonných prvků armádní logistiky. Bude poskytovat informace a podporu orgánům strategického řízení logistiky. Jeho jednotlivé organizační prvky se budou zabývat: správou majetkových uskupení (druhy materiálů); plánováním a realizací vnitrostátní a mezinárodní vojenské dopravy a přeprav; správou nemovitě infrastruktury. Jeho součástí budou i ústřední skladové základny a ústřední opravárenská základna pozemní techniky.

Opravy používané techniky budou zabezpečovat jak armádní, tak civilní kapacity. K opravám speciální vojenské techniky se budou využívat rezortní kapacity. Tanky a bojová vozidla do stanovené úrovně se budou opravovat v armádních zařízeních. Opravy vyšší úrovně budou zajišťovat mimorezortní kapacity na základě výběrových řízení. Technika s civilní charakteristikou, například osobní vozidla nebo kancelářská technika, se bude opravovat v civilních zařízeních na komerčním principu.

Mobilní pozemní a vzdušné síly budou zabezpečeny mobilními opravárenskými kapacitami.

Zásobování a skladování se budou řídit principem držet jen nezbytně nutné minimum zásob. Rozhodující pro jejich výši a rozsah je schopnost zajištění nejpravděpodobnější varianty použití ozbrojených sil. Důsledně bude uplatňována zásada: materiál nevlastnit, ale zajistit jej v případě potřeby. Cílem je minimalizovat náklady na zásobování a skladování. Z toho důvodu - kromě zásob pro síly vysoké pohotovosti, materiálu, který není možné pořídit ve varovací době před uvedením armády do válečného stavu, materiálu pro výcvik a některých speciálních druhů materiálu - nebudou zásoby udržovány. Zásobovací a skladovací kapacity

budou mobilní a stacionární. Mobilní kapacity budou u mechanizované a smíšené letecké divize, stacionární v odpovědnosti ředitelství logistiky.

Nemovitá infrastruktura bude mít vlastní správu. Jejím úkolem bude tedy efektivní a hospodárné zabezpečení nemovité infrastruktury. Tímto úkolem nebudou zatěžováni velitelé a mobilní logistika útvarů. Správa bude zaměřena na hospodaření s nemovitým majetkem a jeho využívání, na ochranu územních zájmů vojenské správy, majetkoprávní uspořádání nemovitostí a převody nepotřebného nemovitého majetku.

Strategickým koncepčním a řídicím orgánem k zajištění této správy bude sekce logistiky generálního štábu a její výkon zabezpečí ředitelství logistiky velitelství podpory s podřízenými orgány ubytovací služby (až do úrovně posádek). Stávající struktury stavební a ubytovací správy budou do roku 2008 postupně zrušeny.

Bude postupně privatizován bytový fond a následně zrušena jeho správa. Armáda bude řešit pouze výstavbu, správu a provoz ubytoven pro přechodné nájemné ubytování v perspektivních posádkách.

Služby spojené se správou nemovité infrastruktury budou postupně převedeny na komerční dodavatele na základě výběrových řízení. Tyto dodavatelé budou zajišťovat provoz, údržbu, plánování provozu, zajištění pronájmů a odprodej nevyužívaných prostorů. Z toho důvodu dojde k rušení provozních středisek ubytovací služby a skladování movitého stavebního a ubytovacího materiálu.

Hlavním kritériem při přidělování pravomoci k akvizicím bude, aby akvizici uskutečňoval ten, kdo odpovídá za úkol (cíl), ke kterému byly finanční zdroje přiděleny. Z toho důvodu budou pravomoci decentralizovány k funkčním prvkům. **Akvizice** budou rozděleny do tří kategorií: centrální strategické akvizice, centrální rutinní akvizice a decentrální nákupy.

Centrální strategické akvizice budou představovat strategické zakázky. Uskutečňovat je bude Národní úřad pro vyzbrojování a budou mít oddělený rozpočet vytvořený na základě schváleným programů a projektů. Jejich určení bude součástí plánování obrany na strategické úrovni a kritérii pro jejich výběr bude finanční náročnost a vysoká míra rizika spojená s jejich uskutečněním. K jejich realizaci budou ustaveny projektové týmy, které bude zastřešovat Národní úřad pro vyzbrojování.

Centrální rutinní akvizice jsou určeny k zajištění ozbrojených sil majetkem a službami v míru a k jejich udržitelnosti v operaci. Realizovat je bude především velitelství podpory.

Decentrální nákupy jsou všechny ostatní nákupy, které nespádají do uvedených kategorií, a budou je uskutečňovat samostatně jednotlivé organizační prvky Ministerstva obrany a armády.

Vojenská doprava musí zabezpečovat jak dopravní kapacity k zajištění běžného života, tak zejména komplexní podporu operací, které vyplývají z definovaných vojensko-politických ambicí České republiky. Za plánování dopravního zabezpečení nasazovaných jednotek a jejich strategickou přepravu odpovídá generální štáb. Velitelství podpory - odbor vojenské dopravy bude odpovídat za plánování a realizaci veškeré vnitrostátní a mezinárodní dopravy. V rámci koordinace přepravních kapacit bude spolupracovat s orgány vojenské dopravy na generálním štábu a na velitelstvích operačně-taktických a taktických stupňů.

Vojenské zdravotnictví

Zdravotnická služba zabezpečí kvalitní léčebně-preventivní péči o vojska AČR v míru. Zároveň bude zdravotnickou péčí zabezpečovat jednotky nasazené v operacích.

Primární léčebnou péči v mírových posádkách budou poskytovat posádkové ošetrovny (polikliniky). Lůžková část zůstane pouze u tzv. regionálních ošetroven, kde bude zabezpečena nepřetržitá lékařská služba. Ošetrovny bez lůžkové části budou zabezpečovat pouze ambulantní činnost a výcvik. Jejich odborný personál bude spolupracovat s regionálními ošetrovnami při zajištění nepřetržitých služeb. Odbornou a specializovanou lékařskou péči budou zabezpečovat stálé vojenské nemocnice. V míru slouží k odbornému výcviku lékařů, kteří jsou zařazeni do polních zdravotnických jednotek nebo působí na posádkových ošetrovnách, a lékařů před složením atestace.

K zabezpečení jednotek v operaci jsou určena praporní obvaziště, zdravotnické roty a polní nemocnice.

V současné době se zvyšují požadavky na schopnost **hygienicko-protiepidemické (HE) služby** plnit úkoly v případě možného použití bojových biologických látek. Proto je nutné vytvořit pracoviště, které umožní diagnostiku a léčbu zasažených nebo infikovaných osob. Jeho personál bude určen také pro HE zabezpečení vojsk v operacích. Toto pracoviště je již z velké části vybudováno. Za **zabezpečení zdravotnickým materiálem a technikou** bude odpovídat Ústřední zdravotnická základna. Dojde ke snížení skladovaných zásob zdravotnického materiálu, a tím ke snížení nákladů na jeho údržbu a opravy. Vybrané druhy materiálu s krátkou dobou životnosti nebudou skladovány vůbec a jejich dodávka se v případě potřeby bude řešit kontraktací. Skladovány budou pouze základní druhy speciálních léčiv, antiodot, infúzí atd.

U **veterinární služby** budou zachovány současné schopnosti. Jediná veterinární základna zabezpečí výcvik speciálních kategorií služebních psů. Výcvik zásahové skupiny profesionálních psovodů bude směřován k vyhledávání osob, zbraní, munice, trhavin, drog a k využití psů u bojových jednotek.

Tvorba norem

Legislativa je jednou za základních oblastí činnosti ústředních úřadů státní správy, tedy i Ministerstva obrany. Spadá do ní tvorba a novelizace právních předpisů, které jsou v gesci rezortu MO, a dále posuzování právních předpisů, jejichž gestorem není Ministerstvo obrany.

Úkolem **právní služby** je poskytovat právní podporu především rozhodování velitelů. Větší důraz bude položen na prohloubení právního vzdělání, zabezpečení širších znalostí a posílení právního vědomí vojenských profesionálů zejména velitelů.

Při vyšetřování v rámci trestního řízení je podle trestního řádu u některých případů nutná účast státního zástupce nebo soudce. To je u jednotek nasazených v zahraničí v současné době neřešitelný problém. V návaznosti na novelizaci trestního řádu bude v součinnosti s Ministerstvem spravedlnosti a Ministerstvem vnitra iniciováno opětovné zřízení vojenské justice, případně přijetí takových opatření, která by tento problém u jednotek nasazených v zahraničí vyřešila.

V souvislosti s členstvím České republiky v NATO vystupuje do popředí schopnost ozbrojených sil **přijímat a zavádět normy a dokumenty NATO**, a to v operační, výzbrojné-technické a administrativní oblasti. Za řízení a realizaci obranné standardizace v rezortu MO bude odpovídat vrchní ředitel Národního úřadu pro vyzbrojování MO.

Interní normativní akty v působnosti MO bude tvořit rozkaz prezidenta republiky, rozkaz ministra obrany ČR, nařízení náčelníka Generálního štábu AČR, normativní výnos MO, vojenské předpisy a služební pomůcky.

Podpůrné procesy

V moderních armádách všechny druhy vojsk významně využívají údaje o hydrologických, meteorologických a geografických podmínkách. Geografická a hydrometeorologická služba AČR bude odpovídat za zabezpečování geografických a hydrometeorologických podkladů a informací, dále za zavádění geografických standardů NATO do AČR, za provádění geografické přípravy velitelů a štábů a za vybudování satelitního datového spojení. Ve struktuře služby budou mobilní jednotky.

Rozšíří se spolupráce s Českým úřadem zeměměřickým a kartografickým a Českým hydrometeorologickým ústavem ve prospěch geografického a hydrometeorologického zabezpečení obrany státu, mírových a humanitárních operací i plnění úkolů geografické podpory Aliance.

Ke splnění těchto cílů jsou definovány základní rozvojové projekty, které zahrnují rozvoj řídicího informačního systému geografické a hydrometeorologické služby, zavádění a využívání geodetických a geografických standardů NATO, zavedení mobilních souprav a modernizace polygrafického a reprografického zabezpečení.

Systémové změny ve finanční službě budou spočívat v zavedení systému střednědobého a krátkodobého plánování a v provázanosti věcného a finančního obsahu; v rozpočtování (krátkodobé plánování) a financování založeném na reálném a objektivním vyčíslení potřeb; v decentralizaci kompetencí a úpravě organizačních a řídicích struktur rezortu MO v souladu se změnami právních předpisů.

Úkoly finančního zabezpečení v procesu profesionalizace armády budou vyžadovat, aby byla jednoznačně, neduplicitně a specificky vymezena osobní pravomoc a odpovědnost v nakládání s veřejnými prostředky, tj. ve vztahu ke konkrétní funkci, nikoliv ve vztahu k prvku organizační struktury jako takové. Stanovení rozsahu odpovídajících pravomocí a odpovědností vedoucích a dalších funkcí při nakládání s veřejnými prostředky, včetně úplného a přesného vymezení jejich povinností ve vztahu k plněným úkolům, bude základním principem při realizaci změn v organizační struktuře finanční služby rezortu MO.

K dosažení optimálního stavu při zabezpečování ochrany utajovaných skutečností v rezortu MO budou v rámci reformy provedeny organizační změny, jejichž cílem bude vytvořit jednotné prostředí pro prosazování požadavků zákonů ČR, obranné politiky ČR a požadavků vyplývajících z členství České republiky v NATO. Organizování, ukládání a využívání citlivých a utajovaných informací bude řešeno komplexně a budou vytvořeny předpoklady, aby ochrana těchto aktiv byla realizována co nejkvalitněji.

Vztahy a komunikace s veřejností jsou ucelený a vzájemně propojený systém. Rezort Ministerstva obrany se prostřednictvím různých forem a prostředků sociální komunikace a interakce obrací na civilní, vnitrozemní nebo zahraniční veřejnost a její instituce se záměrem plnit své informační povinnosti a zabezpečovat své informační zájmy, rozvíjet vzájemnou spolupráci a ovlivňovat jejich relevantní postoje a chování.

Za kvalitu vztahů s veřejností odpovídají v oblasti své působnosti vedoucí pracovníci MO, velitelé a náčelníci AČR, kteří se také osobně podílejí na jejich cílevědomém rozvíjení. Proto je proces vztahů a komunikace s veřejností zahrnut do plánování obrany a je předmětem řízení a velení na všech úrovních. K odbornému zabezpečení této problematiky je zřízena služba pro veřejné vztahy a informace.

V celkovém procesu vztahů a komunikace s veřejností se prolínají tři, z funkcionálního hlediska relativně samostatné oblasti. Jsou jimi vztahy a komunikace s externí veřejností a sdělovacími prostředky, s interní veřejností a s veřejností při nasazení AČR.

Vztahy a komunikace s externí veřejností a sdělovacími prostředky budou základní oblastí procesu vytváření vztahů a komunikace s veřejností. Jejich posláním bude integrace AČR do demokratické společnosti a do společenství armád demokratických států. Jejich aktivity budou především zaměřeny na externí veřejnost a její instituce, ale současně budou oslovovat i veřejnost interní. Sdělovací prostředky budou vnímány zejména jako významný prostředník komunikace s širokou veřejností, ale současně jako svébytný prostředek masové komunikace. Proto jim bude věnována specifická pozornost.

Vztahy a komunikace s interní veřejností budou doplňovat a rozšiřovat oblast vztahů a komunikace o cílené působení na lidský potenciál AČR. Budou součástí systému vnitřní komunikace AČR.

Vztahy a komunikace s veřejností při nasazení AČR rozšiřují oblast vztahů a komunikace o ovlivňování veřejnosti, případně o spolupráci s ní, v místě nasazení AČR nebo spojeneckých armád, a o zabezpečení informací o stavu a činnosti AČR v místě nasazení. Posláním příslušných komunikačních aktivit bude podpora nebo zabezpečení úkolů AČR v prostoru nasazení a splnění informačních povinností k vlastní veřejnosti.

Cílem procesu informatizace rezortu je především zabezpečit kvalitní informační podporu systému velení a řízení ke splnění cílů rezortu, zefektivnit procesy a funkce, které v rezortu probíhají, a zajistit výměnu rezortních informací s okolím (NATO, subjekty státní správy a veřejnost).

Komunikační infrastruktura bude budována v souladu s cílovou dislokací útvarů Armády České republiky. Bude majetkem rezortu Ministerstva obrany a jejím úkolem bude zabezpečit spojení pro potřeby velení AČR v nezbytném rozsahu ve všech situacích. Bude jednotná, moderní, plně digitalizovaná a bezpečná, pokrývající komunikační požadavky cílových informačních systémů a systému řízení bojové činnosti v míru, v krizi a za válečného stavu. Do doby dosažení počátečních operačních schopností ozbrojených sil ČR bude dokončena výstavba stacionární komunikační infrastruktury tak, aby zabezpečovala nepřetržité hlasové a datové služby pro všechny určené subjekty rezortu MO. Zároveň s redislokací prvků rezortu MO v rámci reformy ozbrojených sil ČR bude probíhat restrukturalizace komunikační infrastruktury rezortu tak, aby byly plnohodnotně zabezpečeny její služby jak na teritoriu ČR, tak i v zahraničí, a to v požadované kapacitě, rychlosti, spolehlivosti a bezpečnosti. Bude zajištěno propojení s mobilní komunikační infrastrukturou, s alianční komunikační infrastrukturou, s komunikační infrastrukturou veřejné správy a samosprávy a s ostatními subjekty v rámci veřejné telekomunikační sítě.

V cílovém stavu bude rezort disponovat v principu **jednotným integrovaným (průřezovým) informačním systémem**. Ten bude účinně podporovat nově definované procesy ozbrojených sil a bude zabezpečovat integritu těchto procesů. Cílový informační systém bude budován v souladu se státní informační politikou.

Prioritní pozornost bude věnována výstavbě operačně-taktického systému velení a řízení u mechanizované divize. Tento bojový komunikační a informační systém bude efektivně podporovat řízení bojové činnosti velitelů a štábů na operačně-taktickém stupni velení a řízení. Při vývoji, provozu a rozvoji komunikačních a informačních systémů budou využity

moderní technologie tak, aby uživatelé získávali potřebné informace včas, s potřebnou mírou dostupnosti a požadovaným stupněm bezpečnosti.

Cílem reformy je také zkvalitnit plnění úkolů **policejní ochrany ozbrojených sil ČR**, zvýšit využitelnost Vojenské policie v rámci asistenční činnosti a integrovaného záchranného systému a dosáhnout požadovaných schopností Vojenské policie v mezinárodních operacích.

Nezávislým kontrolním orgánem ministra obrany se všeobecnou působností je **Inspekce ministra obrany**. Je jediným nezastupitelným součinnostním prvkem ministra obrany ČR pro Nejvyšší kontrolní úřad, Národní bezpečnostní úřad a veřejného ochránce práv.

Realizace ustanovení zákona o finanční kontrole ve veřejné správě a o změně některých zákonů bude v resortu MO zabezpečena působností a postavením odboru interního auditu MO a odborem finanční kontroly ekonomické sekce MO. Interní **audit** prověří v resortu MO splnění hlavních cílů finanční kontroly. Půjde zejména o dodržování právních předpisů a opatření přijatých orgány veřejné správy při hospodaření s veřejnými prostředky, včasné a spolehlivé informování vedoucích orgánů veřejné správy o nakládání s veřejnými prostředky a hospodárny, efektivní a účelný výkon veřejné správy v resortu MO.

Úkoly při zabezpečení **prezidenta republiky** jako vrchního velitele ozbrojených sil bude nadále zajišťovat Vojenská kancelář prezidenta republiky, která společně s Hradní stráží zůstane součástí ozbrojených sil ČR. Činnost Hradní stráže bude oprostěna od úkolů, které přímo nesouvisí s jejím posláním, jako jsou činnosti ve prospěch správy Hradu nebo Hradní policie. Cílová organizační struktura Hradní stráže bude v důsledku profesionalizace reformována. Změní se vnitřní struktury a v důsledku zavádění technických prostředků ochrany střežených objektů, zrušení neúčelných prvků, redukce štábu a převedení části logistické podpory mimo Hradní stráž budou sníženy počty osob. K získání specifických návyků se bude organizovat krátkodobý výcvik nastupujících příslušníků v jednom výcvikovém středisku AČR za řízení velitelů vyčleněných z Hradní stráže.

Služba u Hradní stráže bude odpovídat standardnímu kariéernímu postupu vojáků z povolání stejně jako u jiných součástí AČR.

Zkvalitnění rozhodovacího procesu a zjednodušení **administrativy** v resortu Ministerstva obrany je možné dosáhnout pouze za podpory komunikačních a informačních systémů. Zabezpečení přístupu k informačním zdrojům se v resortu MO zjednoduší administrativní kancelářské práce a zastaví se tendence vytvářet větší počet duplicitních výtisků dokumentů.

Vývoj vojenského zpravodajství

Reforma ozbrojených sil, zejména v oblasti obranného plánování, vyžaduje od zpravodajských služeb významné analytické výstupy, které se týkají vývoje bezpečnostního prostředí. Avšak vlastní problematika reformy vojenských zpravodajských služeb není předmětem koncepce výstavby profesionálních ozbrojených sil. Tu je třeba řešit v rámci celkové reformy všech zpravodajských služeb České republiky. Z toho důvodu se tento dokument zabývá jen oblastí tzv. vojskového průzkumu.

Vojskový průzkum na strategické úrovni má v přímé podřízenosti a řídí generální štáb. Hlavním prostředkem tohoto průzkumu bude prapor speciálních sil. Na operačně-taktickém stupni bude mít mechanizovaná divize v divizním kompletu zařazen průzkumný prapor a prapor elektronického boje.

Mobilizace ozbrojených sil ČR

Z vyhodnocení bezpečnostních ohrožení nevyplývá, že může nastat situace, kdy bude v krátké době třeba provést doplnění ozbrojených sil. Nejpravděpodobnější je varianta doplnění neobsazených funkcí u profesionálních útvarů před jejich nasazením v operaci.

Protože doplnění ozbrojených sil v míru a jejich nasazení mimo území republiky může být provedeno jen na základě dobrovolnosti, není možné v žádném případě použít principů mobilizačního doplnění. Z toho důvodu budou vytvořeny **dobrovolné zálohy**, které budou připraveny pro posílení profesionálních jednotek. Půjde-li o posílení krátkodobá, např. pro řešení nevojenských krizových situací na území státu, budou vojáci v dobrovolné záloze povoláni na výjimečné vojenské cvičení. Půjde-li o posílení dlouhodobé, budou na dobu nezbytně nutnou povoláni do služebního poměru vojáka z povolání.

Při zhoršování mezinárodní bezpečnostní situace, která by hrozila přerůst v rozsáhlý ozbrojený konflikt, dojde v dostatečně dlouhé době před jeho možným vznikem k **vyhlášení předběžných opatření**. Občané podléhající branné povinnosti budou odvedeni, vojáci v záloze mohou být povoláni na povinné vojenské cvičení a bude zahájena akvizice materiálu a techniky pro zajištění mobilizačně vytvářených útvarů ozbrojených sil.

K provedení mobilizace dojde až v situaci, kdy nebudou k obraně státu postačovat ozbrojené síly doplněné dobrovolnými zálohami. V takovém případě se ozbrojené síly rozvinou na válečné počty na základě vyhlášení mimořádných opatření. V míru bude zabezpečen odpovídající právní rámec pro realizaci branné povinnosti občanů a připraven jednoduchý a účinný systém mobilizace, který může být kdykoliv zahájen.

80t mym 60 **Doplňování ozbrojených sil zálohami**

Branná povinnost vznikne dnem, kdy občan dosáhne věku 18 let, a zaniká dosažením věku 50 let. Realizuje se po vyhlášení předběžných opatření a spočívá v povinnosti odvodní a služební. Ženy mají brannou povinnost jen za stavu ohrožení státu a za válečného stavu.

Odvodní povinnost bude spočívat v povinnosti podrobit se odvodnímu řízení. Účelem odvodního řízení je zjištění zdravotního stavu občana a rozhodnutí o jeho schopnosti k vojenské činné službě. Občané, kteří byli odvedeni a jejich odvodní rozhodnutí nabylo právní moci, se stávají vojáky.

Služební povinnost po vyhlášení předběžných opatření bude spočívat v povinnosti vojáků v záloze vykonat povinná vojenská cvičení v maximálním rozsahu 12 týdnů. Služební povinnost za stavu ohrožení státu nebo za válečného stavu bude spočívat v povinnosti mimořádné služby. Za stavu ohrožení státu nebo za válečného stavu všichni vojáci ve vojenské činné službě vykonávají mimořádnou službu.

Záloha se vytváří pro doplňování ozbrojených sil v míru, za stavu ohrožení státu nebo za válečného stavu. V záloze budou zařazeni vojáci, kteří ukončili služební poměr vojáka z povolání, vojáci v dobrovolné záloze a vojáci, kteří absolvovali základní (náhradní) službu před tím než byla zrušena. Vojáci v záloze budou mít povinnost konat za předběžných opatření vojenská cvičení. Za stavu ohrožení státu nebo za válečného stavu mají povinnost nastoupit v případě povolání do mimořádné služby.

Zvláštní skupinou zálohy bude **dobrovolná záloha**. Vojákem v dobrovolné záloze se může stát občan, který úspěšně absolvoval výběrové řízení ve středisku výběru personálu a splňuje

podmínky pro zařazení na systemizované místo v tabulkách počtů. Pokud jsou splněny tyto podmínky, rezort MO uzavře s občanem kontrakt o zařazení do dobrovolné zálohy, ve kterém se občan zavazuje k povinnosti: absolvovat základní výcvik formou vojenského cvičení v délce 12 týdnů; připravovat se pro systemizované místo, na které je zařazen v tabulkách počtů; nastoupit v případě potřeby na výjimečné vojenské cvičení na dobu nezbytně nutnou, maximálně však v úhrnné době 12 týdnů; nastoupit do služebního poměru vojáka z povolání na stanovenou dobu v případě, že jednotka, ve které je zařazen, se připravuje k nasazení a je nasazena v operaci.

Kontrakt se bude uzavírat na dobu pěti let. Voják v dobrovolné záloze může být povolán k operačnímu nasazení v zahraničí nejdříve ve třetím roce kontraktu. Po skončení může být kontrakt obnoven. Po dobu zařazení v dobrovolné záloze se vojákovi poskytuje měsíční odměna, jejíž výši, podmínky a způsob výplaty stanoví zákon. Vojáky v dobrovolné záloze se mohou stát i vojáci v záloze po skončení služebního poměru vojáka z povolání. Tito vojáci nemají povinnost absolvovat základní výcvik.

Zaměstnavatelé budou podle zákona povinni uvolnit ze zaměstnání vojáky v dobrovolné záloze k výkonu základního výcviku a vojenských cvičení a přerušit s nimi pracovní poměr na dobu přijetí do služebního poměru vojáka z povolání při nasazení v operaci.

Občany do dobrovolné zálohy budou získávat a kontrakt s nimi uzavírat příslušná personální pracoviště (rekrutační střediska), která mají přehled o potřebě doplnění volných systemizovaných míst u jednotlivých útvarů. Voják v dobrovolné záloze bude povolán na vojenské cvičení nebo do služebního poměru vojáka z povolání povolávacím rozkazem. Povolání provede příslušný služební orgán, v jehož podřízenosti je voják v dobrovolné záloze zařazen na systemizované místo. Po skončení kontraktu se voják v dobrovolné záloze stává vojákem v záloze.

Základní výcvik dobrovolných záloh se bude uskutečňovat ve výcvikovém středisku v délce 12 týdnů. Povolání provádí velitel příslušného střediska výběru personálu povolávacím rozkazem. Cílem základního výcviku je osvojení základních vojenských znalostí a dovedností. Voják v průběhu základního výcviku pobírá stanovené služné, ubytování a stravování je mu poskytováno zdarma. Voják nemá nárok za dobu základního výcviku na náhradu ušlé mzdy z civilního zaměstnání nebo příjmu. Voják v průběhu základního výcviku má hodnost vojína a po jeho ukončení je povýšen do hodnosti svobodníka.

Vojáci v dobrovolné záloze budou absolvovat speciální výcvik formou **vojenských cvičení** v rozsahu 3 týdnů v každém roce jejich kontraktu. Cílem speciálního výcviku je příprava na systemizované místo, na které je voják zařazen. Speciální výcvik může být organizován formou stmelovacího cvičení u útvaru, ke kterému je voják zařazen nebo jinou formou.

V případě, že to budou vyžadovat potřeby výcviku nebo záchranné práce při pohromách ohrožujících životy, zdraví, životní prostředí nebo značné majetkové hodnoty, mohou být vojáci v dobrovolné záloze povoláni k výjimečnému vojenskému cvičení na dobu nezbytně nutnou, nejdéle však na dobu 12 týdnů. Nařízení k povolání vojáků v dobrovolné záloze na výjimečné vojenské cvičení vydává vláda. Za dobu skutečně vykonaného vojenského cvičení se bude poskytovat vojákovi služné, které se rovná platu vojáka z povolání zařazeného na odpovídajícím systemizovaném místě. Vojáci postupují ve funkcích a v hodnostech v závislosti na dosaženém civilním a vojenském vzdělání, na potřebě doplnění systemizovaných míst a dalších podmínkách stanovených interními normami.

Doplnění majetku, tzn. výzbroje, techniky a materiálu, a zabezpečení služeb pro mobilizačně rozvíňované ozbrojené síly se provede z vlastních zdrojů a ze zdrojů v civilním sek-

toru. Vybrané druhy techniky a výzbroje jsou v minimálním množství uloženy ve vojenských skladech, případně je jejich skladování smluvně zajištěno na komerčním základě u civilních organizací nebo ve státních hmotných rezervách.

Další majetek se bude zabezpečovat z civilního sektoru jako **nezbytné a mobilizační dodávky** nebo jako věcné prostředky. V rámci hospodářských opatření pro krizové stavy budou zajištěny nezbytné dodávky v systému nouzového hospodářství, mobilizační dodávky v systému hospodářské mobilizace a odběr materiálu ze státních hmotných rezerv. Objednavatelem dodávky bude rezort Ministerstva obrany, který uzavírá písemnou smlouvu s dodavatelem. Předmětem mobilizačních dodávek jsou zejména výrobky, práce a služby dodávané pro zabezpečení ozbrojených sil, na trhu běžně nedostupné. Touto formou dodávek se bude řešit doplnění potřebné vojenské techniky, výzbroje a materiálu, ale také dodávky služeb v oblasti telekomunikací, zdravotnictví a dopravy.

Mobilizační přípravy

Předběžná opatření budou vyhlášena v době, kdy hrozí, že zhoršující se mezinárodní bezpečnostní situace může přerůst v rozsáhlý ozbrojený konflikt, který by vyžadoval mobilizaci ozbrojených sil.

Předběžná opatření stanoví úkoly ústavním institucím, ústředním správním úřadům, ozbrojeným silám a ostatním subjektům podílejícím se na přípravě k obraně státu. Je zahájena akvizice potřebné výzbroje, techniky a materiálu prováděná formou nezbytných a mobilizačních dodávek. K jejich zajištění je nutné přijmout upravený státní rozpočet a aktivovat hospodářské zdroje. Jsou upřesněny požadavky na doplnění věcnými prostředky uplatněné u obecních úřadů.

Krajské úřady zahájí odvodní řízení s občany podléhajícími branné povinnosti. Evidence vojáků v záloze bude vedena krajskými vojenskými kanceláři, které zabezpečí jejich povolání k povinnému vojenskému cvičení. Za jednotlivé mobilizačně vytvářené útvary se upřesní požadavky na doplnění vojáků v záloze. Předurčování vojáků v záloze provádějí krajské vojenské kanceláře s přihlédnutím k jejich zdravotnímu stavu, dosažené vojenské hodnosti a kvalifikaci. Vojáci v záloze budou předběžně vyrozuměni o svém předurčení.

Mimořádnými opatřeními budou částečná mobilizace, všeobecná mobilizace, mimořádné odvody a mimořádná služba. Vyhlásí se za stavu ohrožení státu a za válečného stavu.

Doplnění mobilizovaných útvarů se po vyhlášení mimořádných opatření provede povoláním vojáků v záloze do mimořádné služby a dodáním věcných prostředků a mobilizačních dodávek.

Při **vyhlášení stavu ohrožení státu** může prezident republiky na návrh vlády nařídit částečnou mobilizaci OS ČR. Mobilizace je opatření, kterým se nařizuje povolání vojáků v záloze do mimořádné služby.

Po **vyhlášení válečného stavu** nařizuje prezident republiky na návrh vlády všeobecnou mobilizaci OS ČR. Vyrozumění občanské veřejnosti se provede mobilizační vyhláškou nebo mobilizační výzvou vysílanou hromadnými sdělovacími prostředky.

Mobilizace se ruší demobilizací, kterou nařizuje prezident republiky na návrh vlády. Demobilizace je souhrn postupných opatření, která probíhají v OS ČR v souladu s přechodem ze stavu ohrožení státu nebo válečného stavu na mírový stav. Vzhledem k tomu, že ke konfliktu vysoké intenzity by pravděpodobně došlo po dostatečně dlouhé varovací době je třeba zabezpečit účinný systém indikace narůstání nebezpečí a připravit jednoduchý proces zmobilizování.

Mobilizační přípravy ozbrojených sil bude řídit Generální štáb AČR. Rozsah, způsob a časový plán mobilizace bude předem připraven.

V případě nedostatku vojáků v mimořádné službě se provede povolání dalších vojáků ze zálohy. Mimořádné odvody za stavu ohrožení státu a za válečného stavu budou stejně jako za předběžných opatření provádět odvodní komise krajských úřadů.

Koncepce mobilizace předpokládá vytvoření profesionálních ozbrojených sil a zrušení základní služby jako hlavního zdroje tvorby záloh. Vojenský výcvik bude založen na dobrovolnosti. Vytváří se kategorie dobrovolných záloh, které jsou cvičeny pro zastávání určených systemizovaných míst a mohou být povolány pro doplnění útvarů v míru.

V důsledku zrušení základní služby dojde k výraznému zjednodušení správních úkonů spojených s realizací branné povinnosti občanů. Současně se výrazně sníží objem činností, které plynou ze zabezpečení mobilizačního doplnění ozbrojených sil. To umožní zrušit vojenské správní úřady. Evidenci vojáků v záloze povedou krajské vojenské kanceláře, které budou provádět povolání vojáků v záloze na povinná vojenská cvičení a do mimořádné služby. Nový systém je spojen s významnými změnami. V míru zanikají veškeré povinnosti občanů související s přípravou k zajišťování obrany. Realizace změn je podmíněna rozsáhlými novelami právních předpisů.

Mezirezortní souvislosti

Oblast plánování a řízení obrany

Zabezpečení koordinace výstavby a přípravy obranného systému ČR vyžaduje zavést nové procesy plánování obrany nejen v rezortu Ministerstva obrany, ale i v ostatních ústředních správních úřadech a v dalších subjektech obranného plánování. Informace shromažďované a aktualizované v systémech plánování obrany a v krizovém plánování k řešení nevojenských krizových situací budou integrovány tak, aby došlo k odstranění jejich duplicity.

K vytvoření funkčního systému řízení obrany státu bude nezbytné včlenit do něj orgány krizového řízení vytvářené pro řešení nevojenských krizových situací. Komunikační a částečně i informační systémy rezortu Ministerstva obrany a rezortu Ministerstva vnitra je účelné propojit a vytvořit podmínky pro jejich vzájemné sdílení.

Oblast výcviku a mobilizace

V současné době provádějí odvodní řízení územní vojenské správy a materiálně a organizačně je zajišťují okresní úřady. Odpovědnost za zajištění a realizaci odvodního řízení bude stanovena krajským úřadům. Zřízení odvodních komisí a vyšší odvodní komise, způsob provádění odvodního řízení a další související opatření stanoví zvláštní zákon.

Síly předurčené k nasazení v zahraničí budou mít potřebné zásoby soustředěny v centrálních skladových kapacitách a v omezeném rozsahu také ve vlastních objektech. K uložení určitých druhů zásob bude po nezbytné právní úpravě využito i systém skladování státních hmotných rezerv.

Voják v dobrovolné záloze bude mít povinnost nastoupit v případě potřeby do služebního poměru vojáka z povolání na určenou dobu, která bude minimálně 6 až 8 měsíců. Budou vytvořeny podmínky, aby povoláním vojákům bylo zaměstnavateli umožněno na určenou dobu přerušit pracovní poměr.

Oblast lidských zdrojů

Pokud jde o **kvalitu života**, předpokládá se součinnost a spolupráce s rezortem Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy při tělovýchovných aktivitách, v soutěžích vrcholového sportu a reprezentaci, v organizaci služební tělesné výchovy apod.

Předpokládá se i koordinace úkolů a programů s Ministerstvem vnitra v oblasti sociálně patologických jevů (SPJ) a v jejich prevenci, včetně účasti v mezirezortních orgánech a spolupráce s nimi (mezirezortní komise pro prevenci SPJ, mezirezortní koordináční tým pro přípravu a realizaci sociálních programů v období reformy OS ČR).

Armáda České republiky bude vstupovat na trh práce jako významná organizace, která na jedné straně nabízí pracovní příležitosti pro uchazeče o vstup do služebního poměru vojáka, na druhé straně uvolňuje vojáky z povolání po skončení služebního poměru jako uchazeče o zaměstnání. V rámci spolupráce rekrutačních středisek Centra personálního marketingu s úřady práce bude koordinováno poskytování pracovního i studijního poradenství oběma uvedeným skupinám.

Vojáci z povolání budou po ukončení služebního poměru doporučováni jako vhodní uchazeči pro vstup do státní služby nebo do dalších ozbrojených složek (Policie České republiky, profesionální hasičské záchranné sbory apod.). Profesní poradci rekrutačních středisek Centra personálního marketingu budou poskytovat své služby občanům i v informačních a poradenských střediscích úřadů práce a jejich poboček. Nabídnou své služby rovněž základním a středním školám pro poskytnutí informací o bezpečnostní politice České republiky, o Armádě České republiky a o možnostech uplatnění ve vojenských povoláních.

Rekrutační střediska Centra personálního marketingu budou rozvíjet pozitivní obraz Armády České republiky ve veřejnosti podporou spolupráce vojenských útvarů se školami, domovy mládeže a zájmovými organizacemi dětí a mládeže. Výstavba nového integrovaného **rezortního informačního systému**, jehož součástí bude i oblast lidských zdrojů, musí být v souladu se systémem Úřadu pro veřejné informační systémy, Zásad systemizace a organizačního uspořádání správních úřadů a Českého statistického úřadu.

Uskuteční se mezirezortní připomínkové řízení k věcnému záměru návrhu samostatného platového řádu pro příslušníky ozbrojených sil, zejména s důrazem na MPSV.

S Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy budou průběžně vytvářeny právní podmínky pro provozování akreditovaných studijních oborů na vojenské střední škole a na Univerzitě obrany. Budou se rozvíjet branné sportovní aktivity pro středoškolskou mládež.

Podpora reformy ozbrojených sil ze strany významných skupin společnosti je jedním z předpokladů její úspěšné realizace. Proto je třeba včas eliminovat pokud možno všechny negativní dopady reformy ozbrojených sil na sociální a bezpečnostní situaci různých skupin veřejnosti. To se neobejde bez mezirezortní součinnosti a spolupráce.

V prvé řadě jde o sociálně-ekonomické dopady reformy ozbrojených sil. Ty se v některých regionech v důsledku reorganizace a redislokace projeví v poklesu zaměstnanosti a kupní síly obyvatel, v útlumu infrastruktury a podnikatelských aktivit a v některých lokalitách mohou vést k sociální nestabilitě. Proto při přípravě a realizaci opatření, která budou předcházet uvedeným dopadům reformy, je nezbytná spolupráce a součinnost s Ministerstvem práce a sociálních věcí a Ministerstvem průmyslu a obchodu.

Bezpečnostní situaci veřejnosti a její pocit bezpečnostní nestability v některých regionech negativně ovlivní redislokace ozbrojených sil. Tuto skutečnost je třeba kompenzovat

zvýšenou aktivitou armády při rozvoji vztahů a spolupráce armády s veřejností a její účasti na přípravě obyvatel k ochraně a obraně před různými ohroženími. K této činnosti je nezbytná spolupráce s Ministerstvem vnitra a Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy. Oblast obranné standardizace, katalogizace a státního ověřování jakosti. Předpokládá se, že část činností Úřadu pro obrannou standardizaci, katalogizaci a státní ověřování jakosti bude převedena mimo rezort nebo nahrazena za maximálního využití konkurenčního prostředí na trhu. K tomu bude třeba provést nezbytné legislativní změny.

Oblast zásob, ukládání a výdeje pohonných hmot

Vytváření zásob, ukládání a výdej pohonných hmot pro ozbrojené síly ČR a síly Aliance bude zabezpečovat Správa státních hmotných rezerv na základě smlouvy.

Cíle nekompatibilní s koncepcemi jiných rezortů

Záměry a řešení, které předpokládá reforma OS, byly konfrontovány s dostupnými koncepcemi ostatních rezortů, zejména s koncepcí sociálního a ekonomického rozvoje, koncepcí rezortní politiky Ministerstva vnitra, koncepcí státní informační politiky ve vzdělávání a koncepcí průmyslové politiky. Reforma nepředpokládá žádná řešení, která by byla nekompatibilní s koncepcemi ostatních rezortů.

Specifikace programů k realizaci reformy

Programy výstavby ozbrojených sil jsou rozděleny do pěti hlavních oblastí, které vycházejí z budoucího hlavního členění struktury sil a centrálních orgánů řízení, a to následovně: výstavba centrálního řízení (civilní a vojenská část Ministerstva obrany, včetně přímo podřízených útvarů a zařízení), výstavba pozemních sil, výstavba vzdušných sil, výstavba velitelství podpory a výstavba velitelství pro výcvik a tvorbu doktrín.

Jednotlivé programy výstavby jsou vnitřně členěny, přičemž tři z jejich hlavních částí, které se zabývají legislativními a nelegislativními dopady vyvolanými výstavbou, regionálními dopady na zaměstnanost a dopady na životní prostředí, jsou v koncepci řešeny komplexně, mimo programovou část. Jednotlivé změny v legislativním procesu jsou vzhledem k jejich složitosti úzce provázány, a proto je bude třeba přesně specifikovat až v konkrétních programech výstavby. V otázce dopadů na životní prostředí dochází jen k velmi malým odlišnostem mezi jednotlivými programy, takže je účelnější uvést je jako společnou část pro všechny programy.

Jednotlivé útvary a zařízení ozbrojených sil budou průběžně eliminovat dopady na životní prostředí, které mohou být vyvolány jejich činnostmi. Budou zabezpečovat likvidaci nebo odvoz nebezpečných odpadů, ochranu půdy před ropnými produkty, zamezovat vypouštění nadlimitních imisí do ovzduší, zajišťovat odvoz živočišného a zdravotnického odpadu aj. Tato opatření se budou realizovat ve všech vlastních posádkách a při všech výcvikových akcích prováděných mimo posádku. Pokud vznikne pochybnost, zda bude možné beze zbytku zajistit respektování veškerých zákonných norem, které se vztahují k ochraně ovzduší, vody a půdy, budou jednotlivé prvky předkládat návrhy řešení, případně požadavky příslušným orgánům velitelství podpory.

Z hlediska financování jednotlivých programů byla jako zdrojový rámec použita predikce finančních zdrojů založená na principu zachování současného podílu výdajů rezortu MO na HDP ve výši 2,2 %, a to až do roku 2010. Zachování podílu výdajů rezortu MO na HDP v této výši je základním předpokladem pro úspěšnou realizaci reformy ozbrojených sil.

Regionální dopady reformních opatření

Nejvýznamnější dopady reformy OS lze z regionálního pohledu očekávat v oblasti sociálně-ekonomické. Méně významné pak v oblasti bezpečnostní a společenské.

Sociálně-ekonomické dopady

V sociálně-ekonomické oblasti se vliv reformy výrazně projeví v přímém dopadu na zaměstnanost v jednotlivých regionech. Ta se bude měnit v souvislosti s rušením, stěhováním nebo rozšiřováním posádek a s propouštěním vojáků z povolání, zejména v důstojnických hodnostech, a občanských zaměstnanců. Ke zmírnění negativních dopadů v regionech s rozsáhlým rušením posádek bude nezbytné, v souladu se státní a lokální politikou zaměstnanosti, úzce spolupracovat s obcemi, které bude armáda opouštět. Především redukce počtu vojáků z povolání rozšíří v některých regionech okruh uchazečů o zaměstnání, kteří budou mnohdy i vysokoškolsky vzdělaní, ale v oborech obtížně uplatnitelných v civilním prostředí.

K přípravě programů a pomoci při vyhledávání nového pracovního uplatnění propouštěných zaměstnanců a k zabezpečení jejich rekvalifikace byla zřízena mezirezortní komise pod vedením náměstkyně ministra obrany pro personalistiku, ve které pracují zástupci Ministerstva práce a sociálních věcí a zástupci odborových organizací působících v ozbrojených silách. Realizace těchto programů bude zabezpečována v úzké spolupráci se správou služeb zaměstnanosti Ministerstva práce a sociálních věcí na centrální úrovni a s jednotlivými úřady práce na úrovni regionální.

Vzhledem k nerovnoměrným dopadům reformy na jednotlivé regiony bude důležité nabídnout alternativní a kompenzační programy zejména do těch regionů, které reforma zasáhne nejcitelněji.

Rozvoj některých posádek naopak vytvoří příznivé podmínky pro vznik nových pracovních míst se širokou škálou profesí nejen pro samotné vojáky z povolání, ale i pro občanské zaměstnance rezortu Ministerstva obrany. Současně poskytne širší možnosti pro podnikatelskou činnost a zajišťování služeb spojených se správou nemovité infrastruktury pro potřeby Armády České republiky. Tyto podnikatelské aktivity budou vytvářet další pracovní místa. V oblastech s neperspektivními posádkami budou moci uvolňované nemovitosti sloužit nejen pro rozvoj humanitárních činností, ale převážně také ve prospěch soukromého podnikatelského sektoru.

Zároveň lze očekávat v místech dislokace velkých posádek celkové stimulování hospodářské prosperity. Projeví se to především v rozšíření služeb, dopravy nebo bytové výstavby. Zvýší se podstatně kupní síla obyvatelstva.

Bezpečnostně-stabilizační dopady

Protože jednotky OS jsou schopny organizovaně čelit různým ohrožením (katastrofám, pohromám apod.), je jejich přítomnost v regionu významnou součástí bezpečnostně-stabilizačních dopadů reformy. Vojenské útvary budou v posádkových místech sehrávat nezane-

dbatelnou roli mezi subjekty regionálního krizového řízení. Reformní kroky tak posílí vnitřní bezpečnost regionů v místech nových nebo rozšiřujících se posádek, naproti tomu v místech, která AČR hodlá opustit, bude dopad právě opačný.

Společenské dopady

Reformní kroky v jednotlivých regionech diferencovaně ovlivní vnímání ozbrojených sil ve společnosti, postavení Armády České republiky a také vnímání vojenského povolání. Tento společenský dopad reformy se může odrazit v získávání občanů pro službu v ozbrojených silách.

Z historicko-společenského hlediska je za významný negativní dopad třeba považovat zánik některých tradic v regionu. Na druhé straně bude velmi důležité cílevědomě usilovat o vznik vojenských tradic nových útvarů nebo posádek. Po dobudování všech komplexů nosných základen vzroste nabídka kulturních, společenských nebo sportovních aktivit založená na využití těchto objektů také pro obyvatele příslušných regionů.

Reforma jako zásadní dlouhodobá změna v charakteru, zaměření a struktuře ozbrojených sil je událostí, která zasahuje celou společnost. Vyžaduje věcnou a informativní spolupráci zejména ústřední správy a regionální veřejné správy a také spolupráci s veřejnými institucemi. Je to důležitý krok k pochopení reformy i jejích kroků, které mohou být vnímány pozitivně i negativně.

Legislativní a nelegislativní opatření k realizaci koncepcí

Reforma ozbrojených sil České republiky se dotýká nejen jejich vnitřního uspořádání, ale také jejich akceschopnosti při zajišťování obrany státu. Jednou ze základních podmínek realizace reformy je promítnutí věcných řešení do právního řádu.

Kromě toho reforma není jen výlučnou záležitostí Ministerstva obrany, ale také záležitostí všech orgánů zákonodánné, výkonné a soudní moci, a dále všech fyzických a právnických osob na základě principů stanovených Ústavou České republiky a ústavním zákonem č. 110/1998 Sb., o zajišťování bezpečnosti České republiky, ve znění pozdějších předpisů.

Základní ústavní principy, kterými jsou zejména povinnost všech podílet se na zajišťování bezpečnosti České republiky a doplňování ozbrojených sil na základě branné povinnosti, budou zachovány. Všechna další řešení vyžadují změny mnoha právních předpisů, a to nejen formou dílčí novelizace, ale také zrušením některých právních předpisů, a dokonce i zpracováním právních předpisů zcela nových.

Přehodnocení vyžadují některá ustanovení ústavních zákonů, zákonů, nařízení vlády a vyhlášek a v návaznosti na ně i interní předpisy, a to nejen v působnosti Ministerstva obrany, ale také v působnosti ostatních ústředních a jiných správních úřadů. Legislativní proces bude z tohoto pohledu značně složitý a rozsáhlý. Bude muset zahrnout právní úpravy potřebné nejen pro dobu míru, ale také pro stav ohrožení státu a stav válečný.

Reforma ozbrojených sil se musí promítnout i do dalších právních odvětví. Na profesionalizaci ozbrojených sil a zrušení základní služby bezprostředně navazuje například právní úprava civilní služby, která je dosud koncipována pouze pro dobu míru a je alternativou k základní službě, náhradní službě a k vojenským cvičením. Se zrušením základní služby souvisí i pracovněprávní předpisy (například pracovní volno při nástupu základní služby, náhrada mzdy při vojenském cvičení), právní předpisy ze sociální oblasti (například zaopatřovací

příspěvek manželky a nezletilého dítěte, příspěvek na bydlení při výkonu základní služby). Další právní předpisy jsou kupříkladu z oblasti veřejného zdraví.

Reforma ozbrojených sil si vyžádá i řadu úprav v právních předpisech souvisejících s obranou státu, například v zákonech z oblasti krizového řízení, integrovaného záchranného systému a hospodářských opatření pro krizové stavy, a také zpřesnění kompetencí samosprávních orgánů nižších stupňů. Podrobná konkretizace legislativních změn co do obsahu a účinnosti závisí od schválení reformy ozbrojených sil České republiky a vyžaduje součinnost všech kompetentních orgánů.

Závěr

Koncepce výstavby profesionální Armády České republiky a mobilizace ozbrojených sil České republiky vytváří systémové předpoklady pro zahájení a realizaci zásadní reformy ozbrojených sil České republiky. Zároveň poskytuje možnosti k uskutečnění návazných změn v dalších subjektech, které spolu s ozbrojenými silami vytvářejí bezpečnostní systém České republiky. Cíle, které reforma staví před ozbrojenou sílu, jsou náročné, ale dosažitelné. K jejich naplnění však bude nutné dodržet několik zásadních podmínek. K úspěšnému provedení reformy, zejména v jejím zásadním období do konce roku 2006, je nezbytný stabilní vývoj zdrojového a bezpečnostního prostředí, který bude v souladu s analýzami provedenými v přípravné fázi. Systémový přístup, navržený v reformě, musí akceptovat všechny úrovně bezpečnostního systému České republiky. To se týká zejména celkové strategie reformy, vycházející ze strategie obrany a bezpečnosti České republiky, která je založena na maximálním využití přínosu členství ČR v NATO a současně na co nejkvalitnějším plnění závazků ČR vyplývajících z členství v Severoatlantické alianci.

V celkovém systému řízení ozbrojených sil České republiky je nezbytné akceptovat principy civilního řízení a demokratické kontroly, vyjádřené zejména v definici přijatelné úrovně rizika, která vyplývá z posouzení možností pokrytí odpovídajícími opatřeními celou škálu hrozeb v bezpečnostním prostředí. Do praxe musí být zaveden systém obranného plánování a plánování obrany, provázaný se systémem operačního plánování a krizového řízení. Výstavba ozbrojených sil České republiky se pak musí stát výsledkem procesu funkčního provázání těchto systémů. Modernizace ozbrojených sil se musí zakládat na programovém zvyšování možností ozbrojených sil až k požadované úrovni schopností.

Na všech úrovních řízení ozbrojených sil je třeba akceptovat fakt, že vstupní údaje pro kalkulace jednotlivých programů reformy se budou v průběhu realizační fáze dále upřesňovat. V návaznosti na to se bude zpřesňovat další plánování a také následné řízení průběhu akcí, projektů a programů s využitím systému zpětné vazby. Ta je zakomponována do procesů řízení, a to zejména v rámci cyklů obranného plánování.

Velmi důležitá pro úspěšný průběh i završení reformy bude praktická podpora nejen jejích globálních principů a cílů, ale zejména jednotlivých kroků její realizace. Tato podpora musí být zřetelná a konkrétní nejen uvnitř samotných ozbrojených sil, ale i zvnějšku, ze strany dalších orgánů státní správy, ústavních činitelů, politické reprezentace a veřejnosti. Navrhovaná reforma je tak zásadní, že ji nelze realizovat jen centrálně-direktivním způsobem. Naopak, úspěšně je ji možné provést jedině v případě, že se v ozbrojených silách podaří prosadit obecně platné principy moderního managementu, zejména pak centralizovaného řízení a decentralizovaného provedení na všech stupních řízení.

Reforma je vzhledem k celkově limitovaným zdrojům postavena jako komplex vzájemně úzce provázaných kroků a opatření. Přestože jsou v ní zakomponovány i nástroje pro zvládnutí krizového vývoje (zvláště pokud se týká zdrojového a bezpečnostního prostředí), hrozí reálné nebezpečí „dominového efektu“ především v prvních čtyřech letech její realizace (do dosažení počátečních operačních schopností AČR na konci roku 2006), pokud budou prosazována řešení zásadním způsobem odlišná od původně navržených. Toto nebezpečí hrozí zvláště v případě, že některé dílčí nedostatky a problémy reformy, které se takřka nevyhnutelně vyskytnou v její realizační fázi, budou zneužity k argumentaci, že nesprávná jsou nejen jednotlivá opatření, ale i reforma jako celek.

Naopak poté, co se podaří reformu ozbrojených sil České republiky provést navrženým způsobem, je reálný předpoklad k tomu, že Česká republika bude mít ozbrojené síly schopné podporovat a obhajovat její životní a strategické zájmy v souladu s celkovou úrovní vojensko-politických ambicí a v rámci zdrojů, které budou ve prospěch rezortu Ministerstva obrany vyčleňovány. Již v okamžiku dosažení počátečních operačních schopností (tj. od začátku roku 2007) budou ozbrojené síly České republiky schopny zúčastnit se aliančních (koaličních) operací velmi významným kontingentem. Svým složením, ale i kvalitou bude plně srovnatelný s kontingenty vyspělých zemí světa. K jeho vyslání nebude zároveň třeba přijímat žádná zvláštní nesystémová opatření, zejména pokud se týká přidělování dalších zdrojů mimo rozpočtovou kapitolu Ministerstva obrany.

Po dosažení cílových operačních schopností, to znamená po celkovém dokončení reformy v dalším časovém horizontu (v závislosti na celkovém vývoji zdrojového prostředí po roce 2006), budou ozbrojené síly schopny plně zabezpečit stanovené úkoly a cíle. Ty se promítnou v úrovni vojensko-politických ambicí v rámci rozpočtové kapitoly Ministerstva obrany včetně eventuálního využití systému předběžných a mobilizačních opatření v případě stavu ohrožení státu nebo válečného stavu v České republice.

Věřím, že NATO v Praze nejen nabídne členství několika dalším evropským zemím, včetně tří baltických republik (čímž symbolicky udělá definitivní tečku za érou velmocenských paktů o dělení světa), ale především že významně pokročí ve své sebereflexi, jasně stvrdí svou vůli k partnerské a rovnoprávné spolupráci s Ruskem a dalšími velkými a důležitými entitami dnešního světa a konkrétními rozhodnutími prokáže své odhodlání čelit podivným a zákeřným nebezpečím, jež se vznášejí nad dnešním světem.

*Václav Havel: Kam kráčíš, NATO?
Washington Post, 19. května 2002 (ČTK)*

Ing. Jaroslav Tvrdík

Problematika nákupu nadzvukových letounů a její propojení s reformou ozbrojených sil Armády České republiky

O tom, že armáda potřebuje nadzvukové letouny vlastně rozhodla už Klausova vláda v roce 1997. Jednání s tehdejšími potenciálními dodavateli mělo být uzavřeno ve stejném roce, ale nestalo se tak. Spor kolem stíhaček rozdělil sněmovnu. Některé strany nákup letadel za daných podmínek odmítají. „Nadzvuková letadla nejsou prioritou naší armády. Tento projekt není dobře promyšlen, není dobře prováděn a nepřinese Armádě České republiky ani České republice jako takové nic dobrého,“ uvedl poslanec ODS Petr Nečas. Podle něj je nákup stíhaček zatím zbytečný. Nejprve je nutné provést reformu armády jako celku a teprve potom utrácet peníze za letadla. Naproti tomu ČSSD a lidovci si myslí, že stíhačky Česká republika potřebuje. „Bez stíhaček je reforma neproveditelná,“ prohlásil ministr obrany Jaroslav Tvrdík. Zemanův kabinet ovšem nepodepíše již schválenou smlouvu s BAE Systems a Saabem před tím, než zákon o financování nákupu nadzvukových letounů Gripen nebude zveřejněn ve Sbírce zákonů. Ve smlouvě se hovoří i o tom, že letouny i s příslušenstvím a výzbrojí by přišly na 60,2 miliardy korun. Úroky z úvěrů by činily přibližně dvě a půl miliardy. Někteří poslanci však tvrdí, že celková cena pořízení stíhaček i s jejich provozem, modernizací nebo úpravami vojenských letišť by se vyšplhala až na sto padesát miliard korun. S historií nákupu těchto letounů a její vazbou na reformu českých ozbrojených sil se mohou čtenáři VR seznámit v referátu ministra obrany J. Tvrdíka, jenž byl přednesen v souvislosti s hlasováním o jejich nákupu v Parlamentu ČR v dubnu 2002.

Pro pochopení celkového procesu nákupu nadzvukového letounu bych vás znovu nejdříve rád seznámil s celkovou chronologií postupu exekutivy České republiky při jejím rozhodování. Ten, kdo chce, totiž pochopí, že nákup nadzvukových letadel nespádl z nebe a že to, co nyní někteří poslanci označují za prosazování nákupu pět minut před dvanáctou či snad pět minut po dvanácté, není nic jiného než logické završení dlouhodobého procesu výběru a nákupu nadzvukových letounů. Nebudu spekulovat, zda se první seriózní úvahy o takovém nákupu objevily v roce 1991 nebo 1992, jaké diskuze se v tomto směru odehrávaly v polovině devadesátých let. Jen vězte, že již v té době vojenští piloti vyhodnocovali kvality nadzvukových strojů renomovaných výrobců, kteří byli později osloveni v rámci tendru. Přidržíme se jen faktů.

Se záměrem nákupu víceúčelových taktických nadzvukových letounů vyjádřila souhlas vláda České republiky 26. března 1997 svým usnesením číslo 179. Zároveň uložila předložit návrh kritérií a postupu výběru dodavatele pro nákup nadzvukové letecké techniky. Tedy před více než pěti lety.

Bezpečnostní rada státu se zabývala touto problematikou 13. dubna 1999. Následně vláda České republiky na základě svého usnesení ze dne 5. května 1999 k nákupu nadzvukových letounů oslovila vlády Spojených států, Velké Británie, Německa, Francie a Švédska se žádostí

o zprostředkování předběžných nabídek na dodávku těchto letounů. Usnesením vlády ze dne 11. října 1999 byla ustavena mezirezortní pracovní komise k vyhodnocení předběžných nabídek k problematice nákupu nadzvukových letounů pro Armádu České republiky. Bezpečnostní rada státu uložila svým usnesením ze dne 14. března 2000 ministru obrany předložit materiál návrhu dalšího postupu a kritéria výběru dodavatele pro nákup nadzvukových letounů. Usnesením vlády ze dne 10. května 2000 bylo uloženo ministru obrany ve spolupráci s ministry financí, průmyslu a obchodu a zahraničních věcí připravit návrh výběrového řízení včetně kritérií s jejich stanoveným pořadím podle důležitosti. Ministru financí navrhnout ve spolupráci s ministry obrany a průmyslu a obchodu způsob financování nákupu maximálně 36 kusů nadzvukových letounů. Usnesením vlády ze dne 16. října 2000 bylo schváleno zahájení procesu výběrového řízení na dodavatele 36 resp. 24 nadzvukových stíhacích letounů. Usnesením vlády ze dne 3. ledna 2001 byla schválena výzva k podání nabídky na veřejnou zakázku, zadávací dokumentace a harmonogram výběrového řízení na dodavatele nadzvukových letounů. Usnesením vlády ze dne 10. ledna 2001 byla schválena výběrová komise pro posouzení a hodnocení nabídek ve výběrovém řízení. Vládní mezirezortní výběrová komise zahájila svou činnost dne 26. ledna 2001, 26. února 2001 proběhla konference s uchazeči k vyjasnění požadavků zadavatele a dne 19. března 2001 se pro kandidáty uskutečnila prohlídka infrastruktury letecké základny Čáslav.

Před ukončením lhůty na doručení nabídek odstoupily z výběrového řízení firmy Eurofighter, konsorcium EADS, Lockheed Martin Int., Boeing/McDonell a Dassault Aviation. Dne 31. května 2001 komise Ministerstva obrany převzala nabídku od jediné firmy, a to britsko-švédského konsorcia SAAB/British Aerospace Systems Int. vyrábějícího letouny JAS 39 Gripen. 1. června 2001 proběhla kontrola doručené nabídky za účasti zástupců dodavatele. Výběrová komise hodnotila nabídku podle vojensko-odborných kritérií, offsetových programů, ceny a navrženého způsobu financování a zahraničněpolitických aspektů. K tomuto účely byly zřízeny čtyři odborné komise složené z odborníků na jednotlivé oblasti, kteří připravili podklady pro práci výběrové komise. Výběrová komise připravila 12. září 2001 závěrečnou zprávu o hodnocení výběrového řízení jako podkladový materiál pro rozhodnutí vlády v měsíci říjnu 2001.

Dne 29. října 2001 vzala vláda České republiky svým usnesením číslo 1115 na vědomí zprávu o hodnocení výběrového řízení na dodavatele víceúčelových taktických nadzvukových letounů a uložila zpracovat návrh dalšího postupu ve věci vyzbrojení Armády České republiky nadzvukovými letouny. V prosinci 2001 přijala vláda usnesení číslo 1331 ke komplexnímu návrhu dalšího postupu ve věci vyzbrojení Armády České republiky, které ukládá zahájit kontraktační jednání. Dne 19. prosince 2001 byl jmenován vládní zmocněnec pro nákup víceúčelových taktických letounů a byl vytvořen mezirezortní integrovaný tým Centrum pro realizaci projektu nadzvukového letounu. Jeho aktivity byly zahájeny vyjednáváním podmínek nákupu letounů, se kterými vás v dalším podrobněji seznámím. Již sama rekapitulace tohoto procesu svědčí o tom, že se jedná o dlouhodobý záměr, a nikoliv o snahu protlačit poslaneckou sněmovnou něco na poslední chvíli.

Pod vedením vládního zmocněnce pro jednání o nákupu víceúčelových taktických letounů byly ustanoveny čtyři odborné týmy. Kontraktační, technicko-logistický, offsetový a financování projektů a navíc také tým administrativní podpory. Kontraktační tým pod vedením Ministerstva obrany společně se zástupci dalších ministerstev řešil problematiku vymezení podmínek smluvního vztahu. Řešená problematika se týkala jak samotné kupní smlouvy, tak všech souvisejících komerčních otázek. Technicko-logistický tým se zabýval definová-

ním technických a logistických požadavků, offsetový tým byl pod vedením Ministerstva průmyslu a obchodu a řešil problematiku související s programem průmyslové spolupráce, a tým financování projektů byl pod vedením Ministerstva financí odpovědný za posouzení variant financování nákupu a zajištění nejvýhodnějších podmínek pro český stát.

Na základě rozhodnutí vlády České republiky ze dne 19. prosince 2001 byly společnosti Andersen a Weinhold Andersen Legal vyzvány k podání nabídek na výkon činnosti poradce pro vládu České republiky a následně po podepsání smluv s vládou zahájily obě společnosti vlastní působení při uskutečňování projektů. Projekt takového rozsahu vyžadoval dobře stanovené postupy a organizaci. I na české straně pracovalo v průběhu posledních tří měsíců okolo stovky odborníků z různých ministerstev, státních institucí či poradců. Rychlost a efektivita práce všech týmů podpořila skutečnost, že všichni pracovali ve společných prostorách. To podstatně zrychlilo komunikaci mezi jednotlivými týmy, umožnilo snadno a zabezpečeně sdílet elektronické soubory a využívat centralizovanou administrativní agendu.

Základní charakteristiky kupní smlouvy

Předmětem kupní smlouvy je nákup 24 víceúčelových taktických nadzvukových letounů typu JAS 39 a souvisejícího vybavení a služeb Českou republikou od konsorcia SAAB/British Aerospace Systems a související program průmyslové spolupráce. Smluvními stranami jsou Česká republika, konsorcium SAAB/British Aerospace Systems. Česká strana od samého počátku upřednostňovala uzavření takového významného kontraktu bez prostředníka. Jeho využití by totiž významně navýšilo náklady spojené s transakcí. Takže žádné provize prostředníkovi ani navýšování ceny ze strany konsorcia, které by se v takovém případě významněji chránilo, a to i navýšením vlastní nabídkové ceny. V otázkách smluvního jazyka bylo ujednáno, že rozhodující bude česká verze smlouvy, pouze specifická část dokumentace v přílohách bude v anglickém jazyce. Rozhodným právem bude právo české, případné rozhodčí řízení bude řešeno v souladu s pravidly mezinárodní obchodní komory.

Celková kupní cena je 52,5 miliardy korun. Tato částka nezahrnuje zbraňové systémy a zařízení poskytne kupujícím tzv. BFE či dodatečné náklady na financování. Úhrada smluvní ceny bude provedena ve třech měnách. Tato úhrada bude zajištěna proti kurzovým rizikům. Splátkový kalendář stanovuje uhrazení 40 % kupní ceny před dodáním, uhrazení 55 % během trvání dodávek a počítá s pěti procenty zádržného, splatného po dodání posledního letounu. S dodávkami letadel se počítá v rozmezí tří let, od října roku 2004 do roku 2007. Za významné považují, že první čtyři letadla dodaná koncem roku 2004 budou schopna nasazení k ochraně vzdušného prostoru České republiky v rámci aliančního systému NATINADS (*NATO Integrated Air Defence System*) již začátkem druhého čtvrtletí roku 2005. Vystřídají tak v té době již vyřazovaná letadla MiG 21.

Ve smluvních závazcích je také ošetřena vazba mezi plněním offsetového programu a úhradami kupní ceny českou stranou. Pokud konsorcium nebude plnit stanovené milníky offsetového programu, česká strana zadrží celkem 10 % kupní ceny a zadržené platby budou odečteny z kupní ceny. České straně se podařilo vyjednat celou řadu sankčních a penalizačních smluvních ustanovení, týkajících se např. záručních lhůt, plnění smlouvy, smluvních pokut či odstoupení od smlouvy, v některých případech i s možností vrácení již dodaných letounů, jejichž prostřednictvím bude možné podstatně snížit případná technická, obchodní či právní rizika související s uvedeným nákupem.

Dalším klíčovým ustanovením obsaženým v současné podobě kupní smlouvy patří oblast ručení, odpovědnosti za škody, odstoupení od smlouvy a sankcí a úprava daňových otázek. Důležitá otázka záruk za plnění kontraktu je řešena ručením společností SAAB a British Aerospace Systems souhrnně do výše 100 % případné odpovědnosti. To významně zlepšuje pozici české strany proti původně navrhované záruce za plnění ve výši 5 % ceny kupní smlouvy. Zdvynásobení maximálního limitu odpovědnosti, tedy na 10 %, za způsobené škody představuje významné snížení rizik české strany. Významné zlepšení pozice české strany znamená také současná úprava odstoupení od smlouvy, kdy má česká strana právo odstoupit od smlouvy v případech hrubého porušení smlouvy a při prodlení s dodáním přesahujících 300 dnů. Navíc v situaci, kdy je dodavatel v prodlení s dodávkou tří letounů o více než 300 dní a do té doby by bylo dodáno méně než 14 letounů, má česká strana právo odstoupit od smlouvy a vrátit již zakoupené letouny proti vrácení zaplacené ceny. To je skutečně bezprecedentní úspěch vyjednávacího procesu. Nová podoba kupní smlouvy umožňuje požadovat náhradu škody přesahující výši smluvní pokuty. Dále je třeba zmínit, že se podařilo dojednat zdvoynásobení záruční lhůty na 24 měsíců nebo 240 letových hodin, záruky za interoperabilitu v rámci Aliance, bezplatné bezpečnostní úpravy první třídy po dobu 30 let, garance dodávky náhradních dílů pokrývajících potřebu na tři roky pro každé z dodaných letadel či možnost odstoupit od smlouvy, pokud chování konsorcia způsobí odnětí či nezískání licencí.

Konsorcium původně nabídlo základní cenu a její neomezené navyšování, což představovalo nebezpečí neznámé úrovně budoucí celkové kupní ceny. Na nabídku fixní ceny přistoupilo konsorcium na žádost české strany, která chtěla získat jistotu, že celková cena kontraktu bude limitována. Při vyjednávání kupní ceny učinilo konsorcium jako odpověď na tlak českého týmu několik významných cenových ústupků z původní fixní cenové nabídky, a to až v hodnotě téměř 3 mld. Kč.

Základními cíli vyjednávacího týmu bylo zajistit co nejlepší podmínky pro českou stranu, minimalizovat rizika vyplývající z dlouhodobého smluvního vztahu, chránit zájmy českého státu a dosáhnout transparentnosti smluvního vztahu. Těchto cílů bylo třeba dosáhnout v situaci, kdy konsorcium mělo připraveno texty smluv, které neodpovídaly požadavkům české strany a neumožňovaly naplnit všechny cíle stanovené českou stranou. Dosažení vytčených cílů v relativně velmi krátkém časovém úseku lze považovat za významný úspěch české strany a dokladuje to dobře organizovaný vyjednávací proces.

K programu průmyslové spolupráce - offsetům

Cílem offsetových programů uskutečňovaných v souvislosti se zakázkami obranného a bezpečnostního charakteru je kompenzovat výdaje státního rozpočtu hrazené zahraničními dodavateli takovýchto výrobků nebo služeb. V současné době jsou offsetové programy nedílnou součástí všech významnějších kontraktů tohoto charakteru. Jde o standardní mechanismus, který je v současné době uplatňován ve většině hospodářsky vyspělých zemích světa. Dovolte mi nyní vyjádřit se k mýtu, že americké společnosti doprovodné offsety neuznávají. Jako příklad lze uvést zkušenost finské vlády, která počátkem devadesátých let rozhodla o nákupu 57 kusů bojových letounů F18. Americká strana podpořila tuto zakázku offsetovým programem ve výši 100 % ceny, tj. 3,4 mld. USD. Dalším důkazem nechť slouží současné úsilí společnosti Lockheed Martin v Rakousku, kde se má v brzké době rozhodovat o vítězi tendru na dodávky nadzvukových letadel.

Vláda České republiky v rámci zadávacích podmínek stanovila jako podmínku výběrového řízení, že hodnota offsetů musí činit minimálně 150 % navržené smluvní ceny. Přitom minimálně 20 % navržené ceny musí tvořit přímé offsety a minimálně 60 % zahraniční investice.

Součástí nabídky již musel být offsetový program doložený konkrétními offsetovými transakcemi v předepsané hodnotě a struktuře.

Program průmyslové spolupráce předložený konsorciem obsahuje v současné době 37 offsetových transakcí a jeho objem je řádově 82 mld. Kč. Podle předloženého programu vykazuje nejvyšší předpokládanou hodnotu kategorie přímých zahraničních investic, z nichž většina má rovněž významný proexportní charakter. Jejich předpokládaný objem činí řádově 44 mld. Kč. Offsetové transakce v kategorii přímých offsetů, to je transakcí směřovaných do českého obranného a leteckého průmyslu, dosahují hodnoty řádově 12 mld. Kč. Zbývajících 26 mld. je tvořeno transakcemi z kategorie podpory exportu, transferu technologií, *know-how* a výzkumu a vývoje.

Na předložený program byla poradenskou firmou zpracována nezávislá ekonomická analýza, která potvrdila, že splňuje požadavky české strany a že všechny podnikatelské záměry jsou reálné, i když se jednotlivě nacházejí v různých etapách svého vývoje. Z odhadů makroekonomických přínosů programu pro Českou republiku vyplývá, že v období 10 let bude jeho vliv na růst hrubého domácího produktu činit řádově 0,7 až 1 % ročně, což bude mít nezanedbatelný vliv i na příjmovou stránku státního rozpočtu. Tyto příjmy by v rámci 10 let měly činit kolem 18 mld. Kč. V oblasti zaměstnanosti se předpokládá vytvoření řádově 3700 nových pracovních míst, přičemž realizace programu přispěje i ke stabilizaci dnes ohrožených pracovních míst. Přitom program průmyslové spolupráce bude přinášet hodnoty i dlouho po uplynutí požadovaných 10 let.

K vyjednávacímu procesu a jeho výsledkům

Naším úkolem bylo při nákupu nadzvukových letounů vytvořit co nejefektivnější smluvní rámec pro úspěšnou a plnou realizaci programu průmyslové spolupráce. Proti původnímu návrhu, který byl předložen, došlo v mnoha případech k posílení pozice české strany. Nejdůležitějšími předpoklady pro úspěšnou realizaci programu, které jsou zároveň nejdůležitějšími oblastmi a v nichž bylo dosaženo významného pokroku, jsou měření hodnoty offsetových transakcí, monitoring, řízení a sankce.

Trvali jsme na tom, aby se hodnota offsetové transakce měřila především dvěma základními metodami, a to přidanou hodnotou, tzn. číselným údajem uváděným ve výkazu zisku a ztrát, nebo tržbami z exportu, tzn. objemem exportu zboží či služeb českého původu. Za tímto účelem budou čeští partneři offsetových transakcí vést oddělenou účetní evidenci.

Původně nebyl poskytnut žádný odhad průběhu programu. Během jednání jsme však dohodli předpokládané hodnoty, které budou každoročně dosaženy. Tento předpokládaný časový plán se použije pro celkový monitoring průběhu programu a pro zahájení změnového řízení při zjištěných odchylkách. Konsorcium každý rok na vlastní náklady zajistí provedení šesti nezávislých auditů vybraných offsetových transakcí. Po vzájemných konzultacích s konsorciem to bude česká strana, která bude vyhlášovat konečné výsledky ročního monitoringu. Informace o průběhu a výsledcích programu budou každoročně zveřejňovány, což je také významným momentem, který vytváří tlak na úspěšné plnění programu a který původní

nabídka neobsahovala. Pokud se v průběhu ročního monitoringu nebo i mimo něj zjistí, že program nedosahuje předpokládaných hodnot, má konsorcium povinnost navrhnout řešení této situace.

Pro účely stanovení sankčního mechanismu se nám podařilo dohodnout milníky v průběhu plnění programu, jejichž nesplnění bude mít za následek uplatnění sankcí vůči konsorciu. Původně byl v programu stanoven pouze jediný milník, a to dosažení stoprocentní hodnoty programu během 10 let. Ve vyjednávacím programu jsme se shodli na dalších dvou milnících. Oba milníky budou vyhodnocovány z hlediska splnění celkové hodnoty a z hlediska splnění kategorie přímých offsetů. Oba milníky budou provázány s dvěma platbami za dodávky letounů, každou ve výši 5 % ze smluvní ceny, které jsou splatné v květnu 2006 a v květnu 2008.

Na pokrytí jak kupní, tak offsetové smlouvy byla původně nabídnuta záruka za plnění v hodnotě 5 % smluvní ceny. Tuto podmínku si stanovil stát ve výběrové dokumentaci. Přesto se nám podařilo vyjednat, jestliže by hypoteticky konsorcium vůbec neplnilo nebo nezačalo plnit offsetové programy, stalo by se zádržné uvedené výše penalizací v hodnotě 10 % ceny. Navíc by konsorcium zaplatilo celkem 5 % ceny z nesplnění hodnoty programu. Možná výše penalizace za neplnění programu tedy činí přibližně 20 % z kupní ceny, to je cca 11 mld. Kč. Musím v této souvislosti ale jasně zdůraznit, že konsorcium má velmi dobrou pověst v plnění závazků v oblasti offsetových programů.

V průběhu celého vyjednávacího procesu offsetový tým úzce spolupracoval se zástupci odborných průmyslových asociací a svazů, z nich zejména s Asociací obranného průmyslu a Asociací leteckých výrobců. Tato spolupráce pozitivně determinovala přístup české strany v rámci vyjednávání a sehrála důležitou roli v oblastech, jako jsou sankce při neplnění závazků či analýza transakcí v kategorii přímých offsetů.

Interoperabilita, technické a logistické aspekty programu

Věnovali jsme přípravě na pořízení nadzvukového letounu značnou pozornost, vznikla celá řada dokumentů a analýz, v nichž byla vyjádřena jak potřeba vyzbrojení vzdušných sil nadzvukovým víceúčelovým letounem, tak i požadavky Armády České republiky na nadzvukový letoun.

V souladu se zásadami projektového řízení budoucí uživatel zpracoval základní soubor vstupní dokumentace, v níž specifikoval záměry o předpokládaném provozu a zabezpečení letounů a stanovil technicko-taktické požadavky na víceúčelový nadzvukový letoun.

Tyto požadavky byly předloženy v průběhu vyjednávání konsorciu a následně podle nich byly upraveny tzv. specifikace letounu a logistického zabezpečení, které jsou součástí Smlouvy o pořízení systému Gripen. Výše uvedené dokumenty jsou tedy nejenom vyjádřením potřeb a požadavků armády, ale jsou i oficiální sadou dokumentace, která odpovídá zámyslu projektového řízení a která zabezpečí patřičnou schopnost rezortu obrany v oblasti pořízení nové techniky. Je to model, který vychází z dřívějších pozitivních i negativních akvizičních zkušeností rezortů a který se stane vzorovým projektem pro následující akvizice.

Systémy letounu, tak jak jsou uvedeny ve zmíněných specifikacích, odpovídají standardu NATO a splňují požadavky na interoperabilitu. Dovolte mi tedy, abych vyvrátil další mýtus, a to sice, že Gripen není kompatibilní a nedokáže spolupracovat s letadly ostatních členských armád Aliance. Opak je pravdou. Nejde jen o technické aspekty interoperability. Neméně

významné jsou aspekty operační. Proto předpokládané použití v době míru, krize či za válečné situace a přiměřeném logistickém zabezpečení vychází z operační doktríny vzdušných sil Aliance a návrhu doktríny vzdušných sil AČR. Vybrané jednotky taktického letectva budou předurčeny a zčásti přiděleny do aliančních sil. Operační úkoly budou plnit v souladu s výše uvedenou operační doktrínou podle článku 5 nebo mimo článek 5 Washingtonské smlouvy. Můžeme provozovat letoun v mírových podmínkách běžně i mimo území ČR a z tohoto důvodu jsme kladli důraz na to, abychom byli schopni naplnit požadavky na tzv. *Cross Servicing* s maximálním využitím v Alianci zavedených prostředků letištně technického zabezpečení.

Integrace vybavení klasifikovaných v Alianci

Klasifikované zařízení nelze, podle směrnic Aliance, dodávat výrobcem a musí být zakoupeno konečným uživatelem. Pro potřeby armády jsme takto specifikovali tři položky - identifikace přítel, nepřítel, kódování řeči - link 16.

Chtěl bych v této souvislosti zdůraznit, že vyčlenění těchto specifických položek není v kontraktech ničím neobvyklým. Ať se již ČR rozhodne pro jakékoliv letadlo, včetně americké výroby, bude muset postupovat stejným způsobem. Půjde o samostatný kontrakt v hodnotě do 0,5 mld Kč. S touto částkou dnes počítá navrhovaný zákon o financování. Je tak možné vyvrátit další mýtus, a to sice, že bude třeba investovat obrovské doplňující prostředky nad rámec předkládaného kontraktu a návrhu zákona o financování na zajištění interoperability letadel Gripen. Není to pravdou. Jen doplním, že cena za integraci těchto zařízení je již obsažena v ceně kontraktu za gripeny, tzn. v částce 52,5 mld korun. S nákupem vlastních nadzvukových letounů souvisí také akvizice zbraní systému Gripen a L-159.

Pro zařazení části letadel Gripen do integrovaného systému protivzdušné obrany státu a pro dosažení počáteční bojové operační způsobilosti ostatních letadel plánujeme vyčlenit částku 7,2 mld Kč k nákupu zbraní. Patří sem řízené střely určené pro vzdušný boj jak krátkého, tak i středního dosahu a munice pro palubní kanon. Pro další určení to jsou střely vzduch-země, řízené letecké pumy a neřízená munice. Nákup těchto zbraní bude předmětem samostatného kontraktu. V navrhovaném návrhu o financování se s touto částkou počítá, a to považujeme za zvlášť důležité, materiál lze přitom použít i na letadlech L-159.

Zbraně, které ČR požaduje pro dodávané letouny Gripen, jsou výrobcem plně integrovány v letounu a nevyžadují dodatečné finanční náklady spojené s udělením letové způsobilosti. Umožní plnění úkolu protivzdušné obrany státu, splnění závazků vyplývajících ze zapojení letounů Gripen do systému NATINADS a splnění deklarovaných úloh operačního nasazení v rámci AČR, neboť rozsahem svých funkčních vlastností a parametrů pokryjí příslušné takticko-technické požadavky.

Požadavky na výcvikový systém

Výcvikový systém k zabezpečení pozemní přípravy létajícího a technického personálu bude sloužit jako komplexní systém a bude zaveden v souladu s Konceptí zavádění simulační a trenažérové techniky pro AČR. Základní části systému jsou: plně letový simulátor, počítačový simulátor a multimediální učebna. Pro dosažení maximální efektivity leteckého výcviku, bezpečnosti přeškolení a výcviku leteckého personálu bude zpracován program výcviku pro technický a létající personál. Program výcviku pro piloty bude vycházet ze základních

požadavků předpisu „Výcvik pilota JAS 39 Gripen“ a „Operační postupy JAS 39 Gripen“. Předpokládá se zpracování logistických analýz s cílem optimalizace provozních nákladů výcvikového systému a zabezpečení provozu. Jak jsem již hovořil, důraz se klade na výcvik aliančních operačních postupů.

Pro adaptaci letounu do podmínek ČR byla provedena analýza odpovídající letištní infrastruktury. Analýza byla učiněna na základě porovnání dokumentace infrastruktury poskytnuté dodavatelem, stávajícího stavu infrastruktury, dokumentace „Výstavba letecké základny Čáslav“ a „Dokumentace odhadu nákladů v rámci projektů bezpečnostních investic NSIP“ s cílem vydefinovat co možná nej přesnější odhad nákladů související se zavedením zbraňového systému Gripen do používání v ČR a stanovení priorit realizace jednotlivých projektů v rámci plánu výstavby letecké základny Čáslav.

Na základě požadavků na infrastrukturu kladených používáním zbraňového systému Gripen lze konstatovat, že potřeby na infrastrukturu letiště pro letoun JAS 39 Gripen nevybočují z obecných požadavků na provozování letecké techniky. Za přímé náklady v souvislosti s provozováním letounu Gripen lze považovat případné modifikace budov a stavebních objektů v celkovém odhadu cca 75 mil Kč, které jsou však obecně vynakládány v souvislosti se zavedením nového zbraňového systému L-159 do výzbroje AČR. Ostatní náklady spadají do rámce úsilí ČR o dosažení potřebné úrovně infrastruktury pro případné rozmístění jednotek Aliance v případě krize.

Dnes bylo hodně zde diskutováno na téma způsob financování. Jak bylo uvedeno v materiálu Komplexní návrh dalšího postupu ve věci vyzbrojení, projednala vláda a svým usnesením vzala na vědomí, že bylo minimální podmínkou nákupu nadzvukových letadel Gripen jeho financování z prostředků mimo rozpočet kapitoly MO do roku 2008. S vědomím tohoto požadavku navrhl dodavatel způsob 100% financování dodávek formou úvěrů poskytnutých konsorciem bank. Po provedení ekonomických a právních analýz obchodních podmínek nabízených úvěrů však bylo konstatováno, že v nabízené podobě jsou úvěry pro ČR nepřijatelné.

Charakteristika vybraného způsobu financování

Vybraný způsob financování byl vládou ČR schválen s tím, že výdaje spojené s pořízením letounu Gripen do roku 2004 budou financovány z prostředků FNM.

Pro realizaci financování dodávek dle kupní smlouvy, ale i veškerých doprovodných výdajů, je nezbytné splnění podmínek stanovených zákonem č. 218 o rozpočtových pravidlech a o změně některých souvisejících zákonů a vyhláškou Ministerstva financí č. 40 o účasti státního rozpočtu na financování programů reprodukce majetku. Uvedený požadavek znamená zařadit nákup gripenů do programové struktury Ministerstva obrany, veškerá data týkající se financování a úvěrování zapracovat do příslušné dokumentace programového financování a zaregistrovat jednotlivé akce v prostředí ISPROFIN. Konstatuji, že jsme již úpravu programové struktury provedli, že jsme definovali jednotlivé cíle nově vytvořeného podprogramu 312 - Pořízení a zabezpečení provozu 24 nadzvukových letounů v rámci programového okruhu 3 - Rozvoj vzdušných sil. Na Ministerstvo financí jsme odeslali požadované informace k programovému prohlášení. Udělali jsme tedy v této fázi vše, abychom vyvrátili další mýtus, mýtus o tom, že nákup a provozování nadzvukových letadel se bude do slova a do písmene vznášet ve vzduchu bez ukotvení v programovém financování.

Otázkou úzce spojenou s financováním pořízení a provozování každého zbraňového systému je vyčíslení nákladů na celý životní cyklus. V procesu vyjednávání a upřesňování některých údajů jsme definovali cenu jedné letové hodiny a ta je ve výši cca 152 tisíc korun. Tato částka zahrnuje náklady na opravy včetně náhradních dílů a mzdových nákladů, spotřebu pohonných hmot a nákladů na údržbu zařízení pozemní podpory na úrovni běžných a středních oprav. Při plánovaném maximálním náletu 230 hodin ročně každým letounem po dobu 30leté životnosti jde o orientační částku zhruba 25 mld korun. Zde je zajímavé porovnání nákladů na jednu letovou hodinu u různých typů techniky, kde je nutno vycházet z jednotné metodiky. Propočty ukazují, že náklady na jednu letovou hodinu v kategorii nadzvukových letounů jsou v případě letounu Gripen výrazně nejlevnější. U gripenu je to 152 000 Kč. U MiG 21 je to 300 000 Kč, u F16A je to 350 000 Kč na jednu letovou hodinu. Při stejném vyčíslení nákladů na životní cyklus potom zjistíme, že provoz některých letounů je až dvakrát dražší než provoz nadzvukového stíhacího letounu JAS 39 Gripen. Pro porovnání chci ještě uvést náklady na letovou hodinu podle údajů výrobce u letounu L-159, tedy Aero Vodochody, které činí 211 000 Kč za letovou hodinu v rozsahu 250 letových hodin za rok, v případě jen 125 letových hodin 376 000 Kč na jednu letovou hodinu.

Spojitosti nadzvukových letounů a reformy ozbrojených sil

V následující části se proto pokusím o celkové shrnutí problematiky nákupu a jejího spojení s reformou ozbrojených sil Armády České republiky. Půjde o komplexní pohled i za cenu toho, že se v některých dílčích aspektech budu opakovat. Zcela zásadní konstantou při řešení soustavy rovnic ohledně možnosti proveditelnosti kontraktu byla pro mne jako pro ministra obrany České republiky konstanta R. Nemohu ji v žádném případě považovat za proměnnou, protože je zcela jednoznačně konstantou. Jedná se totiž o reformu našich ozbrojených sil. Musím přiznat a přiznávám to rád, že i můj názor, podobně jako názor mých odborníků, včetně dnešního vládního zmocněnce pro reformu ozbrojených sil, se vyvíjel tak, jak se vyvíjela situace před ukončením výběrového řízení, po jeho ukončení a v průběhu projednávání kontraktů. Na rozdíl od některých oponentů nechápu ale tento posun v myšlení a v názorech za výraz chaosu a improvizace, ale naopak za výraz flexibility a schopnosti reagovat na reálný vývoj situace. Bohužel mám pocit, že podobný pocit schází v názorech některých kritiků. Informace, z nichž někdy evidentně vycházejí při formulaci svých stanovisek, jsou již dávno překonané a do značné míry zastaralé. Nové informace, které jsme se snažili buď nabídnout nebo nabízíme, nebývají využity a ztrácejí se v kvasu našeho každodenního pracovního tempa. Proto bude myslím zajímavé připomenout si, jak se postupně vyvíjel vztah reformy ozbrojených sil a možnosti nákupu nadzvukových stíhacích letounů.

Vláda České republiky schválila, jak je všeobecně známo, dne 29. srpna 2001 usnesením č. 835 Návrh postupu reformy ozbrojených sil. Modernizace zbraňových systémů je zde považována za jednu z řady významných koncepčních systémových opatření, jež musí být v reformě využity. Postup modernizace musí být samozřejmě sladěn s ostatními kroky reformy tak, aby ozbrojené síly programově dosáhly úrovně požadovaných schopností v rámci celkových zdrojů, které Česká republika může v daném čase alokovat na rozvoj celých ozbrojených sil.

Analýza všech prosystémových opatření a tedy i návrh na postup realizace potřebných modernizačních programů vycházela v okamžicích schvalování návrhu postupu reformy ze standardních podmínek pro každý projekt. Program a kontrakt realizovaný ve prospěch

ozbrojených sil, tzn. zejména s možností jejich financování v rámci rozpočtové kapitoly Ministerstva obrany. Z tohoto důvodu bylo v srpnu loňského roku zcela logicky jediným řešením, vzhledem k reálným možnostem rezortu obrany a prioritám reformy, zařadit akvizici nových nadzvukových letounů až do třetí skupiny modernizačních priorit s předpokládaným termínem realizace v letech 2008 až 2100, a to i přes závěr, že pro dosažení plnohodnotných schopností armády je v cílovém stavu potřebné, aby disponovala nadzvukovým letounem. Toto řešení schválené vládou České republiky v srpnu 2001 bylo ale v praxi podmíněno akceptací několika zásadních podmínek.

Česká republika nebude po určité přechodné období, od roku 2005 do doby zavedení nového nadzvukového letounu, disponovat nadzvukovým letectvem a nebude tedy sama schopna plnohodnotně zabezpečit obranu vzdušného prostoru, zejména v době míru. Letouny L-159 budou jediným typem, který bude Armáda České republiky provozovat ve shora uvedeném období. Tento stav může způsobit - kromě již naznačených dopadů operačního charakteru - další druhotné negativní dopady způsobené zvýšenými odchody již vycvičených pilotů a nutností doplnit jejich počty na konci přechodného období ve větším rozsahu, než jaký je nutný pro kompenzaci běžné odchodovosti.

Dovolte mi udělat na tomto místě malou odbočku. Před nedávnem se objevil rovněž mýtus, že se cestou nového nadzvukového letounu snažíme zachránit početně velmi omezenou skupinu vojáků z povolání, konkrétně pilotů, a v návaznosti na to příslušníků pozemního personálu.

Připouštím, že početně vzhledem k celkovému počtu vojáků z povolání se jedná o procenta a jejich zlomky. Pokud si ale uvědomíme, že náklady spojené s výcvikem jednoho pilota do dosažení úrovně plné vycvičenosti v době 3 až 4 let se pohybují kolem 100 až 150 milionů a náklady na jeho schopnosti v průběhu kariéry kolem 25 milionů za rok, potom již o zlomcích procent nemůže být asi ani řeč. Pro porovnání: Náklady na provoz mechanizovaného praporu, který čítá, resp. bude po profesionalizaci čítat, řádově 700 vojáků profesionálů, kalkulujeme v řádu 25 milionů korun za rok. Vzdušné síly a letectvo jsou drahá záležitost. Drahá, ale nezbytná, pokud chceme hovořit i nadále o armádě vnitřně vyvážené a schopné plně fungovat na vlastních nohou.

Pokud by někdo chtěl v tomto okamžiku oponovat tím, že letoun Gripen není žádnou podstatnou úlevou, pokud se týká finanční náročnosti provozu, má pravdu, bohužel, pouze částečně. Další z hlavních konsekvencí rozhodnutí o zařazení nákupu až do třetího balíku priorit z pohledu reformy bylo uznání faktů, že Česká republika se nebude schopna nejméně do dokončení přechodného období zúčastňovat se svým taktickým letectvem aliančních či koaličních operací vzdušných sil, neboť letoun L-159 v konfiguraci, ve které je zaváděn do Armády České republiky, nedosahuje požadovanou minimální úroveň schopností nutnou pro zapojení do aliančních operací. Pro zabezpečení svých národních zájmů bude muset tedy odpovídajícím způsobem zvýšit kvantitu i kvalitu svého zastoupení v operacích pozemních sil a současně akceptovat omezení celkových možností svého zapojení.

Při celkové analýze možností realizace reformy se zároveň zřetelně projevilo, že reforma, pokračování projektu L-159 a nákup nadzvukových letadel jsou spojené nádoby. Situace se vyvíjela dál a dostali jsme se až do fáze definování podmínek pro uzavření kontraktů.

Ministerstvo obrany i já jsme osobně byli proti nákupu nadzvukových letadel na základě nabídky obsažené ve Zprávě o výsledcích výběrového řízení na dodavatele víceúčelových nadzvukových letadel. Hlavním důvodem byla právě obava z ohrožení a případného zasta-

vení reformy ozbrojených sil. Proto vláda podmínila nákup nadzvukových letadel splněním několika předpokladů, z nichž následující jsou rozhodující z hlediska možností pokračování reformy: financovat program mimo rozpočet kapitoly Ministerstva obrany do roku 2008, pořídit základní balík výzbroje a řešit možnost odprodeje takového množství letounů L-159, které se stanou nadbytečnými, pro pořízení letounů JAS 39 Gripen.

Samozřejmě, že celkově bylo podmínek více, zásadních bylo celkem sedm, ale v tomto okamžiku zdůrazňuji právě ty, které jsou kritické v řešení rovnic reforma - nadzvukový letoun a L-159. Byla zahájena celková jednání a v rámci nich se vyjasňovaly vzájemné pozice i možnosti řešení jednotlivých vládních podmínek pro uzavření kontraktů. Podmínky pro reformu ozbrojených sil jsou ve stadiu předuzavření kontraktů.

Principy reformy

Nejprve si dovoluji velmi krátce připomenout, jaké jsou vlastně zásadní principy reformy, jak je navrhována vládním zmocněncem a jeho týmem. Koncepce výstavby profesionální armády a mobilizace ozbrojených sil je postavena na odpovědnosti ozbrojených sil zabezpečit obranyschopnost státu co možná nejlepším způsobem v souladu s alokovanými zdroji a principem rozumné dostatečnosti. Ozbrojené síly jsou přitom chápány jako jedna ze součástí systému bezpečnosti České republiky.

Ke splnění svého základního úkolu ozbrojené síly budují své schopnosti k plnění jak preventivních, tak reaktivních opatření. Strategie plnění úkolů ozbrojených sil je přitom založena na základním předpokladu, že ozbrojené síly České republiky musí především preventivním způsobem zabránit možnosti vzniku jakéhokoli ozbrojeného konfliktu nad vlastním územím České republiky. Musí být maximalizován preventivní charakter působení ozbrojených sil v rámci systému kolektivní bezpečnosti, využití faktu členství České republiky v Alianci a z toho vyplývající postavení České republiky v bezpečnostním prostředí při současném plnění národních povinností a závazků členské země Aliance při respektování principu rozumné dostatečnosti a při výstavbě mírové struktury Armády České republiky postupovat tak, aby naplňovala vojenskopolitické ambice vyplývající z nejpravděpodobnějšího charakteru zapojení do operací reagujících na krizi.

Pro naplnění této strategie je nutné splnit tři základní skupiny opatření, které tvoří pilíře obrany České republiky: vybudovat maximální úroveň schopností, nasadit síly mimo území České republiky v aliančním kontextu, vybudovat maximální úroveň ochrany vzdušného prostoru opět v aliančním kontextu a vybudovat maximální úroveň splněním úkolů vnitřní bezpečnosti, které jsou v zodpovědnosti ozbrojených sil, zejména schopnosti pro přijetí aliančních sil, posílením.

Dalším důležitým předpokladem pro zabezpečení obranyschopnosti na základě výše uvedených podmínek je dosažení maximální efektivnosti cyklu hodnocení hrozeb, programování a plánování, realizace protiopatření k eliminaci hrozeb a z nich vyplývajících rizik neakceptovatelných z hlediska celkové bezpečnosti České republiky. Efektivita toho procesu jak na úrovni Ministerstva obrany, tak na národní úrovni umožní České republice budovat ozbrojené síly v souladu s principem rozumné dostatečnosti. Opatření nutná k přechodu do ještě vyšších a náročnějších úrovní operací jsou řešena až v systému předběžných a mimořádných opatření metodou aktivace spících projektů výstavby ozbrojených sil.

Opět mi dovoluťe udělat malou odbočku a vysvětlit trochu blíže, co to znamená **pojem spící projekt**. Jde svým způsobem o třetí kategorie programu rozvoje ozbrojených sil, kterou zná systém programového financování pod označením „záložní programy“. Spící projekty nám při výstavbě armády poslouží k několika účelům. Šetřit zdroje na pouze to, co nezbytně potřebujeme pro nejpravděpodobnější varianty použití ozbrojených sil, připravit se zároveň ale i systémově na možné zhoršení situace a vyrovnat se s tempem technologického rozvoje. Nenakupujeme věci, které budou zastaralé v okamžiku, kdy je budeme opravdu potřebovat.

Jen jako dovětek doplním, že samozřejmě i vyhodnocení průběhu a efektivnosti spících programů a zejména vyhodnocení potřeby jejich možné aktivace bude součástí pravidelného cyklu obranného plánování.

A nyní znovu krátce k reformě. Základem pro praktickou realizaci reformy je naplnění předpokladů vyjádřených ve Střednědobém plánu činnosti a rozvoje rezortu obrany v letech 2003-2008. Z celkového makrorámce reformy jsme vyšli při sestavení makro výdajů do roku 2008. Dalším logickým krokem bylo zpracování struktury výdajů na vzdušné síly.

Bez toho, že bych šel do velkých detailů, připomenu, že součástí plánu ve vztahu ke vzdušným silám jsou všechny zásadní modernizační projekty zabezpečující dosažení počátečních operačních schopností do roku 2006 a přechod k dosažení celkových schopností v dalším období.

Zcela samozřejmě jsme tedy vypočítali náklady na provoz JAS 39 Gripen a na L-159 v letech 2003 až 2008. Šli jsme samozřejmě dál a udělali jsme si i analýzy, kolik nás bude stát celkově provoz taktického letectva do roku 2030. Abych byl přesný, počítali jsme vše ve dvou variantách. Varianta L-159 a gripen jako č. 1 a varianta pouze L-159 jako č. 2. Jako podpůrné varianty při našich úvahách jsme analyzovali další dvě varianty. Modernizace MiG 21 ve dvou dalších variantách a leasing starších strojů kategorie F 16. Ze všech analýz a provedených výpočtů nám jednoznačně nejpříznivější vyšla varianta nákupu letounů Gripen, zvláště pak pokud jsme vzali v úvahu další související rizika vyplývající z ostatních variant. Z kalkulací je dále patrné, že zdrojově velmi napjaté bude zejména období let 2003-2005, kdy budou téměř všechny zdroje rezortu spotřebovány na plnění opatření souvisejících s reformou. Od roku 2006 dojde k postupnému uvolňování zdrojů, a to zejména díky snížení početních stavů ozbrojených sil a díky radikálnímu snížení infrastruktury.

Plán, který je základem pro plán reformy v jejím rozhodujícím období, zároveň počítá s následujícími předpoklady pro realizaci projektu JAS 39 Gripen a považují za důležité vám je sdělit. Pořízení letounů JAS 39 bude hrazeno mimo rozpočet rezortu do roku 2008. Pořízení základní sestavy výzbroje bude součástí kontraktu. Náklady na pořízení další výzbroje jsou součástí Střednědobého plánu rezortu. Letoun JAS 39 Gripen bude provozován od počátku 2. čtvrtletí 2005. Náklady na provoz letounu JAS 39 jsou nižší než náklady na letoun L-159. V jednáních s Aliancí bude na základě reformy ozbrojených sil a výsledků jednání týkajících se pořízení letounů JAS 39 Gripen změněna deklarace letounů L-159 směrem k Severoatlantické alianci. Letoun L-159 bude provozován v Armádě ČR v době míru jako cvičný bojový letoun tak, že jeho celkové náklady na provoz nepřesáhnou předem stanovenou částku. Další zvyšování bojových schopností L-159 v porovnání s konfigurací, v jaké je zaváděn do armády, až na úroveň potřebnou pro efektivní zapojení do operací, bude realizováno až v době předběžných opatření cestou aktivace spících programů.

Stanovení počtů a typů potřebné výzbroje u obou letounů je přitom řešeno v návaznosti na vojensko-politické ambice České republiky, tzn. i u taktického letectva je jako nejpravdě-

podobnější varianta použít zdrojový ekvivalent brigádního úkolového uskupení pozemních sil v operaci odpovědi na krizi vyšší intenzity se současným zabezpečením aktivní účasti NATINEADS (*NATO Integrated Extended Air Defence System*).

Abych předešel možnému nařčení ze subjektivismu a stanovení podmínek takovému způsobem, aby byly zároveň již splněny, dovoluji mi poukázat na několik dalších skutečností. Představme si, že se kontrakt na JAS 39 Gripen neuskuteční. Máme tedy L-159, máme jich 72 a nemáme na jejich růstový program tak, abychom nezruinovali reformu. Letouny L-159 tedy nemají potřebný odpovídač vlastní-cizí, nemají krypto spojení, včetně spojení datalinkového, nemají potřebnou úroveň vlastní ochrany ani zabezpečení pilota na odpovídající úrovni. Nemají prostředky přesné navigace GPS, nemají kontejner typu třídy litening, který by jim umožňoval efektivní bojové použití, a to už vůbec neuvádím potřebnou úroveň pancéřování kabiny pro úkoly vzduch-zem, prostředky elektronické ochrany apod. Jsou omezeny svým taktickým doletem bez možnosti doplňování paliva za letu.

To je to základní, co jsem před několika dny zahrnul pod částku 20 miliard nutných k tomu, abychom je dostali na potřebnou úroveň. Těch 20 miliard jsem zdědil jako dalšího kostlivce a nemám na jeho oživení bez gripenů a všech návazných souvislostí, které se vám snažím nyní popsat. Mám ale MiG 21, který již nemá cenu modernizovat a který skončí v průběhu roku 2005 tak jako tak. Jinak řečeno - bez gripenů mám v roce 2005 taktické letectvo tvořené pouze L-159 s velmi limitovanými schopnostmi. Ptám se tedy - máme ještě pořád vyrovnanou, vyváženou armádu? Má tento stát šanci zabezpečit ochranu svého vzdušného prostoru způsobem standardním pro ostatní srovnatelné země Aliance? Tato otázka leží na stole dnes, zítra, v tyto dny. Není to otázka, na níž by odpověď byla černá nebo bílá. Je odpověď: Gripen má svá ano, má svá nepopíratelná rizika.

K zákonu o úvěru chci ještě uvést, že základem připravovaných legislativních změn je vládní návrh zákona o úvěru. V průběhu vyjednávání obsahu smluv a modelování financování nákupu se projevila potřeba určitých doplnění a úprav tohoto vládního návrhu, přičemž tato doplnění budou navržena formou poslaneckého pozměňovacího návrhu. Projekt nadzvukového letounu svým charakterem v celém komplexu umožňuje zásadní posílení celé strategie obrany České republiky a organizace Severoatlantické smlouvy. Projekt rozšíří zásadním způsobem spektrum možností Armády ČR pro účast v operacích mimo území ČR v alianční kontextu. Nákupem nových moderních nadzvukových letounů zvýšíme také schopnosti a možnosti vzdušných a pozemních sil, zejména úroveň přímé palebné podpory Aliance. Dalším přínosem projektu bude zvýšení úrovně ochrany vzdušného prostoru České republiky cestou navýšení národních schopností. Projekt druhotně zvýší možnosti Armády ČR pro přijetí aliančních sil posílením a dobudováním základen na standardy NATO a také tím, že připravíme personál armády k zabezpečení těchto sil.

Na závěr mi dovoluji zpochybnit ještě jeden dnešní mýtus, a to, že nadcházející summit NATO v Praze přijme nějakou zcela novou a zásadní strategii, z níž by vyplynulo, že nepotřebujeme nadzvuková letadla, že nepotřebujeme ochranu našeho vzdušného prostoru. Summit Aliance bude o nových členech, o nových vztazích a o nových schopnostech. Nákup nadzvukových letounů tak, jak je vládou navrhován, přispěje ke zvýšení těchto schopností bez toho, že by jakkoliv ohrozil zdrojové prostředí pro reformu a pro profesionalizaci ozbrojených sil.

(Ze zasedání 49. schůze Parlamentu ČR 24. dubna 2002,
mezititulky redakce.)

Předpoklady tvorby bezpečnostní politiky po vstupu České republiky do Evropské unie

Následující článek volně navazuje na příspěvek z VR 2/2002 „Bezpečnostní politika České republiky při vstupu do EU“ od téhož autora.

Prognóza „Světové trendy 2015“ zpracovaná americkou Ústřední zpravodajskou službou (CIA – Central Intelligence Agency) předpokládá, že v tomto cílovém roce budou Spojené státy i nadále vedoucí mocností světa. Budou však vystaveny mnoha mocenským zkouškám, a to nejen Ruska a zvláště Číny, ale už také Indie, Mexika a Brazílie. Hůře se jim i bude dařit vytvářet spojenecké svazky. Spolu s Evropou a s dalšími rozvinutými zeměmi se tak USA stanou mírovými ostrovy stability a sytosti v moři šedi, konfliktů a dokonce i hladu. Víze obsahuje zajímavou jakousi trojvrstvou strukturu existujících a potenciálních velmocí. Jako jedinou supervelmoc uvádí Spojené státy. Regionálními poté jsou sjednocující se Evropa, Rusko, Čína a stále vážněji i Indie a Brazílie. Tyto regionální mocnosti mají však i své jisté antipody. Evropa představovaná především Francií a Německem Velkou Británií s pevnějšími vazbami na USA, Rusko Ukrajinu. Čína Japonsko, Indie Pákistán a Brazílie Argentinu.

Rozhodující dynamickou silou bude tzv. globalizace. Světová populace vzroste z na 7,2 miliardy, tj. o cca 1,5 miliardy, a to především v rozvojových zemích. V tu dobu bude ještě dostatek zdrojů včetně energetických (počítá se s padesátiprocentním nárůstem) pro vyšší růst obyvatelstva, ale jejich čerpání bude stále nerovnoměrnější, což povede k většímu napětí ve světě. Nejvážnějším problémem bude nedostatek vody, který postihne téměř polovinu lidstva (zvláště na Středním východě, v subsaharské Africe, jižní Asii a severní Číně).

Evropa se ve své politice bude podle CIA opírat o ekonomickou sílu, ale bude váhat se angažovat svými vojenskými strukturami mimo svůj prostor. Nejvážnějším problémem Evropy bude stárnutí, a proto i potíže s vyplácením důchodů a nedostatkem pracovních sil. To postihne mj. i Japonsko. Pokles porodnosti zasáhne i Rusko, které bude mít pouze 130 miliónu lidí, tj. cca desetinu obyvatel Číny. Rusko bude trpět rozporem mezi velmocenskými ambicemi a nedostatečným ekonomickým, lidským aj. potenciálem. USA se však po celou tu dobu budou nadále obávat ruského atomového útoku, ale i Číny a možná i Severní Koreje, Íránu a Iráku. Střední Asie se může stát prostorem střetu zájmů Ruska, Indie, Číny, Iráku a Turecka. Čína má šance růstu jen za předpokladu odvážných reforem. Vzroste však její vojenská síla natolik, že bude srovnatelná s vojenským potenciálem euroatlantické civilizace, a to nejen pokud jde o rakety schopné pacifikovat Tchaj-wan, ale i zasáhnout jakékoli místo na světě. Japonsko může obnovit svoje postavení jen za předpokladu fundamentálních strukturálních změn.

Studie CIA pracuje se čtyřmi hlavními scénáři rozvoje, které se i vzájemně prolínají. První scénář předpokládá, že globalizace bude až na výjimky úspěšná v podstatě na celém světě. V druhém případě bude následkem vážná destabilizace. Podobný obraz bychom mohli očekávat, kdyby globalizace byla úspěšná jen v USA, v Evropě a ve východní a jihovýchodní Asii. Ve čtvrtém scénáři je popsána situace, k jaké by došlo, kdyby v USA převládly tendence k izolacionismu, tj. stáhly by se nejen z Evropy, ale i z Asie.

Nadějí globalizace je nejen rozvoj informační techniky, ale také v biotechnologiích - medicíně, geneticky modifikovaných rostlinách ap., v nových materiálech, v nové úrovni miniaturizace, která je schopna radikálně snížit spotřebu energie ap.

Je tedy patrné, že Spojené státy silněji nepredikovaly nebezpečí mezinárodního terorismu.

1. Situace po vstupu do Severoatlantické aliance

Základními zdroji tvorby bezpečnostní politiky České republiky jsou kromě hodnocení analýz bezpečnostních hrozeb a z nich vyplývajících rizik na jedné straně národní zájmy a na straně druhé determinace členstvím v Severoatlantické alianci a budoucím členstvím v Evropské unii, do níž byla integrována Západoevropská unie.

Základním aktuálním dokumentem Severoatlantické aliance, který je nutné při tvorbě bezpečnostní politiky České republiky respektovat, je **Nová strategická koncepce NATO pro 21. století** schválená na washingtonském summitu 24. dubna 1999. Padesát let po svém vzniku přijalo devatenáct členských států v pětadesáti bodech novou závaznou strategickou koncepci pro příští století. Jsou v ní definovány základní cíle a principy NATO:

- ☐ Zajištěním bezpečnosti vytvářet jeden z nezbytných základů pro stabilní euroatlantické prostředí založeném na zdokonalování demokratických institucí a mírovém řešení sporů.
- ☐ V souladu s článkem 4 Washingtonské smlouvy sloužit jako přirozené fórum pro konzultace spojenců o problémech životních zájmů.
- ☐ Zajistit v souladu s články 5 a 6 smlouvy každému členu obranu před jakoukoli hrozbou agrese.
- ☐ Přispívat k účinné prevenci konfliktů a aktivně se angažovat v krizovém managementu včetně operací k překonání krizí.

Rozhodnutí o revizi strategické koncepce bylo přijato na summitu v Madridu v červenci 1997. Novou strategickou koncepcí zpracovala Policy Coordination Group - skupina pro koordinaci politiky v čele se zástupcem generálního tajemníka pro obranné plánování a politiku Anthony J. Craggem. Předpokládala se delší doba platnosti než dosud - střední horizont pěti až sedmi let, Javier Solana dokonce hovořil o padesáti letech. Hlavním důvodem změny byl rozpad Sovětského svazu, což vytvořilo novou bezpečnostní situaci. Aliance již nemusela udržovat strategickou rovnováhu.

Změny v koncepci byly determinovány novými konflikty, zvláště v Perském zálivu a v Jugoslávii, což vedlo k posílení připravenosti k operacím na udržení míru podmíněnými souhlasem a rozhodnutím Rady bezpečnosti OSN. To vedlo a vede k postupnému přenášení těžiště orientace na obranu k podpoře operací pro udržení míru. Zkušenosti z balkánských konfliktů, zejména řešení kosovských problémů, ukázalo na nutnost budovat evropskou bezpečnostní architekturu nebo identitu.

V nové strategické koncepci považuje Aliance za nejdůležitější:

- ☐ upevňovat transatlantickou vazbu,
- ☐ udržovat dostatečné obranné kapacity pro odstrašení a obranu a realizaci aktivit Aliance,
- ☐ vytvářet evropskou bezpečnostní a obrannou identitu v rámci NATO,
- ☐ mít schopnost úspěšně řešit krize,
- ☐ být otevřenou organizací přístupnou dalším novým členům,

- nepřetržitě usilovat o partnerství, spolupráci a dialog s dalšími zeměmi včetně kontroly zbrojení a odzbrojení.

Pro analýzu bezpečnostních rizik má klíčový význam, že se dále zdokonalují dosud známé zbraňové systémy, tj. nejrůznější typy raket, letadel, modernizace tanků, bojových vozidel pěchoty, i ručních zbraní atd. Např. se chystá nový projekt řádově modernějších stíhacích letadel dosahujících 7 až 11 tisíc km v hodině v celkové hodnotě bilión dolarů (500 miliard pro USA a Velkou Británii, dalších půl biliónu dolarů pro vybrané zájemce). Technologický rozvoj vytváří základ i pro výrobu a použití zbraní nových. Použití grafitových pum k vyřazení elektrárenských sítí při bombardování v Jugoslávii upozornilo na existenci neletálních zbraní. Mají mít jako netradiční bojové prostředky rozhodující roli v budoucích válkách včetně boje proti teroristům. Jejich základní charakteristikou je, že při použití nemají zničit živou sílu, ale ji jen dočasně vyřadit. Je to nová koncepce boje vzniklá na začátku 90. let v USA. Koncepce vychází z ideje, že válka či boj proti teroristům, např. s rukojmími, by neměly ohrozit nezáčastněné civilní obyvatelstvo.

2. Kritická analýza vybraných strategických dokumentů

Koncipovat bezpečnostní politiku České republiky jako člena Severoatlantické aliance před jejím vstupem do Evropské unie s její novou Evropskou bezpečnostní a obrannou strategií je nemyslitelné bez kritické analýzy některých významných strategických dokumentů z posledního období, a to zejména výrazně politického charakteru.

Zásadními dokumenty na počátku devadesátých let byla Smlouva o konvenčních silách v Evropě z 19. 11. 1990, koncepce výstavby Československé armády do konce roku 1993 a zákon o civilní službě a zkrácení vojenské základní služby ze 24 na 18 měsíců.

Vojenská doktrína ČSFR byla vyhlášena Federálním shromážděním 20. 3. 1991. Nedefinovala žádného konkrétního nepřítele, respektovala princip rozumné obranné dostatečnosti, ukládala v případě napadení odrazit pozemní a vzdušný útok agresora z jakéhokoli směru a na jakoukoli část území a ukládala poskytnout ozbrojené síly v rámci mírových úkolů OSN, k likvidaci ekologických a jiných katastrof. Armáda měla být přebudována na výlučně obrannou. Znamenalo to rozmístit ozbrojené síly rovnoměrně po celém území republiky. To se s výraznou redukcí počtů vojsk a zbraňových systémů v podstatě podařilo včetně pozdějšího organizovaného rozdělení armády.

Mezi nejnovější dokumenty počítáme Bílou knihu o obraně České republiky z roku 1996, Bezpečnostní strategii České republiky z roku 1999 a 2001, Strategickou revizi obrany České republiky a také publikaci Bezpečnostní politika České republiky, která podstatně ovlivnila myšlení bezpečnostní komunity, a konečně i bezpečnostní, obrannou a vojenskou legislativu z druhé poloviny devadesátých let minulého století.

Bílá kniha o obraně České republiky sice vycházela mj. i z analýzy bezpečnostních hrozeb a z nich vyplývajících rizik, zvláště v našem bezprostředním okolí, specificky se však evropské bezpečnostní a obranné politice nevěnovala. Svědčí to o skutečnosti, že v tu dobu byla naše bezpečnostní politika zaměřena především na členství v Severoatlantické alianci.

V **Evropské unii** Česká republika spatřovala sdružení států, které spojují stejné cíle a představy o budoucnosti kontinentu. „*Evropská unie politicky a ekonomicky integruje další demokratické státy Evropy s tržním hospodářstvím a rozšiřuje tak geografickou zónu stability.*“ [1]

Pokud jde o **Západoevropskou unii**, pak představovala pro Českou republiku „*budoucí bezpečnostní instituci Evropské unie, která ve svém novém složení bude zahrnovat oblast Evropy tvořenou téměř všemi členskými státy Evropské unie.*“ Naznačeno to bylo i jinak: „*Česká republika po skončení studené války hledá své místo ve společenství demokratických států a v budoucím evropském bezpečnostním systému. Chce být stabilizujícím prvkem střední Evropy a součástí moderní evropské civilizace.*“ [2]

Z toho lze odvodit, že politická reprezentace měla v tu dobu již představu o budoucnosti, o evropské bezpečnosti a vojenské politice. Motivací jistě bylo, že některé části střední a východní Evropy se vyznačovaly nízkou bezpečnostní stabilitou a těžko se dalo předpokládat, že se situace rychle změní. Nemluvě o tom, že Česká republika při hledání svého místa v Evropě mohla vycházet z našich historických, kulturních i ekonomických tradic identifikace se západním společenstvím a civilizačním vývojem. Do současné doby se však nepotvrdilo, jak Bílá kniha predikovala, že se v Evropě zvýší počet regionálních konfliktů. Zatím je aktuální především kosovsko-makedonský konflikt a neskončený konflikt v Čečensku. Pozitivní však bylo, že autoři Bílé knihy respektovali závažný metodologický princip, že z hlediska zabezpečení obrany země je nutné vycházet z nejnepríznivějších realistických předpovědí vývoje bezpečnostní situace v Evropě.

Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě byla v Bílé knize chápána „*jako fórum pro politický dialog, vytváření norem chování států v různých oblastech a pro kontrolu dodržování přijatých závazků.*“ [3]

Bílá kniha o obraně České republiky v zásadách bezpečnostní politiky předpokládala podporovat „*úsilí o přeměnu Organizace spojených národů v efektivní nástroj světové bezpečnosti a spolupráce, který bude řešit především problémy mezinárodní bezpečnosti, ochrany lidských práv, humanitárních aktivit, ochrany životního prostředí, boje proti drogám a hledání cesty ke zmírnění napětí ve vztahu Sever - Jih.*“ [4]

Vztah k **Severoatlantické alianci** byl vyjádřen následujícím způsobem: „*Česká republika považuje v současné době NATO za základní funkční bezpečnostní instituci v Evropě, která zaručuje transatlantické spojení a na níž závisí stabilita a bezpečnost Evropy a světa. Rovněž jí připadá významná úloha při zajišťování procesu přeměn v Evropě.*“ [5].

Evropská bezpečnostní politika se však po jistém selhání očekávaného podílu evropských členů NATO při řešení kosovského problému a bombardování Jugoslávie stala realitou. Prvním krokem k tomu byla integrace Západoevropské unie do Evropské unie. Základní příčinou bylo, že Evropa musí lépe využívat prostředky, které na ozbrojené síly vynakládá.

Publikace **Bezpečnostní politika České republiky** se rozsáhle zabývala riziky a ohroženími pro Evropu. Identifikovala je především ve východním a balkánském prostoru. V těchto zemích, zvláště v Rusku, připouštěla i možnost návratu totalitních režimů. Jako příčina byla uvedena sekvence *rozptyl moci - rozptyl rizik*. Bezpečnostní hrozby a z nich vyplývající rizika by dokonce mohly narušit evropské a globální integrační procesy. I když se v Evropě snížil jaderný potenciál o 80 %, přesto stále hrozí nebezpečí šíření jaderných zbraní zvláště mimo Evropu, ale již v jejím operačním prostoru.

Nepotvrdilo se, že v jejích dalším rozvoji bude hrát společně s Francií a Velkou Británií stále významnější roli Německo. Ani scénář predikující odchod Američanů z Evropy se neuskutečnil, i když je stále latentní. Vzrostla však hrozba nových forem kriminality - mezinárodního organizovaného zločinu, terorismu a stále nebezpečnější i extremismu.

V souvislosti s převahou lokálních konfliktů vnitřního charakteru se postupně začal měnit názor na nedotknutelnost principu svrchovanosti a nevmešování do vnitřních záležitostí států. Peacekeeping je postupně proto nahrazován peacemakingem, peacebuildingem, peaceenforcementem a postkonfliktní stabilizací.

Pokud jde o Evropskou unii a Západoevropskou unii, považovala je studie za samostatné organizace lišící se posláním, strukturou, počtem členů i jejich statutem. Ale už v roce 1991 se ZEU definovala jako obranná složka EU. V EU probíhají paralelně dva procesy. Jedním je proces rozšiřování, druhým je společná zahraniční, bezpečnostní a obranná politika se ZEU, která vyústila v podstatě v integraci. Ta proběhla v podstatě dříve, než autoři publikace předpokládali. Ti také spíše při zajištění bezpečnosti spoléhali na členství v Evropské unii. Zároveň se domnívali, že proces rozšiřování NATO proběhne rychleji.

Pokud jde o spolupráci EU/ZEU a NATO pak publikace upozorňuje na skutečnost, že někteří odborníci v tu dobu uvažovali o možnosti vytvořit funkci vrchního velitelství evropských spojeneckých sil zosobňující přímé propojení mezi velitelskými strukturami aliance a EU/ZEU. Spíše však převažoval názor zvýrazňovat evropskou odpovědnost a posilování evropského pilíře v rámci NATO. Žádný z konceptů však neměl narušit sílu a akceschopnost aliance.

Pokud jde o Českou republiku, autoři předpokládali, že se do roku 2005 stane členem jak NATO, tak EU. Horší to je však s předpovědí, že ozbrojené síly v širším pojetí budou na moderní úrovni srovnatelné se standardy NATO.

Bezpečnostní strategie České republiky 1999 vychází z toho, že republika je demokratický, politicky, hospodářsky a sociálně stabilní stát, který se svou rozlohou a počtem obyvatel v Evropě řadí mezi země střední velikosti. Její mezinárodněpolitické postavení je určováno jejími geografickými, demografickými a ekonomickými parametry, účinností zahraniční a vnitřní politiky a mírou zapojení do mezinárodních vztahů. Jako stát s otevřenou ekonomikou a s vysokým stupněm závislosti na dovozu surovin je ČR ve všech oblastech velmi závislá na mezinárodní spolupráci. Začleňuje se do transatlantických a evropských integračních seskupení s ohledem na své přirozené geografické, demografické, surovinové a ekonomické limity, jakož i meze soběstačnosti v obraně.

Hlavním předpokladem pro bezpečnější mezinárodní prostředí ČR je podle Bezpečnostní strategie stabilní bezpečnostní situace v Evropě. ČR k ní bude výrazně přispívat, protože jenom tak lze výrazně omezit ohrožení zájmů země. Politickým předpokladem záruky, že v případě konkrétního ohrožení bezpečnosti bude obranné úsilí ČR podpořeno aktivním vystoupením spojenců, je její vnímání jako nedílné součásti spojeneckého prostředí. Dosažení takové stavu je podstatným cílem integrace ČR do transatlantických a evropských politických, ekonomických a vojenských struktur. Dosažení co nejvyšší míry objektivní bezpečnosti ČR je neměnným cílem bezpečnostní strategie.

Základními stavebními kameny bezpečnostní architektury kontinentu jsou podle strategie obrany existující transatlantické a evropské organizace a instituce a soustava smluvních a politických závazků. Základní pilíře představují Organizace Severoatlantické smlouvy, Evropská unie, Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě a Západoevropská unie. Součástí této architektury je i Organizace spojených národů. Bezpečnost v Evropě závisí na účinnosti spolupráce mezi státy a jednotlivými institucemi, jejichž vztah je nehierarchický, a která přitom využívá komparativních výhod každé z nich. Podstatným prvkem stability je zachování aktivní politické, ekonomické a vojenské přítomnosti Spojených států amerických v Evropě.

Vláda ČR v Bezpečnostní strategii považuje zajištění efektivního působení jednotlivých částí bezpečnostní architektury za hlavní evropský bezpečnostní zájem, jehož naplnění je předpokladem vytvoření nerozdělené, mírové, demokratické a prosperující Evropy. Proto již nyní např. dbá na zajištění státních hranic a jejich propustnosti z hlediska budoucích závazků vyplývajících z členství v Evropské unii, má zájem na uzavření a plnění readmisních smluv jakožto významného nástroje postupu proti nelegální migraci, rozvíjí spolupráci v oblasti boje proti zločinu a posiluje regionální spolupráci v oblasti boje proti zločinu a posiluje regionální spolupráci. Strategicky je významné, že sousedé ČR jsou nebo mají zájem stát se členy stejných bezpečnostních a integračních organizací.

Pokud jde o Západoevropskou unii, v tu dobu měla již Česká republika v jejím rámci statut přidruženého partnera a po vstupu do NATO byla rozhodnuta požádat o přidružené členství v ZEU, které je vyhrazeno evropským členům NATO, protože aktuálně bylo zřejmé, že plným členem se mohla stát až po vstupu do EU.

V ZEU chtěla být Česká republika připravena vést tzv. **petersberské operace**, tj. humanitární, záchranné, na udržení míru a zvládání krizí, a to s využitím prostředků NATO, zejména tehdy, nebudou-li mít severoameričtí spojenci zájem se jich účastnit přímo. Zároveň byla ČR rozhodnuta hledat cesty k posílení obranné dimenze EU a v tomto kontextu se chtěl vyjadřovat k budoucnosti ZEU. Bylo to při vědomí, že v EU si ČR komplexně zajistí své politické, ekonomické i bezpečnostní ukotvení a že ačkoli EU zatím neposkytovala přímé bezpečnostní záruky, jejím záměrem bylo postupné vytváření společné obranné politiky, jež by mohla vést ke společné obraně.

Na **společné zahraniční a bezpečnostní politice** se ČR jako přidružená země podílela a podílí již před vstupem do EU. ČR měla zvláště přímý zájem na posilování mezinárodních smluv a provázanosti kontrolních režimů, jejichž účelem je likvidace, snižování, kontrola a zabránění šíření zbraní hromadného ničení a příslušných technologií. Chtěla také aktivně působit při kontrole konvenčního zbrojení, zejména v adaptaci Smlouvy o konvenčních ozbrojených silách v Evropě.

Bezpečnostní strategie České republiky 2001 byla přijata po vstupu republiky do Severoatlantické aliance. Novelizovaný dokument tedy vychází z postavení ČR jako členského státu NATO a zároveň kandidáta členství v Evropské unii. Tím republika převzala závazek posilovat schopnosti individuální obrany a podílet se na obraně spojenců.

Hlavními aktéry mezinárodní politiky podle Bezpečnostní strategie zůstávají národní státy. Posiluje se však postavení občanů a působení nevládních organizací. S tím se zároveň mění chápání státní suverenity, která již není výhradně nadřazována ochraně práv občanů, což je ovšem problémem mnoho diskusí, a to zvláště pokud jde o míru významnosti těchto dvou subjektů.

Nová strategická koncepce schválená washingtonským summitem NATO v dubnu 1999 potvrdila platnost původního poslání Aliance. Zůstává jím schopnost odražení případného agresora a společná obrana v souladu s článkem 5 Severoatlantické smlouvy. Strategická koncepce mezi základní úkoly NATO zahrnuje i podíl na řešení krizí v celém euroatlantickém regionu a rozvoj partnerství a spolupráce s ostatními státy v oblasti.

V návaznosti na platnost **amsterodamské smlouvy** Evropská unie rozhodla dále posilovat společnou zahraniční a bezpečnostní politiku. V jejím rámci vznikla **společná evropská obranná a bezpečnostní politika**. V prosinci 1999 v Helsinkách rozhodla Evropská rada, že po roce 2003 by EU měla mít autonomní schopnost rozhodnout o rozmístění vojenských sil

velikosti armádního sboru rychlé reakce včetně leteckých a námořních součástí. Současně bylo rozhodnuto budovat nevojenské kapacity, zejména policejní síly.

V této bezpečnostní architektuře vytváří OBSE prostor pro dialog o bezpečnosti mezi všemi státy euroatlantického regionu, v posilování kooperativní bezpečnosti, preventivní diplomacie, předcházení konfliktům, v postkonfliktní obnově, při posilování demokracie a ochraně lidských a menšinových práv. Mise OBSE pak mají významnou stabilizační roli.

Strategická revize obrany České republiky (SRO) vychází z premisy, že naše země je součástí alianční obrany NATO a respektuje nové požadavky washingtonského summitu a americkou iniciativu v tzv. obranných možnostech, ale i výstavbu evropské bezpečnostní a obranné struktury v rámci Západoevropské unie a následně Evropské unie, tj. jako reflexi aktuální situace. Vážnější problém je, že SRO rozumí jen jako jakousi spojnicí mezi Bezpečnostní strategií České republiky a Vojenskou strategií České republiky jako dva základní dokumenty tzv. politického zadání.

Závěr

Přes všechny problémy a nedostatky, způsobené škody a ztráty při transformaci ozbrojených sil, zvláště armády, se vyjasnily kritické uzlové body v současném strategickém rozhodování, byly identifikovány bariéry a limity dosavadního rozhodovacího procesu a vyjasněna strategická architektura dalšího postupu, která byla i akceptována současnými decizními subjekty.

Shoda spočívá v tom, že by měly být přijaty základní principy státní politiky v oblasti bezpečnosti, obrany a armády, a to na základě čtyř klíčových dokumentů - Bezpečnostní strategie České republiky, Strategie obrany České republiky, Vojenská strategie České republiky a Koncepce výstavby rezortu obrany.

Z analýzy vyplývají konkrétní cíle:

1. Podporovat pozitivně se orientující nadnárodní společnosti a ovlivňovat je v souladu s českými národními zájmy (OSN, EU, Rada Evropy, Evropský parlament, NATO, OBSE, Světová banka, Mezinárodní měnový fond atd.), a to zvláště pokud jde o posilování bezpečnosti a obrany a nešíření zbraní hromadného ničení a odzbrojení.
2. Mít vliv na strategickou bezpečnostní a obrannou koncepci Severoatlantické aliance a evropskou bezpečnostní a obrannou politiku v rámci Evropské unie, zvláště pokud jde o středoevropský a východoevropský prostor a v posledním období i v boji proti mezinárodnímu terorismu.
3. Podporovat transatlantickou spolupráci v rámci NATO a EU a v této souvislosti si ujasnit názor na americkou protiraketovou obranu.
4. Účastnit se různých typů mírových misí, zvláště v Evropě.
5. Podporovat vojenskou spolupráci zemí Visegrádu včetně koordinace zbrojní výroby.
6. Vytvořit podmínky pro rozvoj vojenského myšlení, a to zvláště budováním pracovišť se strategickým určením v Ministerstvu obrany ČR, v Generálním štábu AČR, ve vojenských vysokých školách, ve vědeckovýzkumné základně a v mediální sféře. Nedopustit jejich nefunkční likvidaci. Podporovat činnost analogických pracovišť v civilní sféře.
7. Zajistit po vstupu do NATO a před vstupem do EU konkrétní politické zadání ve formě bezpečnostní, obranné a vojenské strategie s konkrétním vyústěním modelu budoucí moderní armády. V této souvislosti podporovat činnost vládního zmocněnce pro reformu armády a vedoucího týmu pro racionalizaci činnosti Ministerstva obrany.

8. Zkvalitnit činnost Bezpečnostní rady státu, a to především zařazením a přizváním nezávislých expertů a představitelů bezpečnostní komunity.
9. Zajistit kvalitní civilní řízení a kontrolu armády a vytvořit prostředí pro občanskou a politickou podporu armády.
10. Podporovat vzájemnou spolupráci mezi rezorty zahraničí, obrany a vnitra, a to zejména koordinační činnosti příslušného místopředsedy vlády s cílem vytvořit podmínky pro tvorbu **komplexní strategie bezpečnosti a obrany České republiky**.

Je potřebné podporovat úsilí Evropské unie, která rozvíjením kapacit Evropy chce přispět k rozšíření nástrojů zvládání krizí. V rozvíjení vojenských a posilování civilních kapacit ke zvládání krizí EU se podílet na:

1. Rozpracování hlavního cíle a cíle vojenských kapacit vytyčených v Helsinkách, tj. rozvíjet vojenské kapacity ke zvládání krizí, posilovat operační schopnosti v dostupnosti, rozmístitelnosti, udržitelnosti a interoperability a nadále pokračovat v úsilí v oblasti velení, kontroly, zpravodajství a kapacit strategické letecké a námořní přepravy.
2. Definovat a naplňovat kapacity EU v civilních aspektech zvládání krizí, tj. pokud jde o policii, posilování vlády práva, civilní správy a civilní ochrany. K tomu má být do roku 2003 zajištěno pro mírové mise 5000 policistů, z nichž 1000 by mohlo být do 30 dnů rozmístěno v ohrožených prostorech.

Náměty k realizaci našeho přístupu k Evropské bezpečnostní a obranné politice

Výchozím předpokladem je vyjasnit si naši představu o současné a zejména budoucí Evropě, tzn. přiklonit se k některým již koncipujícím se modelům nebo se pokusit vytvořit vizi vlastní. Z dosud známých koncepcí je to Jospinova představa o Evropě národních států či vize německých sociálních demokratů uvažujících o budoucí evropské vládě. Existují samozřejmě i euroskeptické přístupy, ke kterým má např. svým způsobem blízko ODS. Naším představám bude jistě nejbližší obraz Evropy integrované na demokratických základech a sociální spravedlnosti. Všechny dostupné informace i převažující postoje veřejného mínění svědčí o tom, že bychom měli podporovat Evropskou bezpečnostní a obrannou politiku pokud bude plnit petersberské úkoly a teprve v závislosti na dalším vývoji, zejména transatlantických vztahů, uvažovat o podpoře výstavby budoucí „evropské armády“. V souvislosti s tím si je také třeba ujasnit, zda dávat k dispozici jednotky identické s jednotkami určenými pro NATO nebo jednotky speciálně určené pro Evropu, a to zejména těch, které za úrovní USA zaostávají (přeprava, velení, komunikace, průzkum atd.).

Vážným politickým problémem je ujednotit si názory na americkou protiraketovou obranu, protože mezi evropskými zeměmi dochází k rozporným postojům. Neprehlédnutelným problémem také je, jak se k těmto aktivitám staví Rusko a Čína. Výstavba protiraketové obrany by neměla vést k eskalaci zbrojení, protože většina vyspělých zemí je již nyní před problémem modernizace svých armád, protože přicházejí zbraňové systémy nové generace, které jsou navíc mnohonásobně dražší než předcházející, je v nich instalována nejmodernější elektronika. Z tohoto důvodu se v podstatě zcela vytratily odzbrojovací aktivity, i když se situace po pádu bipolarity pozitivně změnila.

Z vojenského hlediska je ovšem nutné, aby byla v reálném čase skutečně uskutečněna transformace a reforma ozbrojených sil, zvláště armády.

Tuto představu do značné míry naplňuje **Vize výstavby a rozvoje Armády České republiky ve 21. století** [6]. Je tomu tak proto, že respektuje, že každá vize musí vycházet z analýzy konkrétně zkoumaného jevu, bez níž je predikce dalšího vývoje nemyslitelná. Jde-li o složitý objekt, jakým je např. armáda, analýza musí posoudit strategickou dimenzi globální, evropské i regionální bezpečnostní situace. Vzhledem k našemu členství v NATO a předpokládanému členství v EU je nutné vycházet ze Strategické koncepce aliance a Evropské bezpečnostní a obranné politiky a zároveň respektovat naše státní zájmy, bezpečnostní a obrannou strategii a příslušnou legislativu. Druhou oblastí je pak prognóza rozvoje ozbrojených sil v uvažovaném časovém horizontu. Čím je vzdálenější, tím je odhad stochastičtější.

Tyto analytické a prognostické operace je nutné provést v závislosti na určení funkce objektu. V našem případě je to svým způsobem trojjediná funkce armády jako součásti aliance NATO, která podle bezpečnostního ohrožení a z něho vycházejících rizik bude bránit buď jen vlastní území, v jiném případě pomůže bránit jinou členskou zemi NATO či celé atlantické uskupení, což v posledním případě nevylučuje i obranu území vlastního včetně vytvoření podmínek pro alianční pomoc. Z tohoto důvodu musí být mj. na úrovni ostatních členských zemí, tedy i svým způsobem důvěryhodná, jinak bude pomoc málo účinná.

Předpokládaná vize Armády České republiky do roku 2015 je sice založena na analýze bezpečnostních ohrožení a z nich vyplývajících rizik, ale zároveň limitována lidskými, materiálními a finančními zdroji, tzn. je závislá na demografické, ekonomické a materiální úrovni státu. Mezi výrazně lidskými faktory je nutné zdůraznit vůli a odhodlání se bránit.

Model budoucí armády je tvořen systémy velení a řízení, informatiky a spojení, zpravodajství a průzkumu. Musí zajistit plnění úkolu za války v souladu s článkem 5 Washingtonské smlouvy a v mírových, humanitárních, záchranných a policejních operacích. Tzn. že bude plnit úkoly nejen v rámci NATO, ale i jiných světových a evropských organizací, tj. OSN, Evropské unie a OBSE. Jako součást bojového uskupení musí splňovat nároky operability. Musí je dokázat na vlastním a v prostoru působení Aliance i na cizím území.

Předpokladem reformy armády a její přestavba na moderní závisí zejména na racionalitě politického zadání, vojenské strategii, velitelské připravenosti a výcviku příslušníků armády a moderních zbraňových systémech, technice a vybavení. To zároveň předpokládá postupnou profesionalizaci armády. Za rozhodující personální složku je považován rotmistrovský sbor. Zvládnout je třeba především komunikační a informační systémy. Pokud jde o specializaci, chce AČR v rámci Aliance přispět zejména v oblasti protichemického zajištění a pasivního systému průzkumu. Má i předpoklad vybudovat na našem území mezinárodní školící středisko leteckého výcviku. Vzhledem k finančním možnostem státu lze vybudovat jen malou, akceschopnou, moderně vyzbrojenou a profesionální armádu. To předpokládá zařadit se do společné protivzdušné obrany NATO, vytvořit podmínky pro přijetí aliančních sil na našem území v případě konfliktu, připravit jednotky pro potřeby Aliance a EU a pro mírové mise a zároveň řešit sociální podmínky příslušníků armády, provést reformu správních úřadů, dokončit modernizační programy a realizovat projekty vycházející z platné legislativy.

Poznámky:

- [1] **Bílá kniha o obraně České republiky.** Ministerstvo obrany Praha 1995, str. 9.
- [2] Tamtéž, str. 9.
- [3] Tamtéž, str. 9.
- [4] Tamtéž, str. 8.
- [5] Tamtéž, str. 12.
- [6] Z této vize mj. také vychází **Návrh reformy ozbrojených sil České republiky** vypracovaný Centrem pro reformu ozbrojených sil vedený vládním zmocněncem genmjr. Jaroslavem Škopkem.

Literatura:

- Andráni, G., Bertram, Ch., Grant, Ch.: Evropská vojenská revoluce. *MF DNES* 2. 2. 2001.
- Balabán, M.: Rusko: vojenská reforma s otázkami. *Trend* č. 2/2000.
- Bush, G. W.: Raketový štít je nutný. *MF DNES* 15. 2. 2001.
- Clarke, M.: French and British security: mirror images in globalized world. *International Affairs* 76, 4 /2000/ 725-739.
- Cohen, W. S.: V sázce je bezpečnost světa. Orientace, příloha *Lidových novin* 20. 1. 2001, str. 20.
- Eichler, J.: Mezinárodní bezpečnostní vztahy v euroatlantické oblasti na konci 90. let. *Mezinárodní vztahy* č. 3/1999.
- Eichler, J.: Česká veřejnost a atlantismus. *Aliance* č. 1/1999.
- Eichler, J.: Priority zajištění bezpečnosti České republiky. Úvahy o prioritách. Ústav mezinárodních vztahů. Praha 1997.
- Eichler, J.: Francie po Kosovu. *Mezinárodní politika* č. 6/1999.
- Fajmon, H., Pečinka, B.: Příčiny kosovské krize. *Reflex* č. 13/1999.
- Fiedler, J.: Mezník 20. století - 4. duben 1949. (50. výročí založení Severoatlantické aliance). *Vojenské rozhledy* č. 1/1999.
- Fiedler, J., Mareš, P.: Dějiny NATO. Praha 1997.
- Frank, L.: Rizika a ohrožení bezpečnosti ČR v letech 2004-2015. In: Východiska pro výstavbu ozbrojených sil České republiky v letech 2004-2015. Ústav strategických studií. Brno 2000.
- Fučík, J.: Občan a obrana vlasti. *Vojenské rozhledy* č. 2/95, s. 41.
- Fučík, J.: Nákladný test nové strategie. *Mezinárodní politika* č. 6/1999.
- Fučík, J.: Civilní tvář NATO. In: Česká republika v NATO. Vydala Česká atlantická komise v edičním oddělení Ústavu mezinárodních vztahů. Sestavili: Dobroslav Matějka a Kateřina Piró. Praha 1999.
- Gannon, J. C.: A World Panorama of Troubles Along the 2015 Horizon. *Herald Tribune* 2. 2. 2001.
- Gilges, K., Niksch, U.: Evropa musí NATO překonat. *Listy* č. 4/1998.
- Greiner, F., Rašek, A.: K organizační výstavbě rezortu obrany a armády. *Vojenské rozhledy* č. 4/1999.
- Heisbourg, F.: European defence takes a leap forward. *NATO Review*, Spring/Summer 2000.
- Hudec, J.: Evropská bezpečnostní a obranná identita: Quo vadis? *Vojenské rozhledy* č. 3/2000.
- Huntington, S. P.: The Soldier and the State. Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts, 1957.
- Hvízďala, K.: Boj se strachem z teroristů je drahá záležitost. *Lidové noviny*, příloha Neděle, 24. 2. 2001.
- Jahoda, R.: Společná zahraniční a bezpečnostní politika Evropské unie. *Vojenské rozhledy* č. 4/2000.
- Kavan, J.: K situaci v Kosovu. *Trend* č. 2/1999.
- Kitfield, J.: Will Europe Ruin NATO? *AIR FORCE Magazine*, vol. 83, No. 2000/10, str. 59-63.
- Kotyk, V.: K základním souvislostem kosovské krize. *Mezinárodní politika* č. 6/1999.
- Lukášek, L.: Kosovská krize a mezinárodní právo. *Mezinárodní politika* č. 6/1999.
- Luňák, P.: Česká debata o Kosovu. *Mezinárodní politika* č. 6/1999.
- Luttwack, E. N.: Potíže s evropskou obranou. *MF DNES* 12. 12. 2000.
- Matějka, D. (editor) Česká republika a NATO. ÚMV 1995.
- Matějka, D. (editor): Proč NATO. ÚMV Praha 1996.
- Matějka, D. (editor): Madridský summit NATO. ÚMV 1996.
- Nastoupil, R.: K nové Strategické koncepci Aliance. *Vojenské rozhledy* č. 3/1999.
- Ort, A.: Evropa. 20. století. Arista, 2000.
- Pezl, K.: Bezpečnostní zájmy ČR a transformace NATO. *Aliance* č. 1/1999.
- Pick, O.: NATO, evropská obrana a poučení z Kosova. Sborník Česká republika po vstupu do NATO. Česká atlantická komise, Praha 2000.
- Potočný, M.: Vzdušné útoky z hlediska mezinárodního práva. *Mezinárodní politika* č. 6/1999.
- Rašek, A.: Bezpečnostní problémy soudobé Evropy. *Mezinárodní politika* č. 11/97.

Rašek, A.: Bezpečnost v Evropě. *Pohledy* č. 6/97.

Rašek, A.: Základy moderní armády se zatím nepodařilo vytvořit. *Hospodářské noviny* 16. 7. 1998.

Rašek, A.: Vývoj tvorby a realizace bezpečnostní politiky České republiky v devadesátých letech. *Vojenské rozhledy* č. 2/1999.

Rašek, A.: V branách NATO. *Trend* č. 1/1999.

Rašek, A.: Česká republika v Severoatlantické alianci. *Sondy*, týdeník pro sociální otázky, č. 8/1999.

Rašek, A.: Jak jsme připraveni do aliance. *Hospodářské noviny*, 5. března 1999.

Rašek, A.: Deficity Bezpečnostní strategie České republiky. *Vojenské rozhledy* 3/1999.

Rašek, A.: Polistopadová tvorba a realizace strategie obrany České republiky. *Pohledy* č. 2-3/1999.

Rašek, A.: Vytváření a realizace bezpečnostní politiky České republiky v devadesátých letech. *Vojenské rozhledy* č. 2/1999.

Rašek, A.: Současné bezpečnostní problémy Evropy. *Mezinárodní vztahy* č. 2/1999.

Rašek, A.: V žádném vojenském konfliktu nikdo nevítežel jen leteckou silou. *Sondy* č. 17/1999.

Rašek, A.: Rozpaky nad Bezpečnostní strategií České republiky. *Vojenské rozhledy* č. 3/1999.

Rašek, A.: Úskalí kosovské krize. *Mezinárodní politika* č. 6/1999.

Rašek, A.: Globálnost kosovské krize. *Pohledy* č. 3/1999.

Rašek, A.: Vlajka vztyčena, fanfáry dozněly. *Literární noviny* č. 13/1999.

Rašek, A.: Deficity Bezpečnostní strategie České republiky. *Vojenské rozhledy* č. 3/1999.

Rašek, A.: Jaká bude Evropa v roce 2010? *Sondy* 21/2000.

Rašek, A.: Budoucnost Evropy 2010. *Mezinárodní vztahy* č. 1/2001, ročník 36, str. 104.

Rašek, A.: I po letech zůstává Slovensko naším osudem. *MF DNES* 9. 5. 2000.

Rašek, A.: Nadzvukové stíhačky a reálný čas. *MF DNES* 22. 5. 2000.

Rašek, A.: Memento ke stíhačkám. *Právo* 2. 6. 2000.

Rašek, A.: Je zajištěna obrana republiky? *MF DNES* 22. 8. 2000.

Rašek, A.: Od roku 1989 vydala ČR na armádu půl biliónu korun. *Hospodářské noviny* 2. 1. 2001.

Rašek, A.: Vojenské zakázky jsou dobrý obchod. *Hospodářské noviny*, 14. 2. 2001.

Rašek, A.: Éra patnáctiletých kapitánů? *MF DNES* 19. 1. 2001.

Reiter, D.: Why NATO Enlargement Does Not Spread Democracy. *International Security*, No. 4 (Spring 2001), pp. 41-67.

Shepherd, A. J. K.: Top-Down or Bottom-Up: Is Security and Defence Policy in the EU. Question Political Will of Military Capability? *European Security*, Vol. 9, No. 2 (Summer 2000) pp. 13-30.

Soukup, O.: Rusko opět na scéně. *Mezinárodní politika* č. 6/1999.

Stojan, J.: NIAG /Poradní skupina NATO pro otázky spolupráce se zbrojním průmyslem/. *Vojenské rozhledy* č. 5/95, s. 111.

Šedivý, J.: Česká republika v novém strategickém prostředí - transformace role ozbrojených sil a její vnímání společností. *Mezinárodní vztahy* č. 1/1997.

Šedivý, J.: Další rozšíření NATO: hledání nejlepšího ze špatných řešení. *Mezinárodní vztahy* č. 1/2001, ročník 36, str. 8.

Štembera, M.: Vojenskostrategické aspekty NATO po rozšíření s důsledky pro Českou republiku. *Vojenské rozhledy* č. 1/1999.

Veselý, J.: Německo válkou uštknuté. *Mezinárodní politika* č. 6/1999

Viriót, J. M.: Evropská obranná a bezpečnostní identita - pohled na Západoevropskou unii, *Mezinárodní vztahy* č. 1/2000.

Zavadil, P.: Rodí se evropská armáda. *Lidové noviny* 9. 12. 2000. Příloha Orientace s. 19.

Bezpečnost pro Evropu. Postoje veřejnosti a politické opce. Výzkumný program Bezpečnost pro Evropu, středisko pro rozvoj zahraniční politiky. Prosinec 1992.

Bezpečnostní politika České republiky. (Výzkumný projekt.) Studijní sešity. Ústav mezinárodních vztahů. Praha 1994.

Bezpečnostní strategie ČR. *Vojenské rozhledy* č. 2/1999.

Bílá kniha. Komise Evropského společenství. Delegace Evropské komise, 1995.

Bílá kniha o obraně České republiky. Ministerstvo obrany České republiky. Redakce Impuls. 1995.

Bílé knihy o obraně. *Vojenské rozhledy* 1/95, s. 120.

Dědictví Kosova a budoucnost NATO. (Zkrácený překlad článku.) *Vojenské rozhledy* č. 4/1999.

Bush stíbil Američanům nový protiraketový jaderný deštník. *Právo* 12. 2. 2001.

Czechoslovakia on the Road to Reform: Challenges and Opportunities for U. S. Policy. The Atlantic Council of the United States, Task Force on Czechoslovakia. February 1991.

Česká republika a Evropská bezpečnostní a obranná politika. Editor Radek Khol. Ústav mezinárodních vztahů, Praha 2001.

- Česká zahraniční politika. Úvahy o prioritách. Ústav mezinárodních vztahů. Praha 1997.
- EU, NATO Need Shared Vision. *Defence News*, vol. 15, No. 48/2000, s. 32.
- Evropská unie od A do Z. Karolinum Praha 1997.
- Koncepce výstavby rezortu obrany. *Vojenské rozhledy* č. 4/1999.
- Maastrichtská smlouva. Ústav mezinárodních vztahů Praha 1992.
- Moskva podle Fischera nepotřebuje k jednání prostředníka. *Právo* 13. 2. 2000.
- Národní obranná strategie České republiky. Ministerstvo obrany. Praha 1997.
- Opatření týkající se evropských členů NATO- nečlenů EU a dalších zemí, které jsou kandidáty vstupu do EU. In: Česká republika a Evropská bezpečnostní a obranná politika. Editor Radek Khol. Ústav mezinárodních vztahů, Praha 2001.
- Program ČSSD 1998.
- Prohlášení o závazcích na poli vojenských kapacit. Capabilities Commitment Conference, Brusel, 20.-21. 11. 2000. In: Česká republika a Evropská bezpečnostní a obranná politika. Editor Radek Khol. Ústav mezinárodních vztahů, Praha 2001.
- Programové prohlášení vlády České a Slovenské federativní republiky. Praha, 1992.
- Programové prohlášení vlády České republiky 1998.
- Rozhovor s ministrem zahraničních věcí Janem Kavanem. *Lidové noviny* 11. 3. 1999.
- Sergejev předal šéfovi NATO ruský návrh raketové obrany. *Právo* 21. 2. 2000.
- Společný česko-řecký návrh pro mírový proces v jihovýchodní Evropě. *Mezinárodní politika* č. 6/1999.
- Systém obrany České republiky a jeho tvorba. Institut pro strategická studia Praha, únor 1993.
- Tvorba komplexní koncepce bezpečnostní politiky a vojenské doktríny České republiky. (Varianta I.) Praha, duben 1993.
- USA budou konzultovat variantu raketové obrany. *Právo* 28. 2. 2001.
- Vystoupení prezidenta Václava Havla na velitelském shromáždění Armády České republiky 3. 11. 1999.
- Zasedání Evropské rady ve dnech 10. a 11. prosince 1999 v Helsinkách. Dokumenty EU - příloha *Mezinárodní politiky* č. 1/2000.
- Zpráva předsednictví o Evropské bezpečnostní a obranné politice. Summit EU, Nice, 7.-9. 12. 2000. In: Česká republika a Evropská bezpečnostní a obranná politika. Editor Radek Khol. Ústav mezinárodních vztahů, Praha 2001.
- Zprávy Parlamentního shromáždění Západoevropské unie.
- Demokracie a obrana. *Vojenské rozhledy* č. 10/1993, s. 80.
- Helsinkí European Council. Ministry of Defence. Department of Defence Policy. 3. 8. 2000.
- Nepublikované interní texty: Kryl, T.: Rozšíření NATO - cesta k bezpečnější Evropě. Doktorská dizertační práce. Vedoucí práce PhDr. Karel Krátký, CSc. Vysoká škola ekonomická v Praze, Fakulta mezinárodních vztahů. 2000. Štědrý, R.: Západoevropská unie - současné úkoly a evropská bezpečnostní a obranná identita. Diplomová práce. Vedoucí diplomové práce prof. Dr. Alexandr Ort, DrSc. Vysoká škola ekonomická Praha, Fakulta mezinárodních vztahů, 1998.

Nová rada nemá nahradit Severoatlantickou radu. Rusko se nestane členem NATO ani nebude mít možnost vetovat nezávislá rozhodnutí a kroky jeho členů. NATO bude nadále plnit svou nejdůležitější roli - garantovat bezpečnost v Evropě a poskytovat multilaterální platformu pro transatlantické vztahy. Přeměna vztahů mezi NATO a Ruskem dokazuje nejenom to, že NATO má i nadále své místo na mezinárodní scéně, ale že má také schopnost přizpůsobit se změnám v bezpečnostním prostředí.

**Britský premiér Tony Blair: Vřelý konec studené války?
Mladá fronta DNES, 28. 5. 2002**

Úkoly AČR při zabezpečování požadavků krizového plánování na regionální úrovni

Vlivem změn po 11. září 2001 došlo v chápání bezpečnosti občanů v celé společnosti k přehodnocení vztahu i k otázkám krizového plánování. Na zabezpečování tohoto úkolu má svůj nezastupitelný podíl i AČR, která se v součinnosti s orgány IZS (integrovaného záchranného systému) připravuje na řešení bezpečnostních rizik. Jak ukazují poslední události nejedná se o rizika globálního charakteru, ale jejich vznik a působení se předpokládá spíše v oblasti lokální. Proto se zvyšuje význam i krizového plánování v regionech a okresech. K tomu, aby AČR byla důvěryhodným partnerem orgánů státní správy musí i v této oblasti plně zabezpečit požadované úkony.

1. Úvod

Krizové řízení, jako souhrn řídicích činností orgánů krizového řízení zaměřených na analýzu a hodnocení bezpečnostních hrozeb, plánování, organizování, realizaci a kontrolu činností prováděných v souvislosti s přípravou na řešení krizových situací, je jednou z rozhodujících oblastí ochrany obyvatel České republiky před následky hrožících nebezpečí. Základní práva občanů jsou definována v Ústavě České republiky a Listině základních práv a svobod, kde je v § 7 čl. 6 uvedeno: „Cituji: ... každý má právo na život.“ Toto základní právo občana je povinen v plném rozsahu zabezpečit stát cestou svých orgánů a institucí.

Povinnost státu při zabezpečování obrany a ochrany obyvatel je vyjádřena v ústavním zákoně 110/1998 Sb. o bezpečnosti České republiky. V článku 2 uvedeného zákona jsou definovány povinnosti a práva státních orgánů, jak na vzniklá vnější i vnitřní nebezpečí reagovat. Definice jednotlivých druhů hrozeb a nebezpečí jsou pak formulovány v „Bezpečnostní strategii České republiky“. Na jejich základě stát formou zákonů a vyhlášek stanovuje způsoby prevence a řešení jednotlivých situací.

Pro potřeby řešení krizových stavů jsou rozhodující zejména zákony přijaté Parlamentem ČR v roce 2000. Schválením tzv. krizových zákonů bylo odstraněno právní vakuum v oblasti ochrany obyvatel. (Do doby přijetí krizových zákonů byla oblast ochrany obyvatel řešena nižší právní normou - rozhodnutím vlády.) Jedná se zejména o zákon 239/2000 Sb. o integrovaném záchranném systému, zákon 240/2000 Sb. o krizovém řízení, a zákon 241/2000 Sb. o hospodářských opatřeních pro krizové stavy. Z pohledu zabezpečování obrany byly rozhodující právní normy přijaté o rok dříve v roce 1999. Použití Armády České republiky v rámci IZS je upraveno především zákonem 219/1999 Sb. o ozbrojených silách České republiky, zákonem 222/1999 Sb. o zajišťování obrany České republiky a zákonem 218/1999 Sb. o rozsahu branné povinnosti.

V těchto zákonných normách rozpracovaných do příslušných vyhlášek a nařízení vlády jsou stanoveny konkrétní povinnosti orgánů státní správy, samosprávy, fyzických i právnických osob při řešení krizových stavů.

Již v úvodu je třeba zvýraznit fakt, že problematika krizového plánování v ČR je na rozdíl od plánování ve strukturách NATO chápána trochu odlišně. Tato odlišnost je vyjádřena samostatnými zákony v garanci MO a MV. Sladěnost jednotlivých úkolů je sice na centrální úrovni koordinovaná **Bezpečnostní radou státu**, která jako stálý pracovní orgán vlády má tuto koordinaci přímo v pracovní náplni a její organizační i personální struktura je k těmto povinnostem přizpůsobena (výbor pro obranné plánování, výbor pro civilní nouzové plánování, výbor pro koordinaci zahraničních vztahů a zpravodajský výbor). Rozdílné chápání požadavků krizového řízení je však zejména v oblasti civilního nouzového plánování, které v aliančním pojetí zahrnuje problematiku zabezpečování obrany země a zabezpečení armády pro všechny druhy ohrožení podstatně komplexněji. Tento problém byl v podmínkách ČR částečně založen převodem kompetencí na základě rozhodnutí vlády 710/1997 v oblasti civilní ochrany od MO k MV, kdy důležitost problému nebyla dostatečně zhodnocena. CNP bylo degradováno na činnost malého oddělení jako výkonného orgánu v rámci krizového odboru u GR HZS. Toto organizační začlenění je v rozporu s úlohou a posláním civilního nouzového plánování. Orgán CNP má být hlavním koordinátorem mezi ústředními orgány státní správy při zabezpečování podpory armády a poskytování podpory krizových orgánů směrem k civilnímu obyvatelstvu. O tomto problému se zmiňuji úmyslně, neboť nedostatečné kompetence uvedeného oddělení mají přímý dopad na součinnost ústředních orgánů státní správy. Na regionální úrovni se pak každá nejasnost odráží v práci orgánů krizového řízení v mnohem širším rozsahu. Rovněž ochrana zájmů a vytváření podmínek pro plnění úkolů AČR v krizovém řízení je potom komplikovanější.

Na regionální úrovni v souvislosti s převodem kompetencí výkonu státní správy v oblasti civilní ochrany došlo k oddělení obranného plánování - referáty obrany na okresních úřadech od oblasti ochrany obyvatel, která byla ve zúžené podobě předána do odpovědnosti krajského Hasičského záchranného sboru a jejich územním odborům na okrese. Tím byly sice na jedné straně vytvořeny podmínky pro přímé řízení úkolů civilní ochrany v odpovědnosti MV, ale na straně druhé nebyly k této činnosti upraveny související platné zákonné normy a odpovědnosti jednotlivých orgánů státní správy pro oblast krizového řízení.

2. Postavení a úkoly AČR v krizovém plánování

Plánování, jako jeden z rozhodujících atributů krizového řízení, vytváří podmínky pro kvalitní zabezpečení požadavků jednotlivých zákonných norem při ochraně a obraně obyvatel. Na tomto procesu se proto nezbytně podílejí i jednotlivé složky AČR. Jak ukazují dosavadní výsledky krizového plánování jsou síly a prostředky AČR v rámci uvedeného systému považovány za jedny z rozhodujících. K tomu, aby bylo možno jasně stanovit úkoly AČR v systému krizového plánování a řízení je nezbytné v první řadě definovat právní rámec zadaných úkolů pro oblast krizového řízení:

- Zákon 219/1999 Sb. o ozbrojených silách v § 9 stanovuje jako základní úkol ozbrojených sil přípravu k obraně ČR a její obranu proti vnějšímu napadení. (V části třetí uvedeného zákona § 14-19 pak definuje úkoly AČR pro oblast krizového řízení a podmínky, za kterých je tato pomoc základních složkám IZS poskytována.)

- ❑ Zákon 239/2000 Sb. o integrovaném záchranném systému v § 4 odstavci 2 uvádí, že vyčleněné síly a prostředky ozbrojených sil, další vyjmenované orgány a organizace jsou z pohledu zákona „ostatními složkami IZS“. Do této kategorie jsou zařazeny i síly záchranných a výcvikových základů, přesto že tyto jsou z pohledu zákona 219/1999 Sb. § 19 definovány odděleně od ostatních sil AČR, a to zejména podle povahy jejich určení a způsobů využití.
  - ❑ Dále jsou v této části zákona stanoveny podmínky pro působení v rámci sil IZS, stanovená podřízenost při zásahu a další nezbytná organizační opatření..
  - ❑ Je deklarováno, že působením základních a ostatních složek v rámci IZS nejsou dotčeny úkoly a postavení složek dané zvláštními předpisy. Pro AČR jako ostatní složku IZS tedy vyplývá, že nadále je jejím prioritním úkolem zabezpečování obrany před vnějším napadením.
- ❑ Zákon 240/2000 Sb. o krizovém řízení v části II. definuje orgány krizového řízení a jejich základní úkoly. Pro AČR jsou v této části zákona stanoveny následné úkoly:
  - ❑ Vláda zřizuje **ústřední krizový štáb**, jehož členem je ministr obrany.
  - ❑ MO jako ústřední orgán státní správy zřizuje pracoviště krizového řízení a zpracovává krizový plán ve smyslu uvedeného zákona. Dále zřizuje krizový štáb a podle potřeby nařizuje zřídit krizové štáby podřízených operačních a ostatních velitelství. MO mimo zákonem stanovené orgány ještě využívá pro řešení krizových situací SITCEN (situační centrum), které zabezpečuje koordinaci spolupráce s obdobným orgánem příslušného velitelství NATO a jednotlivými ústředními orgány státní správy.
    - Velitel sil územní obrany zřizuje podle nařízení NGŠ (nikoliv podle zákona) krizový štáb a popřípadě podle rozsahu havárií představené pracoviště krizového štábu na teritoriu velitelství příslušné územní obrany, nebo územní vojenské správy podle místa a rozsahu krizové situace.
    - Velitel místně příslušného velitelství územní obrany je ve smyslu uvedeného zákona a prováděcí vyhlášky vlády 462/2000 Sb. určen členem bezpečnostní rady kraje. Do této funkce jej jmenuje hejtman kraje. (V současném územně správním uspořádání jsou velitelé ÚZO členy několika bezpečnostních rad krajů. Tato nesrovnalost by měla být odstraněna navrhovanou vládní úpravou zákona 218/1999 Sb. o členění územně správních celků). Jako člen bezpečnostní rady kraje plní úkoly při plánování a řešení krizových situací silami a prostředky AČR, zejména jejich vyžadování, koordinaci při nasazení a zabezpečení. Je mimo jiné povinen ochránit oprávněné zájmy AČR směřující k plnění jejího základního úkolu - zabezpečování obrany.
    - Náčelník územní vojenské správy je podle stejných právních norem určen členem bezpečnostní rady okresu. Do funkce jej jmenuje přednosta okresního úřadu. V této funkci plní obdobné úkoly jako velitel ÚZO ovšem na teritoriu okresu.

Z výše uvedených definic vyplývají dvě podstatné nesrovnalosti pro zabezpečování úkolů krizového řízení a plánování:

- ❑ Z hlediska ustanovení § 16 zákona 219/1999 Sb. není hejtman kraje oprávněnou osobou pro vyžadování sil a prostředků AČR k nasazení. Tato nesrovnalost je pro potřeby krizového plánování úkolů k odstraňování následků havárie jaderných elektráren suplována nařízením náčelníka GŠ, na jehož základě byly podle § 21 zákona 239/2000 Sb. podepsány smlouvy mezi základními složkami IZS (zastupovanými hejtmany krajů a řediteli územních

odborů HZS) a ostatními složkami IZS - silami a prostředky AČR (zastoupenými velitelem sil územní obrany a veliteli záchranných a výcvikových základen). Dále pro poskytování sil a prostředků AČR vydal NGŠ směrnici, které stanovuje obecné zásady pro poskytování vojenské záchranné výpomoci při pohromách. V uvedené směrnici jsou stanoveny zásady vyžadování těchto sil oprávněnými orgány a organizační opatření k jejich nasazení.

- Velitelství sil územní obrany, které v rámci své působnosti disponuje rozhodujícími prostředky AČR pro poskytování pomoci, zejména záchrannými a výcvikovými základnami, je z hlediska uvedených právních norem opomenuto. Určení sil územní obrany k obraně a ochraně teritoria v případě vojenských i nevojenských ohrožení určuje toto velitelství jako rozhodující složku pro spolupráci při ochraně obyvatel v rámci IZS. Síly a prostředky VeSÚZO by měly být schopny tyto požadavky zabezpečit ve všech případech, tedy i v době, kdy pozemní síly mohou být vázány jinou činností (plněním úkolů podle aliančních závazků, mezinárodních mírových sborů atd.). V rámci připravovaných opatření (*snižování počtů*) reorganizace AČR, však budou možnosti sil územní obrany plnit požadavky IZS ještě více omezeny. Při zpracovávání krizových plánů a kalkulací na konkrétní činnosti se projevuje zejména nedostatek mírově využitelných sil s možností jejich okamžitého využití.

Při plnění doposud přijatých aliančních závazků ČR k vyčlenění dohodnutých sil zbývá na zabezpečení úkolů teritoriálních sil nízké procento z celkových plánovaných počtů AČR.

V současné době, kdy zejména vystupuje do popředí otázka světového terorismu, lze na konkrétním případě ukázat rozdílný přístup vyspělých zemí k řešení problematiky využití teritoriálních sil. Nejprestižnější plně profesionální síly britské armády - speciální oddíly SAS - jsou z 66 % začleněny do teritoriálních sil (tj. 21,23 pluk a 63. signální/spojovací/eskadra). Pouze 22. pluk je tvořen vojáky pravidelné armády.

3. Úkoly AČR v oblasti krizového plánování na regionální úrovni

Jedním ze základních úkolů krizového plánování definovaných v zákoně 110/1998 Sb. o bezpečnosti České republiky je zachování funkcí státu. Praktická realizace tohoto úkolu v obranném plánování je zachování výkonu státní správy, zabezpečení obrany a ochrany teritoria, podpora armády při plnění jejího základního úkolu a působení při ochraně obyvatel v rámci IZS.

Zákonem 218/1999 Sb. jsou **orgánem státní správy prvního stupně** (pro potřeby branné legislativy) určené územní vojenské správy pracující v současné době na teritoriu stávajících území okresů. Při výkonu státní správy plní nezbytné úkoly k zabezpečování obrany ČR a výstavby ozbrojených sil. Podle již zmíněných úkolů státu se tedy územní vojenské správy plnohodnotně podílejí na problematice krizového plánování.

Orgánem druhého stupně pro výkon státní správy je velitelství územní obrany. V rámci kraje plní úkoly obrany a ochrany teritoria a podílí se částečně na úkolech sil územní obrany ve prospěch obyvatelstva. Struktura stanovených úkolů je stejná jako u územních vojenských správ jen s tím rozdílem, že tato velitelství plní úkoly na teritoriu, které v současné době neodpovídá žádnému krajskému spořádání (ani novému, ani starému). Proto má toto současné uspořádání nedostatky, zejména v oblasti strukturální.

Náčelník územní vojenské správy a velitel územní obrany je z funkce člena bezpečnostní rady okresu (kraje) povinen zabezpečit reálné zplánování úkolů pro poskytování sil a prostředků

AČR pro potřeby krizového plánování a zabezpečit, aby nebyl narušen hlavní úkol armády v okruhu jeho působnosti. Jak ukazují současné zkušenosti není splnění těchto požadavků jednoduchou záležitostí. MV jako garant krizového plánování při zpracování dokumentů podle mého názoru nedostatečně koordinovalo součinnost se složkami MO. V některých případech dochází rozporům mezi požadavky představitelů státní správy a možnostmi zástupců AČR na daném teritoriu. Chtěl bych se zmínit o těch nejzásadnějších:

3.1 Struktura orgánů krizového řízení na okrese (v kraji)

MV v návaznosti na ustanovení zákona 240/2000 Sb. a vyhlášky 462/2000 Sb., kterou se provádějí úkoly uvedeného zákona, vydalo Směrnici číslo 9/2001, kterou se stanovuje organizační uspořádání krizového štábu okresu, kraje a obce, jeho uvádění do pohotovosti a vedení dokumentace. Tato struktura byla vytvořena po vzoru struktury štábu, který si vytváří velitel HZS při požáru (*STAN - struktura, týl, analýza, nasazení*) a zabezpečuje mu nebytný servis pro splnění úkolu. Při přípravě uvedené vyhlášky, kterou připravilo GR HZS, nebyla dostatečně zvážena rozdílnost situace při řešení požáru a funkcí jednotlivých orgánů státní správy na úrovni okresu a kraje. Ukazuje se že pro kvalitní plánování je zvolená struktura nevyhovující a z pohledu většiny zainteresovaných složek státní správy, armády ale i policie dokonce v praktické činnosti kontraproduktivní. Podle uvedené struktury by došlo při zařazení do skupin k určitému omezení akceschopnosti vybraných složek a snížení účinnosti jejich působení.

Rovněž právní účinnost dané vyhlášky je v některých případech zpochybnitelná. Při dogmatickém výkladu článku 3 písmena c), kde je uvedeno cituji: „... *Krizový štáb se svolává rovněž při vyhlášení třetího anebo zvláštního stupně poplachu*“. Toto ustanovení nemá oporu v zákoně o krizovém řízení ani vyhlášce a navíc je zde operováno s jinými stupni ohrožení, než s těmi, které jsou uvedeny v zákoně (zákon 110/1998, 240/2000). Vyhláška používá údaje podle zákona 133/1985 Sb. o požární ochraně.

Uvedenou vyhlášku doplňuje dokument, který doporučuje způsob začlenění jednotlivých zástupců dotčených orgánů státní správy a samosprávy do navržené struktury. Návrh, jak jsem již uvedl, doporučuje vytvořit stálou pracovní skupinu krizového štábu členěnou do odborných skupin (*STANO: součinnost, týl, analýza, nasazení, ochrana obyvatel*). V případě zástupců AČR je doporučeno, aby byli její příslušníci zařazeni do odborné skupiny analýzy situace a plánování a odborné skupiny nasazení sil a prostředků. V článku 4 metodických pokynů je uloženo krajským úřadům projednat s řediteli příslušných útvarů Policie ČR s územně vymezenou působností a s náčelníky příslušných územních vojenských správ předurčení jejich příslušníků pro funkce vedoucího směny a vedoucích odborných skupin pro případy krizových situací bezpečnostního, nebo vojenského charakteru. Toto doporučení má sice svou logiku, ale nijak neomezuje povinnosti náčelníka ÚVS (VeÚZO) při plnění úkolů člena v bezpečnostní radě. Z vlastní zkušenosti vím, že tato dekoncentrace zástupců jednotlivých složek AČR nemůže přinést žádné pozitivní výsledky. Mnohem větší efektivitu lze dosáhnout při soustředění příslušníků AČR do jednoho výboru (skupiny) mimo strukturu stálých skupin krizového štábu. Při záplavách na Moravě v roce 1997 byly na teritoriu jednoho okresu nasazeny současně síly a prostředky několika útvarů. Při použití tak různorodého vojenského tělesa se ukázala nezbytnost centrálního řízení a spolupráce s krizovým štábem. Člen bezpečnostní rady (N-ÚVS, VeÚZO) je potom schopen mnohem pružněji zabezpečovat požadavky KŠ

na armádu, reagovat na požadavky zabezpečení sil a prostředků armády, popřípadě eliminovat rozporné požadavky.

Již ve fázi plánování je vhodné v rámci okresů (krajů, posádek) vytvořit ze zástupců zainteresovaných složek AČR jeden výbor a využít tak výhod řídicího, odborného, informačního a zabezpečovacího potenciálu.

3.2 Předurčení věcných prostředků pro potřeby krizového plánování

Věcný prostředek z hlediska zákona je definován jako movité a nemovité věci ve vlastnictví státu, územních samosprávných celků, právnických a fyzických osob, nebo jimi poskytované služby, které lze využít v zájmu zajišťování obrany státu. Tato definice předurčuje jejich využití jak pro potřeby obrany, tak i pro zabezpečování úkolů krizových stavů.

Základní normou, která pojednává o využití věcných prostředků pro potřeby AČR, je zákon 222/1999 Sb. o zajišťování obrany České republiky. V části 4 uvedeného zákona § 13–20 jsou stanoveny podmínky, za jakých vojenská správa eviduje a případně využívá předurčené věcné prostředky. Podrobnosti jsou rozpracovány ve vyhlášce MO 280/1999 Sb. Podle uvedené vyhlášky vojenská správa již v míru vyžádá o určení věcných prostředků příslušný okresní úřad, který v souladu s plány obranného plánování vybírá věcné prostředky a vede jejich evidenci. Okresní úřad na základě výsledků výběru rozhodne dodávacím příkazem, že se movitá, nebo nemovitá věc, nebo služba stává věcným prostředkem pro zajišťování obrany státu.

Zabezpečení věcných prostředků k úkolům hospodářské mobilizace podle zákona 241/2000 Sb. o hospodářských opatřeních pro krizové stavy je rozhodným článkem státní správy rovněž okresní úřad. Podle požadavků subjektů hospodářské mobilizace k zajištění mobilizačních dodávek okresní úřad určuje věcné prostředky. Okresní úřad musí určit jiné, než ty které byly nárokovány armádou a s kterými proto nemůže kalkulovat po vyhlášení krizových stavů uvedených v článku 2 zákona 110/1998 Sb.

Další věcné prostředky by měl již podle výše zmíněné vyhlášky MV 9/2001 okresní úřad vyčlenit ve prospěch sil a prostředků IZS (*odstraňování následků havárií, evakuace obyvatel a jiné předpokládané činnosti podle krizového plánu*) a jejich použití by mělo být dopředu nasmlouváno ať již podle zmíněné vyhlášky, nebo podle ustanovení § 21 zákona 239/2000 Sb. mezi základními složkami IZS a ostatními subjekty. Je samozřejmé, že pro tyto účely by měla být předurčena technika, která není zařazena již v předcházející evidenci.

Čtvrtým případem možného využití věcných prostředků je pracovní výpomoc, kterou okresní úřad zabezpečuje podle požadavků vojenské správy, nebo ke splnění úkolů okresního úřadu. Využití věcných prostředků pro uvedené účely je dáno již zmíněným zákonem 222/1999 Sb. o zajišťování obrany České republiky.

Páté možné využití věcných prostředků jsou zákonem v § 19 definované subjekty osvobozené od povinnosti tyto prostředky poskytnout a to v rozsahu nezbytném pro plnění jejich úkolů. Do této kategorie lze zahrnout i věcné prostředky, se kterými kalkulují obce pro zabezpečování úkolů obrany a potřeby krizového plánování. (*I když zákon 240/2000 Sb. určuje, které obce zpracovávají krizový plán je pochopitelné, že pro zabezpečení vlastní činnosti při krizových stavech kalkulují určitou potřebu sil a prostředků všechny obce.*) Proto je také okresní úřad o učení věcných prostředků povinen informovat obec rozpisem – viz § 7 písmeno g) zákona 222/1999 Sb.

Největším problémem při zabezpečování tohoto důležitého úkolu je neexistence odpovídajícího informačního systému, který by o skutečném stavu dával okamžitý přehled. V roce 2001 byl na základě probíhající první etapy reformy veřejné správy informační systém policie ČR o evidenci vozidel předán na okresní úřady a začal být odborně řízen Ministerstvem dopravy. Informační systém, který pro svou evidenci věcných prostředků používá armáda, je s uvedeným systémem police nekompatibilní a výstupy jsou pracně zpracovávány formou sestav a následného ručního vyhodnocení. Rovněž informační systém Argis, který pro potřeby obranného plánování využívá Státní správa hmotných rezerv a následně i referáty obrany okresních úřadů, není připraven pro vygenerování nezbytného přehledu z evidence vozidel. Když uvážíme, že obce pro uvedenou potřebu nemají žádný informační systém a skutečný přehled vozidel v databázi MD ovlivňují pro potřeby obranného plánování další rozhodné skutečnosti (*u vozidel nakoupených na leasing je majitelem leasingová společnost, dlouhodobý pobyt vozidel v zahraničí, rychlé a nepřetržité majetkové změny, zánik firem, firmy v konkurzu atd.*) ukazuje se, že bez kvalitního informačního systému nelze tento úkol vůbec řádně zajistit. Jak ukázaly kontrolní návštěvy pracovníků okresního úřadu a vojenské správy je skutečný stav u firem a právnických osob v uvedené oblasti hodně rozdílný. Stav zjištěný přímo na místě je shodný s evidencí v průměru kolem 60 %.

3.3 Zabezpečení sil a prostředků AČR pro potřeby krizového plánování

Jak jsem již naznačil v první části je otázka kalkulace sil a prostředků pro potřeby krizového plánování řešena nařízením náčelníka GŠ. V tomto dokumentu jsou stanoveny úkoly pro jednotlivá velitelství, druhy vojsk, posádky a funkcionáře.

Základním druhem vojsk vyčleněným pro uvedené úkoly jsou záchranné a výcvikové základny, které svým posláním organizací a zkušenostmi jsou pro uvedenou činnost nejlépe připraveny. Rovněž stanovené druhy pohotovosti k nasazení jsou v rámci AČR u těchto útvarů nejkratší. Jejich předurčení je nejen teritoriální, ale na základě skutečné potřeby může velitel sil územní obrany jejich nasazení koncentrovat a velmi pružně usměrňovat.

V případech rozrůstající se krize, nebo kdy její rozsah okamžitě působí na velkém území (*přírodní katastrofy, koordinované celoplošné působení teroristických skupin atd.*), poskytují pro potřeby krizových orgánů síly a prostředky další součásti AČR. Tyto síly jsou předurčeny již ve zmínovaném nařízení NGŠ podle posádek a jednotlivých velitelství ÚZO. Určené síly jsou většinou rovnoměrně rozděleny podle posádek a dislokace jednotlivých útvarů a zařízení AČR. Největším počtem se na zabezpečení těchto sil podílí útvary pozemního vojska, méně útvary a zařízení logistiky, PVO a vojenské zdravotní služby.

Síly územní obrany mimo již zmíněné záchranné a výcvikové základny mají prostředky k okamžitému použití minimální. Problémem využití tohoto tzv. **druhého sledu sil AČR** je prodloužená doba jejich možného nasazení. V době, kdy u jednotlivých útvarů pokračuje profesionalizace a zvyšují se počty občanských zaměstnanců, je problémem dodržet požadované počty vojáků v nezbytné dosažitelnosti.

Pokud bychom kalkulovali se souběžným plněním aliančních závazků a skutečnou potřebou využití sil AČR pro potřeby krizového plánování dojdeme jednoznačně k závěru, že síly územní obrany, jejichž hlavním úkolem je obrana a ochrana teritoria, nemají bez mobilizačních opatření k takovéto činnosti dostatek sil a prostředků. Proto i kalkulace sil a prostředků AČR v krizovém plánování na teritoriální úrovni je jen orientační a nemá potřebnou vypovídající hodnotu.

Samostatně je nařízením NGŠ řešena ve směrnici VeSÚZO otázka nasazení AČR v rámci IZS při haváriích jaderných elektráren. V tomto nařízení jsou jasně a srozumitelně stanoveny úkoly pro jednotlivé součásti AČR, vymezeny kompetence a přímá odpovědnost. V tomto nařízení NGŠ opravňuje velitele SÚZO, VPzS, 23 a 26. VeÚZO a záchranných a výcvikových základen k uzavírání realizačních dohod s příslušnými orgány státní správy a stanovuje podřízeným velitelům pravomoci představitelů státní správy k vyžadování sil a prostředků AČR v případě vzniku radiační havárie. V případě hetmanů krajů Jihočeského a Vysočina jsou pro tento konkrétní případ z hlediska jednotlivých stupňů velení osobami oprávněnými. Vzhledem k předpokládané druhé etapě reformy veřejné správy byla v tomto případě pominuta aktivní účast okresních úřadů a celá koncepce spolupráce je plánována na úrovni kraj a velitelství sil územní obrany. Uvedená směrnice komplexně řeší celou oblast zabezpečení a jsou zde vytvořeny předpoklady, že AČR v případě nezbytnosti využít úkoly splní.

Závěr

Oblast krizového plánování orgánů státní správy na regionální úrovni plně počítá s využitím sil a prostředků AČR nejen při vojenském ohrožení, ale především jako rozhodující součást ostatních prvků IZS při řešení prakticky všech druhů krizových stavů. Proto je nezbytné, aby ze strany armády byla této otázce věnovaná trvalá pozornost.

Úzká součinnost s orgány krizového řízení Ministerstva vnitra (GŘ HZS) při zpracování zákonných norem, vyhlášek a nařízení pro orgány krizového řízení je zárukou i kvalitního začlenění struktur AČR do systému krizového plánování.

Vliv postupující profesionalizace a zahájení reformy AČR se přímo odráží i v otázkách krizového plánování. Zejména na úrovni regionu mění podmínky možného využití sil a prostředků. Zhodnocení úkolů sil územní obrany po provedené reorganizaci musí ve svých závěrech řešit i otázky jejich využití pro potřeby krizového plánování. Při předpokladu jiného určení pozemních sil stojí za úvahu stanovení nezbytného mírového počtu jednotek sil územní obrany pro uvedené úkoly. Podle stávající legislativy se totiž armáda nemůže zbavit za uvedené úkoly odpovědnosti.

Použitá literatura:

Zákon 23/1991 Sb. Listina základních práv a svobod.

Ústavní zákon 1/93 Sb. Ústava ČR.

Ústavní zákon 110/1998 Sb. o bezpečnosti České republiky.

Zákon a vyhlášky pro oblast krizového řízení: 239/2000 Sb., 240/2000 Sb., 241/2000 Sb., Vyhláška MV 462/2000, 9/2001.

Zákon a vyhlášky pro oblast branné legislativy: 218/1999 Sb., 219/1999 Sb., 222/1999 Sb., Vyhláška MO 80/1999.

Usnesení vlády 710/1997 o převodu kompetencí ve věcech civilní ochrany, Praha 1997.

Nařízení N GŠ pro poskytování vojenské výpomoci, Praha 1999.

Nařízení vlády 332/2001 Sb., Praha 2001.

Směrnice velitele SÚZO k nasazení AČR v rámci IZS při havárii JE, Tábor 2001.

Metodika činnosti. Správa státních hmotných rezerv, Praha 2001.

NATO: Systém obranného plánování.

Ekonomická válka – staronový fenomén mezinárodní bezpečnosti

Ve válkách se tak bojuje nejen děly a puškami, ale i pomocí ekonomických nástrojů. Ekonomická válka je nedílnou součástí jakéhokoliv mezinárodního konfliktu, protože je spojena s úsilím nedovolit nepříteli přístup k potřebnému zboží a službám, zatímco vojenské operace jsou vedeny proti vojensky orientovanému průmyslu nepřítel. Hodnota spojená s takovými operacemi sice zůstává předmětem debat a novinových komentářů, ale je neoddiskutovatelným faktem, že ekonomická válka jako součást politicko-vojenské strategie k vítězství nad nepřítelem každého státu přetrvává [1].

Globální civilizace

Zdá se, že jádrem dnešní globální civilizace jsou neustálé změny. A některé země, které se starají o domácí záležitosti s maximální péčí jako o věci zcela posvátné, pojednou shledávají, že nejsou schopny tyto změny vstřebat a už vůbec předvídat jejich další směr. Hořkým paradoxem také je, že rozvinuté demokratické státy využívají moci globalizace, aby jiné země ekonomicky ztrestaly a diskriminovaly jejich obyvatele a jejich exporty.

Ani Česká republika není v tomto směru výjimkou. V nedávné době, bez zvláštní pozornosti médií, jsme byli například svědky toho, že bývalý americký velvyslanec v Česku John Shattuck tlumočil (podle ČTK) při schůzce s ministrem kultury Pavlem Dostálem varování, že případné nevyhovění židovským požadavkům k úpravám zrušeného hřbitova ve Vladislavově ulici v Praze může mít pro Českou republiku „nepříznivé mezinárodní a obchodní důsledky“. V roce 2000 americká vládní komise pro zahraniční obchod (ITC) stanovila sankční cla až do výše 49 % na ocel dováženou z Jižní Koreje, Mexika, České republiky a Rumunska. Komise rozhodla, že ocelové trubky a menší množství nosníků z uhlíkové oceli a ocelové slitiny z České republiky poškozují nebo ohrožují americký ocelářský průmysl. Tzn., že například společnost Nová Huť, a. s., která má v současné době existenční problémy, zaplatí sankční clo 39,93 % a všechny další české společnosti budou muset počítat s přírůstkem 32,26 %. To představuje pro tyto podniky několikanásobné navýšení dosavadní úrovně celního zatížení. A mohli bychom pokračovat.

Na druhé straně se v nedávné době rozpoutala diskuze ohledně rezoluce ke Kubě v souvislosti se stanoviskem Ministerstva zahraničních věcí ČR. Co však daná diskuze postrádala – podle mého názoru – je pochopení podstaty problému, který nespočívá v tom co si o ČR myslí její největší spojenec (viz Mladá fronta Dnes), ale v tom, že vytvoření mezinárodního pořádku je stále založeno na síle – a to na síle ekonomické, která v době po ukončení studené války nahrazuje sílu vojenskou. Tzn., že když je země podřízená nekontrolovatelným silám globalizace, leží její budoucnost v cizích rukou.

Teoretická východiska ekonomické války

Pojem ekonomická válka, který je v současnosti v zahraniční literatuře často používán, je stále pln nepřesností, má mnoho významů a je dokonce i matoucí. To je mimo jiné i důvodem, proč je potřebné věnovat tomuto fenoménu pozornost, pomocí příkladů analyzovat jeho různé významy a vysvětlit proč je ekonomická válka problémem ekonomiky obrany státu. Pokud se zaměříme na analýzu tohoto fenoménu z pozice **ekonomiky obrany** vidíme, že pro použití pojmu ekonomická válka jsou rozhodující tři významy.

Nejdříve se však pokusme najít vysvětlení tohoto pojmu v renomovaných encyklopediích. Ještě před několika lety pojem ekonomická válka v těchto encyklopediích nefiguroval. Ve francouzské ilustrované encyklopedii Le Petit Larousse vydané v roce 1989 je možno nalézt definici, která ekonomickou válku chápe jako „*boj mezi mocnostmi v rámci ozbrojeného konfliktu, nebo mimo tento konflikt*“.

Desetidílné vydání této encyklopedie z roku 1983 udává definici ještě méně přesnou: „*Je to každý zápas mezi společnostmi, nebo zeměmi, který nepřechází do krvavého konfliktu.*“

V encyklopedii Britanica musíme nahlédnout do tří nebo čtyř svazků, protože definice a příklady, i když jich není mnoho, jsou příliš rozptýleny. V podmínkách České republiky najdeme termín hospodářská válka jen v nejnovější všeobecné encyklopedii Universum. V této encyklopedii se hospodářská válka chápe jako:

- v širším smyslu slova všechna hospodářská a vojenská opatření zaměřená proti hospodářskému potenciálu protivníka;
- v přeneseném smyslu slova boj proti hospodářství protivníka nevojenskými prostředky jako zásah do nepřátelského soukromého majetku, neuznávání soukromě právních smluv s příslušníky nepřátelského státu aj. (např. námořní mocnosti zastávaly stále rozšíření hospodářské války, kontinentální státy byly pro její omezení, mezinárodní právní hranice sporné);
- určitá celní a obchodní donucovací opatření v hospodářském zájmu mezi neválčícími státy → obchodní válka [2].

Rovněž pomocí dalších odborných publikací je možno nalézt, pod různými názvy a v podobě určité schematičnosti vzhledem ke charakteru sledovaného cíle, tři charakteristická pojetí jevu ekonomická válka.

Nejrozšířenější význam, který je historicky bezpochyby nejmladší a paradoxně i nejběžnější, je význam který odpovídá sledování **ekonomického cíle**. V tomto případě jde o definování ekonomické války z hlediska ekonomické soutěže a konkurenčního boje mezi společnostmi, ale i zeměmi.

Jde o stav, kdy je určitá skupina ekonomických nástrojů používána státem (společností) proti jiným zemím (společnostem), s cílem zvýšení svého vlivu na daném trhu, nebo zvýšení životní úrovně svých obyvatel. Příkladem může být vyhlášení celních bariér, vývoz zboží za dumpingové ceny apod.

Druhý význam ekonomické války odpovídá politickému cíli. Z tohoto hlediska můžeme definovat ekonomickou válku jako **stav, kdy je soubor ekonomických nástrojů používán státem, nebo skupinou států, s cílem zvýšit závislost určité země nebo skupiny zemí a donutit ji (je) ke změně stávající politiky**. Příkladů je mnoho a za všechny uvedeme

aspoň politiku států OPEC na počátku sedmdesátých let, kterou přinutili odběratelé ropy přehodnotit svou politiku vůči Izraeli.

Třetí význam ekonomické války souvisí s vojenskými či polovojenskými cíli. Jde o stav, kdy je soubor prostředků a nástrojů ekonomického charakteru používán státem, skupinou zemí, proti jiným zemím v rámci ozbrojeného konfliktu. Tyto prostředky a nástroje mají mnoho podob. Od kontroly obchodních plavidel, blokování přístavů válčících nebo neutrálních zemí, až po taktiku spálené země apod.

Ekonomickou válku teoreticky rozpracovává Bernard Ésambert, bývalý poradce francouzského prezidenta G. Pompidoua ve své knize *La guerre économique mondiale* (Světová ekonomická válka), která je pokračováním jeho první práce vydané v roce 1997 *Le troisième conflit mondial* (Třetí světový konflikt)?

Ve své knize Ésambert tvrdí, že žijeme v období světové ekonomické války. Cílem této války je vyřešit ekonomické problémy jako je například nezaměstnanost, růst životní úrovně obyvatelstva, hospodářský růst na úkor jiných zemí. Ekonomická válka tak nahrazuje studenou válku. Získávání trhů nahradilo dobývání území. Již to nejsou tanky a rakety, ještě méně ideologie, co má v současnosti význam, ale vývoj na vnějších trzích a ekonomická síla země. Jsou to celé národy, které bojují mimo území svého státu díky svým společnostem. Třetí světová válka začala. Ekonomická válka se stala celosvětovou a má mnoho podob. Je upřednostňována před ozbrojeným konfliktem. Jejím cílem je co nejvíce vyvážet, v sázce je získání co největšího možného podílu na světovém obchodě. Jako každá válka, má i ekonomická válka své bojovníky a své velitele. Vojáky ekonomické války jsou státy a jejich společnosti. Arénou mezinárodní soutěže je průmysl, jeho manažéři jsou důstojníci a velitelé. Vrchní velitel této války sídlí jak ve vládním, nebo prezidentském paláci, tak v sídle určité korporace.

Ekonomická válka – průvodní faktor mezinárodní ekonomické soutěže

Ekonomická válka, jako faktor ekonomické konkurence, vzniká v 60. letech 20. století. Patnáct let po válce se ukončila ekonomická rekonstrukce Evropy, kterou charakterizuje vliv USA, podložený značnou liberalizací vztahů. Těsně po válce byl důraz položen na rozvoj především obchodních vztahů. Vzniká GATT [3] jako prostředek liberalizace obchodních vztahů v rámci které postupně dochází k odstraňování celních bariér a tarifních překážek. Výsledky vyplývající z těchto změn byly pozitivní. Prakticky do první ropní krize v roce 1973 růst světové směny zboží převyšoval růst světové produkce. Jinými slovy, ekonomická expanze, která se v tomto období vyznačovala značnou dynamikou, zejména ve vyspělých zemích, byla tažena mezinárodním obchodem. Bylo to skutečně příznivé období vyznačující se značným hospodářským růstem a plnou zaměstnaností. Během tohoto období rostla světová produkce průměrně o 5 % ročně a objem mezinárodního obchodu o 7 %. Toto tempo znamenalo, že se světový obchod zdvojnásoboval každých deset let.

V období let 1973-1982 se již světová konjunktura vyvíjela nerovnoměrně. V průměru mezinárodní obchod rostl již stejným tempem jako světová produkce, tzn. o 3 % ročně. Jinými slovy směna již nebyla motorem růstu, ale jen obyčejným průvodcem. Od roku 1982 se situace opět vrátila k normálu, kdy světový hospodářský růst představoval 3 % ročně a mezinárodní obchod rostl o 5 % ročně. Směna se rovněž stala novým důležitým prvkem geografické difuze

hospodářského rozvoje. Avšak snížení růstu světové ekonomiky z 5 % na 3 % a logický důsledek tohoto poklesu - zvýšení nezaměstnanosti, byly zároveň problémem dalšího vývoje. Jestliže světová poptávka po zboží a službách roste rychlým tempem, výrobci mohli zvyšovat výrobu a prodej svého zboží. Naproti tomu když poptávka klesá, výrobci se obávají snížení svého podílu na trhu. Vzniká napětí mezi vládou a množstvím producentů žádajících o ochrannářská opatření vlády před silnější konkurencí.

Vzniká nová hospodářská mapa světa, která ukazuje různé země ne již v jejich závislosti na rozloze či geografickém významu, ale podle jejich ekonomické síly a vlivu. Tato mapa umožňuje možnost velmi rychle zjistit konkrétní ekonomickou sílu dané země, jakož i její vývoj. Například Spojené státy těsně po druhé světové válce se podílely přibližně na polovině světové produkce zboží a služeb. V roce 1960 jejich podíl již nebyl vyšší než 27 %. V roce 1987 poklesl na 23 %, zatímco ve stejném období 25 let Japonsko svůj podíl z dvojnásobilo z 5 % na 10 % a SRN a Francie s těžkostmi se udržely na 6-7 % a 5-6 %.

Ekonomická válka a obchodní válka

Hovoříme-li o vedení ekonomické války, je třeba se zmínit i o vzájemném vztahu ekonomické války a tzv. obchodní války. Pojmy ekonomická válka a obchodní válka bývají často nesprávně zaměňovány nebo ztotožňovány, ačkoli jde v podstatě o dva zcela rozdílné, i když spolu velmi těsně související jevy. Toto zaměňování nebo ztotožňování ekonomické války a obchodní války vyplývá nejčastěji z prostého faktu shodnosti některých jejich jevových forem. Je však nezbytné rozlišovat ekonomickou válku a obchodní válku, orientovat se na základě konkrétního studia hospodářských procesů v podstatě těchto jevů, i když se navzájem prolínají a působí často současně.

Především je ekonomická válka daleko širším pojmem než válka obchodní. Za druhé, obchodní válka (nebo „cenová válka“, „celní válka“ atd.) má sice některé shodné rysy s ekonomickou válkou, zejména v použití celé řady obchodně politických prostředků, avšak podstata obchodní války je jiná než podstata ekonomické války.

Cílem obchodní války je monopolní ovládnutí vnitřního a zahraničního trhu nebo zvýšení podílu na trhu za pomoci všech prostředků, které má daný monopol nebo monopoly k dispozici s cílem dosažení maximálního zisku. Sleduje tak jenom **ekonomický cíl**.

Nejběžnějšími prostředky monopolů, při vedení obchodní války, jsou proto cla, dumpingový vývoz, licence, kontingenty, měnová omezení, dočasné snížení cen třeba i pod výrobní náklady, zákaz dovozu atd. Tyto prostředky obchodní politiky jsou zaměřeny výlučně nebo převážně proti vývozu nebo odbytu konkurenčních podniků a pokud se dotýkají dovozu nebo nákupu konkurujících podniků, tak opět jen s cílem postižení jejich vývozu nebo odbytu (např. konkurenční boj o zdroje surovin).

Obchodní válka je vedena nejen na zahraničním, ale i na vnitřním trhu. Charakteristickým příkladem vedení obchodní války na zahraničním trhu je vývoj zemědělské politiky v rámci EU, který přerostl její hranice. Příkladem jsou dlouhotrvající spory ohledně banánů, hovězího masa a oceli mezi Evropskou unií a Spojenými státy. Hovězí a banánový spor, které se táhnou již roky, vedly Spojené státy k uvalení sankčních cel na zboží z EU v roční hodnotě 308 miliónů dolarů (12,2 mld. Kč). V EU již více než deset let platí zákaz dovozu hovězího masa s růstovými hormony ze Spojených států. Ty se v roce 1999 pomstily sankcemi za 116,8 miliónů dolarů na evropské dovozy poté, co EU nesplnila termín daný Světovou obchodní organizací (WTO)

pro ukončení zákazu, ale navrhla dočasně zvýšit kvóty na dovoz vysoce kvalitního hovězího bez hormonů. Washington také odmítá plán dovozu banánů do EU, který podle něj znevýhodňuje americké firmy, a proto i nadále vůči evropskému zboží USA uplatňují sankční cla ve výši 191,4 miliónu dolarů (7,5 mld. Kč.). Unie protestuje proti clům na evropskou ocel, které mají vyrovnat vládní dotace bývalým státním společností.

V současné době proto roste ve stále větší míře úloha států a jeho aparátu v boji o odbytové trhy, zdroje surovin a sféry pro vývoz kapitálu. Účast států zesiluje a zostřuje boj monopolů, prohlubuje konflikty, které vedou k politickým srážkám na mezinárodním poli. Využívání států a jeho aparátu záleží na síle a postavení daných monopolů a vede k tomu, že jejich vzájemný konkurenční boj dostává charakter hospodářského střetnutí dvou států, tzn., že tomuto boji jsou podřízeny hospodářské vztahy daných zemí.

Vidíme, že obchodní válce nejsou schopny zabránit ani taková integrační uskupení, jako je Evropská unie se svojí společnou ekonomickou politikou. O tom svědčí řada příkladů z nedávné doby mezi Francií, Itálií a Španělskem, Francií a Velkou Británií, které nejsou ovšem zdaleka ojedinělé. Podobných příkladů obchodní války v rámci zemí EU je mnoho.

Zpravidla je u obchodní války zřejmé, že jde o střetnutí které zahrnuje jeden nebo několik málo druhů zboží, dvě nebo několik málo zemí. Tento boj je veden jen určitou krátkou dobu, např. několik měsíců a končí tím, že je konkurující monopol jiné země vyřazen, nebo je dosaženo dohody, která dostává někdy i formu smluv mezistátních. Dohody o určité ceně, o rozdělení trhu, rozdělení výrobních kvót apod.

Podstata ekonomické války, jak jsme ukázali, je jiná. Jejím cílem je podlomit nebo zničit ekonomický potenciál protivníka a jeho spojenců za použití všech politicko ekonomických prostředků (v době války i prostředků ozbrojeného boje). Ekonomická válka v době míru je vedena „jménem národa a státu“, v zájmu zabezpečení vlastních politických, ekonomických a bezpečnostních cílů. Tím však současně nutně vzniká rozpor v rámci dané společnosti a mezi jednotlivými monopoly uvnitř země, nebo mezi zeměmi. Tento rozpor se projevuje tím, že není a nemůže být jednoty a důslednosti v případech, že státy povedou ekonomickou válku, která je pro určité skupiny uvnitř země, právě tak jako pro účastnické země, různě výhodná. Jedněm totiž umožňuje dosažení maximálních zisků bezprostředně, zatím co jiní se jich bezprostředně musí vzdát.

Ekonomická válka jako nástroj mezinárodní politiky

Tato forma ekonomické války odpovídá skupině používaných prostředků kterou analytici v USA a Velké Británii nazývají **sankce**. Americký analytik Robin Renwick je definuje jako **ekonomická omezení, způsobená určité země, s cílem přinutit ji ke změně stávající politiky**.

Novodobá historie je plná příkladů kdy byly sankce uplatněny. Na druhé straně jsou ekonomické sankce obecně kritizovány a častěji jsou považovány za šoky. Ekonomické sankce jsou sekundárním jevem obchodní války, a vyznačují se, jak si dále ukážeme, totální neefektivností. Američané, specialisté na embargo, je aplikovali v Severní Koreji, Vietnamu, Kambodži, na Kubě, Libyi, v Íránu, Iráku, Jižním Jemenu, Sýrii, Jižní Africe, a dnes nenacházejí smysluplné východisko.

Tento negativní posudek je však do určité míry nadsazený. Protože nejenže sankce jsou dávno známy, ale i uchylování se k těmto sankcím zůstává prakticky konstantní, navíc nejsou

využívány jen velmocemi. A tak je otázkou, zda si můžeme myslet, že se všechny vlády, ve všech historických epochách, chovaly iracionálně, když vyhlásily sankce?

Namísto tvrzení, že sankce jsou vždy neefektivní, je možné říct, že za jistých okolností nejsou příliš účinné. Například s cílem porazit Japonsko v Číně, Indočíně a na Filipínách, podepsal prezident USA Roosevelt 26. července 1941 výkonný příkaz k zabavení japonského majetku a k zavedení embarga na dodávky ropy a železa do Japonska (Angličané a Holanďané udělali to samé). Odpovědí byl 7. 12. 1941 Pearl Harbor. Významný historik Eliot Morison, ve svém díle *Historie amerického lidu* proto poznamenává: „Embargo na ropu a na úvěry přivedlo Japonsko do války.“

V letech 1993-96 podepsal prezident Clinton více než 60 zákonů a vládních nařízení, jejichž cílem bylo jednostranně sankcionovat téměř čtyři desítky zemí, které představovaly kolem 35 % světové populace a směřovala do nich téměř pětina amerického vývozu. Americké sankce zahrnovaly nejrozličnější oblasti vzájemné ekonomické a obchodní spolupráce, počínaje vyhlášením hospodářského embarga, přes zákaz vývozu vojenského materiálu, zastavením technické pomoci a zmrazením přímých investic amerických subjektů konče.

Současné sankce jsou však příliš drahé a spíš jen výjimečně dosáhnou kýženého cíle. Závěry expertů totiž pro USA vyznívají znepokojivě: více než 19 miliard dolarů (asi 600 miliard korun) činí ztráty v exportu a lidé přijdou o 200 000 pracovních míst. Přitom ve skutečnosti se posilují obchodní rivalové USA a firmy USA se stávají nevídanými náhradníky.

Proto i ministři zahraničí patnácti členských států Evropské unie zrušili sankce proti Rusku, zavedené na protest proti vojenskému zásahu v Čečensku. Evropská unie také podstatně oslabilu ekonomickou blokádu Jugoslávie, když oznámila, že 190 srbských firem dostalo výjimku ze sankcí a že se k nim v příštím měsíci připojí pět desítek dalších. V obou případech se to ve Washingtonu i v západoevropských metropolích zdůvodnilo tím, že sankce nedosáhly zamýšlených cílů.

Proto také téměř čtyři desítky let staré ekonomické embargo proti Kubě nedosáhlo zamýšleného cíle, pádu Castrova režimu. Ten je stále u moci a západoevropští spojenci USA, i státy Latinské Ameriky embargo již dávno nedodržují, s Kubou čile obchodují a mezi oficiální návštěvníky této ostrovní republiky se přiřadili papež i španělský král.

Současná rizika uvalení ekonomických sankcí totiž spočívají ve dvou nebezpečích:

- Přestože způsobí těm, na něž směřují, citelné ztráty, nezmění jejich chování - Irák, Jugoslávie. Dokonce irácký prezident Saddám Husajn využil mezinárodních sankcí vůči Iráku jako politickou zbraň proti Spojeným státům. USA budou muset přehodnotit politiku vůči Iráku. Vláda prezidenta George W. Bushe chce embargo omezit na vojenský materiál a uvolnit ostatní zboží určené civilistům. Tento nový přístup USA podporují Británie, Francie, Rusko i Čína. I arabské země se chystají na nadcházejícím arabském summitu v Ammánu žádat jednotné ukončení protiiráckých sankcí.
- Minou se úplně účinkem, takže se nelze vyhnout použití vojenské síly - Somálsko, Haiti, letecké útoky proti bosenským Srbům a operace proti Bagdádu poté, co okupoval Kuvajt.

Problém je v tom, že i nejbližší spojenci často souhlasí se strategií USA, nikoli však s taktikou vztahů mezi USA a Evropskou unií, případně Kanadou.

Je proto zajímavé zamyslet se nad budoucností ekonomické války v době, kdy se světová ekonomika stává více integrovanou a vzájemně závislou. Nástroje ekonomického nátlaku fungují pouze tehdy, když jedna strana vlastní něco co druhá strana chce nebo potřebuje.

Ve vznikající globální ekonomice je však stále méně možností, které jsou koncentrovány v jediném geografickém regionu.

Například embargo proti Iráku, během krize v Perském zálivu, mohlo by být i významným poučením z hlediska ekonomické války pro budoucnost. Rozsah úspěchu embarga a blokády, s cílem podlomení válečného hospodářství Saddáma Husajna, byl založen na jednoznačné podpoře Spojenými národy. V unipolárním světě, ve kterém se Spojené státy staly jedinou velmocí schopnou použít vojenskou sílu na celém světě, se stále více zemí zdá být ochotných spolupracovat při úsilí o dosažení kolektivních cílů. Samozřejmě, že i během blokády existovalo „šízení“, zboží stále přicházelo do Iráku přes Jordánsko, Írán a další země. Ale největší část zahraničního obchodu byla zastavena. Alespoň jedno poučení se proto zdá být jasné: když má ekonomická válka uspět ve světě s globální ekonomikou, vyžaduje globální podporu.

Metody a prostředky vedení ekonomické války

Hospodářská politika států je jedním z významných prostředků k zabezpečení politických, ekonomických a vojenských cílů dané země. Podstatným charakteristickým rysem zahraničně obchodní politiky států v současném období je neustálé prohlubování, rozšiřování a zesilování nejrozmanitějších státních zásahů do všech stránek zahraničně obchodní činnosti. Stát se stává vykonavatelem vůle nejmocnějších monopolů, a jejich zájmům a potřebám je podřízena i celá zahraničně obchodní politika. Nezbytným důsledkem vlivu státu po druhé světové válce na úseku zahraničního obchodu je neustálé rozmnožování počtu a rozsahu prostředků zahraničně obchodní politiky států, a to jak prostředků k ochraně vnitřního trhu, tak i prostředků zabezpečujících a ulehčujících zahraničně obchodní expanzi monopolů. Zahraničně obchodní politika je nerozlučnou součástí celkové hospodářské politiky států. Zabezpečuje pro monopoly - za pomoci nejrůznějších státních zásahů, jako jsou vysoké celní sazby, omezování dovozu, zákazy dovozu apod. - ochranu vnitřního trhu před konkurencí monopolů jiných zemí. Politika protekcionismu zabraňuje dovozu konkurujícího zboží, umožňuje naopak bezcelní dovoz potřebných surovin či potravin, snižování výrobních nákladů a stanovení monopolně vysokých cen na vyráběné zboží. Monopolní ovládnutí vnitřního trhu zabezpečuje pak dosahování maximálních zisků. Jednotlivá opatření, jako např. státní vývoz kapitálů, státní vývozní úvěry atd., jsou doplňkem k opatřením vyššího typu, k vytváření mezinárodních hospodářských organizací a integraci, jejichž cílem je ovlivňovat hospodářství celé řady zemí současně, a konec konců světové hospodářství vcelku.

Zahraničně obchodní politika států je navzájem nerozlučně spojena s jejich zahraniční politikou. Státy využívají své ekonomické síly - a současně hospodářské závislosti jiných zemí - k politickému podřizování slabších zemí, k vytváření vojenských koalic, k vedení hospodářské války a k přípravě agrese. Prostřednictvím zahraniční politiky se snaží dosáhnout cílů své zahraničně obchodní politiky ať již formou nejrůznějších smluv a dohod či válek za uchvácení zdrojů surovin, nových trhů odbytu a sfér pro vývoz kapitálu. V zahraničně obchodní politice států vystupují nyní základní politické cíle mnohem ostřeji než kdykoliv dříve.

Rozhodování o tom, jaké zboží, v jakém množství a za jakou cenu bude vyvezeno nebo dovezeno, dokonce jak smí být v jiné zemi použito, jakými prostředky bude dopraveno, stanovení platebních podmínek, za nichž budou poskytnuty půjčky, úvěry, dary atd., to vše nyní závisí v rozhodující míře na stanovisku amerického generálního štábu. Pokud takový obchod neodpovídá strategickým plánům je jeho uskutečnění všemi prostředky znemožněno.

Zahraničně obchodní politika je v tomto smyslu i významným nástrojem vojenské politiky. Je prostředkem k získání vojenských základů, sledování vojenských bloků, získávání strategických surovin, vojenských závazků nejrůznějších zemí v nejrůznějších otázkách a nátlaku na neutrální státy. Je prostředkem i k vedení hospodářské války.

Co je příčinou ekonomické války a jak jí zabránit? Jde o použití metod a prostředků, které jsou jak útočného, tak obranného charakteru. Do první skupiny patří známá skutečnost, že například asijské země vděčí za svůj úspěch svému tvrdému pracovnímu nasazení, levné pracovní síle a smyslu pro organizaci. Do druhé skupiny pak patří takové skryté nástroje, jako jsou celní bariéry, kontingenty, normy a průmyslová špionáž atd.

Ekonomická válka má tak mnoho projevů, ale hlavní prvky mohou být charakterizovány následovně:

- ☐ Obchodní embargo, nebo zákaz exportování nepříteli a jeho spojencům.
- ☐ Bojkot, nebo zákaz nakupování zboží od nepřítele a jeho spojenců.
- ☐ Černá listina domácích firem nebo firem třetích zemí, které obchodují s nepřítelem.
- ☐ Strategické nákupy, nebo nakupování komodit spojených s obranou na světových trzích.
- ☐ Dumping, nebo prodej komodit pevných zásob zaměřený na snížení jejich cen, čímž se sníží příjmy zemí prodávajících tyto komodity.
- ☐ Zadržení, konfiskace nebo znárodnění aktiv vlastněných nepřítelem.
- ☐ Strategické bombardování, sabotáž, nebo jiné vojenské operace proti ekonomickým cílům nepřítele.
- ☐ Propaganda, nebo úmyslné použití ekonomické dezinformace za účelem vytváření paniky, hromadění zásob a zmatku na území nepřítele.

Volba jednotlivých obchodně politických i dalších prostředků pro vedení ekonomické války je především podmiňována strategickými požadavky a cíli generálních štábů států, zejména pak vedoucí mocností Spojených států severoamerických. Z konkrétních strategických koncepcí jednotlivých států, vyplývají i požadavky na používání konkrétních prostředků pro vedení ekonomické války. Avšak o tom, jakých obchodně politických a jiných prostředků bude skutečně použito, rozhoduje ještě celá řada dalších důležitých činitelů. Je to vzájemný poměr politických, ekonomických a vojenských sil zemí, které vedou ekonomickou válku, a naopak zemí, proti kterým je vedena. Dále je to situace ve světovém obchodě vcelku i na světových trzích jednotlivých druhů „strategického zboží“, stav, v jakém se nacházejí dané země (krize či konjunktura); vzájemná souvislost a závislost ekonomik jednotlivých zemí a jejich závislost na světovém obchodě atd. V důsledku toho se v současné době používají i takové prostředky, které byly dříve nemyslitelné mezi zeměmi, pokud nebyly přímo ve válečném stavu a udržovaly vzájemně diplomatické styky atd.

Státy využívají k vedení ekonomické války především všech legálních prostředků zahraničně obchodní politiky, které pak doplňují dalšími speciálními opatřeními, např. zahraničně politickými, porušováním diplomatických styků, diplomatickým nátlakem na jiné země a dalšími. Bude jistě užitečné, zmíníme-li se o nejdůležitějších metodách a prostředcích vedení ekonomické války, o jejich významu pro dosažení konečného cíle na základě zkušeností z jejich používání.

Údaje o metodách a prostředcích vedení ekonomické války jsou pochopitelně tajné a nejsou zveřejňovány ani po delším období, jako je tomu na jiných úsecích. Proto náš výklad bude

do určité míry všeobecný, což u podobných otázek není ani jinak možné. Jde totiž o tajné smlouvy a dohody, o účast neutrálních států nebo podniků, jejichž spolupráce lze lépe využít, jestliže není známa, apod. Metody vedení ekonomické války jsou zpravidla tak či onak spojeny i s prací zpravodajských orgánů.

Závody ve zbrojení - nový nástroj ekonomické války

V 80. letech vrcholily závody ve zbrojení mezi USA a SSSR. Z ekonomického hlediska představovaly specifický nástroj ekonomické války, který vytvářel tlak na ekonomickou sílu států a odolnost jeho národního hospodářství. Při použití tohoto nástroje se soustředilo úsilí na dosažení všech tří cílů ekonomické války - to jest politicky, ekonomicky a vojensky zničit protivníka.

Navržený mechanismus ekonomického tlaku vycházel z faktu, že sebeobrana před rostoucí vojenskou hrozbou nutí země stále více odvádět zdroje z oblasti civilního technického pokroku a investic do vojenského sektoru a s dlouhodobého hlediska vede k nevyhnutelnému oslabení konkurenceschopnosti civilního sektoru ekonomiky, k těžkostem ve spotřebě obyvatelstva, ale i ve vojenské efektivnosti výroby a nakonec dokonce i ke krizi režimů.

Je všeobecně známo, že využití ekonomiky jako nástroje k přivedení protivníka k ekonomickému kolapsu bylo záměrně a konkrétně použito vládou prezidenta USA Reagana s dnes již známým výsledkem. Studená válka je historií. Historie však ještě musí ukázat, do jaké míry bylo strategické soupeření hrou zkázy obou protagonistů závodů ve zbrojení.

Závěr

Na základě tohoto stručného přehledu třech významů pojmu „ekonomická válka“, se musíme nyní zeptat, zda existuje důvod používat bez rozdílu tento výraz pro popis tak rozdílných situací.

Vedle ekonomické války, mluvíme také o obchodní válce“. Mluvíme také o „válce koncesí“, „válce kuřat“, „válce hormonů“, také se mluví o „válce generací“ nebo „válce pohlaví“. Není pochyb, že obchodní konflikty se vyznačují rostoucí ostrostí, tvrdostí, ale celá historie kapitalismu ukazuje, že ekonomický život vždy byl jemnou směsí soutěže a kooperace. Proto i když mluvíme o Súdánu, Kambodži, ale také o Srbsku, Chorvatsku, Kubě a Iráku, kde ekonomická válka nahradila válku vojenskou, neměl by se ignorovat jak počet mrtvých, ale také především klamný význam tohoto pojmu. Ekonomická soutěž totiž není totožná s válkou, jinak bychom mohli vysokou válečnou školu přejmenovat na vysokou školu ekonomickou.

Nepřevracíme formuli Clausewitze, neboť by to znamenalo, že válka je pořád. My však vstupujeme do století, které musí být nutně jiné.

Poznámky a literatura:

- [1] Zajímavý příspěvek do této diskuse napsal **Lachaux, C.** Sommes-nous en guerre économique? In. *Défense Nationale*, 48, 1992, VI, č.6, s. 103-117.
- [2] **Universum, Všeobecná encyklopedie**. 3. díl, Praha: Odeon 2000, s. 590
- [3] **GATT**, anglicky General Agreement on Trade and Tariffs, Všeobecná dohoda o obchodu a clech - dohoda zavazující k odstraňování bariér volného obchodu. Podepsána 30. 10. 1947. Do roku 1992 vzrostl počet signatářů z původních 23 na 107. Sloužila pro řadu kol mnohostranných jednání. Roku byla 1995 dohoda nahrazena Světovou obchodní organizací (WTO). Encyklopedie Diderot, CD-ROM, verze 2000.

Náklady tvoří základní stavební prvek všech přístupů k hodnocení racionálního ekonomického chování. V rezortu MO tomu tak není. Chápání jejich významu jen ve smyslu druhového členění je hlavní příčinou nedostatků v hospodaření rezortu. Jen manažerské účetnictví může poskytnout dostatek informací interním uživatelům o jejich struktuře, výši, příčině a místě vzniku. Ve spojení s ostatními nástroji ekonomického řízení umožňují skutečné manažerské řízení. Autor se proto ve svém příspěvku zamýšlí nad náklady v AČR a přisuzuje jim význam základního stavebního prvku při další transformaci systému ekonomického řízení rezortu. Z tohoto poznatku odvozuje řešení různorodých, nejčastěji vytýkaných nedostatků funkčnosti systému. Vysvětluje a sjednocuje přístup ke konkrétním, nejčastěji prezentovaným, zdánlivě odvislým problémům.

Před třemi léty jsem vystoupil v cyklu doprovodných programů Mezinárodního veletrhu IDET na 1. mezinárodní konferenci k ekonomice, logistice a ekologii v armádě. Své vystoupení jsem tehdy orientoval na problematiku ekonomické racionality v AČR. Přiznám se, že mé tehdejší vystoupení značně ovlivnila probíhající transformace ekonomického chování v oblasti zajišťování obrany státu a má optimistická očekávání, vnitřně ztotožněná s cílem (nutností) vybudovat moderní a vycvičenou armádu. Armádu, která efektivně hospodaří a nakládá se vzácnými zdroji.

V důsledku mého předchozího působení ve výrobních organizacích jsem měl jedinečnou možnost komparace mezi tržním a veřejným sektorem a zamýšlené transformační kroky se mi zdály být naprosto přirozené. Z tohoto důvodu jsem se tehdy ve svém vystoupení zaměřil na některé méně zdůrazňované, nicméně základní postuláty, bez nichž je každé ekonomické řízení nemožné. Zejména jsem zdůrazňoval nutnost paralelní transformace ekonomického myšlení všech úrovní subordinace s těžištěm na taktický stupeň, opírající se o kalkulační procesy výkonů odvozených z **členění nákladů podle jejich příčiny a místa**. Viděl jsem v tom hlavní myšlenku nového, formujícího se přístupu k ekonomickému řízení. Byla tím zároveň naznačena nutnost urychleně a neodkladně implementovat další, resp. dopracovat a rozvinout stávající **nástroje ekonomického řízení**. Ještě v průběhu konference však bylo mé vystoupení hodnoceno některými jejími účastníky z MO jako přístup *příliš poznamenaný podnikovou ekonomikou*, u některých zůstal naprosto bez odezvy.

Na 2. mezinárodní konferenci v r. 2001 jsem se k těmto myšlenkám opět vrátil a učinil jsem tak za poněkud změněných podmínek. Přílišné otálení a příliš zakonzervovaný přístup saturoval do podoby oprávněných a stále častěji se opakujících kritických připomínek k špatnému hospodaření rezortu, ale i hledání pozitivnějších ekonomických přístupů.

Jako příklad měnícího se nazírání na ekonomickou problematiku jsou nesporně materiály vydané v r. 2000 tehdejší finanční sekci M0 jako *Analytické podklady pro strategickou revizi obrany ČR za oblast finanční zdroje* a *Analýza ekonomiky rezortu obrany*, zpracovaná Úřadem ekonomické kontroly M0. Zvláště první z uvedených materiálů již plně respektuje teoretickou bázi poznatků k obsahu ekonomických pojmů a zákonitostí. Dalším potěšitelným pozitivem bylo, že ve vztahu k VA v Brně byla finanční sekci M0 iniciována a při vzájemném respektování rozvinuta velmi dobrá spolupráce na úseku racionalizace ekonomického chování. Pozorný čtenář jistě nemůže přehlédnout, že v *Analytických podkladech pro strategickou revizi obrany ČR* jsou pojmy hospodárnost, efektivnost a především náklady skloňovány ve všech pádech, že asistují u většiny problémů a co je důležité, nazírání na ně již není zatíženo, jak tomu bylo před třemi léty, příliš úzkou bariérou rezortního, rádobý ekonomického myšlení.

Píše se rok 2002 a ač nerad, i přes některá příznivá fakta, musím konstatovat, že jsme stále jen na počátku!

O jedinečnosti, specifikách a složitosti rezortu M0 nemůže být pochyb. O to je nesnadnější tento rezort řídit a úspěšně plnit všechny jeho cíle. Samotná obtížnost realizace úloh pak vybízí k hledání efektivnějších, optimálnějších, racionálnějších, systémově propracovanějších cest řešení, které se v daném čase a za daných podmínek jeví jako zaručeně správné.

Příliš často jsme však svědky toho, že účinek snažení se rozplývá na protikladné snaze úlohy a předsevzetí vtěsnat do stávajících podmínek rezortu, přizpůsobit se nebo vyhovět navyknutému, odzkoušenému. Tedy jakési přednostní hledání možného. Pak je již jen krůček k tomu, že se začíná přemýšlet, navrhopvat a dokonce i pracovat s **modifikovanými**, jinak obecně platnými, teorií a praxí ověřenými, zákonitostmi (zkušenostmi). Můžeme pak zcela jistě předpovědět, že výsledek bude jakýmsi dočasným kompromisem, případně se dostaví pravý opak našeho očekávání.

Abychom se vyhnuli tomuto, jak se zdá, v rezortu M0 vůbec neobvyklému přístupu, musíme začít stavět na nestranném, jednoznačném a „modifikacemi“ nepoznamenaném objasňování klíčových problémů, tedy spíše hledání **nutného**. Vůbec to však neznamená, že otázky řešení spojené s možnostmi jejich realizace zůstanou stranou. Jejich vymezení a konečné řešení (rozhodnutí) však může být přijato až na základě komplexně zpracované ekonomické analýzy, se všemi jejími klíčovými prvky. Od stanovení cílů, nalezení možných alternativ a jejich setřídění podle definovaných kritérií, formulace předpokladů, stanovení nákladů, užitku a jejich porovnání.

Jednou z nepochybně základních determinant, která svým působením výrazně ovlivňuje ekonomiku každého hospodářského subjektu a kterou se budu dále podrobněji zabývat, jsou **náklady v AČR**. Zamýšlím se nad jejich současným pojetím, přičemž zdůrazňuji jejich význam jako základního stavebního prvku úspěšného řešení transformace ekonomického chování.

Podle opatření FMF č. j. V-20 530/92 (v dalších změnách a doplňcích), kterým byla stanovena účtová osnova a postupy účtování pro rozpočtové organizace a obce (v současnosti nahrazeno Opatřením MF č. j. 283/76 104/2000), náklady v ROPO (nyní OSS) vyjadřují konečnou **spotřebu hospodářských prostředků vynaložených na činnost organizace** ve sledovaném období. Tuto spotřebu představuje vynaložení hospodářských prostředků **v různých formách**, například ve formě spotřeby materiálu, vynaložení prostředků za práce a služby provedené jinými organizacemi, cestovné a ostatní výplaty fyzickým osobám a ostatní náklady, vyplacené sociální dávky a finanční náklady.

Zavedením podvojného účetnictví do rezortu MO započalo období účetního sledování nákladů (1995). V prvních fázích byly do tohoto systému určité správně, avšak zcela mechanicky implementovány zásady zmiňovaných postupů účtování. Nákladovým účtům byla přiřknuta role evidence údajů o druhé spotřebě zdrojů (**co, kde a kolik** bylo spotřebováno).

Při uzavírání účetních knih, v **saldovém účtu nákladů a výdajů** rozpočtového hospodaření (účet 964), se sice položky nákladů staly významnými, nicméně pro účely podrobnějšího ekonomického zkoumání málo relevantními údaji (vypovídají jen o jmenovité spotřebě zdrojů s vazbou na výdaje čerpacích výdajových účtů). Tento systém se zafixoval a přetrvává i v současnosti.

Na otázku, za jakým účelem, tedy na co byly zdroje spotřebovány, v současnosti v rezortu MO neexistuje žádná odpověď. Nemáme-li tuto odpověď, nemůžeme pochopitelně ani říci, zda-li zdroje byly spotřebovány s odpovídající mírou racionality. Dokonce ani ne, jak se mnozí mylně domnívají, při odděleném plánování a sledování (např. MO, vládou) zvlášť vymezené kategorie položek účelových výdajů. A to i přesto, že časově a objemově účtování těchto výdajů je obvykle identické s účtováním nákladů. Účtování však prokazatelně nezahrnuje i ostatní nutné zdroje (externí náklady, režijní náklady, další nutné náklady...).

Můžeme vyslovit hypotézu, že náklady, jako kritériální objemový ukazatel účelného a účelového vynakládání zdrojů, jsou zprostředkovaným odrazem hospodaření a tedy i úrovně racionálního ekonomického chování každého hospodářského subjektu. Tato základní premisa platí nejen pro tržní, ale i pro veřejný sektor, tedy i pro ČR.

Náklady nejsou jen účetní, ale především **ekonomickou kategorií**, která má teoreticky i prakticky ničím nezastupitelný, přesně definovaný význam. Stávají se sice pevnou součástí **účetnictví**, plnícího funkci základního zdroje informací pro externí uživatele, ale, a to především, měly by plnit funkci velmi účinného nástroje ekonomického řízení pro interní uživatele.

Bez ohledu na naše možnosti a přání, bez ohledu na to, zda-li nákladům a nescíslněkrát praxi ověřené teorii přisuzujeme správný význam, **náklady při hospodaření se zdroji objektivně vznikají**. Ať se nám to líbí či nikoliv, bez ohledu na to, zda-li umíme stanovovat a sledovat jejich objem, hospodářské prostředky (zdroje) se spotřebovávají neustále, a sice vždy ve vztahu k nějaké konkrétní činnosti. Ukazatel nákladů, jako zprostředkovaný odraz této skutečnosti, nám pak zaručuje možnost předvídání, kontroly a poznání jejich výše, ale i stanovení jejich optima. Ovšem, jen za předpokladu, že je jejich význam správně pochopen a jsou splněny veškeré předpoklady pro široké využití informací o nich. V opačném případě můžeme jen krčit rameny, případně se přit, výsledek je zaručeně tentýž. Propletenec, který nerozuzlí ani celá armáda renomovaných odborníků. Jisté však je, že úplné nepochopení jejich významu nutně vede k improvizovaným řešením, která se od pojetí racionálního hospodaření na míle vzdalují.

Z toho, co bylo doposud řečeno, se poněkud vymyká zvláštní skupina nákladů (daně, úroky, manka, škody, odpisy nepotřebných zásob... apod.), které jsou označovány jako nekalkulační náklady a matoucí na nich je to, že nemají věcnou souvislost s prováděnými výkony. **Do nákladů výkonů** však musí být zahrnuty (rozvrženy) jako položky mající přímý dopad na ekonomické hodnocení výkonů.

Jak ukazuje historický vývoj účetnictví, od kamerálního systému přes postupně zdokonalované systémy a měnící se účtové osnovy, je kladen stále větší důraz na zohledňování zvláštností jednotlivých typů organizací. S požadavkem zvýšit transparentnost hospodaření rozpočtových organizací bylo do rezortu MO zavedeno podvojně-rozpočtové účetnictví. Vyme-

zení nákladů v rozpočtových organizacích jsem již charakterizoval v problémové části. Nutno však doplnit, že **Účtová osnova a postupy účtování** plní funkci nástroje účetní standardizace, s jednotně stanovenou ekonomickou náplní jednotlivých účtů. Všimněme si, že vymezení nákladů je svou interpretací *účtové třídy - náklady* zaměřeno právě na tuto skutečnost. Není totiž cílem účetnictví, aby blíže, než-li druhově, evidovalo náklady. Tento druh informací však může být podkladem jednotného hodnocení a rozboru i zdánlivě odlišných subjektů, procesů, výkonů..., můžeme jim dávat různý smysl k naplňování celé škály řídicích funkcí. Z toho vyplývá, že účetnictví plní svou funkci pouze tehdy, **je-li skutečným nástrojem řízení.**

Budeme-li tento fakt zkoumat historicky, nemůžeme přehlédnout okolnost, že pro účely našeho hodnocení máme značně ulehčenou výchozí pozici. Nemůže být totiž sporu o tom, že do doby zavedení podvojného účetnictví do rozpočtových organizací (1995) **náklady** ani nemohly být sledovány (v jakékoliv jejich podobě) a rozhodující objem rozpočtových **výdajů** tím splyval s pojmem spotřeba zdrojů. Rozdílný obsah těchto kategorií však není odlišen ani v počátečních fázích zavádění nových nástrojů řízení, tedy i podvojného účetnictví, přičemž jim je podsouván pouze omezený význam, podmiňovaný již vzpomínaným účetním přístupem. Tento stav přetrvává již bezmála sedm let. Relativně krátká doba pro stabilizaci ekonomického systému rezortu M0 jako celku, avšak dostatečně dlouhá na to, aby mohly být využity nové výchozí podmínky transformace pro navazující kroky v **hledání společných vlastností a prvků**, bez kterých je exaktnost ekonomického řízení jakéhokoliv stupně a jakéhokoliv činnosti řízení rezortu nemyslitelná.

Znovu opakuji, že tímto prvkem, prostupujícím celým systémem ekonomického řízení rezortu M0 a AČR zvlášť, jsou náklady. Má-li být úspěšně završen soubor cílů směřujících k racionálnímu ekonomickému chování, je nutná, prvořadá a neodkladná úloha začít u nákladů, z jejich základní charakteristiky.

Ta vymezuje náklady jako **účelové a účelné** vynaložení prostředků a práce, vyjádřené v peněžní formě. V této definici se ve znaku účelovosti zdůrazňuje, že výsledkem vynaložení nákladů musí být vždy nějaký výkon se specifickou užitečností. Ve znaku účelnosti se pak zdůrazňuje, že celý proces vynakládání zdrojů a zhotovování výkonů musí být uskutečněn s odpovídající mírou ekonomické racionality.

Z hlediska sekvenčních funkcí řízení a tedy i **ekonomického řízení** (plánování, organizování-koordinace, personální práce, vedení lidí, kontroly) a souběžně probíhajících paralelních funkcí (analýza, rozhodování, realizace) v jiných hospodářských subjektech (na rozdíl od rezortu M0) náklady vystupují a zcela nepochybnitelně jako primární prvek u všech zmiňovaných funkcí řízení, na všech úrovních subordinace. V rezortu M0 nikoliv.

To, co zajisté všichni chceme, je plánování (rozpočtování) **účelně a účelově vynakládání zdrojů, nástroje a metody** pro jejich operativní hodnocení a možné zásahy v průběhu spotřeby, hodnocení po skončení úkolu, určování osobní zodpovědnosti a motivace, zjišťování časového průběhu, druhové specifikace, určování příčin a místa vzniku, srovnávací základnu s jinými subjekty, úkoly, ukazateli... atd., v konečném důsledku také prostor pro racionální ekonomické myšlení s prvky hospodárnosti a efektivity, které jsou bez kategorie nákladů prázdným pojmem.

Výmluvným dokladem nepochopení významu nákladů v rezortu M0 jsou níže uvedené postřehy, náměty a připomínky, se kterými si se své vědecko-pedagogické praxi střetávám téměř denně. Často a velmi důrazně zaznívají z vnitřního prostředí AČR, a jsou to ohlasy velitelů, odborných funkcionářů, ale i pracovníků vrcholového managementu M0 ČR.

Uvedu (odcituji) jen vybraných deset, často opakovaně zdůrazňovaných nedostatků a námětů. Jak již bylo řečeno, citace vycházejí z **mnoha různých pramenů a obvykle z oblastí působení jejich autorů v odlišné odbornosti a na různém stupni řízení**. Tento přístup jsem zvolil záměrně proto, že průsečíkem jejich možného řešení, hlavním těžištěm problémů, jejich společnou vlastností, jsou **náklady**. Autoři (až na některé výjimky) této skutečnosti, snad i proto, že se nabízejí nečekaně prosté řešení, nepřisuzují téměř žádný význam. Je to obvykle proto, že jejich postoj je odrazem funkčního postavení a partiálních úloh, které v daném systému plní a je poznamenán snahou vidět prioritu právě v jimi hodnocené oblasti, snahou řešit následek, nikoliv příčinu.

V dalším, na pozadí **kategorie náklady sjednocuji**, ke každé připomínce označené □ možný přístup či řešení s označením □.

- Rozpočet (rozpočtování) má být chápán jako vztah mezi odborným (věcným) a finančním řízením.
  - Rozpočtování (podobně jako v Bundeswehru) prolíná věcným a finančním řízením v podobě **kalkulací nákladů** konkrétních aktivit, procesů a hlavních procesů s určením prvků ovlivňujících náklady, ale i ostatních, např. externích nákladů ... jako relevantní podklad pro uskutečnění budoucích finančních výdajů.
- Řídící prvky z úrovně centra (sekce MO a sekce GŠ AČR) musí zodpovídat za odborné, věcné a finanční řízení (bezprostředně řídit ekonomiku podřízených útvarů-součástí).
  - Ekonomika útvarů je v Bundeswehru řízena cestou plánování a průběžné kontroly plnění procesů (controlling) podle (v reálném čase) zjišťovaných (porovnávaných) účetních údajů o **nákladech a výkonech**, s možností okamžitě analyzovat průběh procesů a provádět operativní zásahy.
- Tíha plnění rozpočtu nemůže spočívat na finančních orgánech (HFÚ MO) a správcích rozpočtových položek, ale na orgánech velení a řízení.
  - Pokud ovšem orgány velení a řízení skutečně vědí, kolik na tu kterou konkrétní činnost mají vynaložit a ve skutečnosti **vynakládají zdroje**. Tíhu odpovědnosti za ekonomické dopady rozhodnutí však nelze snímat z žádného řídicího stupně.
- Velitel (náčelník) musí být chápán jako základní a rozhodující článek odborného a ekonomického řízení (se zodpovědností za řízení disponibilních zdrojů a ekonomičnost při jejich vynakládání v souvislosti se zabezpečováním stanovených výcvikových úkolů), tzn. měl by řídit i rozpočtové a finanční procesy u jemu svěřené součásti (oblasti).
  - S tím se nedá nic jiného než souhlasit. Předpokladem však je, aby výcvikové úkoly, budoucí výkony, byly zkalkulovány (ex ante) nikoliv podle druhových výdajů, ale podle **všech účelově a účelně vynakládaných zdrojů - nákladů**.
- 1. Velitel (náčelník) by měl nést komplexní odpovědnost za finanční a ekonomickou službu součásti (ekonomický-zdrojový popis výcvikových úkolů a ostatních činností útvaru), tzn. za provázanost (sladění) odborných, věcných a finančních aspektů v jednotlivých fázích rozpočtového procesu.

2. Velitel musí zodpovídat za pravidelnou rozborovou činnost (ekonomickou analýzu) plnění úkolů výcvikového roku z hlediska zásad PPR.
3. Velitel je vybaven ekonomickým orgánem řídícím bezprostředně ekonomiku útvaru.
  - K těmto připomínkám není co dodávat. Snad jen to, že jen ztěží si je možno představit provádění ekonomické analýzy podle zásad PPR. Podle stanovených ukazatelů se stavebním prvkem **náklady** by to neměl být problém. V poslední připomínce je nutno upřesnit, že „orgán“ nemůže řídit, ale vypracovávat odborná stanoviska a doporučení (viz BW controller) z hlediska **nákladového** průběhu plnění úloh, potřebná k adekvátním řídicím zásahům velitele.
- Kvalita plánování a programování ovlivňuje rozpočtování a naopak, poznatky z fáze užití rozpočtu ovlivňují plánování, programování i rozpočtování (možnosti úspor nákladů či naopak nutnost jejich navýšení ke splnění daných úkolů).
- Tato myšlenka je podstatou všech **nákladových** kalkulačních procesů (pokud je správně chápeme ve své dynamice). Zejména možnost porovnávání plánovaných a dosažených hodnot, pochopitelně ve stejné struktuře kalkulačního vzorce, zahrnujícího **všechny druhy nákladů, skýtá další možnosti analyzovat** účelovost spotřeby zdrojů. Možnostmi hledání úspor nákladů či naopak jejich navyšování ke splnění daných úkolů velmi podrobně popisuje odborná literatura, která však jednoznačně odmítá hovořit o pojmu hospodárnost, pokud jsou **náklady** sledovány pouze druhově. Bohužel, v rezortu M0 je v současnosti druhové členění nákladů jediné. Tedy víme kolik a čeho, ale nevíme za co, za jakou činnost.
- Je potřebné vycházet z ekonomické reality (zdrojových omezení) a to již od počátku fáze plánování-od stanovení cílů (přístup k efektivnosti-při daných nákladech, možnostech finančních zdrojů do dalších let, maximalizaci užítku). K tomu je třeba zpracovat metodiku stanovování a porovnávání užítku (bojové síly) bojových prvků zbraní a popsat náklady na zvažované bojové prvky.
- Je to spíše přístup propracovaný pro vrcholový management rezortu, přičemž se dá říci, že pojem **náklady** zde opět hraje důležitou roli. R. A. Musgrave člení náklady a užítky u veřejných projektů (mají charakter především investičních akcí) na reálné nebo peněžní (přímé-nepřímé, hmotné-nehmotné, konečné nebo meziprodukt, vnitřní nebo vnější). Kvalita tohoto hodnocení je pak pochopitelně závislá od technik a metod používaných při hodnocení veřejných projektů. Jiní autoři tvrdí, že stanovování cílů v oblasti strategického, dlouhodobého plánování je z hlediska kvantifikace nákladů obtížně vyčíslitelné a splývá s pojmem výdaje.
- V rozhodování o zdrojích a v jejich využívání přecházet i na civilní, komerční metody, pokud vedou k vyšší efektivitě. Rozhodování je potřebné decentralizovat... velitelé, náčelníci, ředitelé jsou ve fungujícím ekonomickém systému nikoliv prosebníci, ale zákazníci. Dostávají zdroje na plnění svých úkolů a s těmi hospodaří a nesou za to odpovědnost.
- Je nesporné, že hospodárnost a efektivnost výkonných prvků systému nelze naordnovat direktivně, centrálně. Musí však být zajištěny základní předpoklady pro jejich hodnocení. Vstupními prvky zůstávají pochopitelně **náklady**, výstupem skutečný **výkon**

(splněný úkol, činnost, proces) **oceněný úplnými vlastními náklady**. Přitom opět odkazují na literaturu k problematice stínových cen, resp. hodnocení výkonů v BW.

V tomto případě lze souhlasit s potřebou přecházet na nové metody, které vedou k vyšší efektivitě. Nenazýval bych je však civilními jen proto, že je tržní sektor tak bohatě využívá. Některé ekonomické zákonitosti a poznatky mají vyhraněnou použitelnost pouze v tržním sektoru (a naopak), některé však mají obecný charakter a mohou se shodně prosadit i ve veřejném sektoru. Pouze však ty zákonitosti, zkušenosti, postupy, nástroje a metody, které jsou teoreticky, prakticky, ale i historicky prověřené a mají obecnou působnost.

Je potřeba připomenout, že jednoduchá definice a samotná teorie nákladů není oklešťována dalšími podmínkami, které by určovaly sektor jejich výhradního působení. Přesto se jimi veřejný sektor zabývá jen okrajově.

- Cílem SPPR je dosažení transparentnosti rozpočtového a účetního procesu. V této souvislosti bylo stanoveno... vytvořit komplexní a vnitřně propojený účetní systém s průhledným uspořádáním majetku, sledováním jeho stavu a pohybu a sledováním nákladovosti jednotlivých útvarů a zařízení.
- Není naším cílem dosáhnout transparentnosti rozpočtového a účetního procesu (je normativně zakotven), ale transparentnosti hospodaření se vzácnými zdroji. Podařilo se sice vytvořit komplexní a vnitřně propojený účetní systém, který z pohledu finančního účetnictví sleduje stav a pohyb majetku a **náklady** útvarů a zařízení. Ale právě proto, že sledujeme **souhrnně druhové náklady** jednotlivých útvarů a zařízení (mimořádně, aniž bychom je plánovali), bez vazby na konkrétně plněné úkoly, na subjekty plnění, na odpovědnost za plnění úkolů, k transparentnosti hospodaření přispíváme jen cestou hodnocení rozpočtových omezení (limitů). Přičteme-li k tomu, že účetnictví nám nezajišťuje ani dostatečné sledování stavu a pohybu majetku (což je jeho hlavní úloha), ať již z hlediska odepisování jeho pořizovací hodnoty (dlouhodobý majetek) a latentního snižování hodnoty zásob v důsledku snižování jeho užitné hodnoty, nebudeme daleko od pravdy, řekneme-li, že nevíme, s jakým skutečným objemem majetku rezort své úkoly plní.
- Jednotlivé činnosti musí být vzájemně propojené a vyvážené. Jinak se může stát, že budeme mít „skvělé“ plánování, které nepůjde převést do programového plánu, „skvělý“ programový plán bez převodu na rozpočet, či „skvělý“ rozpočet, který bude stejně nakonec využit jinak, než bylo plánováno.
- Zajímavá myšlenka, která je v této souvislosti uplatňována v BW. Vychází z primárního **rozpočtování nákladů** ve vztahu k aktivitám, procesům a hlavním procesům s převodem na výdajové položky rozpočtové skladby. Pochopitelně nemůže být uplatněna u celého objemu výdajů rezortu, které zahrnují i další druhy výdajů bez přímého vztahu k plnění úkolů (např. centrální obstarávání).

Jak uvádí prof. Schroll k pojetí a vývoji manažerského účetnictví v publikaci *Nákladové a manažerské účetnictví* (Prospektrum, Praha 1997, str. 23): „Zcela zásadní význam má požadavek, že se náklady musí kontrolovat a zejména usměrňovat **při jejich vzniku** nebo pochopitelně - pokud možno - dokonce **před jejich vznikem**. Nejde pouze o běžnou kontrolu

a usměrňování vzniklých nákladů, ale naopak se stále více prosazuje potřeba důsledně hodnotit náklady před vlastním rozhodnutím o změně, protože po realizaci rozhodnutí je vznik nákladů již nezvratný.“

Úvodem vyslovená hypotéza dává do přímé souvislosti výsledky hospodaření s **racionálním ekonomickým chováním**. Aby se řídicí subjekt mohl ekonomicky racionálně chovat, musí mít vytvořeny nejen adekvátní podmínky, ale především musí vědět, co se po pojmem racionalita skrývá a co pro to musí udělat, aby se jeho chování dalo s tímto pojmem spojovat.

Ministr obrany (Právo 17. 4. 2001) klade důraz na nutnost zvyšování ekonomických a právních znalostí velitelů posilování výuky na vojenských vysokých školách. Souběžně s tím se začínají velmi reálně prosazovat tendence k další decentralizaci v ekonomickém rozhodování velitelů. Mám však jisté obavy, aby opět nebyla narušena jistá posloupnost těchto kroků, právě ve vztahu k nutnosti **prioritního zvyšování ekonomických znalostí**. Domnívám se, že můj příspěvek jasně prokazuje, že i přes značnou pozornost a mimořádně velké úsilí, očekávané výsledky transformačních procesů nejsou adekvátní. Proč tomu tak je? David Gruber v jedné ze svých publikací uvádí příhodný příklad dřevorubce, který s tupou pilou a pochopitelně s obrovským vypětím kácí stromy. Na otázku, proč si ji nenabrousí má lakonickou odpověď, že na podobné hlouposti nemá čas... Není tímto ostřím právě nedostatek ekonomických znalostí řídicích pracovníků jako důsledek absentující ekonomické teorie, která by jim (managementu) vložila do rukou vhodné nástroje a metody ekonomického řízení rezortu?

Prof. Bělohradský (Právo 1997) podobně hovoří o **krizi relevance**, jako prudkém oslabení schopností jednotlivců a skupin rozlišit mezi důležitou a nedůležitou otázkou, mezi podstatnou a nepodstatnou informací. Dále uvádí, že je bohužel plozena tzv. akademická škvára, kterou nikdo nečte a ani není důvod ji číst. V malém nákladu jsou produkovány velice „autoreferenční“ texty a formuje se tak podivná hluchota vůči vnějšímu světu, zahalená do neproniknutelné terminologie.

Moje pedagogické zkušenosti se studenty ekonomických oborů, ale i veliteli a odbornými funkcionáři v různých typech specializovaných kurzů stavějí tyto otázky do příznivé polohy, mnohdy až udivujícího, živého zájmu o ekonomickou problematiku rezortu. Pro jeden ze specializovaných kurzů finančních odborníků z vojenských finančních úřadů jsem proto ve dvou variantách (povinná 20 hod.) a rozšířené (nepovinné 90 hod.) pokusně vymezil předmět a výchovné vzdělávací cíle předmětu „Ekonomika AČR“. Výsledky v afektivní oblasti, tedy v postoje, názorové a hodnotové orientaci se dostavily téměř okamžitě. Potěšující bylo, že se studenti zajímali i o problematiku rozšířené - nepovinné varianty. Závěrečné práce, v důsledku jejich soustavného, přímého kontaktu s ekonomickou realitou, jsou protkány myšlenkami, kritickými postoji a návrhy na řešení, které jsou odvozeny z transferu nových poznatků, mají racionální jádro a doporučoval bych je každému, kdo se zajímá o problematiku ekonomiky v AČR.

Na začátku jsem hovořil o nové platformě spolupráce s finanční sekci MO, ale i o tom, že jsme teprve na začátku. Mnohým se to zřejmě nebude zamlouvat, ale ozdravný proces k racionálnímu ekonomickému chování např. v Bundeswehru probíhá již od r. 1994 a ukončen má být až v roce 2004. Ani v rezortu MO ČR se výsledky nedostaví ihned, nemůžeme je očekávat jen od chystaných změn v decentralizaci a na ně navazujících interních aktů, spásou nebude ani zvažované zřízení Úřadu pro kontrolu decentralizace. Neočekávejme ani, že naše problémy

mohou vyřešit jen lépe zaplacení odborníci z vně rezortu. Tento názor se totiž, zejména v poslední době, objevuje i v mnohých oficiálních prohlášeních.

Vymezení nové společensko-vědní disciplíny, ekonomického systému, systému ekonomického řízení, nových nástrojů ekonomického řízení, metod, ukazatelů..., se musí stát společnou prioritou všech zainteresovaných složek řízení rezortu MO, akademické obce a výkonných složek řízení na platformě exaktních poznatků, zkušeností jiných armád a jak se nově ukazuje i využitelných zkušeností tržního sektoru.

Použité zkratky:

AČR	- Armáda České republiky
BW	- Bundeswehr
GŠ	- Generální štáb
FMF	- Federální ministerstvo financí
HFÚ	- Hlavní finanční úřad
IDET	- International Defense Technology
MF	- Ministerstvo financí
MO	- Ministerstvo obrany
OSS	- Organizační složka státu
PPR	- Plánování, programování, rozpočtování
ROPO	- Rozpočtové a příspěvkové organizace a obce
SPPR	- Systém plánování, programování, rozpočtování
VA	- Vojenská akademie

Co taková transformace konkrétně znamená? Nepochybně menší, ale zato velmi pohyblivé, zdatné a technologicky vyspělé armády či armádní součásti, jejich poměrně vysokou specializaci, jejich velkou schopnost okamžité kooperace při nejrozličnějších misích a v neposlední řadě vysoce koordinovaný rozvoj zpravodajství, výzkumu a různých systémů ochrany obyvatelstva i majetku.

A poslední věc, již by se mělo NATO dnes s největší vážností zabývat, je fakt, že má dvě nohy, nohu evropskou a nohu americkou, a že si s pokračující evropskou integrací musí nově a jasně říct, kdy kráčí jednou z nich, kdy druhou a kdy běhá či skáče po obou.

Zdá se, že všemi těmito tématy se bude Aliance zabývat na svém listopadovém summitu v Praze. Je velkou ctí a velkým závazkem pro Českou republiku, že o věcech tak velkého historického významu se bude jednat v jejím hlavním městě, shodou okolností ve městě, kde jsem měl před jedenácti lety tu radost vyhlášovat rozpuštění Varšavské smlouvy.

Václav Havel: Kam kráčíš, NATO?
Washington Post, 19. května 2002 (ČTK)

K čemu fuzzy, když je to kvazi (odměňování)

V závěrečném čísle časopisu *Vojenský profesionál* v roce 2001 byl otištěn článek od pana mjr. Ing. Vlastimila Šloufa „Fuzzy množiny na pomoc velitelům při určení výše finanční odměny podřízeným“. Jako bývalého náčelníka finanční služby u protiletadlového raketového pluku, který dnes působí jako odborný asistent na katedře obchodně finanční fakulty ekonomiky obrany státu a logistiky Vysoké vojenské školy pozemního vojska ve Vyškově mě článek zaujal a potěšil. Autor totiž vtipně dokázal použít vědecké metody v oblasti, kde někteří nic vědeckého nespátříjí.

Nicméně ze zkušeností s obdobným systémem musím k článku vyjádřit určité výhrady, které však ukazují spíše než na chybnost uvažování autora článku o fuzzy množinách, na „marnost“ jakékoliv snahy přijímat pravidla pro objektivní ohodnocení zaměstnanců v systému, který je z pohledu účelného, hospodárného a efektivního řízení značně deformován.

(1) První výhradou se týká použití pojmu odměna. S pojmem odměny pracují dva zákony. Je to ústavní zákon č. 1/1993, *Ústava České republiky* ve znění pozdějších předpisů, resp. Listina základních práv a svobod, kde se v čl. 28 objevuje pojem **spravedlivé odměny** zaměstnance za vykonanou práci, a zákon č. 143/1992 Sb., *o platu a odměně za pracovní pohotovost...* ve znění pozdějších předpisů. Tento druhý zákon říká, že formou odměny za vykonanou práci pro zaměstnance státu **plat**, a dále je zde definováno jeho složení. Odlišnosti odměňování jednotlivých druhů zaměstnanců státu, kterými mohou být jak osoby v pracovním, tak i ve služebním poměru, osoby pracující jak v ozbrojených silách nebo v bezpečnostních sborech, tak také osoby pracující v ostatních sférách státu, jako jsou soudci, státní zástupci, nebo učitelé a zdravotníci, jsou rozpracovány v nařízeních vlády. Pro ozbrojené síly je to nařízení vlády č. 79/1994 Sb., *... (služební platový řád)* ve znění pozdějších předpisů, který nechává úpravu některých složek platu také na organizační složky státu, tj. na ministerstva. Zde je to Ministerstvo obrany, které na základě tohoto nařízení vydalo svůj platový předpis RMO č. 33/1994 *Zásady pro odměňování v rezortu Ministerstva obrany*. Ten je dnes aktualizován více než osm doplňky.

Jednotlivé složky platu mají svůj specifický účel stanovený zákonem. Autor příspěvku se zabývá pouze jednou z nepravidelných složek platu - **odměnou udělovanou podle § 13 zákona:**

„Za splnění mimořádných nebo zvlášť významných pracovních úkolů, za jiné mimořádné pracovní zásluhy, za poskytnutí osobní pomoci v mimořádných případech, při významných pracovních a životních výročích za dlouhodobě dosahované kvalitní výsledky práce a za službu v ozbrojených silách a bezpečnostních sborech a službách ve služebním poměru...“.

S autorem lze souhlasit, že tyto odměny by měly být rozdělovány **spravedlivě**. Otázkou však zůstává, proč by při rozdělování „výkonové odměny“ měla být zohledňována kritéria, která jsou zohledněna v jiné složce platu - v osobním příplatku. Ten podle § 12 zákona slouží k: *„...ohodnocení náročnosti práce a dlouhodobě dosahovaných kvalitních výsledků vykonávané*

práce.“ a je stejně jako výše zmíněná odměna považován za nenárokovou složkou, a tudíž motivační složku platu. **Náročnost práce**, tj. zda jsou např. pro výkon dané funkce vyžadovány jazykové znalosti, a **kvalita práce**, tj. schopnost dodržovat normy, odvádět kvalitní práci, u vojáků také tělesná připravenost a další kritéria uvedená v demonstračním příkladu je **třeba zohlednit v osobním příplatku** a nikoliv v odměně.

(2) Druhá výhrada se týká konstrukce systému určení spravedlivé odměny. U útvaru, kde jsem sloužil, existoval systém čtvrtletního přehodnocování osobního příplatku. V tomto systému bylo asi 116 vojáků z povolání a 25 občanských zaměstnanců. Tento systém zahrnoval jak bojové jednotky, tak i organizační skupiny štábu. Navíc tento systém vedle toho, že zohledňoval kritéria hodnocení jednotlivce, která byla shodná s kritérii periodického hodnocení vojáka z povolání, se snažil zohlednit i vztahy organizačních prvků útvaru mezi sebou navzájem. Hodnocení neprováděli pouze velitelé a náčelníci na své podřízené, ale organizační prvky útvaru se hodnotily mezi sebou navzájem. Celý systém fungoval na principu určení váženého průměru, který sloužil k rozdělení měsíčního objemu prostředků vyčleněných na výplatu osobního příplatku.

Dá se říci, že tento systém docházel k určitému objektivnímu určení výše osobního příplatku, který odrážel kvalitu dosažených výsledků jednotlivce a výsledků daného vnitřního organizačního prvku, jehož byl jednotlivec organickou součástí. Nicméně uplatnění výsledků tohoto systému bylo z pohledu motivace zaměstnance poněkud těžkopádné a zaměstnanci se jej snažili obejít. Docházelo ke „korumpování“ operátora, který zadával vstupní informace do tabulkového procesoru a připravoval veliteli podklady pro jeho rozhodnutí o určení výše motivační složky platu. Navíc i velitel útvaru, který systém na útvaru zavedl, měl snahu systém sám obcházet, když došlo k tomu, že hodnocením byli „postiženi“ lidé, které preferoval. Také někteří funkcionáři zúčastnění na přípravě podkladů pro konečné zpracování hodnocení, měli snahu vytvářet kartely a ovlivňovat výsledky. Ve svém jednání uplatňovali strategii známou z *Věžího dilematu*: „jak ty ke mně, tak já k tobě“.

Výše uvedené výrazně zkreslovalo celý systém hodnocení. Daleko problematičtější se však ukázalo naplnění výsledků systému v praxi prostřednictvím finanční služby. Samo o sobě bylo absurdní měnit každého čtvrt roku lidem platový výměr o 50, 100 nebo 300 Kč. Jednak tyto změny představovaly ve vztahu k celkovému hrubému platu změny o desetiny, nebo maximálně o celá procenta, jednak bylo problémem seznámit všechny zaměstnance včas se změnou výše jejich platu. To vše výrazně snižovalo účinnost systému. Udělal-li někdo chybu, postih o stokorunu si ani příliš neuvědomil, stejně tak lidé neměli snahu „přetrhout se“ kvůli stokoruně navíc. Ke všemu tomu neřešil systém situaci, kdy zaměstnanec byl s osobním příplatkem dlouhodobě na nule. Co však bylo daleko horší pro fungování systému, byla jeho abstraktnost pro „selské“ chápání. Pro velitele útvaru a pro všechny, kdo podporovali systém, bylo těžké vysvětlovat podstatu aplikované vědecké metody lidem vyučeným, nebo lidem se středoškolským vzděláním. Ani mnozí inženýři ve stavu kmenových zaměstnanců útvaru nechápali, jak se dojde ke konečné částce platu, která zahrnovala osobní příplatek. Tato skutečnost nakonec vedla mnohé k tomu názoru, že jejich pracovní výsledky hodnotí počítač, a nikoliv jejich nadřízení. Konečná částka byla totiž určena až na základě výpočtu a příslušný náčelník nebo velitel měl k dispozici pouze bodové hodnocení, z kterého nelze částku bez porovnání s ostatními výsledky odvodit. **Určení platu se změnilo z realizace personální funkce nadřízeného na proces generování náhodných čísel v očích ohodnoceného.** To samé hrozí v případě aplikace postupu navrženého autorem článku.

(3) Třetí výhrada se týká praktické aplikace nástrojů motivace do armádního prostředí, resp. podmínek státního sektoru, v současné ekonomické situaci. Udělování odměn (trestů) patří mezi stimuly, pomocí nichž se individua (osoby) přizpůsobují normám daného prostředí. Tzn. aplikací stimulatorů ve služebním nebo pracovním poměru se zaměstnanci učí reagovat v duchu cílů a kultury organizace. V této souvislosti lze pochybovat o smyslu odměny jako stimulatoru zaměstnance českého státu.

Při procesu učení, výchovy, je třeba, aby ovlivňovaný objekt znal dopředu výši odměny (trestu) v případě, že bude (nebude) reagovat tak, jak to vyžaduje řídící subjekt řídící proces učení. Navíc pokud si má objekt uvědomit, co udělal dobře, nebo chybně, odměna (trest) musí být uplatněna vzápětí po události, která si použití těchto stimulatorů zaslужuje. To lze v současných podmínkách jen těžko dodržet. Panuje zde totiž často výrazná asymetrie mezi postihem a odměnou. **Člověk bývá trestán okamžitě, odměňován bývá s určitým časovým odstupem. Výše trestu je člověku většinou známa, výše odměny nikoliv. Navíc při napjatosti současného vojenského rozpočtu bývá trest jistý, odměna nejistá.**

Při neměnnosti velikosti útvaru a neměnnosti intenzity činnosti útvaru umožňuje současný systém rozpočtování velitelé útvaru vyčlenit z limitu platových prostředků peníze na nenárokové složky platu, tj. i na odměny. Tyto **okamžité disponibilní prostředky často nedostačují pro potřeby aplikace účinného systému stimulace podřízených.** Většinou se proto v rezortu obrany spoléháme na rozpouštění rezerv v závěru roku. To však může být spojeno s omezeními pro velitele útvaru, když jim nadřazený např. určí maximální počet odměněných a průměrnou výši částky na odměny. Tento druh finančních odměn však nemá se stimulací personálu příliš společného. Jedná se spíše o suplování funkce dalšího platu, tj. o aplikaci solidarity zaměstnavatele s jeho zaměstnanci formou příspěvku na vánoční svátky.

Co nelze také přehlédnout je vliv rigidity současného systému hospodaření s rozpočtovými prostředky ve státním sektoru, a tudíž i v armádě. Negativa současného stavu se projevují především v případě problematiky odměn. Lze se setkat s tím, že peníze na nenárokové složky platu jsou používány k tvorbě „velitelských fondů“. Z nich pak jsou financovány akce, které by mohly být financovány z jiných částí rozpočtu. Nutno podotknout, že značně levněji, než pomocí udělování odměn osobám blízkým osobě velitele. Vždyť **na jednu stokorunu získanou do fondu z čistého platu odměněného zaměstnance se zaplatí v součtu skoro 50,- Kč** na dani z příjmu fyzických osob ze závislé činnosti, na pojistném na všeobecné zdravotní pojištění a na pojistné na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti. Nicméně tvorba takového fondu na financování aktivit, které slouží k financování některých funkcí útvaru, např. prezentace útvaru a velitele na veřejnosti, je za současných podmínek jednodušší záležitostí než podstoupit „papírový boj“ s nejistým výsledkem při vyžadování prostředků v rámci rozpočtového procesu a procesu hospodaření s přidělenými prostředky.

Odměny vyplácené v závěru rozpočtového roku lze jen těžko s ohledem na konflikt mezi účelem odměny podle české legislativy a podle teorie motivace považovat za nástroj stimulace zaměstnanců. Ovšem i přesto by měly být tyto finanční odměny rozdělovány spravedlivě. Čím je však systém rozdělování těchto prostředků komplikovanější, tím je pro běžného zaměstnance výsledná výše udělené odměny abstraktnější. To platí nejen pro interní útvarová pravidla pro udělování odměn, ale i pro současný platový systém vyznačující se poměrně velkým množstvím příplatků, častými změnami a relativně rozsáhlou legislativní úpravou,

kteřá je často „nad chápání“ běžného člověka bez právního a ekonomického univerzitního vzdělání. Systém financování je však sám o sobě příliš rigidní a složitý, a proto dochází k přirozenému inteligentnímu chování při dosahování cílů osob zodpovědných za chod financovaných organizačních jednotek. Toto chování je však samo o sobě deformující a fungování instituce jako celku spíše prodražuje.

Literatura:

- Černoch, F.: Filozofie nové platové soustavy rezortu obrany. In CD I. Řízení služebních kariér (5. mezinárodní konference o informatické podpoře personálních procesů 9. - 11. 10. 2001) Praha: MO ČR, 2001.
- Frank R. H.: Mikroekonomie a chování. 1.vyd. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1995. ISBN 80-205-0438-9.
- Nařízení vlády č. 79/1994 Sb., o platových poměrech zaměstnanců ozbrojených sil, bezpečnostních sborů a služeb, orgánů celní správy, příslušníků Sboru požární ochrany a zaměstnanců některých dalších organizací (služební platový řád) ve znění pozdějších předpisů.
- RM0 č. 33/1994 Zásady pro odměňování v rezortu Ministerstva obrany ve znění pozdějších doplňků.
- Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 143/1992 Sb., o platu a odměně za pracovní pohotovost v rozpočtových a v některých dalších organizacích a orgánech ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 221/1999 Sb., o vojácích z povolání.

Summit Severoatlantická aliance-Rusko v Římě přinesl vytvoření nové Rady NATO-Rusko a s ní i hmatatelnou proměnu role Aliance. Přestože je v mnohém tato změna radikální, neznamena ani tak konec staré Aliance spojené pevně se studenou válkou, ale především odráží pokračující vytváření nové Aliance. Vytvoření společného orgánu s Ruskem na základě formální rovnosti všech jejích členů pohřbilo dřívější jasné zaměření NATO na obranu západních demokracií před sovětským vojenským ohrožením.

V symbolické rovině je tento krok srovnatelný s americko-ruskou smlouvou o radikálním omezení jaderných arzenálů podepsanou minulý týden v Moskvě. Oba právní akty jsou založeny na logice vtažení Ruska do bezpečnostní spolupráce se Západem v těch oblastech, kde leží nepopiratelné sdílené zájmy obou stran. Západ se také snaží v mnoha ohledech posílit zásadní politickou volbu, kterou učinil prezident Vladimír Putin po loňském 11. září. Pokud chce Rusko i nadále spolupracovat, má k tomu nyní lepší podmínky než kdykoliv předtím.

*Radek Khol, Doba se změnila, a tak se začíná měnit i Aliance
Mladá fronta DNES, 29. 5. 2002*

Nový způsob rozpočtování a účetnictví v rezortu obrany Velké Británie

Ve dnech 5. - 7. prosince 2001 se zúčastnila malá skupina řešitelů projektu „Ekonomie“ v garanci Vojenské akademie Brno jednání na Ministerstvu obrany Velké Británie. Z provedených vzájemných briefingů a získaných materiálů k novému systému v oblasti rozpočtování a účetnictví vznikl tento článek. Jeho cílem je informovat ekonomickou veřejnost o změnách v oblasti vojenské ekonomiky Velké Británie se záměrem případného převzetí pozitivních prvků systému rozpočtování a účetnictví a jejich aplikaci na podmínky AČR.

Zpráva o jednání delegace VA Brno na Ministerstvu obrany Velké Británie

V rámci řešení projektu „Ekonomie“ proběhl seminář k některým ekonomickým aspektům reformy ozbrojených sil na Ministerstvu obrany Velké Británie (dále jen MO VB). Byly provedeny dva briefingy: nejprve informovali zástupci MO VB o novém způsobu rozpočtování a účetnictví nazývaném *Resource Accounting and Budgeting (RAB)* a v druhé části proběhl briefing české delegace o výsledcích v současnosti zpracovávaného projektu „Ekonomie“, který se zabýval teoretickým definováním ekonomiky armády z hlediska komplexního přístupu, s cílem odvodit nový optimální model řízení ekonomiky armády. Smyslem semináře bylo zjistit přístupy britské strany k ekonomické reformě v rezortu obrany a konzultace vlastních postupů při realizaci této reformy.

Odpovědné orgány MO VB vysvětlily příčiny zásadní změny v oblasti rozpočtování a účetnictví v rezortu, která spočívá v nahrazení předcházejícího systému (*cash accounting and management*) sledujícího pouze příjmy a výdaje bez informací o užití majetku a spotřebě zásob, bez sledování dlužníků a věřitelů a zejména bez časového rozlišení výdajů a nákladů. Tento systém má své kořeny již v roce 1993, kdy ministr financí ve svém vystoupení k rozpočtu v parlamentu oznámil rozhodnutí o přechodu na zdrojové účetnictví a rozpočtování. Implementace tohoto systému byla dokončena teprve v posledních letech (1998-2001) a jak bude dále citováno z auditorské zprávy, za fiskální rok 1999-2000, tak systém ještě nesplňoval všechny stanovené cíle.

V části briefingu věnovanému základním zásadám plánování a financování můžeme sledovat v zásadních krocích (tj. rozdělení tohoto procesu z časového hlediska i z hlediska hlavních principů parlamentního procesu) poměrně silnou shodu s naším pojetím. Rovněž tak řízení rozpočtového procesu cestou decentralizace rozhodování v oblasti alokace zdrojů je obdobné našemu decentralnímu rozpočtování v rámci rezortu. V rámci rezortu MO VB působí rovněž správci dílčích rozpočtů (*Budget Holders*) s působností přibližně shodnou jako v našich podmínkách na jednotlivých úrovních organizační struktury.

Zvláštní důraz kladou pracovníci odpovědní za implementaci RAB systému na zajištění nezbytné zpětné vazby. V jejich podmínkách je kladena velká odpovědnost na vnitřní kontrolní

systém, který je mimo jiné ve zprávě auditora samostatně hodnocen a dále na povinné prováděném nezávislém auditu Národním auditorským úřadem (*National Audit Office*).

Při zavádění nového systému byl kladen velký důraz na **systémového integrátora účetnictví**, jímž nebyl nikdo jiný než firma světové úrovně Coopers and Lybrand. Ministerstvo obrany Velké Británie (MO VB) si bylo plně vědomo absence jakýchkoli zkušeností s komerčním účetnictvím, a proto zvolilo pro výběr integrátora veřejnou soutěž. Z hlediska počítačové podpory byla vybrána firma Oracle. (Pozn. autorů: *Oracle je mimo jiné silně zainteresovaná i na účetním systému maďarského Ministerstva obrany.*)

Pracovníci MO VB si i přes technické zajištění implementace systému byli plně vědomi rozhodující úlohy lidského faktoru. Pro nás byla zajímavá skutečnost, že proškolením na nový systém získali zainteresovaní pracovníci (v době naší návštěvy to bylo cca 1300 zaměstnanců a ve výcviku bylo dalších 1100 osob) certifikaci diplomovaných účetních (s plnou platností i pro civilní sféru).

Naš příspěvek do briefingu byl založen na rámcovém seznámení se současně zpracovávaným projektem „Ekonomie“, který řeší řešitelský tým z VA Brno za přispění dalších externích pracovníků i přispěvatelů ze zahraničních armád. Ve stručnosti lze říci, že byl podán průřez stavu vojenské ekonomiky zejména v obdobích těsně před a po sametové revoluci v roce 1989 až do současnosti. Vzhledem k tomu, že výsledky tohoto projektu budou zcela jistě publikovány, není cílem tohoto článku další podrobné seznámení.

Rozbor závěrečné zprávy MO VB za období 1999–2000

Ze získaného materiálu závěrečné zprávy MO VB (konsolidované účetní závěrky) za účetní rok 1999–2000 (pozn. autora: fiskální rok VB je od 1. 4. do 31. 3. následujícího roku) a předneseného briefingu pracovníků MO VB na téma finanční procesy MO VB předkládáme detailní zprávu o řešení problémů ekonomiky rezortu obrany VB. Naší snahou je zhodnotit a okomentovat prezentovaná fakta, principy a postupy, zejména pak ty, které se od naší reality liší a případně mohou být inspirací při hledání optimálního ekonomického systému v rezortu obrany ČR.

Je inspirující, že kompletní výsledky hospodaření MO VB (*Consolidated Departmental Resource Accounts 1999–2000*) si můžete běžně koupit za 9,10 GBP. Tak se lze dozvědět některé zveřejňované informace, jako např. přehled výdělků a požitků ministrů za dané období (*remuneration of ministers*) tj. ministra obrany, ministra pro vojenskou akvizici, ministra pro ozbrojené síly a parlamentního zástupce ministra, rovněž přehled platů a důchodových nároků jmenovitě celého nejvyššího managementu rezortu (*department's senior management board*). Obdobně si lze zakoupit i návrh rozpočtu MO VB na jeden až tři roky dopředu. Nabízí se srovnání s naším přístupem k poskytování informací veřejnosti.

Zpráva MO VB nejprve uvádí základní údaje o Ministerstvu obrany. Z ekonomického hlediska je nejzajímavější vyjádření organizační struktury pro rozpočtování a účetnictví. K 31. březnu 2000 se ministerstvo skládalo z **11 vrcholových držitelů rozpočtu** (*TLB Holders - Top Level Budget*). Prakticky jde o rozdělení rezortu obrany na (i) námořní jednotky, (ii) pozemní jednotky, (iii) letectvo, (iv) velitelství pro Severní Irsko, (v) velitelství společných operací, (vi) velitelství logistických organizací, (vii) velitelství námořních základen, (viii) velitelství leteckého výcviku, (ix) centrální rozpočet a (xi) vojenskou akvizici. V rámci těchto *TLB's* je 110 organizačních prvků (*management groupings*), které zahrnují 39 agentur. V rámci ministerské struktury pracují poradní veřejné organizace, které jsou ministerstvem dotovány. Naproti tomu vojenské agentury s přímým napojením na Ministerstvo financí (dále jen MF) sestavují své vlastní finanční výkazy a rozpočty.

Mimo takto určené hranice subjektů zahrnovaných do uzávěrky ministerstva stojí tři vojenské výkonné agentury financované z tzv. obchodního fondu (*trading fund*) vlastněným Ministerstvem obrany a sedm výkonných nevojenských veřejných organizací dotovaných ministerstvem. Tyto vyjmenované organizace publikují své účetní závěrky samostatně. Rovněž instituty vojenského námořnictva, pozemního vojska a vojenského letectva nejsou subjekty účetní závěrky Ministerstva obrany, kterou zpracovávají samostatně.

Ve zprávě je uveden přehled odpovědných funkcionářů jak na úrovni ministrů, tak na úrovni rady pro řízení obrany (*Defence Management Board*). Součástí úvodní zprávy hlavního účetního Ministerstva obrany jsou pro nás nezvyklá některá fakta, jako např. vyhodnocení splatnosti dodavatelské fakturace, jež prochází přes samostatnou agenturu (*Defence Bills Agency*) – 98 % faktur je splaceno v rámci 11denní lhůty.

V rámci uváděných odpovědností za účetnictví má MO VB povinnost implementovat zdrojové účetnictví v souladu se směrnicemi MF, tj. realizovat institut časového rozlišení, dávat pravdivý a správný obraz o stavu ekonomiky v rezortu obrany. Z podrobného hodnocení systému vnitřní finanční kontroly je zřejmá celková odpovědnost hlavního účetního MO VB (*accounting officer*) za vytvoření a fungování efektivního systému vnitřní finanční kontroly. Rovněž každý ředitel agentury je odpovědný za vytvoření obdobné finanční kontroly ve své organizaci. MO VB má vnitřní auditorský útvar, který pracuje podle vládního předpisu o vnitřním auditu. Každoročně ředitel vnitřního auditu poskytuje hlavnímu účetnímu zprávu o výsledcích aktivit vnitřního auditu v rámci MO. Hlavní účetní pro období 1999–2000 zdůrazňuje fakt, že rozsah změn vytvořil potenciální rizikové oblasti, které se zvyšují podstatnou reorganizací v rámci rezortu. Tím se vytváří problém získávání a udržení kvalifikovaných finančních pracovníků. Bylo konstatováno, že převážná většina těchto pracovníků podstupuje profesionální účetní výcvik, který je ukončen certifikací s vazbou na personální změny.

Závažnou částí zprávy je komentované osvědčení auditora pro britský parlament (*The Certificate of the Comptroller and Auditor General to the House of Commons*). V tomto osvědčení auditor vydal auditorské ověření finančních výkazů ve smyslu zákona o auditu. Auditor vycházel nejprve z hodnocení hlavního účetního a z vlastního zkoumání výsledků účetní závěrky rezortu obrany. Zjištěné výsledky šetření nejsou pro MO VB za dané období nijak lichotivé. Byly vyjádřeny podstatné pochybnosti o správnosti výsledných čísel, jež se vztahují ke spotřebě zásob a materiálu, k účtovaným odpisům a kapitálovým úrokům. Závěr jeho stanoviska k účetní závěrce bylo, citují: „nejsem schopen formulovat své stanovisko pokud jde o to, že finanční výkazy dávají pravdivý a správný obraz o stavu ekonomiky MO VB k 31. 3. 2000“. Zřekl se auditorského ověření finančních výkazů přesto, že podle jeho názoru výdaje a příjmy byly uplatněny pro účely zamýšlené parlamentem a finanční transakce byly v souladu s rozhodnutími top managerů.

Z podrobného hlášení auditora parlamentu vyjímáme některé zajímavé pasáže. Je konstatován soulad vykazovaných počtů osob, které byly pro dané období schváleny pro námořní, pozemní a letecké síly, pro aktivní i záložní kategorie.

Jednotlivá ministerstva VB tradičně účtovala na základě tzv. *cash basis*. V kontrastu s účetními zásadami uplatněnými v soukromém sektoru ministerstva nevyžadovala záznamy výdajů a příjmů na tzv. *accruals concept* tj. účtování v období, ke kterému se vztahují. Zároveň nebyly vyžadovány rozvahy zaznamenávající jejich aktiva a pasiva. Ve vládní Bílé knize v roce 1995 bylo doporučení, aby ministerstva vytvořila účetnictví na zásadě časového rozlišení (*accruals based accounts*) známé jako zdrojové účetnictví pro účetní období 1998–1999 a následující léta.

Zdrojové účetnictví zaváděné ministerstvy pro toto období bylo založeno na principu „dry-run“ tedy „zkouška nanečisto“, avšak v srpnu 2000 MF nařídilo, aby Ministerstvo obrany připravilo zdrojové účetnictví pro účetní období končící 31. 3. 2000 a následující léta. Předkládaná zpráva za období 1999-2000 představuje první finanční období, za které MO VB oznámilo své finanční výsledky parlamentu podle nového systému. Auditor konstatoval, že zavádění zdrojového účetnictví představuje nejdůležitější reformu vládního účetnictví po více než 100 letech. Jeho cílem je poskytovat lepší informace k řízení a nahrazuje předchozí účetnictví (nazývané *appropriation accounts*). Auditor konstatoval, že nebyl požádán poskytnout formální auditorské stanovisko za účetní období 1998-1999 (již citovaná „zkouška nanečisto“ - dry run), ani výsledky nebyly za toto období publikovány. Přesto se pracovníci auditorského úřadu zaměřili na konstatování nedostatků a chyb v hlavních oblastech ekonomiky rezortu MO VB tohoto období. Nemohli proto předložit certifikované stanovisko auditorů, že účetnictví dává pravdivý a správný obrázek finančního stavu pro tento rok.

Při zkoumání účetního roku 1999-2000 pracovníci auditorské organizace zaznamenali mnoho pozitivních posunů zejména v kritizovaných oblastech předchozího roku. Oznámili, že MO VB věnovalo neobyčejné úsilí na odstranění nedostatků a zároveň zlepšilo kvalitu účetních informací za dané období.

Některé chyby a nedostatky z rozvahy na začátku účetního období tj. k 1. 4. 1999 zůstaly. Pracovníci auditorské organizace vyjádřili vážné pochyby o správnosti materiálových nákladů zaznamenaných ve výkazu o provozních nákladech MO VB za dané období. Auditor zvažoval všechny závěry z jednotlivých oblastí a dospěl k názoru, že nemůže formulovat auditorské stanovisko, že účetnictví MO VB dává pravdivý a správný obraz.

Auditor naopak vyzvedl skutečnost, že přeměna účetnictví z „cash“ systému na „accruals“ systém nebyla jednoduchou technickou úpravou. Ve skutečnosti zavedení nového účetního systému představovalo obrovské nároky na pracovníky a bylo spojeno s velkými náklady. Úsilí MO VB se projevilo ve zlepšené úrovni účetnictví za období 1999-2000. Vzhledem k principu konsolidace účetních závěrek byly dány vysoké nároky na hodnověrnost zpracovaných podkladů. Pro zvýšení kvality systému MO VB dávalo důraz na zvýšení kvalifikace pracovníků, kteří se systémem pracují včetně managerů, kteří výsledků ze systému využívají.

V části věnované infrastruktuře auditor konstatoval problémy spojené s ohodnocením aktiv v oblasti infrastruktury tj. pozemků a budov. Pro získání základních údajů do účetnictví MO najalo profesionální odhadce. Dalším postupem se zabýval nově vytvořený Vojenský ubytovací úřad (*Defence Housing Executive*), jenž je součástí ministerstva. Je odpovědný za zajištění ubytování vojáků v aktivní službě včetně rodin v Anglii, Skotsku a Walesu. V roce 2000 tento úřad vlastnil cca 9000 nemovitostí. Převážnou část ubytovacích zařízení pro zaměstnance tj. téměř 52 000 nemovitostí, MO prodalo soukromé firmě a má tyto nemovitosti pronajaty. Vytvoření potřebné databáze informací o nemovitostech, které ubytovací úřad řídí, tj. vlastněné nebo pronajaté nemovitosti, nepřineslo při tvorbě rozvahy očekávaný výsledek v souladu vlastních záznamů s odhady profesionálních odhadců. Samozřejmě hodnotové ocenění nemovitostí má své dopady na vyjádření amortizace a úrokových nákladů v rámci výkazů provozních nákladů za dané období.

Auditor dále rozebral stav nemovitého majetku, který je určen k likvidaci či k odprodeji. V rámci MO VB je těmito záležitostmi pověřena agentura Vojenská realitní kancelář (*Defence Estates*) napojená na vrcholové držitele rozpočtu, kteří podávají návrhy na způsob likvidace či odprodeje majetku. Právě k otázce dosažení výše odprodeje vyslovil auditor určité pochybnosti k hodnověrnosti hodnotového ohodnocení z hlediska nedostatečné dokumentace.

Požadavek auditora byl: zajišťovat budoucí ohodnocování vojenských realit v souladu s praxí provozovanou firmami profesionálních odhadců.

V další části zprávy auditor podal přehled o jednotlivých výsledných údajích, které zpochybnil v celkové rozvaze. V oblasti hmotných a nehmotných aktiv to byly vyjádřené hodnoty. Formuloval pochybnost o správnosti výše odpisování a výše kapitálových nákladů - úroků. MO VB provedlo cestou logistické organizace snížení tohoto rozdílu mezi hodnotou skutečně vlastněných aktiv a záznamy vedenými v odpovídajícím registru (přesto auditor konstatoval k 31. 3. 2000, ke konci účetního období, výši nepřesností a chyb v celkové hodnotě cca 90 mil. GBP; obdobné nesrovnalosti konstatoval auditor i v oblasti zásob a v hodnotovém ocenění - užití cen).

V části „*Working Capital*“ auditor uvedl, že zavedením zdrojového účetnictví založeném na principu časového rozlišení vzniklo mnoho problémů zvláště v oblasti jeho identifikace a kvantifikace. To potom činilo problémy při platbách agentury *Defence Bills Agency* věřitelům. I v této oblasti je konstatována nutnost další propracovanosti použitých metod počítačové podpory.

V poslední části auditor uvedl problémy, které se objevily v auditovaném účetním období a které mají dopady do dalšího účetního období. V první řadě konstatoval, že zdrojové účetnictví MO má souhlasit s požadavky účetní politiky stanovené v pravidlech *Resource Accounting Manual* vydaného MF VB, kromě stanovených výjimek:

- ☐ Podle dohody s MF není výkaz provozních nákladů segmentován do programových a neprogramových výdajů.
- ☐ Rovněž nejsou připravovány samostatné výkazy neagenturní části ministerstva.
- ☐ Finanční výkazy nemusí plně splňovat požadavky standardu o finančních hlášeních (*Financial Reporting Standard 15*).
- ☐ MO VB, podle dohody s MF, neanalyzovalo zdroje podle cílů, místo zdrojů jsou analyzovány cíle podle konečných výstupů MO (*Departmental Final Outputs*). Tyto DFOs se skládají z následujících elementů:
  - ☐ *Department of State* zahrnuje výdaje pro obrannou strategii, politiku a programy, alokaci zdrojů, obrannou diplomacii a podporu obranného exportu.
  - ☐ *Military Capability* zahrnuje prvky smíšených sil a na požadované úrovni bojové pohotovosti vycvičených a vyzbrojených sil.
  - ☐ *Equipment Programme* odpovídá administrativním a ostatním provozním nákladům, v první řadě agentury nákup techniky (*Defence Procurement Agency*), související s nákupem bojové techniky a ostatních aktiv.
- ☐ Ilustrativní odhady a vysvětlení variant mezi odhady a výsledky zdrojového účetnictví nejsou prováděny.

Auditor z řady problémů vyzdvihl dva problémy zvláštní důležitosti:

1. Neúspěšné vykazování zdrojů podle cílů MO ve shodě s požadavky MF.
2. Neúspěšné vykazování výsledků účetnictví podle požadavků standardu o finančních hlášeních.

Ad 1. Výkaz „zdroje podle cílů“ zdrojového účetnictví ministerstva by měl představovat výkaz, který vypovídá jak byly čerpány zdroje alokované parlamentem na každý cíl a úkol ministerstva. MO VB podle smlouvy o veřejných službách (*Public Service Agreement*) na období 1999-2000, vytyčilo dva hlavní úkoly a osm podpůrných úkolů, ale žádné cíle. Ačkoliv dva hlavní úkoly byly vykázaný ve výkazu „zdroje podle cílů“ ministerstvo nebylo schopno přiřazovat správné objemy

zdrojů k těmto úkolům v důsledku absence vykazování integrovaného nákladového systému. Přesto MO VB rozdělilo výdaje na tři široce pojaté úkoly (tj. *Department of State, Military Capability a Equipment Programme*). MO VB proto získalo od MF povolení výjimky z požadavků RAM (*Resource Accounting Manual*) v souvislosti s vykazováním „zdroje podle cílů“ na dané účetní období. MF právem předpokládalo, že MO VB vyvine větší důraz na rozvinutí tohoto systému, který bude schopen v budoucnu rozkrýt spotřebu zdrojů na cíle a úkoly.

Ad 2. V rámci standardu o finančních hlášeních byl požadavek, aby se, v případě, že hmotná fixní aktiva obsahují dva nebo více komponentů s podstatně odlišným ekonomickým životním cyklem, každý komponent z hlediska amortizace účtoval samostatně. V MO VB se to zvláště týká aktiv v oblasti bojové techniky (např. letadla mají takové komponenty, jako jsou draky, motory a systémy avioniky). MO VB již vypracovalo podrobnou směrnici na vyřešení tohoto problému pro příští účetní období.

K hlavní části účetní závěrky MO VB za období 1999-2000

Výsledná zpráva o hospodaření MO za uváděné období je vyjádřena v pěti hlavních finančních výkazech, které jsou podrobně komentovány. Jsou to:

1. Celkový zdrojový požadavek (*Summary of Resource Outturn*)
2. Výkaz provozních výdajů (*Operating Cost Statement*)
3. Rozvaha (*Balance Sheet*)
4. Výkaz finančních toků (*Cash Flow Statement*)
5. Výkaz použitých zdrojů podle plněných cílů a úkolů (*Resources by Departmental Aims and Objectives*)

Ad 1. Sumární vyjádření celkových zdrojů je sníženo o příjmy vzniklé z povolené obchodní činnosti MO VB (*Appropriations-in-Aid*). Jde o náhrady za odprodané nepotřebné zboží, materiály, odprodeje techniky apod. Tyto tzv. čisté zdroje jsou pak dále porovnány s jednotlivými dílčími požadavky a po úpravách vlivem časového rozlišení je výsledkem čistý požadavek potřebných zdrojů. Tento čistý požadavek (*net cash requirement*) je v komentáři vyjádřen podle jednotlivých vrcholových správců rozpočtu (*TLB holders*) s vyjádřením jednotlivých transakcí v rámci těchto dílčích rozpočtů. Sumární vyjádření celkových zdrojů má i vyjádření analýzy příjmů z výše uvedené povolené obchodní činnosti MO.

Ad 2. Výkaz provozních výdajů obsahuje vyjádření těchto hlavních skupin nákladů:

- *Osobní výdaje zaměstnanců* vyjadřují především celkový počet vojáků (211 000) a civilních zaměstnanců (105 000). Další členění osobních výdajů obsahuje:
  - platy a mzdy
  - náklady sociálních dávek
  - důchody
  - odchodné a odstupné

V další části jsou vyjádřeny celkové mzdové konkrétní příjmy za účetní období jak čtyř ministrů v rezortu obrany (*remuneration of ministers*), tak platy a penze vrcholových pracovníků MO (*Department's Senior Management Board*).

- ❑ *Ostatní provozní výdaje* jsou rozděleny na hlavní skupinu výdajů (od výdajů na PHM, služby, poplatky, proviant, ubytování až po výzkum). Tento výkaz obsahuje rovněž náklady na odpisy a amortizaci, které z hlediska objemů tvoří významnou část celkového objemu provozních výdajů.
- ❑ *Odpočet obdržených příjmů z provozu* tvořený zejména příjmy z pronájmů a dividend z *Trading Funds*.
- ❑ *Předchozí výdaje minus příjmy tvoří čisté provozní výdaje před zúročením*. Úroky jsou vyjádřeny rozdílem mezi úroky přijatými a úroky placenými.
- ❑ *Kapitálové náklady* tvoří další podstatnou část provozních výdajů. Úrokové náklady jsou kalkulovány podle standardní úrokové míry MF ve výši 6 %.
- ❑ *Výsledek výkazů tvoří čisté provozní náklady*. Tento výkaz obsahuje rovněž výkaz uznaných zisků (z přehodnocených fixních aktiv a zásob) a čistých ztrát z věnovaných aktiv.

Ad 3. Rozvaha za uvedené účetní období má tyto hlavní části:

- ❑ *Fixní aktiva* (v rozdělení na nehmotná a hmotná aktiva s finančními aktivy). Nehmotná aktiva jsou vyjádřena v celém průběhu účetního roku a to jak v přírůstcích, úbytcích, změnách hodnot, tak snížená o amortizaci v rámci účetního roku. Do rozvahy je tak převáděna čistá hodnota aktiv (*Net Book Value*). Hmotná aktiva jsou vyjádřena jednak podle základních druhů (pozemky a stavby, bojová technika, stroje a zařízení, informační a spojovací technologie a technika, náhradní díly a aktiva ve výstavbě) a dále obdobně jako nehmotná z hlediska jednotlivých druhů změn jejich hodnoty. Rovněž hmotná aktiva mají výrazné odpisování, po kterém je výsledkem opět čistá hodnota aktiv. Jako třetí složka fixních aktiv jsou finanční investice, tedy vyjádření kapitálového zhodnocení získané prostřednictvím finančního obchodování. Zajímavé je např. uvedení výčtu držení akcií, zejména v podnicích z oblasti loďařství a dokařství (včetně tzv. *golden shares*).
- ❑ *Běžná aktiva* (zásoby a nedokončená výroba, pohledávky, bankovní účty a hotovosti). K získání tzv. čistých běžných aktiv jsou odečtena běžná pasiva (dluhy).
- ❑ *Celková aktiva minus běžná pasiva tvoří čistá aktiva*.
- ❑ *Rozvaha dále obsahuje vyjádření pasiv tj. vlastního jmění a rezerv z přehodnocení během roku a z přehodnocení darovaných aktiv*.

Ad 4. Výkaz finančních toků je konstruován v následujících částech:

Část A:

- ❑ Z výkazu provozních výdajů (*Operating Cost Statement*) jsou nejprve uvedeny čisté provozní výdaje před zúročením.
- ❑ Od této částky jsou odečteny nehotovostní transakce (zejména amortizační výdaje, výdaje snižující hodnotu fixních aktiv, výdaje snížení hodnoty zásob, auditorské odměny, deficit z likvidace fixních aktiv a zvýšení rezerv v oblasti závazků a poplatků).

Část B:

- ❑ Vyjadřuje výnosy z investování (odpočet přijatých dividend z obchodních fondů) a úročení (odpočet přijatých a přičtení placených úroků).

Část C:

- ❑ Zajišťuje analýzu kapitálových výdajů a finančního investování tj. objem akvizic fixních aktiv, odpisů nákladů likvidace fixních aktiv a odpisů splátek půjček do obchodních fondů.

Dále jsou vyjádřeny platby do konsolidačního fondu a odpočet přijatých prostředků z konsolidačního fondu, v plusové hodnotě jsou vyjádřeny splátky půjček z národního úvěrového fondu (*National Loans Fund*). Výsledkem uvedených prvků *cash flow* je snížení nebo zvýšení stavů finančních prostředků v bankách a v hotovosti.

V poslední části výkaz obsahuje analýzu financování: od přijatých prostředků z konsolidačního fondu (parlamentní financování) je odečteno v daném případě zvýšení finančních prostředků v bankách a v hotovosti během roku, dále jsou přičteny příjmy a odečteny převody vůči konsolidačnímu fondu pro zvláštní příjmy a odečteny splátky do konsolidačního fondu, které se týkaly přijatých grantů v předchozím roce. Výsledkem výkazu *Cash Flow Statement* k 31. 3. 2000 je čistý požadavek finančních prostředků, který koresponduje s výkazem č. 1 *Summary of Resource Outturn*.

Ad 5. Výkaz použitých zdrojů podle plněných cílů a úkolů.

Pátý výkaz závěrky by měl představovat porovnání alokace zdrojů schválených parlamentem ve vztahu k cílům a úkolům MO. Tento úkol podle zprávy auditora splněn nebyl, podle zadání MO pouze rozdělilo výdaje mezi již zmíněné tři elementy konečných výsledků čerpání zdrojů. Vzhledem k nesplnění původního zadání z MF očekává se, že MO v krátké budoucnosti zajistí integrovaný systém nákladových kalkulací, který požadované rozčlenění zajistí.

V poslední části komentáře celkové zprávy o hospodaření MO za účetní rok 1999-2000 jsou také uvedeny některé podrobnosti, z nichž vyjímám následující:

- Celkový přehled o tzv. „*trading funds*“. Zde jsou vyjádřeny výsledky jednotlivých složek, jako je zejména DERA (*Defence Evaluation and Research Agency*), z hlediska dividend a úvěrů. Dále jsou vyjmenovány jednotlivé podniky, kde MO má své akciové podíly. V další části jsou uvedeny potom poskytnuté granty některým organizacím (zejména typu jednotlivých vojenských muzeí). V závěru jsou pak uvedeny jednotlivé *Joint Ventures*, v kterých má MO svoji účast.
- Rozbor situace ve vyřazování a likvidaci nukleárních zbraní podává přehled skutečných nákladů na tento proces.
- Rozbor finančních závazků je proveden podle jednotlivých projektů, přehled ztrát za účetní období je rovněž sestaven s popisem příčin jednotlivých škodných událostí.

V samotném závěru celkové zprávy je uveden výčet aktiv v držení rezortu obrany, která se týkají historického dědictví VB v oblasti vojenství.

Součástí uzávěrky nejsou výsledky hospodaření v oblasti duchodového systému, které jsou předmětem samostatně publikovaných zpráv ve stejném členění účetní závěrky hospodaření rezortu MO.

Rozbor hlavních aspektů zdrojového rozpočtování a účetnictví

V této části je shrnutí některých problémových okruhů, které jsou z ekonomického hlediska velmi zajímavé a mohou být i inspirativní pro případnou aplikaci v našich podmínkách.

Některá negativní konstatování auditora či vlastní rozborů a komentáře MO VB o chybných rozhodnutích mají svůj nezanedbatelný podíl na odstranění příčin nedostatků a lepších výsledcích dalšího účetního období. Lze rovněž potom spekulovat, že uplatnění vysokého stupně přehlednosti

v našich podmínkách by možná vedlo k celkovým úsporám zdrojů v důsledku mnohem kvalifikovanějších rozhodnutí v případech všeobecně známých kauz jako je L-159, T-72, padáky atd.

O charakteru zavedeného systému RAB v rámci rezortu MO sami Angličané uvádí, že jde o nejvýznamnější reformu vládního účetnictví po více než 100 letech. Důraz byl položen na podstatně lepších informacích pro manažery zejména v oblasti nákladů. Pro nás by jistě některé prvky systému mohly být předmětem diskuze v rámci probíhající transformace AČR. Rovněž je třeba poukázat na to, že RAB je přímo metodicky řízen MF a že *accounting officer* MO (současně *Permanent Under Secretary of State*) je jmenován ministrem financí.

Povinný audit Národního auditorského úřadu však neznamená zrušení povinnosti interního auditu, který pracuje podle regulí pro vládní interní audit (*Government Internal Audit Manual*). Vzhledem k tomu, že obdobný útvar na MO byl zřízen teprve nedávno, nelze provést adekvátní porovnání výsledků práce.

Pro konkretizaci předkládané celkové zprávy se užívá pět základních účetních výkazů z nichž je velice zajímavý *Cash Flow Statement* a výkaz *Resources by Department Aims and Objectives*. Posledně jmenovaný výkaz byl sice kritizován, že plně neodpovídá představám ministerstva financí a obrany, nicméně se snaží přiřazovat finanční zdroje k jednotlivým cílům a úkolům rezortu.

Za závažnou odlišnost od našich podmínek je zavedené odpisování majetku v rezortu MO VB. Je uplatňováno u většiny nehmotných a hmotných fixních aktiv v celém cyklu ekonomické životnosti. Jako metoda je užívána metoda lineárního odpisování (*Straight Line Depreciation Method*). Neodpisují se pozemky a aktiva ve výstavbě. Podle názoru pracovníků MO VB odpisování majetku výrazně ovlivnilo chování držitelů rozpočtů, které se zejména projevovalo ve zvýšeném zájmu o svěření majetku.

Na závěr je možno ještě připomenout zvláštnosti anglického systému jako je např. možnost finančního leasingu, držba akcií, možnost *joint ventures*, účasti v dozorčích radách a představenstvech, získávání dividend z *trading funds* (zřejmě bez podezření ze střetu zájmů), uplatnění nákladů kapitálového zatížení, relativní samostatnost důchodového fondu apod. Rozsah tohoto článku neumožňuje jistě zajímavý rozbor těchto dalších rysů zdrojového rozpočtování a účetnictví.

Jak již bylo řečeno v úvodu, cílem tohoto článku bylo přiblížit ekonomickou problematiku rezortu obrany VB, který po letech určitých pokusů optimalizace oblastí rozpočtování a účetnictví došel k popisovanému systému s tím, že očekává ještě celou řadu dalších zlepšení. A to vše se děje pod společným jmenovatelem tj. zvýšení efektivnosti alokace zdrojů a výrazné zlepšení využití informací z účetnictví a zlepšení motivace lidí. Z diskuze vyplynuly závěry, že obě strany řeší obdobné problémy. V případě AČR a MO ČR jsou výchozí podmínky složitější. Jsou dány odlišným historickým vývojem (přechodem od centrálně řízeného státu a ekonomiky, v právním a sociálním prostředí apod.) a přístupem k řízení obrany státu. Cíle ekonomické reformy jsou obdobné, ale cesty k jejich dosažení jsou odlišné v přístupu k průběhu reformy. Rozdíly přístupů spočívají:

- ☐ v respektování daných vnitřních a vnějších podmínek státu a jeho ekonomiky a v souladu s tím
- ☐ v použití adekvátních postupů ve formě a obsahu, ale i v časovém rozložení,
- ☐ v přístupu k úloze člověka v tomto procesu. Člověk je rozhodujícím prvkem reformy. Jeho motivace rozhodne o splnění cíle reformy.

Věříme, že některé prvky zdrojového rozpočtování, účetnictví a řízení by stálo za úvahu uplatnit v rámci probíhající reformy ozbrojených sil.

Mgr. Zdeněk Kříž, Ph.D.

Co s armádou v novém bezpečnostním prostředí?

(Politické souvislosti a důsledky reformy Bundeswehru)

Připravovaná a probíhající reforma německé branné moci má nejenom vojenské, ale logicky i četné politické souvislosti a důsledky. Její hlavní motivy leží v pozvolné „militarizaci“ německé bezpečnostní politiky. Termín militarizace ovšem neznamená, že by současné Německo usilovalo o zvrácení uspořádání v Evropě prostřednictvím použití ozbrojené moci. Násilnou revizi dnešního uspořádání v Evropě si v Německu téměř nikdo nepřeje. Kdyby se snad takové politické síly objevily a získaly politickou moc, je Německo (a jeho branná moc) příliš zapojeno do euroatlantických bezpečnostních struktur, a zejména do Severoatlantické aliance, než aby se jim tento posun mohl rychle a snadno zdařit. Militarizace současné německé bezpečnostní politiky není nic jiného než posun od *absolutního* odmítání používání německé armády jako nástroje bezpečnostní politiky (samozřejmě s výjimkou obrany vlastního území) k nasazování Bundeswehru v zahraniční v širokém spektru operací, samozřejmě pouze v aliančním rámci a pod alianční kontrolou.

Nutnost reformy

Vyloučení mocenských nástrojů z katalogu instrumentů německé zahraniční politiky minulých 45 let mělo své hluboké historické kořeny v traumatech německé společnosti souvisejícími s nacionálně-socialistickým režimem. Jinými slovy Bundeswehr budovaný po celou dobu studené války k obraně teritoria se přes velmi podstatné reformy první poloviny 90. let 20. století, jež souvisejí se sjednocením Německa, ukázal být neadekvátně strukturovaný, vyzbrojený, nedostatečně vycvičený a nevhodně financovaný vzhledem k charakteru současného bezpečnostního prostředí. Reformu Bundeswehru tedy musíme analyzovat v souvislosti s v úvodu zmiňovaným posunem německé zahraniční politiky.

Probíhající reforma není výrazem nějaké libovůle německých politických elit. To je možné odmítnout, protože její důvod je ryze pragmatický. Armáda, jež není schopna plnit úkoly vyplývající ze zahraniční a bezpečnostní politiky země, je pouze neužitečným přítěžkem společnosti. Je paradoxní, že velmi závažná reforma německé branné moci a celkový obrat německé politiky směrem k jejímu častějšímu užívání mimo území Německa se děje prostřednictvím politiků (R. Scharping, J. Fischer a G. Schröder), kteří se v minulosti ve svém biologickém a politickém mládí projevovali jako levicoví radikálové odmítající demokratický režim a zejména armádu. Na konci 90. let se však již jedná o vrstvu s demokratickým režimem zcela konformních politiků, která kontinuálně navázala na zahraniční a bezpečnostní politiku německé křesťanské pravice. V zahraničněpolitické oblasti tito bývalí radikálové dokonce prolomili „Kohlovu doktrínu“, tedy zásadu, že voják Bundeswehru nevstoupí na území státu, po němž pochodoval jeho děd v uniformě wehrmachtu nebo zbraní SS.

Reforma německého Bundeswehru představuje po celou dobu trvání rudo-zelené koalice v Německu významné téma německé bezpečnostní politiky a logicky i významné téma stranicko-politických debat. Přestože dílčí reformy Bundeswehru (na nichž měl velký podíl ministr obrany V. Rühe) proběhly již v průběhu 90. let za vlády koalice CDU/CSU a FDP, na konci 90. let byl Bundeswehr velmi málo připraven na úkoly vyplývající z nového bezpečnostního prostředí. I přes rozhodnutí ústavního soudu připouštějícího účast ve vojenských operacích mimo území Německa (překonávající tím zásady vojenské politiky H. Schmidta a H. D. Genschera) a přes celkový velmi pozvolný trend zmiňované „militarizace“ německé bezpečnostní politiky, vyznačující se připouštěním stále větší míry vojenského angažování se v zahraničí, byly i nadále základní parametry německé armády (rozsah, výzbroj a struktura) odvozovány primárně od úkolů při obraně teritoria. Tím byl Bundeswehr nevhodný pro provádění operací **krizového managementu** v rámci tzv. petersberských úkolů (humanitární a záchranné mise, mírové mise, krizový management), jakož i pro provádění intervencí v aliančním rámci mimo články 5 a 6 Washingtonské smlouvy.

V této souvislosti je důležité, že postavení Německa v NATO začaly nepříjemně omezovat pochybnosti německých spojenců o schopnostech německé armády dostát zahraničněpolitickým závazkům a ambicím země. Pochybnosti ve druhé polovině 90. let také vzbuzoval a vzbuzuje i v současnosti nízký podíl německých obranných výdajů na HDP, jenž dlouhodobě stagnuje a osciluje v současnosti okolo 1,5 %. Relativní obranné výdaje Německa totiž patří v porovnání s ostatními státy NATO k těm nejmenším a v zásadě odsouvají Německo v rámci Severoatlantické aliance téměř do role „černého pasažéra“ (*free rider*).

Hned při nástupu rudo-zelené koalice k moci v říjnu 1998 se obě levicové strany shodly na svolání komise k reformě Bundeswehru, což potvrdily v koaliční smlouvě. Hlavní podněty pro dosud bezprecedentní (ve srovnání s vývojem 90. let) reformu německé branné moci zahájenou v roce 2000 ale přišly ze zahraničí, což vzhledem k velkému propojení německé bezpečnostní politiky s bezpečnostní politikou Severoatlantické aliance nemůže být žádným velkým překvapením.

Tím nejzávažnějším impulzem bylo schválení koncepce **iniciativy ke zvýšení obranných schopností (DCI - Defense Capabilities Initiative)** na vrcholném setkání Severoatlantické aliance v dubnu 1999 ve Washingtonu. Hlavní cíl DCI spočívá v **přizpůsobení armád členských států Severoatlantické aliance charakteru nového bezpečnostního prostředí**, tedy zejména v zlepšení interoperability v multinacionálním rámci. Z takto stanoveného záměru vyplývá pro Německo - při velkém zjednodušení - zejména zlepšení schopností v oblasti strategického transportu (přepravy jednotek), zvýšení schopností prostředků strategického průzkumu, zlepšení schopnosti jednotek přežít na soudobém bojišti a celkové zlepšení interoperability velitelských struktur a komunikačních systémů.

Druhý zahraničněpolitický impulz pro reformu německé branné moci přišel v prosinci 1999 v souvislosti s vyhlášením **základního evropského vojenského cíle (EHG - European Headline Goal)** na summitu Evropské unie v Helsinkách. Vytyčený cíl EHG - tj. program výstavby evropských sil rychlé reakce o specifikovaných parametrech - je nutné analyzovat v souvislosti s budováním jak koncepce tzv. **společné evropské zahraniční politiky (CFSP - Common Foreign and Security Policy)**, tak **evropské bezpečnostní a obranné politiky (ESDP - European Security and Defense Policy)**, což jsou projekty pokoušející se o získání schopnosti Evropské unie vést operace krizového managementu v rámci petersberských úkolů, v podstatě nezávisle na prostředcích Spojených států. Třetím impulzem pro započatou reformu Bundeswehru pak byly zkušenosti německých jednotek v zahraničí.

Celkově můžeme konstatovat, že přijaté závěry v oblasti zvyšování vojenských schopností jsou založeny na zkušenostech NATO z provádění různých typů operací krizového managementu a z války proti Jugoslávii v roce 1999, tedy z vojenských akcí NATO mimo články 5 a 6 Washingtonské smlouvy.

Etapy reformy

Reforma Bundeswehru je vlastně proces připravovaný od roku 1998 a realizovaný od roku 2000. Můžeme v něm vymezit několik etap. Nejprve provedla nová vláda mapování situace v německé armádě, k čemuž posloužilo zpracování dokumentu s názvem „*Bestandaufnahme der Bundeswehr an der Schwelle zum 21. Jahrhundert*“.

- V květnu 1999 byla sestavena komise „*Gemeinsame Sicherheit und Zukunft der Bundeswehr*“ v čele s R. von Weizsäckerem s velmi obsáhlým a ambiciózním úkolem. Ten spočíval v obsáhlé analýze bezpečnostní situace ve světě, ve vyhodnocení bezpečnostních rizik a předpokládaných úkolů Bundeswehru a v návrhu jeho rozsahu, organizační struktury, způsobu rekrutace, výcviku a výzbroje.

Původně se očekávalo, že komise bude mít pro naplnění tak rozsáhlého zadání k dispozici zhruba jeden a půl roku, avšak vývoj na politické scéně ve SRN si vynutil ukončení práce již po jednom roce. Dne 23. 5. 2000 předala komise závěrečnou zprávu pod názvem „*Gemeinsame Sicherheit und Zukunft der Bundeswehr*“. Zpráva předpokládala redukci Bundeswehru na 240 000 mužů, z nichž by pouze 25 000 představovali vojáci základní vojenské služby při služební době 10 měsíců (celkem tedy 30 000 povolanců za rok). Z celkového počtu by bylo 140 000 vojáků začleněno do sil určených pro nasazení v rámci sil krizové reakce (*Einsatzkräften*) a počet občanských zaměstnanců by byl redukován na 80 000.

Zpráva dále předpokládala posílení rozhodovacích pravomocí generálního inspektora včetně posílení orgánů sloužících k zajištění jeho činnosti, zahrnutí úkolů společných pro všechny složky ozbrojených sil pod nově zřízené oddělení „centrální vojenské služby“ a privatizaci části služeb, zejména v oblasti logistiky, vzdělávání, výzkumu, vývoje a nákupu materiálu.

Přestože obrana teritoria je dle stanoviska komise nejdůležitějším úkolem Bundeswehru, vychází komise z předpokladu, že vzhledem ke struktuře bezpečnostních rizik je spíše pravděpodobné nasazení Bundeswehru v rámci operací krizového managementu.

Velmi důležitá je i změna filozofie případného zajištění obrany země a spojenců při přímém vojenském napadení. Základní parametry Bundeswehru by se dle závěrů komise měly odvíjet od potřeb operací krizového managementu mimo teritorium SRN, protože obrana země je v současném bezpečnostním prostředí ostatně z perspektivy nejbližších let velmi málo pravděpodobná.

Varianta zasazení ozbrojených sil by se při realizaci návrhu komise proto primárně prováděla silami a prostředky určenými k operacím mimo území Německa, zatímco současná filozofie předpokládá, že operace mimo území SRN se budou provádět silami a prostředky budovanými pro přímou obranu teritoria a spojenců.

Na základě doporučení komise by Bundeswehr měl být připraven vést souběžně dvě multinationálně vedené operace v rámci plnění úkolů krizového managementu v síle jedné brigády, celkem tedy s téměř 16 000 vojáky.

- Souběžně s tímto dokumentem byla vypracována **zpráva tehdejšího generálního inspektora** (v podstatě náčelníka generálního štábu) **Bundeswehru H. P. v. Kirchbacha** „*Eckwerte für die konzeptionelle und planerische Weiterentwicklung der Bundeswehr*“. Generální inspektor navrhoval redukci Bundeswehru na 290 000 vojáků, zkrácení základní vojenské služby na 9 a 7 měsíců s častějšími cvičeními při počtu 85 000 vojáků základní služby (104 000 povolanců za rok), výstavbu sil krizové reakce disponujících 157 000 vojáky a omezení počtu civilního personálu na 109 000. K jeho návrhům patřila dále redukce a reorganizace velitelských struktur, opatření ke zlepšení hospodárnosti a zlepšení spolupráce se soukromým sektorem.
- Vláda v souvislosti s reformou Bundeswehru přijala v polovině roku 2000 dokument „*Die Bundeswehr sicher ins 21. Jahrhundert. Eckpfeiler für eine Erneuerung von Grund auf*“. Dle obecných rysů této koncepce v současnosti probíhá transformace německé armády. Na základě tohoto dokumentu vláda předpokládala redukci Bundeswehru na 277 000 vojáků (z toho 22 000 míst je určeno pro vzdělávání a získávání civilní kvalifikace vojáků) a 80 000 - 90 000 civilních zaměstnanců. Z celkového počtu vojáků by 150 000 mělo být zařazeno do sil krizové reakce. Vláda dále předpokládá zkrácení základní vojenské služby na 6 a 9 měsíců při zamýšleném počtu 77 000 míst pro vojáky základní služby (tedy zhruba 100 000 povolanců ročně).

Struktura a rozsah Bundeswehru by v první řadě měly být určeny potřebami obrany země a obrany spojenců v rámci závazků kolektivní obrany, a teprve potom požadavky operací krizového managementu v rámci peterbergsých úkolů a operací mimo články 5 a 6 Washingtonské smlouvy. Argumentem pro tento závěr je mnohem větší podíl vojáků základní služby než v případě návrhu komise R. v. Weizsäckera. Shody a rozdíly výše uvedených koncepcí srovnává následující tabulka:

Autor	Rozsah (tisíce)	Síly krizové reakce	Počet vojáků ZVS (tisíce)	Délka ZVS (měsíce)	Filozofie budování BW
Weizsäcker	240 vojáků 80 civilistů	140 vojáků	25	10	KR
Kirchbach	290 vojáků 109 civilistů	157 vojáků	85	9 a 7	OT
Vláda (Eckpfeiler)	277 vojáků 80 (90) civilistů	150 vojáků	77	9 a 6	OT

Legenda: BW - Bundeswehr   KR - krizová reakce   ZVS - základní vojenská služba   OT - obrana teritoria

V říjnu 2000 byl přijat dokument „*Neuausrichtung der Bundeswehr. Grobausplanung. Ergebnisse und Entscheidungen*“. Na tuto rámcovou koncepci navázalo 16. 2. 2001 rozhodnutí o budoucí struktuře posádek ve SRN, které je obsaženo v dokumentu „*Die Bundeswehr der Zukunft. Ressortkonzept Stationierung*“.

□ **V polovině roku 2001 německá vláda shrnula dosažené výsledky dokumentem „*Die Bundeswehr der Zukunft. Sachstand der Reform 1. Juni 2001*“.**

Po drobných úpravách politického zadání má být cílovým stavem v roce 2006:

- Redukce tabulkových počtů Bundeswehru z 340 000 vojáků (skutečný stav je 310 000) na 282 000 mužů a žen.
- Zvýšení počtu vojáků z povolání a vojáků na čas ze současných 186 000 na 202 000.
- Posílení sil krizové reakce (*Einsatzkräften*) na 150 000 vojáků.
- Získání schopnosti provádět jednu operaci mimo území Německa v síle 50 000 vojáků po dobu 12 měsíců, nebo dvou menších v rozsahu 10 000 vojáků teoreticky neomezeně dlouho.
- Zachování všeobecné branné povinnosti a základní vojenské služby při předpokládaném počtu 53 000 vojáků devítiměsíční základní služby a 27 000 dobrovolně dle-sloužících vojáků.
- Redukce počtu občanských zaměstnanců ze 120 000 na 80 - 90 000 v roce 2010.
- Redukce jednotek pozemního vojska v rozmezí 30 - 50 % na cílový stav 134 000 vojáků.
- Redukce jednotek leteckých sil o 25 %, jednotek protiletadlových raketových systémů o 30 % a logistických jednotek o 50 % na cílový stav 51 000 vojáků.
- Námořnictvo o síle 20 000 vojáků.
- Uzavření 58 posádek a podstatné zmenšení 40 posádek.
- Zachování všech principů „vnitřního vedení“ (*Innere Führung*) a principů „voják - občan státu v uniformě“ (*Bürger-Soldat*).

Stručně řečeno, Bundeswehr budoucnosti by měl být po ukončení reformy po roce 2006 menší, mobilnější, s pružnější velitelskou strukturou, orientovaný více než v minulosti na operace mimo teritorium Německa, redukováný o část těžkých zbraňových systémů, vybavený odpovídající technikou umožňující strategickou mobilitu, strategický průzkum a vedení boje inteligentní municí na hranici dosahu a mimo dosah prostředků protivníka a oproštěný od části podpůrných struktur, jež budou privatizovány.

Jedinou konstantu při současných změnách v ozbrojených silách Německa představuje zachování a posílení principů „vnitřního vedení“ a „voják-občan státu v uniformě.“

Reforma armády jako vnitropolitické téma

Probíhající reforma Bundeswehru velmi zasáhla a ovlivnila politický život Německa posledních let. Nebyla a není samozřejmě jediným a ani ve společnosti tím nejnaléhavěji vnímaným politickým tématem. Ovšem ve srovnání s minulými léty se reforma německé branné moci zasloužila o zvětšení zájmu německé veřejnosti a německých politických elit o vlastní armádu. V celém procesu můžeme vyzorovat **základní politickou strategii rudo-zelené koalice** spočívající ve snaze získat **pro reformu německé armády co nejširší možný společenský**

a politický konsenzus. Proto se německá vláda vždy snažila o co největší možnou transparentnost probíhajících procesů, i když se samozřejmě vždy mohou najít kritici požadující více informací. Proto také byla svolána nadstranická komise v čele s R. von Weizsäckerem a vláda se snažila najít společnou řeč i s pravicovou opozicí.

Jak již bylo výše uvedeno, reforma Bundeswehru se stala jedním z témat německé vnitřní politiky. Na základě těchto debat můžeme učinit několik velmi zajímavých a pro výzkum politiky i velmi důležitých závěrů.

Předně se ukázalo, že německé politické strany disponují poměrně širokým spektrem odborníků, kteří jsou schopni se kvalifikovaně vyjadřovat k armádě. Jak SPD, tak CDU/CSU se projeví jako strany schopné zpracovat relativně ucelené koncepce reformy armády. Dokonce i strana s tradičně antimilitaristickým zaměřením, tedy Zelení, předložila vlastní představy reformy Bundeswehru, které se sice odvíjely mimo hlavní proud německých politických úvah, protože předpokládaly mnohem větší redukci Bundeswehru (na 200 000 vojáků), zrušení povinné vojenské služby a v některých návrzích dokonce i všeobecné branné povinnosti, avšak které jsou zcela v intencích vývoje v ostatních aliančních zemích a z hlediska logiky věci mohly být alternativou k ostatním návrhům (a možná že v blízké budoucnosti i budou). Téma reformy Bundeswehru se v důsledku programového rozporu mezi stranami rudo-zelené koalice stalo natolik závažným, že rozpory mezi stranami vládní koalice dokonce hrozily vyústit ve vládní krizi a výměnu koaličního partnera sociální demokracie. Na konec se však díky rezignaci Zelených na vlastní program v této oblasti podařilo hrozící nebezpečí rozpadu vlády zažehnat.

Celá stranicko-politická diskuze o reformě Bundeswehru je zajímavá i z důvodu testování hypotézy o rámcové shodě rozhodujících politických sil ve stabilizovaných demokraciích v oblasti bezpečnostní politiky. Z hlediska struktury stranicko-politického systému SRN můžeme za rozhodující politické síly považovat SPD a CDU/CSU. Při analýze jejich představ o reformě německé branné moci skutečně dojedeme k závěru, že rámcová shoda existuje. Obě dvě strany jsou v zásadě pro redukci Bundeswehru, pro posílení schopnosti provádět vojenské operace mimo vlastní území Německa, pro zachování všeobecné branné povinnosti a povinné vojenské služby, pro modernizaci potřebných zbraňových systémů a nákupy nových atd. Tato rámcová shoda (teoreticky umožňující kompromisně a věcně vyřešit existující rozpory) se však pouze minimálně promítá do politické diskuze o reformě německé armády, neboť se z tohoto věcného problému stal problém, jenž je předmětem velmi hektických a mnohdy zbytečných stranicko-politických půtek, které se nezakládají na principiální rozdílnosti stranických programů. Volby v Německu situaci pravděpodobně ještě vyostří.

V politické rovině se do reformy Bundeswehru promítá také liberálně-korporativní model zprostředkování zájmů fungující v Německu. Vláda se snažila všechny zásadní reformní kroky předjednat s nejlivnějšími zájmovými organizacemi, jichž se probíhající reforma dotýká. Mezi ně patřily zejména zájmové organizace podnikatelů, odborů sdružující zaměstnance armády a **Deutsche Bundeswehr Verband reprezentující v Německu zájmy vojáků**. Svaz (a jeho předseda B. Gertz) velmi aktivně vystupoval při ovlivňování výsledné podoby německé armády a můžeme konstatovat, že vláda se snažila sporné body řešit kompromisem a jednáním. Svaz položil hlavní důraz na pozvolnost reformy a na zajištění kompenzací pro ty příslušníky armády, kteří v důsledku redukce počtů přijdou o zaměstnání. Dosavadní stav výzkumu též naznačuje, že svaz se pokoušel nepřímo podporovat přijetí takového politického řešení, které by znamenalo nejmenší redukci německé branné moci.

Německá debata o reformě Bundeswehru, zahájená politickými představiteli, jež z větší části ve svém mládí byli proti mocenským nástrojům zahraniční a bezpečnostní politiky státu, se nevymyká z obdobných debat vedených v západní a střední Evropě. Jejich hnacím motorem je zájem disponovat v novém bezpečnostním prostředí adekvátní vojenskou mocí, jež na straně jedné nebude nezvladatelnou zátěží pro ekonomiku státu a která na straně druhé bude reálně nasaditelná v celém spektru předpokládaných operací.

Reforma a s ní spojená redukce Bundeswehru je zahraničněpolitickou a do jisté míry i ekonomickou nutností vyplývající z obecných tendencí vývoje současného bezpečnostního prostředí a z obecných trendů vývoje postavení armády v demokratickém režimu. V zásadě obdobným způsobem totiž probíhají i reformy armád německých sousedů.

Německé zkušenosti s politickým prosazením reformy armády i s praktickou realizací ve vojenské rovině by také možná byly poučné i pro politické a vojenské elity dalších evropských států, Českou republiku nevýjímaje. Politickou rovinu problému mohou zanalyzovat politologové, vojenská rovina je již ale doménou specialistů vojenské vědy.

Literatura:

- Bahr, E.: Deutsche Interessen. Streitschrift zu Macht, Sicherheit und Außenpolitik. München 2000.
- Bald D. v.: Sechs Legenden über der Wehrpflicht. *Blätter für deutsche und internationale Politik* 6/1997.
- Bartels, H.: Eine neue Bundeswehr. *Europäische Sicherheit* 9/2000.
- Bredow, W.: Die Zukunft der Bundeswehr. Gesellschaft und Streitkräfte im Wandel.
- Joffe, J.: Ein Wunderwerk der Kontinuität. Parameter rot-grüner Außenpolitik. *Blätter für deutsche und internationale Politik* 11/1999.
- Handl, V.: Reforma bundeswehru: obtížné zadání pro německou politiku. *Mezinárodní politika* 2/2001.
- Hellmann, G.: Nationale Normalität als Zukunft? Zur Außenpolitik der Berliner Republik. *Blätter für deutsche und internationale Politik* 7/1999.
- Huber, R. K. - Schmidt, B.: Auf der Suche nach einem neuen Gleichgewicht. *Europäische Sicherheit* 2/2000.
- Kamp, K. H.: Die Zukunft der Bundeswehr: Die Diskussion in der CDU/CSU. Aus Politik und Zeitgeschichte B43/2000.
- Kříž, Z.: Bezpečnostní politika Německa. Závěrečná zpráva z grantového projektu Ústavu strategických studií Vojenské akademie v Brně. Brno 2001.
- Kirchbach, H. P.: Die Bundeswehr an der Schwelle zum 21. Jahrhundert. *Europäische Sicherheit* 1/2000.
- Lambsdorff, G. H.: Jedno Německo a jeho zahraniční politika. *Mezinárodní politika* 2/2001.
- Lange, M.: Die Bundeswehr auf dem Weg ins 21. Jahrhundert. *Europäische Sicherheit* 10/2000.
- Longhurstová, K.: Na prahu dospělosti? Reforma německých ozbrojených sil. *Mezinárodní vztahy* 2/2001.
- Meyer, B.: Wehrpflicht und Bundeswehr-Reform. Aus Politik und Zeitgeschichte B43/2000.
- Robertson, G.: Wir brauchen Streitkräften des 21. Jahrhunderts. *Europäische Sicherheit* 3/2000.
- Rühe, V.: Deutsche Sicherheitspolitik. Die Rolle der Bundeswehr. *Internationale Politik* 4/1995.
- Rühl, L.: Deutsche Interessen auf dem Prüfstand. Neue Aufgaben für die europäische Sicherheitsarchitektur. *Internationale Politik* 7/1998.
- Rühl L.: Die Bundeswehr-Reform aus bündnispolitischer Sicht. Aus Politik und Zeitgeschichte. B43/2000.
- Scharping, R.: Die Europäische Sicherheit und Verteidigungsidentität und die transatlantischen Beziehungen. *Europäische Sicherheit* 3/2000.
- Varwick, J.: Die Bundeswehr reformieren. *Internationale Politik* 7/2000.
- Varwick, J.: Die Reform der Bundeswehr. Konturen und Defizite einer geführten Debatte. *Gegenwartskunde* 3/2000.
- Wagner, P. M.: Außenpolitik in der Koalitionsdemokratie. *Internationale Politik* 4/1998.
- Weise, H. H.: Erfahrungen aus dem Einsatz der Bundeswehr auf dem Balkan. *Europäische Sicherheit* 11/2000.

„Prvořadým úkolem každé vojenské operace je, aby žádná hodnotná informace nebyla poskytnuta nepříteli. Prvořadým úkolem novinářů a rozhlasových reportérů je informovat veřejnost. Je na nás, abychom dali do souladu tyto dvě protichůdné tendence.“

Generál Dwight D. Eisenhower, 1944

Nedávno uplynulo jedenáct let od ukončení války v Perském zálivu. Konflikt koaličních armád s Irákem je dnes považován za historický mezník na poli válečného zpravodajství, neboť díky novým informačním technologiím měla část světové veřejnosti příležitost získávat zprávy o operaci Pouštní bouře [1] způsobem, jenž byl do té doby nevídaný. S určitou nadsázkou byl konflikt v jihozápadní Asii charakterizován jako „válka v přímém přenosu“ [2]. Nové technické možnosti v práci válečných korespondentů výrazně zvýšily tradiční napětí mezi armádou a mediálními organizacemi. Přenášení informací prostřednictvím satelitu [3] významně snížilo kontrolu nad zpravodajstvím, což vyvolávalo u představitelů ozbrojených sil vážnou obavu, aby nedocházelo k vyrazování citlivých informací důležitých pro úspěch vojenské operace.

Podobně jako v předcházejících ozbrojených konfliktech, jichž se zúčastnily Spojené státy americké, základní principy válečného zpravodajství o operaci Pouštní štít a Pouštní bouře byly vedeny snahou uvést do souladu požadavky **operační bezpečnosti** (*OPSEC – operations security*) s právem veřejnosti být informována o vývoji událostí v oblasti Perského zálivu. Mediální politika Ministerstva obrany USA vychází ze skutečnosti, že veřejnost, Kongres a média mají právo obdržet včas přesné informace týkající se otázek národní bezpečnosti a obranné strategie. Zpravodajské materiály bývají zadržovány jen v případech, jestliže by jejich zveřejnění nepříznivě ovlivnilo průběh vojenské operace nebo ohrozilo bezpečnost a soukromí příslušníků ozbrojených sil. Oproti tomu média mají přirozenou tendenci poskytovat veškeré aktuální a zajímavé zprávy o válečných událostech v takové míře, jak je to jen možné.

Od počátku krize ministerstvo obrany úzce spolupracovalo s velitelstvím CENTCOM [4], společným štábem, jednotlivými druhy vojsk a mediálními organizacemi, aby udrželo rovnováhu mezi potřebou reportérů informovat veřejnost a snahou chránit bezpečnost ozbrojených sil. Cílem bylo poskytnout co nejvíce informací domácí a světové veřejnosti, aniž by došlo k ohrožení životů amerických a spojeneckých vojáků nebo dokonce celé mise.

Národní mediální svaz

V roce 1985 Ministerstvo obrany vytvořilo speciální sdružení vybraných novinářů – **Národní mediální svaz** (*NMP – National Media Pool*) [5] – aby zabránilo značnému přílivu reportérů [6]

ke kterému došlo během vojenské operace Urgent Fury na Grenadě (1983) [7]. NMP skládající se přibližně ze 16 pečlivě vybraných zpravodajů, jež zastupovali různé mediální organizace, a tři důstojníků pro styk s veřejností měl také zajistit dodržování principů operační bezpečnosti vojenských akcí.

Ve stejný den, kdy Irák 2. srpna 1990 obsadil Kuvajt, Ministerstvo obrany aktivovalo NMP, aby jeho příslušníci poskytovali zpravodajství o úvodní fázi operace Pouštní štít. Na počátku těchto událostí se NMP skládal ze 17 reportérů, zastupujících významné americké mediální instituce [8].

V prvních týdnech své existence NMP uspokojoval jak představitele armády, tak i média. Novináři získali přístup do oblastí, o níž by jinak nemohli podávat své zpravodajství, neboť žádný západní reportér nebyl do této doby přítomen v Saúdské Arábii. Na druhé straně armáda byla schopna zajistit pozitivní zpravodajství o operacích v jihozápadní Asii, aniž by byly prozrazeny jakékoliv citlivé informace.

Když od září počet novinářů v regionu narůstal, začaly vznikat první konflikty mezi armádou a zpravodaji. V polovině prosince bylo již v zemi přítomno 800 novinářů a jejich celkový počet narostl až na 1400 osob. Pracovníci pro styk s veřejností (*PAO – public affairs officers*) měli velké obtíže vycházet vstříc vzrůstajícím požadavkům ze strany médií. Reportéři sice mohli navštívit vojenské jednotky pouze v rámci NMP a v doprovodu eskorty důstojníků PA, ale veškeré zpravodajské materiály byly před odesláním z důvodů operační bezpečnosti podrobeny důsledné kontrole důstojníky pro styk s veřejností. Armáda neumožnila celé řadě reportérů být na válčišti z důvodů bezpečnosti operace a nedostatku jejich materiálního zabezpečení, především pak ubytování. Tyto okolnosti vyvolávaly celou řadu stížností.

Během války v Perském zálivu představitelé ozbrojených sil navíc chápali NMP jako trvalý orgán. Reportéři a mediální organizace naopak vnímali NMP jako prostředek, jak se dostat do oblasti válečné zóny v případě, že nemají jinou alternativu. Pro armádu byl NMP vhodným nástrojem jak omezit počet zpravodajů na válčišti. Tento odlišný pohled způsoboval značné napětí mezi armádou a novináři. Podle zástupců médií NMP nebyl vytvořen v této válce proto, aby podpořil zpravodajství z oblasti, ale naopak, aby je kontroloval. V lednu 1991, na počátku letecké kampaně, napětí dosáhlo vrcholu, když velitelství CENTCOM vydalo z hlediska médií velmi restriktivní pravidla a zásady válečného zpravodajství.

Situace na počátku konfliktu

Přibližně týden poté, co Irák napadl Kuvajt, se 7. srpna bojová skupina *USS Independence* (CV 62) přiblížila ke břehům Ománu a první letadla typu F 15 (USAF) přistála na území království Saúdské Arábie. V této době nebyl v zemi přítomen žádný západní novinář. Hostitelská země byla před započatím konfliktu v podstatě nedostupnou pro západní reportéry a její vedení se velmi zdráhalo jim umožnit vstup do země, neboť mělo obavy ze zpravodajství, jež by se mohlo dotýkat citlivých témat, jimiž jsou kulturní odlišnosti. Americká vláda proto naléhala na představitele Saúdské Arábie, aby začali poskytovat víza pro zástupce mediálních organizací, kteří by veřejnost informovali o přítomnosti amerických ozbrojených sil. 10. srpna saúdský velvyslanec v USA souhlasil s přijetím skupiny vybraných novinářů pod podmínkou, že americká armáda zajistí jejich transport.

Na podzim roku 1990 bylo zřejmé, že napětí v regionu může vyústit ve velký a krvavý konflikt. Pentagon proto 6. října vyslal tým odborníků pro veřejné vztahy do Saúdské Arábie, aby pomohl

velitelství CENTCOM zhodnotit veškeré eventuality příštích událostí a připravit podmínky pro zpravodajství z oblasti. Experti z týmu pro styk s veřejností byli přesvědčeni, že v důsledku velikosti válčiště, obrovských vzdáleností, pravděpodobného rychlého postupu amerických jednotek, možnosti použití chemických zbraní ze strany Iráku a intenzity pozemního boje bude přímé zpravodajství o válce velmi obtížné, přinejmenším během její počáteční fáze. Odborníci proto doporučili, aby vybraní novináři patřící do Národního mediálního svazu byli součástí vojenských jednotek, odkud by vysílali své zpravodajské relace. Tímto způsobem se mělo zajistit, aby reportéři byli na kritickém místě dříve, než propukne samotná pozemní operace.

Po několika setkáních odborníků v Pentagonu, kteří již měli zkušenosti z předchozích konfliktů, vydalo 14. ledna Ministerstvo obrany těsně před započatím leteckých útoků jednostránkový seznam základních pravidel a směrnic pro pracovníky médií operujících v oblasti Perského zálivu. Krátce po zahájení bombardování požádali zástupci mediálních organizací armádu o vojenské letadlo, aby mohli posílit stávající počet novinářů v oblasti operace. Nákladní letadlo C 141 se 126 pracovníky sdělovacích prostředků na palubě opustilo leteckou základnu Andrews 17. ledna ráno. Poskytnutím letadla pro přepravu novinářů do Saúdské Arábie v době, kdy byla letecká doprava nejintenzivnější od dob berlínské krize, prokázala armáda svou ochotu usnadnit reportérům zprostředkování informací o válečných událostech americké veřejnosti.

Zpravodajové na bojišti

Na počátku konfliktu generál Schwarzkopf naznačil, že veřejné vztahy nejsou pro něj prioritní záležitostí. Nedostatečná pozornost těmto otázkám působila zmatek a napětí mezi veliteli zodpovědnými za veřejné vztahy v oblasti jejich působnosti a úřadem pro styk s veřejností ministerstva obrany. Podpora novinářů ze strany armády nebyla vždy stejná. Některé složky armády byly velmi vstřícné vůči novinářům, jiné podceňovaly zpravodajství o válce. V praxi to pak znamenalo nedostatek vzájemné komunikace, dopravních prostředků a neochotu zajišťovat včas rychlý přesun zpráv z bojiště do tiskového centra v Dhahranu.

Velitelství CENTCOM zřídilo v Dhahranu a později také v Rijádu tzv. **Společný informační úřad (JIB – Joint Information Bureau)**, aby usnadnilo mediální zpravodajství o armádách koalice v jihozápadní Asii. V tomto úřadu rovněž pracovali zástupci Ministerstva informací Saúdské Arábie. JIB koordinoval a spolupracoval s reportéry, aby se mohli kontaktovat s nasazenými jednotkami. Saúdská vláda požadovala, aby zpravodajové v průběhu návštěv jejich základen měli oficiální americký doprovod. Tohoto úkolu se zhostili důstojníci PAO, kteří doprovázeli novináře i u amerických jednotek po celém prostoru operace na pevnině, i na moři.

Ředitel Společného informačního úřadu v Dhahranu plukovník W. Mulvey (USA) přesvědčoval velitele jednotek, aby přijali co nejvíce novinářů. Přesto asi jen 10% reportérů se dostalo až na frontovou linii. Navíc, tyto vybraní zpravodajové byli často dislokováni k jednotkám, o něž neměli zájem, neboť armáda jim určovala sektory, jež byly snadno dostupné. Novináři si stěžovali, že v důsledku tohoto přístupu postrádali možnost vytvářet reportáže z míst, kde se podle jejich názoru odehrávaly nejzajímavější události. Představitelé armády se naopak bránili, že je prakticky velmi obtížné pokaždé zajistit, aby se novináři dostali do oblastí, které z hlediska své práce považují za atraktivní. Nicméně, v průběhu pozemní operace bylo u pozemních jednotek 132 novinářů a 27 reportérů na lodích a na leteckých základnách [9]. Reportérům se podařilo

poskytnout asi 300 zpráv od vojáků dislokovaných na frontové linii. Z tohoto počtu přibližně 60 % zpráv bylo přímým očtým svědectvím o bezprostředních bojích.

Značnou nespokojenost novinářů způsobovalo také nedostatečné zabezpečení dopravních prostředků a logistického zázemí pro přepravu zpráv z bojiště do Dhahranu a odtud do USA. Mnoho zpravodajských materiálů se během čtyřdenní pozemní války dostalo do úřadu v Dhahranu příliš pozdě a mnohé z nich nemohly být vůbec využity, neboť ztrácely svou aktuální hodnotu. Materiál jednoho novináře byl z bojiště do Dhahranu převážen místo obvyklých osmi hodin dva týdny. Cesta filmového pásu jednoho fotografa trvala 36 dnů a dvě zprávy reportéra televize nikdy nedorazily na místo určení. To vyvolalo takovou kritiku, že dokonce Michael Getler z *Washington Post* prohlásil, že téměř žádná zpráva novinářů sdružených v NMP se nedostala ke zveřejnění včas.

Pentagon si uvědomil pomalost svého systému. Podle zprávy pro Kongres o válce v Perském zálivu Společný informační úřad v Dhahranu přezkoumával později 343 zpráv vytvořených během nebo okamžitě po skončení pozemní operace a zjistil, že asi 21 % se dostalo do středu za méně než 12 hodin, 69 % přišlo za méně než dva dny a 10 % za více než tři dny. Pět zpráv dorazilo v důsledku nepříznivého počasí nebo špatné dopravy za více než šest dní.

Ministerstvo obrany a velení CENTCOM pořádalo rozsáhlé tiskové konference o operaci Pouštní bouře. Když začaly letecké útoky, ministr obrany a náčelník společného štábu informovali novináře. O několik hodin později, během rána 17. ledna, vrchní velitel velitelství CENTCOM a velitel letectva uspořádali velkou tiskovou konferenci v Rijádu. V Pentagonu se pak během příštích 47 dnů operační a zpravodajský náčelník společného štábu, dva nejvíce informovaní důstojníci o operaci, spolu se zástupcem ministra obrany pro styk s veřejností účastnili 35 televizních brífinků. Podobně i v Saúdské Arábii zástupce operačního náčelníka velitelství CENTCOM byl denně k dispozici pro televizní zpravodajství. Celkem bylo poskytnuto 98 brífinků (53 na záznam, 45 mimo záznam). Spolu se zpravodajstvím přicházejícím od reportérů doprovázejících bojové jednotky bylo americké veřejnosti poskytnuto bezprecedentní množství informací o válce v Perském zálivu.

Zásady válečného zpravodajství

Největší spory mezi novináři a ozbrojenými silami vznikly v důsledku požadavku armády podrobovat zpravodajské materiály bezpečnostní kontrole. Přestože většina zpráv o válce nebyla tajná, armáda měla obavu, že by si reportéři nemuseli uvědomovat citlivost určitých informací a mohli by neúmyslně prozradit některé podstatné detaily vojenských plánů, uskutečňovaných operací, vojenského potenciálu nebo slabá místa, čímž by mohli ohrozit válečné úsilí nebo bezpečnost amerických a spojeneckých vojáků.

Zásady válečného zpravodajství vymezují kategorie informací, jež nesmí tisk zveřejňovat. Pro operaci Pouštní bouře zahrnovaly:

- Informace o přesných počtech vojáků, zbraňových systémů, letadel a zásobování. Velikost jednotky, počet zbraní a zásob mohly být zmiňovány jen v obecných termínech („velký“, „malý“, „mnoho“).
- Informace, jež by odhalovaly detaily budoucích plánů, operací nebo útoků, včetně odložených nebo zrušených operací.
- Informace, fotografie, náčrtky, které by odhalovaly přesné rozmístění ozbrojených sil, nebo rozkrývaly úroveň jejich zajištění.

- ❑ Informace o zpravodajských aktivitách (sběr, cíle, metody, výsledky).
- ❑ Specifické informace o pohybu spřátelených jednotek, o jejich rozmístění a rozestavení na taktické úrovni, a údaje, které by mohly ohrožovat operační bezpečnost a životy vojáků.
- ❑ Informace o účinnosti či neúčinnosti maskování nepřítele, klamání, cílech, palbě, zpravodajské práci a bezpečnostních opatřeních.
- ❑ Specifické informace o chybějících nebo zasažených letadlech a lodích v době, kdy vyšetřování je v běhu a záchranné operace jsou připravovány či probíhají.
- ❑ Informace o jednotkách speciálního určení (SOF) – metody a výzbroj.
- ❑ Informace o specifických operačních metodách a taktice.
- ❑ Informace o slabínách a zranitelných místech, které by mohly být užity proti americkým ozbrojeným silám, detaily týkající se ztrát lidských životů a techniky koaličních jednotek, dokud nejsou zveřejněny velitelstvím CENTCOM.

Zpravodajské materiály novinářů sdružených do NMP byly prozkoumávány doprovázejícím důstojníkem pro styk s veřejností. Jejich úkolem bylo prověřit, zda-li jsou zprávy v souladu s operační bezpečností a nikoli tyto materiály jakýmkoliv způsobem posuzovat, kritizovat či se snažit měnit jejich výslednou podobu. Důstojníci PAO diskutovali s novináři, jestliže došlo k porušení bezpečnostních zásad a pokud nebylo dosaženo vzájemné dohody o tom, jak naložit s daným zpravodajským materiálem, byl vzápětí odeslán k přezkoumání do Společného informačního úřadu v Dhahranu, které provedl ředitel úřadu s příslušným zástupcem médií. V případě, že spor nebyl vyřešen ani na tomto místě, materiál byl postoupen vedoucímu představiteli pro veřejné vztahy na Ministerstvu obrany. Konečné rozhodnutí o tom, zda bude zpráva zveřejněna, měla nakonec mediální organizace, již byl reportér zaměstnancem, ne tedy armáda či vláda.

Po celou dobu trvání NMP pouze pět z více než 1300 zpráv a reportáží se dostalo k přezkoumání až do Washingtonu. Čtyři z nich byly objasněny během několika hodin. Pátý příspěvek se zabýval významným detailem týkajícím se metod práce zpravodajské služby v průběhu operace. Reportérův nadřazený se nakonec rozhodl změnit příspěvek tak, aby tyto metody nebyly odhaleny.

Novináři byli velmi nespokojeni s přítomností důstojníků pro styk s veřejností. Skutečnost, že důstojníci měli za úkol přezkoumávat zprávy, zda-li jsou v souladu s bezpečnostními pravidly, byla vnímána jako ztěžování práce. Důstojníci pro styk s veřejností, jejichž hlavním posláním je být prostředníkem a usnadňovat kontakt novinářů s vojáky, byli najednou chápáni jako ti, jež brání plynulému toku informací mezi armádou a sdělovacími prostředky. Proces přezkoumávání zpráv zpomaloval jejich přepravu, což bylo označováno jako „cenzura prostřednictvím pozdržování“.

V důsledku rozsahu a citlivosti mnoha informací docházelo k tomu, že důstojníci pro styk s veřejností nebyli jednotní v posuzování zpráv z hlediska operační bezpečnosti. Mnoho z nich bylo velice dobře hodnoceno za svou práci jak ze strany médií, tak i velitelů jednotek, někteří ji však vykonávali příliš horlivě a dopouštěli se chyb. Příležitostně se stávalo, že si důstojníci stoupili před kameru s úmyslem zabránit rozhovoru s tím, že oznámili reportérům, že není možné pokládat otázky o určitých tématech a pokoušeli se některé zprávy změnit, aby vyloučili některé nepříznivé informace, které byly obsahem reportáže. Ačkoliv tyto incidenty byly velmi řídke, nicméně na ně bylo velmi často upozorňováno v reportážích.

Nové principy vztahů mezi armádou a sdělovacími prostředky

Představitelé médií často vyjadřovali nespokojenost s některými pravidly novinářské práce, týkající se válečných událostí, především s existencí Národního mediálního svazu, s nutností doprovodu důstojníků pro styk s veřejností a kontrolou zpravodajství. Vážné rozpory mezi armádou a novináři ve válce v Perském zálivu vedly k prvním pokusům dohodnout pravidla zpravodajství o vojenských operacích. Do této doby média nebyla ochotna spolupracovat s představiteli armády o modelu vzájemných vztahů.

V květnu 1992 Pentagon oznámil, že po dohodě s pětici zástupců mediálních organizací [10] přijal základní principy válečného zpravodajství, jež budou uplatňovány během budoucích vojenských operací:

- ❑ Otevřené a nezávislé zpravodajství bude základním prostředkem práce novinářů o amerických vojenských operacích.
- ❑ Národní mediální svaz bude použit pouze v případě, že se bude v dané situaci jednat o jediný možný způsob přístupu k vojenské operaci. Příchod NMP nezruší nezávislé zpravodajství žurnalistů, kteří jsou již v oblasti vojenské operace.
- ❑ Novináři obdrží akreditaci a jsou povinni dodržovat bezpečnostní pravidla. Nedodržení bezpečnostních pravidel bude mít za následek ztrátu akreditace. Mediální organizace budou usilovat, aby do válečné zóny byli posíláni zkušení novináři.
- ❑ Novinářům bude poskytnut přístup ke všem hlavním jednotkám. Jednotky speciálního určení mohou stanovovat určitá omezení.
- ❑ Důstojník pro styk s veřejností nebude zasahovat do zpravodajství.
- ❑ Armáda zabezpečí transport a komunikační zařízení pro novináře, jež jsou členy NMP a umožní i nezávislým novinářům užívat vojenská vozidla a komunikační prostředky. Velitelé nebudou vytlačovat komunikační systémy užívané sdělovacími prostředky na bojišti.

Novináři a představitelé armády se však nedohodli na problému týkajícím se přezkoumávání zpravodajských materiálů. Armáda trvala na prověřování všech materiálů, než budou zveřejněny. Tisk trval na zákazu jakýmkoliv způsobem kontrolovat zpravodajské materiály ze strany armády.

Závěr

Zkušenosti z nedávné minulosti zřetelně ukázaly, že sdělovací prostředky mají obrovský vliv na průběh a výsledek vojenských operací. Média mohou příznivě, ale i negativně ovlivnit mínění světové veřejnosti ve vztahu k určitému konfliktu. Především občané demokratických zemí jsou velmi citliví na ztráty životů příslušníků vlastní armády. Lidé mohou přimět představitele státu k tomu, aby zastavili účast armády v ozbrojeném konfliktu. Válka ve Vietnamu a vojenská operace v Somálsku jsou již dnes učebnicovým příkladem neúspěchu těchto akcí v důsledku protestů domácí veřejnosti. Ze Somálska vyhnala americké speciální jednotky videokazeta za tři dolary, ukazující tělo amerického vojáka, jak je vlečeno davem. Sdělovací prostředky disponují nejen značným vlivem, ale *de facto* i mocí, jak k tomu poznamenal bývalý ministr zahraničí Douglas Hurd v roce 1983, že veřejná diskuse není usměrňována událostmi, ale zpravodajstvím o událostech. Velitelům amerických jednotek je stále připo-

mínáno, že operace na Grenadě a v Panamě byly sice z vojenského hlediska úspěšné, avšak zpravodajství sdělovacích prostředků bylo často nepříznivé a nekorektní.

Válka v Perském zálivu ukázala na ještě další velmi významný fenomén. Média dnes mohou přímo ovlivnit i životně důležitá rozhodnutí představitelů jednotlivých států. Po válce v Zálivu prezident Bush oznámil, že se dozvěděl více od zpravodajů televizní stanice CNN než od zpravodajské služby CIA. Jeho tiskový tajemník M. Fitzwater dodal, že hlášení těchto služeb je stále velmi důležité, ale nepřicházejí včas pro důležitá rozhodnutí, jež mají být učiněna. Televizní zpravodajství o střelách Patriot, které byly vysílány proti iráckým raketám Scud mířícím na Tel Aviv, nakonec odvrátilo izraelskou vládu od útoku na Irák, a tak zabránilo rozbití protirácké koalice.

Poznámky:

- [1] Operace Pouštní štít a Pouštní bouře proběhla v období srpna 1990 až března 1991. Letecké útoky začaly 16. ledna, pozemní operace byla zahájena 24. února.
- [2] Snad nejznámějším příkladem je zpravodajství významného novináře Petera Arnetta z americké televizní stanice CNN, jenž v průběhu leteckých útoků vysílal reportáže z hotelu al-Rashid v Bagdádu. Působení zpravodajství této stanice bylo tak impozantní, že válka v Perském zálivu také dostala přezdívku „válka CNN“.
- [3] Přenos dat přes satelitní systém byl poprvé vyzkoušen během izraelsko-libanonské války v roce 1982. Během operace Pouštní bouře bylo poprvé využito spojení notebooku a satelitního telefonu.
- [4] CENTCOM (Central Command) – Střední velitelství ozbrojených sil USA pro oblast Perského zálivu až po Indický oceán.
- [5] Posláním Národního mediálního svazu je, aby vybraná skupina důvěryhodných novinářů, kteří zůstávají v pohotovosti ve Washingtonu, D.C., mohla být tajně přesunuta do krizové zóny, odkud pak poskytuje veřejnosti zpravodajství ze vzdálených částí světa od prvních chvil vedení vojenské operace. Tito novináři jsou pečlivě seznámeni s pravidly operační bezpečnosti a základními principy válečného zpravodajství. Tímto způsobem se také chrání moment překvapení – důležitý předpoklad úspěchu každé vojenské operace. Armáda reportérům NMP zajišťuje materiální prostředky pro včasné odeslání zpráv. NMP je zřizován jen na dobu nezbytně nutnou. Jakmile je vytvořena situace pro otevření zpravodajství, NMP zaniká. Zda-li NMP existuje či ne, velitelé mají vždy právo neumožnit natáčení reportáží z důvodů buď ryze racionálních, týkající se např. operační bezpečnosti, ale i osobních v důsledku averze k tisku.
- [6] Armáda Spojených států se vždy snažila omezovat počet reportérů na bojišti. Americké expediční síly během první světové války původně poskytl akreditaci pouze 31 reportérům. Poté, co si žurnalisté stěžovali generálu Pershingovi, se počet novinářů zvýšil na 60 osob. Během druhé světové války více než 400 zpravodajů bylo akreditováno na velitelství generála Eisenhowera v Londýně. Nicméně jenom 27 válečných korespondentů doprovázelo první vlnu 500 000 vojáků vyloďujících se v tzv. den „D“ na pobřeží Francie v roce 1944. V porovnání s tím, velitelství CENTCOM v roce 1991 umožnilo nejméně 132 novinářům podávat bezprostřední zpravodajství o pozemní ofenzivě při osvobozování Kuvajtu.
- [7] Již první den poté, co byla zahájena akce na Grenadě, se přibližně 600 novinářů pokoušelo dostat do krizové oblasti. Armáda nebyla schopna zvládnout toto množství reportérů a poskytnout jim dostatečné materiální zabezpečení a pomoc ze strany důstojníků pro styk s veřejností. Podobná situace se opakovala ještě během operace Just Cause v Panamě v roce 1989, kdy se do dějiště událostí dostalo více než 800 reportérů.
- [8] Jednalo se o agentury Associated Press, United Press International, Reuters, Cable News Network, National Public Radio, Time, Scripps-Howard, Los Angeles Times a Milwaukee Journal.
- [9] V poválečném hodnocení představitelé tisku oznámili, že neměli žádné zástupce před počátkem pozemní bitvy u 3. tankové divize, 1. a 24. pěší divize, 101. výsadkové divize a jiných důležitých jednotek. V této souvislosti se do popředí kritiky novinářů dostaly i jednotky strategických bombardérů B 52. Letadla byla dislokována na území Anglie, Španělska, Saúdské Arábie a USA. Na žádné ze základů nebyli přítomni novináři. Velitelství na americké základně Diego Garcia nemělo dlouhou dobu žádný plán ve vztahu k médiím. Navíc Američané měli strach, že zpravodajství o B 52 vyvolá vzpomínky na válku ve Vietnamu. Saúdští vojáci nechtěli jakoukoli publicitu o „strategických bombardérech“, neboť se obávali, že tyto stroje automaticky evokují v myslích mnoha lidí možnost nukleární války. Španělé zase nechtěli zhoršovat antiamerické citění v jejich zemi.
- [10] Těmito zástupci médií byli Michael Getler z *The Washington Post*, Jonathan Wolman z *Associated Press*, George Watson z *ABC News*, později nahrazen Barbarou Cohen z *CBS News*, Clark Hoyt z *Knight-Ridder Newspaper* a Stanley Cloud z *Time Magazine*.

Literatura:

- Baroody, J. R.:** Media Access and the Military. The Case of the Gulf War. University Press of America, New York, Oxford 1998.
- Combelles-Siegel P.:** The Troubled Path to the Pentagon's Rules on Media Access to the Battlefield: 1983-1992. Draft presented at the Inter-University Seminar Biennial Conference, Baltimore, MD, 22 October 1995, p. 40.
- Conduct of the Persian Gulf War.** Final Report to Congress. Washington, DC, April 1992.
- DOD National Media Pool Planning Requirements.** Directive from Gen. Colin Powell, Chairman of the Joint Chiefs of Staff. May 1990.
- Principles Governing Future Arrangements for News Coverage of the U. S. Military in Combat.** Chief of Staff of the Army Guidance. Appendix H. May 1992.
- Public Affairs Tactics, Techniques and Procedures.** FM 3-61.1. Department of the Army, Washington, DC, 1 October 2000.
- Pullen, R.:** Passing the Test: The Army Reserve in the Gulf War. In Army Reserve, Fall 2000, pp. 8-9.
- Stech, F. J.:** Winning CNN Wars. In Parameters, Autumn 1994, pp. 37-56.

Nutnost nové sebedefinice NATO znamená tedy dvě věci: Za prvé: Aliance musí nově a jednoznačně pojmenovat svůj vztah k jiným částem planety, prodchnout ho duchem plné rovnoprávnosti a začít ho prohlubovat institucionálně i praktickou součinností. V těchto dnech se NATO snaží dát novou kvalitu svým vztahům s Ruskem, což je zajisté skvělé. Nesmí to však vyvolávat ani stín podezření, že se bohatší severní polokoule jaksi spolčuje proti jiným částem světa a prohlubuje tím propast mezi dvěma hemisférami naší planety. I proto – i když zajisté ne jenom proto – je nutné, aby stejně intenzivně pracovalo NATO na tvorbě svého vztahu k Číně, Indii, Africe či jiným částem světa.

Za druhé: NATO se musí ve vlastním zájmu co nejrychleji otevřít dalším novým evropským demokraciím a zároveň si musí vyjasnit konečné hranice svého možného budoucího rozšiřování. Bez toho totiž jakékoli rozšiřování ztratí smysl. (K myslitelným budoucím členům patří nepochybně všechny balkánské země i všechny takzvané neutrální evropské demokracie.) Tvrdit, že stanovení hranice znamená spouštět novou železnou oponu, znamená tkvět až po uši ve světě studené války, v němž si nelze představit jinou hranici, než tu, která nás odděluje od nepřítele, a musí být tudíž zadržovaná.

Vedle těchto úkolů souvisejících s jeho novou sebedefinicí musí NATO pokračovat – a asi podstatně rychleji, než dosud – ve své vnitřní transformaci. Po 11. září je už snad každému zřejmé, že jediného, mocného a jasně lokalizovatelného strategického protivníka („řší zla“) už dávno vystřídal protivník snad ještě nebezpečnější: zlo velmi rozptýlené, těžko uchopitelné a zároveň velmi sofistikované, zlo, o němž bych se neodvážil říct, že tam či onde má svou řší, svůj střed či svou osu (i když jsou zajisté režimy, které mu slouží víc, než jiné).

Václav Havel: Kam kráčíš, NATO?
Washington Post, 19. května 2002 (ČTK)

Význam speciálních operací se soustavně zvyšuje

INFORMACE

(Operace Trvalá svoboda)

Síly pro speciální operace jsou vojenské, nikoli tajné jednotky. Jsou určeny k působení v podmínkách zvláštních, velmi náročných operací, vyžadujících osvojení určitých metod a specifický výcvik. Jsou určeny k samostatnému působení stejně jako ke spolupráci s konvenčními silami. Jejich posláním je průzkum ke zjištění cílů a poté prudká a cílená akce. Oblasti jejich zasazení leží mimo vlastní státní území. Úloha, kterou síly pro speciální operace sehrály během operace Trvalá svoboda v Afghánistánu, může v budoucnu změnit způsob vedení ozbrojených konfliktů.

Speciální operace jsou spojeny s vysokým rizikem a významnými operačními nebo strategickými výsledky. Jejich cíle mohou být v hloubce nepřátelského území a být chráněny kombinovanou protivzdušnou obranou. Utajení operace je předpokladem úspěchu.

Síly pro speciální operace jsou strategickým prostředkem zajišťujícím volnost jednání, mohou zasahovat před konfliktem, během něho i po něm. Působí často v prostoru odlišném od konvenčních sil. Jejich akce jsou krátké a rozhodné. Jsou jednotkami lehké pěchoty. Mohou působit za nepřátelskými liniemi po dlouhou dobu. Jejich výzbroj a vybavení odpovídají jejich úkolům.

Jednotky pro speciální operace jsou vycvičeny tak, aby mohly čelit neúplně definovaným ohrožením a vést nekonvenční válku ve všech jejích formách, v guerillové taktice, v občanských válkách, subverzi a sabotáži.

Síly pro speciální operace jsou určeny čelit ohrožením vytvářeným asymetrickými protivníky, jako jsou „ne-státní aktéři“ nebo teroristické organizace používající zbraně hromadného ničení a metody informační války. Jiným nadnárodním ohrožením je obchod s drogami, mezinárodní zločin, obchod se zbraněmi a ohrožení životního prostředí.

Poznatků o silách pro speciální operace a jejich použití pronikne jen málo na veřejnost, a pokud ano, pak se zpožděním.

Úkoly sil pro speciální operace

Úkoly sil pro speciální operace zahrnují:

Nekonvenční vedení boje. Jde o rozsáhlé spektrum vojenských a polovojenských operací vedených na území ovládaném nepřítelem anebo na politicky citlivém území. K úkolům patří guerillový boj, únik, subverze, sabotáž a jiné operace skrytého boje.

Přímá akce. Jsou to otevřené nebo skryté akce proti nepřátelským silám, jako zmocnění se, poškození nebo zničení cíle, zmocnění se osob nebo materiálu pro podporu strategických nebo operačních cílů anebo působení jako konvenční síly.

Speciální průzkum. Skupiny pro speciální operace jsou vyslány za nepřátelské linie k vedení průzkumu nepřítele, nebo k získávání informací o terénu, místním obyvatelstvu, nepřátelských možnostech, záměrech a aktivitách.

Vnitřní obrana cizích států. Operace jsou určeny pro podporu rozvojových států při budování jejich vojenských a policejních sil, a to školení v odborných dovednostech a v chápání otázek lidských práv. Patří sem také projekty humanitárních akcí.

Opatření proti terorismu zahrnují ofenzivní akce určené k prevenci, odstrašování a potírání terorismu.

Psychologické operace k ovlivňování a vytváření postojů a jednání příznivých pro zájmy vlastní strany. Jsou zaměřeny na emoce, motivy a chování cizích vlád, organizací a jednotlivců.

Civilní záležitosti. Speciálními operacemi lze zavést, udržet, ovlivnit anebo využít vztahy mezi vojenskými silami, civilními orgány a obyvatelstvem k usnadnění vojenských operací.

Podpora vedení koaliční války. Příslušníci speciálních sil znají kulturní zvláštnosti a jazyky, což napomáhá ke spolupráci s cizími vojenskými jednotkami.

Humanitární akce. Síly pro speciální operace mohou vést humanitární akce, např. odmítnutí.

Jednotky pro speciální operace:

- ☐ vedou operace pro omezení regionálních konfliktů,
- ☐ posilují infrastrukturu místní vlády,
- ☐ zabraňují, aby se místní ohrožení nerozšířilo do velkých problémů,
- ☐ provádějí výcvik místních ozbrojených sil.

Síly pro speciální operace USA

Přípravou a udržováním sil pro speciální operace v míru i za války je pověřeno velitelství pro speciální operace (*USSOCOM - U.S. Special Operations Command*). Tomuto velitelství jsou podřízeny síly pro speciální operace pozemního vojska, letectva a námořnictva. Nejsou mu podřízeny síly pro speciální operace námořní pěchoty.

Síly pro speciální operace pozemního vojska tvoří:

- ☐ **75. úderný pluk** (ranger regiment) je vzdušný výsadkový útvar, určený k vedení úkolů přímé akce, např. zmocnění se letiště, léčky, průzkum, noční operace, spěšně zaujatá obrana. Je elitním plukem lehké pěchoty. Má tři prapory, z nichž každý může být zasazen kdekoli na světě do 18 hodin.
- ☐ **Speciální síly** (tzv. zelené barety), jež jsou určeny k operacím v nepřístupném a nesnadném terénu, jako průzkum, informační operace, pátrání a záchrana, protidrogové akce, bezpečnostní pomoc, humanitární pomoc. Jsou rozděleny do sedmi skupin, z nichž každá má specifické regionální zaměření.
- ☐ **Síly Delta** jsou protiteroristickou skupinou, o níž nejsou k dispozici informace.
- ☐ **Letecký vrtulníkový pluk** s pozorovacími, dopravními a víceúčelovými vrtulníky má tři prapory. Je určen k vysazení, stažení a zásobování sil pro speciální operace, k průzkumu a elektronickému boji ve prospěch sil pro speciální operace, k zajištění velení a spojení a ke všeobecné podpoře sil pro speciální operace v míru i během operací.
- ☐ **Jednotky pro psychologické operace** k plnění svých úkolů používají tisk a vysílání.
- ☐ **Jednotky pro civilní záležitosti** zabezpečují vztah velitele s civilními orgány a obyvatelstvem.
- ☐ **Chemické průzkumné jednotky** speciálních sil.

K silám pro **speciální operace letectva** patří:

- ❑ Výsadkáři-záchranáři (pararescuers), kteří poskytují zdravotnickou pomoc zraněným osobám a podílejí se na pátracích a záchranných akcích.
- ❑ Bojovní řídící (controllers) vytvářejí prostory vysazení a přistání pro výsadkové operace a prostory pro odsun osob vzduchem a zajišťují řízení palby bitevních letounů AC-130. Jsou spolu s padákovými záchrannými zařazováni do taktických skupin sil pro speciální operace.
- ❑ Výsadkáři-meteorologové poskytují povětrnostní informace o prostorech operací speciálních sil. Svůj úkol plní po infiltraci z předem určených základů nebo z prostorů za nepřátelskými liniemi. Jsou vybaveni miniaturními meteorologickými přístroji a spojovacími prostředky.

Podobně jsou organizovány francouzské a britské síly pro speciální operace.

Personál sil pro speciální operace

Personál sil pro speciální operace je důležitější než hardware a jeho kvalita je důležitější než kvantita. Síly pro speciální operace jsou vytvářeny v nízkých počtech (např. speciální síly USA tvoří 1,3 % početního stavu ozbrojených sil a mají 45 000 osob). Bojeschopné síly pro speciální operace musejí být pohotové, nelze je budovat teprve po vzniku krize, protože jejich výcvik trvá dlouho. Výcvik mužstva trvá dva roky, výcvik důstojníků mnohem déle. Výběr a výcvik personálu jsou extrémně náročné.

Personál sil pro speciální operace musí ovládat velké množství dovedností vyplývajících z požadavků jejich úkolů. Tyto dovednosti zahrnují jazykové znalosti, orientaci v regionu, ovládnutí speciálního vybavení, taktiku a porozumění pro politické a oficiální souvislosti úkolu.

Personál se učí pracovat s lidmi, studovat prostory a země možného zasazení a po vyčlenění do prostoru operací absolvují jazykové školení.

Příslušník sil pro speciální operace je považován za vojáka-diplomata, který ovlivňuje místní ozbrojené síly a obyvatelstvo, školí je a spolupracuje s nimi.

Afghánistán: teroristická organizace Al Kajda (Al-Qaida)

Tato stať byla do článku zařazena jako důkaz naprosté oprávněnosti vyhlášení války terorismu.

Od 11. září 2001 jsou teroristická organizace Al Kajda a její šéf Usáma bin Ládina považováni za vážného nepřítele mezinárodního společenství. Bin Ládín má k dispozici poradní grémium. Organizace se člení (nebo snad členila?) na čtyři výbory:

1. vojenský výbor uskutečňuje nábor a výcvik personálu a plánování, zabezpečení a realizaci teroristických útoků,
2. finanční výbor získává a spravuje finanční zdroje, provozuje krycí firmy a uskutečňuje finanční transakce,
3. náboženský výbor odpovídá za náboženské ospravedlnění teroristických akcí a šíření islámu,
4. výbor pro sdělovací prostředky vyhodnocuje zprávy sdělovacích prostředků celého světa, a tím podporuje politické a teroristické aktivity organizace.

Zásady pro vedení teroristických útoků jsou tyto:

- ☐ dlouhé časové odstupy mezi jednotlivými atentáty a přesné plánování, využití prvku překvapení, údery vést tam, kde je nikdo neočekává,
- ☐ údery jsou vedeny za podpory „spících“ agentů, kteří po dlouhou dobu nenápadně žijí v daném místě,
- ☐ zasazení jednoho nebo několika sebevražedných atentátníků pro údery ze země, z moře a ze vzduchu,
- ☐ úderem dosáhnout maximální možné zkázy: čím více mrtvých, tím lépe,
- ☐ Al Kajda se oficiálně nepřiznává k atentátům.

Příprava sebevražedných atentátů je relativně jednoduchá, protože není nutno plánovat ústup, takže v úvahu přichází více cílů. Průzkumu plánovaných cílů je věnována velká pozornost. Na teroristické operaci se podílejí:

- ☐ průzkumná skupina,
- ☐ plánovací skupina,
- ☐ zabezpečovací skupina,
- ☐ úderná skupina.

Na bezpečnost a utajení je kladen velký důraz. Každý z členů skupiny vykonává nějaké legální povolání v místě plánovaného útoku. Informace se předávají pomocí mrtvých schránek.

Encyklopedie svaté války je příručka teroristického boje v arabském jazyce o 7000 stranách. Obsahuje všechny možné metody boje teroristů, od tichého zabíjení, přes ochranu proti infiltraci tajnými službami, až po útoky biologickými zbraněmi. Bezpečnostní orgány mohou z této knihy odvodit důležité závěry o možných cílech, metodách a prostředcích teroristických útoků.

Z hodnocení ohrožení Al Kajdou vyplývá, že tato organizace přesně analyzuje svoje operace a její teroristé jsou schopni vést složité a současné údery se značně ničivými účinky. Al Kajda má samostatně působící teroristické buňky v padesáti zemích světa a nemusila by ukončit svou činnost ani po smrti nebo zajetí bin Ládina. Likvidace výcvikových zařízení Al Kajdy v Afghánistánu neznamená ukončení teroristického výcviku.

Speciální síly v operaci Trvalá svoboda

Účelem článku není popsat historii operace Trvalá svoboda, nýbrž shrnout dosud známé skutečnosti týkající se sil pro speciální operace zajímavé z operačního a taktického hlediska. Je přirozené, že ozbrojené síly neuveřejňují všechny svoje poznatky získané za bojových operací, a to ani ve svých odborných časopisech.

Válka v Afghánistánu nebyla vedena proti etablovanému státnímu nebo vojenskému aparátu, nýbrž proti nesnadno postižitelným uskupením zločinců podporovaných Talibánem. O existenci obou organizací nebylo do zahájení války nic známo. Nedostatek známých cílů nutně působil konvenčním leteckým i pozemním silám problémy. Nedostatek pozemních komunikací v zemi vylučoval vedení pozemní ofenzívy.

V Afghánistánu bylo zasazeno pouze několik málo stovek příslušníků speciálních sil USA. Důvodem, proč byly zasazeny síly pro speciální operace, bylo, že proti nekonvenčním silám

je nutno bojovat nekonvenčními možnostmi. Posláním sil pro speciální operace byly průzkum cílů, řízení leteckých úderů a konečně zajetí nebo zabití Usáma bin Ládina.

Ačkoli byly síly USA pro speciální operace zasazeny v Afghánistánu v malých počtech, hrály ve válce klíčovou úlohu. Poprvé měly speciální operace ústřední úlohu za vojenské kampaně. Tvrdí se, že válka v Afghánistánu, pokud šlo o její pozemní složku, byla válkou speciálních operací. Na téměř všech pozemních akcích se podílely jednotky pro speciální operace.

Letectvo USA bylo v operaci Trvalá svoboda velmi účinnou silou a ničilo pumami opevněná postavení Al Kajdy a Talibánu, jak bylo možno vidět v televizi. Avšak pozemní válečné akce byly vedeny skrytě a na rozdíl od působení letectva se o podrobnostech týkajících se pozemních sil nemluví.

Ve snaze vyhnout se trpkým britským a sovětským zkušenostem z Afghánistánu USA omezily úlohu pozemních sil a využily sil pro speciální operace k tomu, že tyto síly působily jako poradci protitalibánských sil a zajišťovaly přesnost leteckých úderů.

Na severu země síly USA pro speciální operace podporovaly Severní alianci spojením, koordinací leteckých úderů a dodávkami munice, potravin, léčiv a zimní výstroje.

Usáma bin Ládín se svými nejbližšími spolupracovníky často měnil svoje stanoviště a vůbec nepoužíval radiové spojení.

Poté, když síly Východní aliance přinutily jednotky Al Kajdy uchýlit se do rozsáhlého komplexu jeskyní a tunelů zvaného Tora Bora, síly pro speciální operace řídily letecké bombardování vchodů do podzemí, zjištěných pomocí tepelných přístrojů. Použití bezpilotních průzkumných letadel nebylo vzhledem k počasí vždy úspěšné. Mnoho nepřátelských bojovníků padlo nebo se vzdalo, avšak jiní, včetně Bin Ládina, možná unikli do Pákistánu. Jejich zjištění může trvat dlouho. Byla ukořistěna řada dokumentů a počítačových dat, na jejichž překladu a vyhodnocení pracují tajné služby.

Na jihu Afghánistánu plnily jednotky speciálních sil stejné úkoly, prováděly údery, průzkum a plnily jiné bojové úkoly a případně spolupracovaly s britskými, australskými a kanadskými jednotkami pro speciální operace. Zmocnily se letiště a vytvořily prozatímní operační základnu.

Síly USA pro speciální operace se zřídka podílely na přímém vedení boje, avšak často hrály hlavní úlohu pro dosažení vítězství nad protivníky.

Síly pro speciální operace používaly kombinace vyspělé technologie a primitivních prostředků, aby napomohly dosáhnout vítězství nad Talibánem a Al Kajdou. Používaly přenosných laserů pro označování cílů, předsunutých leteckých návodčích anebo pozorovatelů, zařazených do protitalibánských sil, a tím zvyšovaly přesnost použití přesně řízené letecké munice. Za jejich pomoci byly bombardovací letouny schopny ničit polní opevnění, pevnůstky, pochodové proudy a velitelství. Takovou taktikou bylo dosaženo likvidace bin Ládinových nejbližších pomocníků, včetně jeho „šéfa vojenských operací“.

Zatímco někteří příslušníci speciálních sil používali nejnovějších prostředků, jiní jeli do boje koňmo. Zatímco někteří nosili maskovací stejnokroj a protistřepinové vesty a přilby, další byli oděni jako Afghánci, používali AK-47 a vodili mezky při dopravě potravin, munice atd. v horách a pouštích. Znali místní jazyky a kulturu a uměli se pohybovat v krajině bez upoutání pozornosti. Používali vozidla nejrůznějších druhů a nejrůznějšího původu.

Každý příslušník sil pro speciální operace byl schopen řídit přímou leteckou podporu, která fungovala velmi dobře a byla jedním z nejdůležitějších úkolů za války. Jednotky pro speciální operace jsou v řízení přímé letecké podpory vycvičeny tak, aby byla minimalizována možnost chyby.

Síly pro speciální operace během operace Trvalá svoboda výrazně zvýšily účinnost letecké operace a na zemi a změnily Severní alianci v údernou armádu. Úspěch operace v Afghánistánu byl podmíněn působením speciálních sil, které v podstatě změnilly tvářnost války.

Použití vrtulníků

V horském terénu se k přepravě speciálních sil do prostoru zásahu používá vrtulníků vzhledem k jejich schopnosti svislého vzletu a přistání. Pro utajení letu jednotlivý vrtulník nebo malá skupina vrtulníků musí uletět velkou vzdálenost v noci a v malé výšce, aby se vyhnula zjištění. Vrtulníky přepravovaly jednotky do prostorů akce a po jejím skončení je vyzvedly a dopravily zpět.

Profily letu vrtulníků proto kladou vysoké nároky na výkonnost a odolnost dynamických součástí vrtulníků a jsou spojeny s vysokým pracovním zatížením letové osádky. Tyto úkoly mohou plnit pouze dokonale vycvičení letci.

Všechny druhy ozbrojených sil USA mají vrtulníky pro speciální operace.

Letoun C-130 Hercules

S úspěchem byly použity různé verze dopravního letounu C-130, patřícího silám pro speciální operace a schopného přistávat na nepevných letištích:

- ❑ **Letouny C-130** dopravovaly jednotky pro speciální operace do celého Afghánistánu.
- ❑ **Bitevní letoun AC-130 gunship** je určen k přímé letecké podpoře, izolaci bojiště a ochraně hlavních sil. Letoun pomalu krouží nad nepřátelskými cíli a účinně je ostřeluje svými kanony ráže 105 mm, 40 mm a 25 mm. Takovými cíli byly vchody do jeskynního komplexu Tora Bora, kde v jednom případě byly zasaženy tunely s municí. Zbraně letounu jsou velmi přesné. Je vybaven televizním, infračerveným a radarovým senzorem pro rozpoznávání vlastních jednotek a nepřátelských cílů kdykoli a kdekoli.
- ❑ **Z letounu MC-130E/H** byl vysazen výsadek pozemního vojska ke zmocnění se letiště v jižním Afghánistánu.
- ❑ **Letouny MC-130** svrhly miliony letáků nabízejících odměny za předání teroristických vůdců, varujících obyvatelstvo před nevybuchlou municí a poskytujících jiné důležité informace.
- ❑ **Letoun EC-130** pro psychologické operace vysílal rozhlasové programy přesvědčující obyvatelstvo, aby se obrátilo proti silám Talibánu a Al Kajdy, a to v různých jazycích země. Zprávy pro vysílání zpracovávala skupina pro psychologické operace. Aby posluchači mohli vysílání zachytit, byly shazovány letáky uvádějící použitý kmitočet,
- ❑ **Letoun KC-130P** doplňoval palivem vrtulníky za jejich letů do hloubky afghánského území.

Účast spojeneckých sil pro speciální operace

Na operaci Trvalá svoboda se v jejích pozdějších fázích kromě speciálních sil USA podílely v menších počtech také síly pro speciální operace Austrálie (150 vojáků), Kanady (cca 40), Dánska (cca 100), Francie, Německa, Nového Zélandu, Norska a Británie (bez uvedených počtů).

Zdravotnické ztráty

Počty raněných a padlých příslušníků speciálních sil jsou nízké. Ztráty způsobené v boji jsou nepatrné. K většině zdravotnických ztrát došlo v důsledku havárií několika vrtulníků způsobených špatnou viditelností nebo počasím.

Závěr

Válka v Afghánistánu dokázala správnost předpovědi, že boj proti mezinárodnímu terorismu bude dlouhý a nesnadný. Kombinaci sil pro speciální operace a letectva, která dosáhla pozoruhodných výsledků, budou vojenští teoretici studovat po dlouhou dobu. Použitá operační strategie se osvědčila natolik, že se uvažuje o jejím opětovném použití v jiných zemích ukrývajících mezinárodní teroristy.

Důkazem, že byly operace speciálních sil v Afghánistánu již hodnoceny, jsou - kromě jiného - požadavky velitelství speciálních operací na vývoj nových prostředků umožňujících zvýšit bojovou účinnost, jako jsou přenosný radar pro zjišťování minometů, malá bezpilotní letadla, dokonalejší lasery pro označování cílů, malá terénní vozidla, dokonalejší spojení a lehčí a menší baterie s větší kapacitou. Z dlouhodobého hlediska bude ovšem nesnadné zachovat dosavadní náročnost operací speciálních sil, protože síly pro speciální operace se rychle opotřebovávají a vytvoření náhrady je časově i personálně náročné.

Ing. Josef Nastoupil

*(zpracováno podle materiálů vědecké knihovny AVIS,
Rooseveltova 23, Praha 6)*

Loňské 11. září nám připomnělo, že bez ohledů na přeměnu vztahů mezi Východem a Západem musíme čelit nebezpečným novým hrozbám. Uvědomili jsme si též, že NATO a Rusko mohou těmto společným hrozbám čelit efektivněji, když spojí své prostředky a budou spolupracovat. Nová Rada NATO-Rusko nebude místem pro prázdné řečnění. Bude platformou, na níž se bude realizovat ideál spolupráce v oblasti bezpečnosti. Rusko, úplně poprvé, v ní zasedne jako plnoprávný a plnohodnotný partner. Ustavení rady je důležitou změnou vztahů, které již mezi NATO a Ruskem existují a které by se před pouhými deseti lety zdály samy o sobě neuvěřitelné. Nová rada, v níž bude zasedat 20 partnerů, položí základy rozsáhlé spolupráci v mnoha oblastech. Důležité je, že pokud se všichni členové Rady NATO-Rusko na nějakém rozhodnutí shodnou, bude pro ně všechny závazné.

***Britský premiér Tony Blair: Vřelý konec studené války?
Mladá fronta DNES, 28. 5. 2002***

**Matice vlivů vojenského výcviku
na životní prostředí**

Soustava nástrojů, používaná k ovlivnění efektivnosti vojenského výcviku, by měla zahrnout i problematiku ve sféře životního prostředí. Životní prostředí ovlivňuje možnosti armády značnou měrou a to nejen z důvodu negativního pohledu veřejnosti, ale i z hlediska možnosti provedení výcviků a vzniklých nákladů na úhradu škody. Výše škod způsobená vojsky obvykle činí do 10 % nákladů na výcvik, ale v ojedinělých případech, zejména u vyspělých zemí, dosahují náklady na odstranění neočekávané škody i výši nákladů, které jsou plánovány na vlastní výcvik.

Základní řád ozbrojených sil ČR, jehož ustanovení jsou závazná pro všechny příslušníky ozbrojených sil, ukládá velitelům zajistit ochranu životního prostředí. Při plánování úkolů, jejichž plnění může negativně ovlivnit životní prostředí, se musí posuzovat vliv na všechny složky životního prostředí a stanovit účinná opatření k zamezení nežádoucích dopadů.

Společenský tlak na efektivnost výcviku i ve sféře životního prostředí přinutil Výcvikovou skupinu NATO - podskupinu pozemního vojska (NTG/ASG) ustanovit pracovní skupinu environmentálního výcviku (ETWG), jejímž cílem je trvalá ekologizace výcviku. Na činnosti pracovní skupiny se aktivně podílí i Vysoká vojenská škola pozemního vojska ve Vyškově. Při vývoji metody hodnocení výcviku pomocí matice vlivů například zpracovala klasifikaci ekologických škod.

Matice vlivů vojenského výcviku na životní prostředí byla vyvinuta jako nástroj, jehož pomocí může velitel určit, do jaké míry výcvikové aktivity ovlivňují životní prostředí. Jedná se o soustavu tabulkově uspořádaných vojenských a environmentálních prvků s přiřazenou číselnou hodnotou, a to ve formě počítačového programu. Stanovení stupně dopadu výcvikových činností na životní prostředí je založeno na jejich praktickém bodování prostřednictvím indexů.

Matice vlivů se skládá ze tří základních komponentů a k jejímu vytvoření musí být splněny následující předpoklady:

- ❑ Uspořádání vojenského výcvikového katalogu, tzn. že musí být známy požadavky na výcvik a účelové zaměření hodnoceného zařízení nebo prostoru.
- ❑ Hodnocená zařízení či prostory musí být vymezeny ukazateli nebo normami (také se jim říká kritéria matice), na jejichž základě se provádí vyhodnocení. Maticí jsou definovány různé vlivy v předem stanovených kategoriích a subkategoriích.
- ❑ Zařízení či prostory musí být dále doplněny hodnocením jednotlivých kategorií ochrany. Kategorie se dělí na environmentální (přírodní a kulturní zdroje) a socioekonomické (komerční a rekreační činnosti).

Vztahem výcviku a životního prostředí se armády NATO dosud exaktně nezabývaly. Matice vlivů bere v úvahu jak vojenské, tak environmentální přístupy, přičemž respektuje úlohu vojenského výcvikového prostoru a prostředí, kde je výcvik prováděn. Nezabývá se však vlivy vojenského výcviku na posádku.

Matice vlivů se používá ve dvou případech - k dosažení shody při klasifikaci typů vlivů vojenského výcviku na životní prostředí nebo jako nástroj ohodnocení možností využití jednotlivých výcvikových zařízení zemí NATO.

Vojenský výcvikový katalog slouží jako základ hodnocení vlivů. Jsou v něm rozpracovány možnosti výcviku a účelového využití výcvikového prostoru. Uspořádání katalogu je prostředkem, pomocí kterého se důstojník pro výcvik a ekologický poradce velitele mohou dohodnout na stanovení podmínek výcviku při plnění bojového úkolu. Dále se mohou dohodnout na určitém prostoru nebo lokalitě, určitém časovém období či určitém výcvikovém postupu. Popis výcvikových činností v katalogu platí jak pro velitele vojenských výcvikových prostorů, tak pro manažera území (resp. další uživatele). Činnosti mohou zahrnovat buď všechny výcvikové úkoly na celém území výcvikového prostoru nebo specifické druhy výcviku na jednotlivých částech prostoru.

Při přípravě matice vlivů byl k demonstraci využit vojenský katalog sestavený v souladu s doktrínou americké armády. Každá země může jeho strukturu přizpůsobit své vlastní armádní doktríně. Katalog zobrazuje výcvikové úkoly na levé (vertikální) ose a cvičící podél vrchní (horizontální) osy. Velikosti cvičících jsou uváděny podle druhu výcviku v rozsahu od jednotky (např. osádka) až po svazek.

Katalog se zpracovává pro všechny výcvikové činnosti, které pravidelně probíhají během celého roku (typizace výcviku), nebo pro samostatný důležitý druh výcviku. Na zpracování se podílejí obvykle operační štáb a velitel výcvikového prostoru. Když je katalog dokončen, slouží jako základní dokument k hodnocení výcviku v závislosti na prostoru, ve kterém je prováděn.

Sestavení matice vlivů spočívá v environmentálním a socioekonomickém hodnocení a následném **přirazování indexů na základě stupňů poškození**. Jsou uvedeny dva soubory klasifikačních hodnot pro obě uvedené samostatné kategorie:

1. Vlivy na životní prostředí

0 = v prostoru není žádný vliv nebo zde nejsou používána žádná zařízení

1 = v prostoru je vliv z výcviku, ale nedochází ke škodám

2 = dochází ke škodám, ale příroda je schopna samovolné regenerace

3 = dochází ke škodám, ale příroda není schopna se plně regenerovat, což vyžaduje dílčí zásahy

4 = dochází k úplné devastaci a příroda musí být obnovena uměle

2. Socioekonomické vlivy

0 = v prostoru není žádný vliv nebo prostor není používán

1 = v prostoru je vliv z výcviku, ale není očekávána škoda

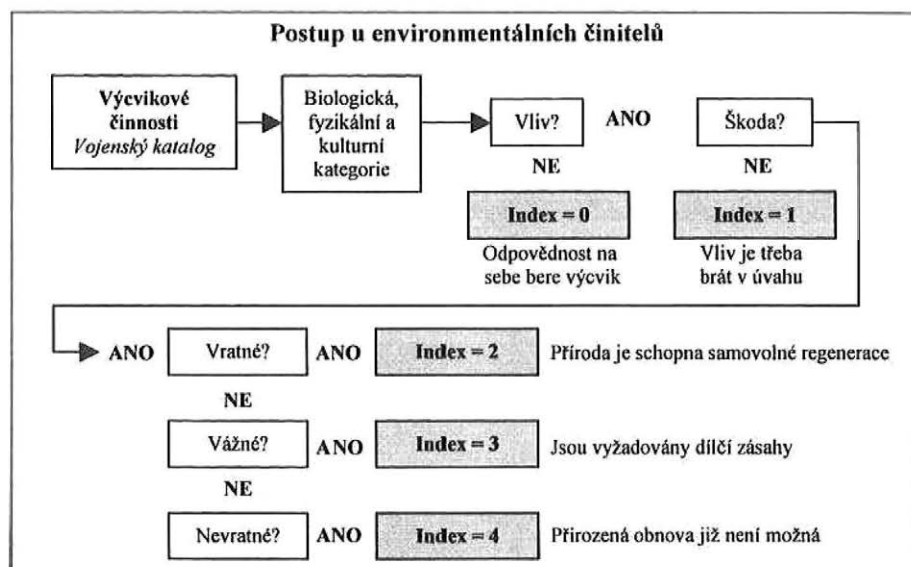
2 = v prostoru je vliv z výcviku, který může být zmírněn na minimum cvičícím

3 = v prostoru je vliv z výcviku, který by vyžadoval významné zapojení příslušného stupně velení, např. velitelství VVP

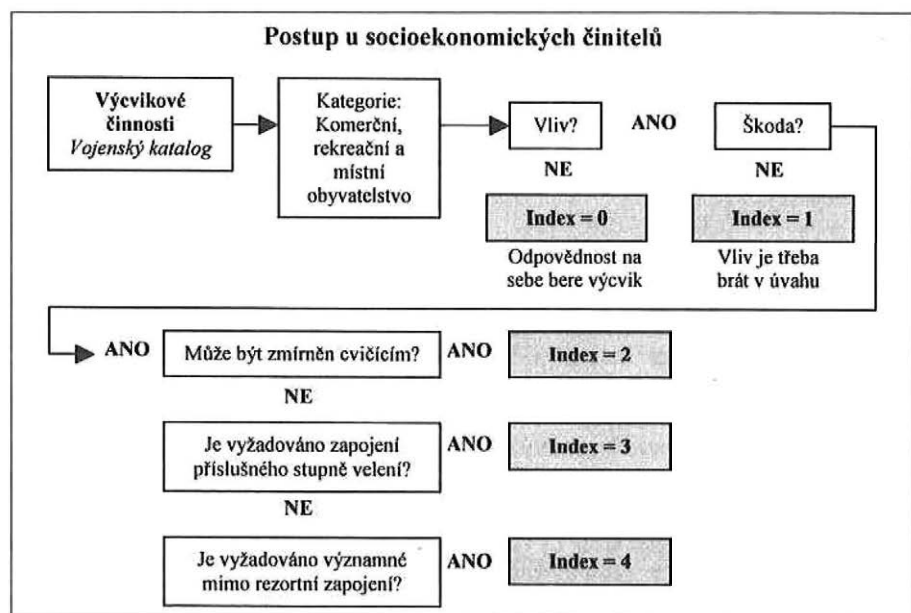
4 = značný vliv z výcviku, který by vyžadoval mimo rezortní zapojení, např. organizace životního prostředí, státní správy, obecní správy

Postup kroků při sestavování matice vlivů u environmentálních činitelů a socioekonomických činitelů je uveden na obr. 1 a 2.

Obr. 1: Postup u environmentálních činitelů

Obr. 2: Postup u socioekonomických činitelů

Struktura environmentálních a socioekonomických kategorií s popisy vlivů

V následující části jsou blíže rozebrány environmentální a socioekonomické kategorie brané v úvahu ve výcvikové matici. Používání matice umožňuje uživateli aplikovat ukazatele, normy nebo kritéria na každou níže uvedenou kategorii. Kritéria by měla být neměnná a nemělo by být možné je přizpůsobit každé výcvikové události. Ovšem, mohou být přizpůsobena podle jednotlivých ročních období nebo podle různého charakteru půdních parcel ve výcvikovém prostoru. Zahrnují zvláštní i obecnou ochranu přírody a krajiny a ochranu vybraných složek životního prostředí. Vyvinutá kritéria by měla informovat velitele výcvikového prostoru a měla by být jím schválena.

Struktura environmentálních a socioekonomických kategorií je zobrazena v tabulce:

Environmentální a socioekonomické kategorie	
I. Biologická	III. Kulturní
A. Živočišstvo (fauna) - obecně	A. Archeologická naleziště
B. Ohrožená fauna	B. Historické stavby
C. Rostlinstvo (flóra) - obecně	
D. Ohrožená flóra	
II. Fyzikální	IV. Sociální a ekonomické
A. Půda	A. Komerční činnosti
(1) Efekty na ni působící	- zemědělství, lesnictví, rybolov, lov
(2) Její znečištění	B. Rekreační činnosti
B. Kvalita ovzduší	(1) Táboření
C. Kvalita vody	(2) Turistika
(1) Povrchová voda	(3) Sporty
(2) Podzemní voda	C. Místní obyvatelstvo
D. Krajina a chráněné oblasti	(1) Hluk
(1) Mokřiny	(2) Vlastnická práva
(2) Činnosti v chráněných přírodních rezervacích	(3) Přístup

První environmentální kategorie je biologická:

U fauny může, na základě činností osob, vozidel nebo výzbroje, dojít až k vyhubení některých druhů nebo ke zničení jejich biotopů (lokalit). U ohrožených druhů fauny, kde také může dojít vlivem negativního narušování etap vývoje, poškozováním jedinců nebo zničením lokalit výskytu k jejich zániku, je posouzení přísnější.

U flóry může nastat její přímé narušení, vlivem činností cvičících vojsk, které narušují běžný, zákonitý vývoj vegetace prostřednictvím přímých efektů, tzn. rozježděním, vykopáním či kácením. Nepřímé narušení může být způsobeno např. i střelbou ze zbraní, když dochází k uvolňování těžkých kovů ze střeliva. Těžké kovy se následně dostávají do rostlin, kde mohou mít za následek nejen jejich poškození, ale také mohou působit na zvěř živící se těmito rostlinami (kontaminace potravního řetězce). Za nepřímé narušení flóry lze považovat i stla-

čování kořenů, při kterém může dojít k poškození nebo úplnému zničení kořenových systémů a následně i hlavních částí rostlin nebo stromů.

U ohrožených druhů flóry, kdy může nastat vlivem cvičících vojsk narušení jejich vývojových stádií, poškození jedinců nebo úplnému zániku, je hodnocení prováděno samostatně.

Další environmentální kategorie je fyzikální:

U půdy může dojít v první řadě k erozi prostřednictvím odnášení či posuvu půdních částic, jako důsledek přímých a nepřímých činností vojsk při manévrech. Dochází také ke zhutňování půdy, které je způsobeno činnostmi osob, vozidel nebo výzbroje a následkem této příčiny pak je často zhoršený růst rostlin. K obecným škodám z manévrů jsou řazeny změny půdního profilu či charakteru terénu. Dalším vlivem působícím na půdu může být vymílání či přemísťování svrchní zeminy, způsobené různými účinky technických zařízení, např. rotorem helikoptéry. Negativním také může být narušení břehů řek a potoků, jejich pozdější zřícení a trvalá eroze břehu, zejména následkem brodění.

U půdy může docházet kromě jejího mechanického poškozování i k její kontaminaci. Může být kontaminována prostředky PHM, a to náhodným nebo záměrným vyléváním či vytékáním ropy, olejů a maziv do půdy z vozidel, výzbroje nebo leteckých operací, jako například doplňování paliva při údržbě či jeho skladování. Půda může být kontaminována těžkými kovy z munice, zejména olovem, antimonem a mědí ze speciálních pěchotních zbraní. Ke kontaminaci může dojít nevybuchlou dělostřeleckou municí umístěnou mimo určený prostor, která nebývá zabezpečena. Jednou z dalších možností kontaminace půdy může být nevhodné odložení věcí nebo nakládání s nebezpečným odpadem (jiným než PHM) či nevhodné odložení, zanechání nebo nakládání s radioaktivním materiálem, jako například zdravotnickým odpadem a použitou uranovou municí. V neposlední řadě může být půda kontaminována detergenty a fosfáty, které se uvolňují při činnostech souvisejících s mobilními polními kuchyněmi, prádelnami, koupelnami nebo umýváním vozidel či výzbroje. Mohou být nevhodně vylévány nebo s nimi může být nevhodně nakládáno.

Kvalita **ovzduší** může být snížena kouřem, který vzniká následkem použití střelných zbraní, vozidel nebo výzbroje, činnostmi agregátů na výrobu energie či pyrotechnickými činnostmi. Kouř také může způsobit problémy lidské populaci, mít negativní vliv na rostlinné a zvířecí druhy, a to až už v oblasti výcvikového prostoru nebo mimo něj v případě odvátl kouře větrem. Negativní může být i následné snížení viditelnosti. Dalším vlivem, který ovlivňuje kvalitu ovzduší je prach, který je odvíván mimo výcvikový prostor. Způsobuje problémy lidské populaci a negativně působí na rostlinné a zvířecí druhy.

K narušení kvality **povrchových vod** může docházet na základě přesunů osob, vozidel či výzbroje, jejichž následkem je zakalení a usazování vysokého množství naplavenin v řekách, potocích a jezerech (sedimentů). Kvalita povrchových vod může být dále narušena náhodným únikem nebezpečných látek, jako jsou ropa, oleje, maziva či pohonné hmoty a rozpouštědla. Povrchové vody mohou být, jak je tomu u půdy, kontaminovány i detergenty a fosfáty, které se uvolňují při činnostech souvisejících s mobilními polními kuchyněmi, prádelnami, koupelnami nebo umýváním vozidel či výzbroje.

Kvalita **podzemních vod** může být ovlivněna kontaminací, která je způsobena následkem vypouštění, náhodného rozlití nebo nevhodného nakládání s nebezpečnými látkami či rezidui ze střelných zbraní.

Poslední fyzikální subkategorii jsou **krajina a chráněné oblasti**. K jejich narušování může docházet vlivem činností osob, vozidel nebo výzbroje, které mají za následek změnu obvykle přísně chráněných mokřadů, což může bránit růstu vegetace nebo snížení kvality povrchové vody a takto narušit mokřiny jako lokalitu. Narušování krajiny a chráněných oblastí může být také způsobeno činnostmi, při kterých dochází k nevhodnému nakládání se závadnými látkami, což může přímo či nepřímo ničit vegetaci nebo snižovat kvalitu vody pod normu bezpečnou rybám, ptákům a zvěři. V chráněných částech přírody mohou požadavky vojenského výcviku být v rozporu s podmínkami její ochrany. V takovémto případě mohou být činnosti přesunuty nebo v dané oblasti po fyzikální stránce změněny v důležitých rysech tak, aby měly významný efekt na celkový charakter stanoviště. (V podmínkách ČR nelze činnosti ve zvláště chráněných územích bez souhlasu příslušného orgánu životního prostředí provádět.)

V pořadí třetí kategorie je kulturní:

V této kategorii může docházet k přímým narušením **archeologických nalezišť a historických staveb**, a to činnostmi osob, vozidel nebo výzbroje, které na nalezištích nebo v jejich blízkosti způsobují náhodná poškození vlivem kopání či budováním staveb. Záměrným narušováním nebo ničením nalezišť může být pak bezohledný výcvik a krádeže artefaktů. Mezi přímá narušení nalezišť lze považovat i střelbu, kdy dochází k poškození vlivem přímé palby (např. z pěchotních zbraní) nebo nepřímé palby (např. dělostřelectvem, minomety) na území nalezišť či staveb.

Archeologická naleziště a historické stavby mohou být narušovány i nepřímo, a to opakovanými dlouho trvajícími přesuny osob, vozidel či výzbroje v blízkosti staveb a nalezišť nebo zakopáváním do bojových pozic. Nepřímé narušení může být způsobováno i otřesy ze střelby (např. dělostřelectvem) nebo přesunem osob a výzbroje v blízkosti staveb a nalezišť.

Poslední kategorie je sociální a ekonomická:

Do této kategorie spadají **komerční činnosti**, které zahrnují pastevectví, zemědělství, lesnictví, rybolov, lov a ostatní komerční činnosti. Vojenským výcvikem mohou být ovlivněny v určitém rozsahu, který je pak oceněn hodnotou indexu, a to jak ve vojenských zařízeních a výcvikových prostorech, tak mimo ně.

Další oblastí spadající do sociální a ekonomické kategorie jsou **rekreační činnosti**, za které jsou považovány lov, táboření, rybolov a ostatní rekreační činnosti. Obdobně jako u komerčních činností i u rekreačních se jedná o určitý stupeň, do kterého mohou být negativně ovlivněny vojenským výcvikem, ať už ve vojenských zařízeních a výcvikových prostorech nebo mimo ně.

Poslední skupinou, spadající do této kategorie, jsou **místní obyvatelé**. Mohou být negativně ovlivňováni hlukem:

- ☐ z přeletů letadel a helikoptér
- ☐ ze střelby a z výbuchů
- ☐ z provozu vozidel a výzbroje

Přesněji se může jednat o obtěžování místního obyvatelstva a narušování jejich životní pohody zejména v době, kdy hladina hluku z místních činností obyvatelstva v prostředí poklesla. Hluk může také negativně působit na výnosy z chovu hospodářských zvířat a komerční záležitosti.

V oblasti vlastnických práv místních obyvatel může docházet k jejich porušení během přesunů, rozmísťování nebo dalších činností osob či vozidel na soukromých pozemcích nebo v jejich těsné blízkosti. Je zapotřebí brát na zřetel nepřímý vliv vojenských výcvikových činností na místní obyvatelstvo, který spočívá v omezování využívání nemovitostí v době kdy jsou prováděny střelby dělostřelectva, operace ozbrojených vozidel poblíž místních osad, používání pyrotechniky a přelety nadzvukových letounů a helikoptér.

Místní obyvatelé mohou mít v souvislosti s vojenským výcvikem přímo či nepřímo ovlivněn přístup do určitých lokalit. Za přímé mohou být považovány vlivy vojenského výcviku na možnost místního obyvatelstva využívat výcvikový prostor z jakéhokoli důvodu, který nemá spojitost s vojenským úkolem. Přímé vlivy na místní obyvatelstvo by měly být brány na zřetel, mají-li činnosti pravděpodobně následující vlivy: znečištění silnice, zastavení dopravy během cvičení, přesun vozidel v koloně či provádění výcviku v blízkosti obydli místního obyvatelstva.

Za nepřímé mohou být považovány vlivy vojenského výcviku na možnost místního obyvatelstva používat silnice, vlečky či vodní toky, které jsou v blízkosti nebo přiléhají k vojenskému výcvikovému prostoru, kvůli přesunům vojenské výzbroje a osob.

Závěr

Hodnocení vlivů výcviku na životní prostředí pomocí navržené matice využívá jednoduchého algoritmického postupu. Jedná se o metodu nenáročnou, jejíž použití limituje pouze základní znalost práce s počítačem, maturitní znalosti v rozsahu specializace na životní prostředí, znalost přírody a krajiny výcvikového prostoru a programu výcviku. K zajištění efektivnosti výcviku cestou ekologizace bylo záměrem pracovní skupiny environmentálního výcviku dosáhnout spolupráce důstojníka od povědného za výcvik a důstojníka odpovědného za ochranu životní prostředí (ekologického poradce velitele).

Jednoduchost metody skrývá ale své úskalí. Nejprve bylo nutno definovat nejen rozsah poškození a vzniklou škodu. Potom, co návrhy na kvantifikaci rozsahů poškození a výše škod končily ve slepé uličce národních zájmů, byl přijat návrh české delegace, který spočíval ve sjednocující klasifikaci, kde hlavní kritérium hraje otázka přirozenosti obnovy přírodního prostředí. Uživatelé programu však zůstává nejasná konečná hodnota indexů, vypočítaná počítačem. Program připravený americkými odborníky počítá též s pořadím uváděných různých limitujících vlivů environmentálních a socioekonomických kategorií, kterým ve vazbě na činnosti zařazené v katalogu vojenského výcviku přiřazuje koeficienty mimo naší vůli. Konečným výsledkem aplikace metody je statický soubor údajů, ne vždy respektující národní zájmy ochrany prostředí, silně závislý na subjektivním posouzení hodnotitelů (důstojníka pro výcvik a důstojníka na ochranu životního prostředí).

Neshody a průtahy, které provázely zpracování matice vojenských vlivů na životní prostředí, zejména neochota odborníků na výcvik akceptovat environmentální myšlení ekologických poradců velitelů nás vedly k vypracování jednoduché universální indexové metody současného posouzení jak vlivu vojenských aktivit na životní prostředí tak i významu životního prostředí (jeho kvality) v místě výcviku. Shodou okolností principy této metody byly ETWG demonstrovány na stejném zasedání jako matice, ale s větším úspěchem i přes skutečnost, že jde o metodu náročnější na tvůrčí přístup. Metoda respektuje rozdílné právo ochrany životního prostředí různých míst a variabilní programy či prvky výcviku různých vojenských sil.

Sestavení kritérií je dynamickou veličinou, závisající na štábu připravujícím cvičení a podmínkách výcvikového prostoru. Vznikající indexové hodnoty, ať dílčí nebo konečné jsou transparentní, takže velitel se může rozhodnout, zda změnit lokalitu výcviku nebo prováděné výcvikové činnosti, či ponese riziko možných škod na životním prostředí. Zájem řady zemí NATO o využití flexibilní metody ocenění vlivu výcviku na životní prostředí zavazuje k tomu, abychom co nejrychleji přistoupili k jejímu detailnímu teoretickému rozpracování alespoň do podmínek AČR a vzorové řešení nabídli k dispozici v anglické verzi.

Autoři článku jsou ochotni poskytnout ETWG Training Impact Matrix zájemcům v CD verzi k ocenění vlivu prováděného výcviku.

Literatura:

Zákl-1 Základní řád ozbrojených sil České republiky. MO ČR, Praha 2001.

Kozel, P.: Ochrana životního prostředí při cvičení zahraničních vojsk na území České republiky. In. Sborník 1. mezinárodní konference Ekonomika, logistika a ekologie v armádě. VA Brno, 1999, s. 166-172.

Training Impacts Matrix. Environmental/Training Working Group. NATO, Pentagon, USA, 2001.

Komár, A., Dvořák, J. and Božek, F.: Index of Environmental Acceptability of Training. In Record of Proceedings. NTG/ASG Environmental Training Working Group. Germany, Aachen: 18-22 September 2000, Annex O, 10 p.

Begon, M., Harper, J., Townsend, C.: Ekologie - jedinci, populace a společenstva. 1. vydání, Vydavatelství University Palackého, Olomouc 1997, ISBN 80-7067-695-7.

Americký Senát podpořil rozšíření NATO

Americký Senát 17. května výraznou většinou podpořil rozšíření NATO a schválil vojenskou pomoc určenou sedmi kandidátským zemím ze střední a východní Evropy ve výši 55,5 miliónu dolarů. Sněmovna reprezentantů schválila rozšíření již loni v listopadu. Hlasování senátorů má víceméně symbolický charakter, ale podle předsedy zahraničního výboru Senátu Josepha Bidena „symbolika má význam“, protože potvrzuje kandidátským státům, že NATO nadále vyznává politiku otevřených dveří. „Rozšíření NATO významně posiluje proces posouvání zóny stability na východ Evropy a tím i urychluje den, kdy kontinent bude opravdu jednotný a svobodný,“ prohlásil Biden. Peníze odhlasované Senátem jsou určeny Estonsku, Litvě, Lotyšsku, Slovensku, Slovinsku, Bulharsku a Rumunsku.

New York - ČTK

**Dekontaminační opatření
v ochraně obyvatelstva**

Vstupem do NATO se Česká republika stala členem komunity demokratických zemí, které razantně vystupují proti všem formám terorismu a přebírají tím na sebe část odpovědnosti včetně z toho plynoucích bezpečnostních rizik. Naše členství v NATO znamená, že dění ve světě se nás týká více než předtím a mezinárodní situace se částečně stává i naším domácím problémem. Tyto nepochybně pozitivní změny s sebou nesou i rizika spojená s hrozbou teroristických útoků. Skutečnost, že se ČR vstupem do NATO jednoznačně vymezila jako spojenec USA a západní Evropy, představuje i vznik nových potenciálních ohrožení. V současné době se uvedená uskupení nejvíce obávají teroristických útoků ze strany náboženských fanatiků, a to zejména islámských fundamentalistů. Obyvatelé našeho státu si budou muset zvyknout na různá omezení, která plynou z bezpečnostních opatření proti možným teroristickým útokům.

Terorismus – ať již s použitím konvenčních nebo nekonvenčních zbraní – se zvláště po brutálním záříjovém útoku na území USA stal aktuální ústřední výzvou pro celosvětové společenství. Zformovala se široká mezinárodní koalice proti terorismu. Rada bezpečnosti OSN přijala jednomyslně historický dokument, vyzývající všechny státy, aby se sjednotily v boji proti terorismu a zavazující členské země, aby okamžitě izolovaly teroristické organizace od finančních zdrojů i od politické a vojenské podpory. Rezoluce vytváří politickou a zákonnou platformu, která je z hlediska široké protiteroristické koalice velmi důležitá. Dokument dále mimo jiné zakazuje i poskytování jakékoliv podpory entitám či osobám, podílejících se na teroristických činech.

Zjištěné poznatky ukazují na spojení Usámy bin Ládina a jeho teroristické sítě Al Kajdá se záříjovými útoky proti USA. Tuto organizaci založil bin Ládín jako úderný nástroj pro násilné vytvoření světového islámského státu. Podle amerického prezidenta Bushe operuje síť teroristů napojených na organizaci Al Kajdá ve více než 60 zemích, včetně některých ve střední a východní Evropě. Tyto teroristické skupiny se snaží destabilizovat zejména vyspělé státy, a to i prostřednictvím sebevražedných atentátů.

Vážné znepokojení vyvolaly také zprávy, že Al Kajdá disponuje i zbraněmi hromadného ničení. První pokus získat jaderné materiály učinily teroristé z okruhu bin Ládina v roce 1993 v Súdánu, kde měli nakoupit uran pocházející z Jihoafrické republiky, v hodnotě 1,5 milionu dolarů. Další pokusy byly registrovány na území bývalého Sovětského svazu, kde se teroristé pokoušeli v islámských oblastech získat jaderné hlavice z bývalých arzenálů sovětské armády. O tom, zda byly úspěšné se vedou pouze spekulace. Mnozí američtí experti se proto domnívají, že bin Ládín jaderné materiály již vlastní a zůstává pouze otázkou, zda dokáže vyvinout účinnou jadernou zbraň. Podle CIA se bin Ládínovým mužům podařilo dostat na základny v Afghánistánu i chemické a biologické zbraně. Američané se proto obávají teroristického útoku s použitím chemických nebo biologických zbraní. Prognózy renomovaných odborníků ukazují, že hrozba jaderného, radiologického, chemického a biologického terorismu je v současné

době zcela reálná. Uvedená ohrožení jsou charakterizována jako **nový terorismus** nebo také **ultraterorismus**, která jsou mnohem nebezpečnější, než byly metody charakteristické pro terorismus minulých let.

Dosavadní poznatky ukazují, že ultraterorismus je možno chápat jako „**použití jaderných výbušných zbraní, radiologických zbraní, chemických a biologických zbraní, bojových chemických látek, průmyslově vyráběných toxických chemických látek, radionuklidů nebo vysoce infekčních materiálů, jakož i jakékoliv teroristické akce proti jaderným, chemickým, petrochemickým a biologickým zařízením jednotlivci, nestátními skupinami nebo státem podporovanými aktéry proti konkrétní sociální skupině k vyvolání strachu nebo teroru**“.

Potvrzením výše uvedených skutečností bylo použití spor antraxu (sněti slezinné) k vyvolání epidemie, zejména strachu mezi obyvatelstvem USA. Bylo k tomu použito série poštovních zásilek adresovaných hlavně významným činitelům, u nichž mělo dojít při otevření zásilky k vdechnutí spor antraxu a tím vyvolání rychlé plicní formy onemocnění s vysokou mortalitou (běžně až 20 %). V důsledku této akce došlo k řadě obětí zejména mezi zaměstnanci, kteří manipulují s poštovními zásilkami. Sekundárním důsledkem bylo vyvolání paniky a strachu, který se rychle rozšířil i do Evropy a bohužel i k nám.

Opatření proti ultraterorismu

Žádné řešení nemůže úplně eliminovat hrozbu použití ZHN teroristy, ale může významnou měrou redukovat dopad těchto teroristických útoků. Nejdůležitější je vždy prevence, která začíná od shromažďování a zpracování potřebných informací, pokračuje koordinací činnosti zúčastněných organizací a jednotek a končí přípravou a výcvikem nejen speciálních jednotek, ale i obyvatelstva na případy teroristického použití zbraní hromadného ničení. Tato opatření je nutno budovat na národní úrovni, avšak vzhledem k tomu, že terorismus je globálním jevem, je třeba rozvinuté mezinárodní spolupráce a aktivit významných mezinárodních organizací včetně nejvýznamnější – OSN. Směry prevence a likvidace následků teroristických akcí mohou být následující.

Sběr informací a pozorování teroristických organizací

Toto je úkolem především bezpečnostních složek. Jedná se o nepřetržitou aktualizaci údajů o místních teroristických skupinách a jejich případné spolupráci se zahraničními skupinami, shromažďování informací od úřadů, organizací i obyvatelstva, zavedení a udržování operativní databáze pro plánování, analýzu a prognostiku.

Koordinace činnosti organizací participujících na řešení této problematiky

Důsledná koordinace činnosti bezpečnostní služby, vybraných úřadů státní správy, speciálních jednotek, civilní ochrany, policie, hasičů a záchranářů je nezbytným předpokladem úspěchu v boji proti terorismu.

Důsledná kontrola materiálů a technologií, využitelných pro výrobu ZHN

Ve snaze minimalizovat rizika šíření ZHN jak na státní úrovni, tak i z hlediska ochrany před terorismem, přijalo mezinárodní společenství mnohostranné úmluvy, zabráňující šíření a používání těchto zbraní a prosazující jejich úplnou likvidaci.

Příprava a výcvik speciálních jednotek

Rozhodující je zdokonalení připravenosti speciálních jednotek na teroristické útoky s použitím ZHN. Tyto jednotky, které jsou předurčeny pro řešení mimořádných situací (policie, hasiči, záchranáři, zdravotnická zařízení aj.) musí být adekvátně materiálně vybaveny a vycvičeny pro případy teroristických útoků za použití těchto zbraní, zvláště útoků velkého rozsahu. Účelné je vytvoření týmu, speciálně vycvičeného pro případy teroristických útoků, jehož členy jsou odborníci na problematiku ZHN a který bude vybaven odpovídajícími ochrannými a detekčními prostředky, prostředky pro dekontaminaci osob, techniky a terénu, schopný v co nejkratší době zasáhnout v místě útoku. V našich podmínkách tento úkol musí být zohledněn při budování **integrovaného záchranného systému (IZS)** jako soubor prostředků, metod a interinstitucionálních vazeb zapojených složek, které mezi mimořádné události musí zahrnovat teroristické akce všeho druhu.

Zdokonalení technických prostředků

Je nezbytné dále zdokonalovat technické prostředky a materiál pro ochranu před účinky ZHN, prostředky pro detekci a dekontaminaci především chemických, zejména biologických látek. Pro prevenci teroristické činnosti má vývoj kvalitních detektorů prvořadou důležitost.

Příprava obyvatelstva

Veřejnost musí být lépe informována o možnostech ultrateroristických útoků a připravována na možnou reakci v případě těchto útoků. Uvedené informace by pravděpodobně významně přispěly ke snížení ztrát při použití těchto zbraní teroristy. Přípravu obyvatelstva je třeba zaměřit na otázky jaké reálné hrozby těchto teroristických útoků existují, jak identifikovat příznaky těchto útoků a jak se odpovídajícím způsobem chránit. Toto je aktuální především pro personál objektů, které mohou být pravděpodobnými cíli teroristických útoků. Pro ochranu obyvatelstva je to dále řada dalších opatření, jako jsou dostatečné zásoby ochranných masek, vybavení prostředky pro dekontaminaci, připravený program pro hromadnou vakcinaci, širší a důkladnější plánování postupů při vzniku mimořádné situace, informace o pohotovostních úkrytech, evakuačních plánech a ostatních opatřeních.

Z uvedených skutečností vyplývá, že jedním z důležitých opatření proti teroristickým útokům s použitím jaderných, radiologických, chemických nebo biologických prostředků je i dekontaminace. Z obecného pohledu je dekontaminace soubor metod, postupů a prostředků k účinnému odstranění kontaminantů z prostředí, případně snížení jeho škodlivého účinku na bezpečnou úroveň. Nutnost dekontaminace je dána i tím, že pokud není kontaminant odstraněn, působí jak na kontaminovaný povrch, tak i na jeho bezprostřední okolí. Jejím konečným cílem je snížení zdravotnických a nenávratných ztrát, zkrácení doby nezbytného používání prostředků individuální ochrany, které ztěžují veškerou činnost v kontaminovaných prostorech a vytváření podmínek pro obnovu normálního života v kontaminovaných oblastech, pro zabezpečení záchranných a likvidačních prací a asanaci území.

Charakteristika a způsoby dekontaminace

Dekontaminaci obvykle členíme podle tří základních kritérií:

a) podle druhu kontaminantu se jedná o odstraňování látek:

- ☐ chemických – jde tedy o odmořování (detoxikaci),
- ☐ radioaktivních – mluvíme pak o dezaktivaci,
- ☐ biologických – jedná se o dezinfekci.

b) podle druhu kontaminovaného povrchu dělíme na dekontaminaci:

- ☐ osob (případně hospodářských zvířat),
- ☐ techniky a vozidel,
- ☐ oděvů a ochranných prostředků,
- ☐ materiálů,
- ☐ terénu a budov.

c) podle rozsahu a důkladnosti se jedná o dekontaminaci:

- ☐ částečnou,
- ☐ úplnou.

Podle použitých prostředků, techniky a zabezpečujícího personálu se dekontaminace dělí na individuální a hromadnou.

Individuální dekontaminaci provádí každá osoba sama s využitím individuálních nebo improvizovaných prostředků.

Hromadná dekontaminace se uskutečňuje v zařízeních pro dekontaminaci nebo ji vykonávají dekontaminační jednotky s využitím speciální techniky pro dekontaminaci nebo vhodně přizpůsobených průmyslových nebo zemědělských zařízení a zabezpečuje ji personál daného zařízení.

V zásadě existují dva základní způsoby dekontaminace:

- ☐ suchý způsob,
- ☐ mokrý způsob.

Použití jednotlivých způsobů je závislé na druhu nebezpečné látky.

Mezi suché způsoby se řadí vytřepávání, vyklepávání, otírání za sucha, kartáčování, vysávání a odpařování za normální nebo zvýšené teploty. Tyto postupy se vyznačují jednoduchostí, jsou však účinné pouze tehdy, dojde-li ke kontaminaci za sucha.

K nejvýznamnějším mokrým způsobům patří postřik, otírání za mokra, extrakce do rozpouštědel (chemické čištění), praní, dekontaminace vodní parou a pěnami. Mokrý způsoby mají ve srovnání se suchými většinou daleko větší účinnost, avšak v některých případech se účinnost snižuje v důsledku převedení kontaminantu do roztoku a jeho následným pronikáním do materiálů.

Dekontaminace **postřikem** je nejrozšířenějším mokrým způsobem, který nachází uplatnění při individuální i hromadné dekontaminaci. Postup je schopen zajistit vysokou produktivitu práce zejména při použití mobilních nebo průjezdných zařízení. Nejběžnější je dvojetapový postup, ale v některých případech se používá i trojetapový postup, který je účinnější.

Ke zvýšení účinnosti dekontaminace je často nutno po postřiku směs na povrchu roztírat. K tomu se používají kartáče, hadry, smetáky nebo s výhodou průtokové kartáče. Účinnost se tak zvyšuje nejen zlepšením styku směsi s celým očišťovaným povrchem, ale i mechanickým působením.

Při **otírání** se povrch omývá kartáči a tampony namočenými ve vhodné směsi pro dekontaminaci. Po důkladném očištění někdy následuje opláchnutí vodou. Pomůcky se namáčejí buď v připravených směsích, nebo organických rozpouštědlech. Otírání povrchů je sice velmi účinný postup, který je však značně náročný na čas a práci, a proto se uplatňuje zejména při individuální dekontaminaci.

Chemické čištění představuje vysoce účinný a rychlý postup dekontaminace oděvů, prádla a ostatních textilních výrobků. Podstatou postupu je několikanásobná extrakce kontaminantu do organického rozpouštědla, kterým je nejčastěji perchlorethylen. Postup je realizovatelný pouze v podmínkách běžných chemických čistíren.

Praní je nejvýznamnější metoda hromadné dekontaminace oděvů, prádla, ostatních textilií a prostředků individuální ochrany. Postup je založen na praní při teplotě 90 °C s využitím běžného pracího prostředku (např. detergentu Alfa aj.). Po předpírce a praní následuje několikanásobné máchání s odstřeďováním. Při dekontaminaci prostředků individuální ochrany se jako prací prostředek používá soda a u ochranných masek M-10 a M-10 M soda s přídavkem vodního skla.

Vysoká účinnost praní vyplývá ze skutečnosti, že se odstraní kontaminant jak z povrchu vláken a kapilárních prostorů mezi vlákny, tak látka pohlcená do vláken (absorbovaná) i nahromaděná na jejich povrchu (adsorbovaná). Postup je možno používat v bubnových rotačních pračkách, a to jak v prádelnách (pro hromadnou dekontaminaci), tak v pračkách pro domácnost (pro individuální dekontaminaci).

K uvedenému postupu se řadí též odmořování **varem**. Jedná se o postup využívaný především pro materiály, které snášejí vysokou teplotu v alkalickém prostředí (prostředky individuální ochrany). Postup má ve srovnání s praním nižší účinnost.

Dekontaminace **tlakovou vodní párou** je nejúčinnějším postupem pro pevné povrchy a jediným účinným postupem pro dekontaminaci značně porézních a nasákavých materiálů (plachtoviny, pryžové výrobky) u nichž ostatní postupy selhávají. Jako technické prostředky se při práci používají vhodné vyvíječe páry.

Dekontaminace **pěnami** se používá ve zvláštních případech, kdy by použitím jiných postupů (směsí) pro dekontaminaci došlo ke znehodnocení nebo poškození očišťovaného předmětu nebo jeho okolí (zařízení místnosti, přístroje, elektronika, některá provozní zařízení apod.). Při dekontaminaci se pěnotvorný prostředek z vhodného generátoru pěn aplikuje na povrch a po určité době působení, uvedené v návodu k použití prostředku, se pěna opláchně vodou nebo se odsaje. Hlavními výhodami tohoto postupu jsou šetrnost k uvedenému materiálu, zraková kontrola úplného překrytí povrchu pěnou a zajištění styku očišťovaného povrchu se směsí u svislých povrchů a stropů.

Uvedené způsoby dekontaminace spočívají na fyzikálních a fyzikálně chemických dějích odstraňování kontaminantu z povrchů v kapalném prostředí (zejména vodném).

Jak vyplývá z vlastností kontaminantů, většina z nich není ve vodě dobře rozpustná, takže při jejich smývání z kontaminovaných povrchů se budou uplatňovat i jiné jevy, než jen pouze rozpouštění těchto látek ve vodě. Do popředí zde vystupuje zejména problematika smáčení tuhých povrchů zamořených kontaminantem.

Smáčení je jev, při němž dochází k vytváření nového fázového rozhraní mezi tuhou a kapalnou fází, místo původního fázového rozhraní tuhé a plynné fáze. Při smáčení se projevují vlastnosti fází, které souvisí se smáčitelností tuhého povrchu a smáčecí schopností použité kapaliny. Tuhé povrchy, které jsou smáčeny vodou a dalšími polárními kapalinami, se nazývají **hydrofilní**. Povrchy látek, jež nejsou smáčeny polárními kapalinami, se nazývají **hydrofobní**.

Voda jako nejrozšířenější rozpouštědlo má velmi vysoké povrchové napětí a většinou nedostatečně smáčí reálné povrchy. Proto se pro snížení povrchového napětí vody a zlepšení jejich smáčecích schopností používají povrchově aktivní látky (PAL). Z této skupiny látek mají největší význam tenzidy a detergenty, které se významným způsobem uplatňují právě při dekontaminaci.

Dekontaminační látky a směsi

Dekontaminační látky jsou vybrané chemikálie, které reagují s kontaminanty za vzniku méně toxických produktů nebo určitou svou vlastností usnadňují odstranění kontaminantu z příslušného povrchu. Používají se buď samotné nebo ve formě směsi.

Dekontaminační směsi jsou roztoky, suspenze, koloidní roztoky, pevné směsi apod., které se připravují z dekontaminačních látek a jsou určeny k provádění dekontaminace. Dělí se na tabulkové a náhradní.

Tabulkové dekontaminační směsi jsou směsi, jejichž složení je unifikováno v rezortu Ministerstva obrany a jejichž komponenty (případně směsi již připravené) jsou dodávány pro potřeby zabezpečení dekontaminace vojsk i obyvatelstva.

Náhradní dekontaminační směsi jsou směsi z místních zdrojů, které jsou využitelné k provádění dekontaminace povrchů a materiálů. Nejsou zařazeny mezi tabulkové směsi a nejsou dodávány pro potřeby zabezpečení dekontaminace. Jako náhradní dekontaminační směsi nebo jako komponenty k jejich přípravě lze použít:

- **suroviny, meziprodukty a produkty z chemického průmyslu:** alkalické hydroxidy, chlornany, tenzidy, detergenty a jejich roztoky, odmašťovací prostředky, organická rozpouštědla aj.;
- **pomocné látky a směsi:** např. galvanické, černicí, mořicí a odmašťovací lázně ze strojírenství, prací a bělicí lázně z textilek, mycí a čistící roztoky ze závodů potravinářského průmyslu aj.;
- **průmyslové odpady:** kapalné, kašovitě nebo pevné odpadní látky z různých odvětví průmyslové výroby, u nichž byla ověřena účinnost při dekontaminaci (např. odpadní alkalické vody, vápenné vody, chlornanové lázně apod.).

Ze surovin, meziproductů a produktů průmyslových závodů a pomocných látek a směsí je možno připravit buď tabulkové nebo tzv. náhradní účinné směsi. Náhradní účinné směsi jsou svým složením podobné tabulkovým směsím, ale jsou připraveny nebo vytěženy z místních zdrojů. Jejich určení a použití je obdobné jako u směsí tabulkových.

Technické prostředky dekontaminace

Úkoly na úseku dekontaminace jsou zabezpečovány stálými a místními dekontaminačními jednotkami. Prostředky pro dekontaminaci jsou podle určení zpravidla rozdělovány do tří skupin.

Technické prostředky pro individuální dekontaminaci

Zdravotnický prostředek jednotlivce (ZPJ) je určen k částečné hygienické očiště nekrytých částí těla kontaminovaných otravnými a radioaktivními látkami a biologickými prostředky, k přípravě biologicky nezávadné vody a k nejnnutnější první pomoci.

Protichemická brašna PCHB-60-P je ve výzbroji Armády České republiky. Je určena k očiště kůže a částí oděvu při rozsáhlejší kontaminaci otravnými látkami a biologickými prostředky.

Odmořovací souprava UOS-1M je určena k odmořování a dezinfekci drobné techniky nebo částí dopravních prostředků nebo jiných zařízení.

Přenosný rozstřikovač R 36/55 je určen k dekontaminaci techniky, oblečených prostředků individuální ochrany, dopravních prostředků a jiných zařízení postřikem.

Automobilní odmořovací soupravy AOS-1 a AOS-2 jsou určeny k dekontaminaci automobilové techniky. K soupravám se používají baňky na PHM o objemu 20 l. Při dekontaminaci se využívá postřiku povrchu směsí (hlavně při dezaktivaci) popř. jejího roztírání na povrchu průtočným kartáčem (při odmořování). Každá souprava obsahuje dva druhy náplní, které se používají podle návodu.

Odmořovací souprava OS-3 je ve výzbroji Armády České republiky. Je určena k dekontaminaci dopravních prostředků a další techniky jejich postřikem odmořovací směsí č. 3, případně jinou dekontaminační směsí.

Technické prostředky záchranných a výcvikových základů sil územní obrany pro hromadnou dekontaminaci

U těchto armádních záchranných útvarů se předpokládá, že zasáhnou ve prospěch postiženého obyvatelstva v rámci plánované pomoci na vyžádání jako ostatní složky integrovaného záchranného systému, při krizových situacích velkého rozsahu. V dalším jsou uvedeny jejich nejdůležitější dekontaminační prostředky.

Malá koupací souprava (MKS) je určena k úplné hygienické očiště menšího počtu osob sprchováním pomocí sprchových růžic, které jsou umístěny na stojanu v počtu jedna až čtyři růžice. Provoz soupravy je možný za všech povětrnostních podmínek až do teploty -25 °C.

Převozný dvoukomorový dezinfekční přístroj (PDP-2) je určen k hygienické očiště sprchováním, k dezinfekci vodní párou nebo vodní parou s přídavkem formalinu a k odmořování oděvů, prádla, obuvi a prostředků individuální ochrany varem ve vodě nebo paroamoniakálním způsobem. Přístroj PDP-2 může pracovat při teplotě až do -30 °C.

Speciální rozstřikovací automobil ARS-12 M je určen k úplné dekontaminaci dopravních prostředků, ostatní techniky a dalšího materiálu, dále k dekontaminaci terénu, komunikací a staveb, k přípravě směsí pro dekontaminaci, přepravě kapalin a ohřevu vody. Doplňkové příslušenství vozidla tvoří postřikový rám POR-69 nebo POR-82.

Automobil ACHR-90 (automobil chemický rozstřikovací) je moderní autonomní prostředek zabezpečující komplexní dekontaminaci osob, techniky a terénu. Nástavba je tvořena tříkomorovou nerezovou nádrží o celkovém užitečném objemu 3 komor 6 300 litrů, nízkotlakým odstředivým čerpadlem a příslušenstvím. Ostatní požadované funkce, jako vysokotlaké čerpání, vyvíjení páry, dočerpání vody do komor nádrže aj., zajišťují nezávisle pracující agregáty.

Základním autonomním agregátem zařazeným do konstrukčního celku vozidla je italský vysokotlaký agregát **SANIJET C 921D**. V jeho možnostech je použití následujících technologií při dekontaminaci:

- ☐ hrubá očista a oplach vysokotlakým proudem vody;
- ☐ ohřev vody k přípravě směsí a pro hygienickou očistu osob;
- ☐ nástřik vodných směsí, pěnotvorných směsí a použití páry.

Dalším autonomním agregátem zařazeným do výbavy těchto dekontaminačních vozidel je přenosná plovoucí motorová stříkačka **PPMS typ 7203 „VYDRA“** a čerpadlo **„FLUX“**.

Ostatní technické prostředky hromadné dekontaminace

V závodech a podnicích různých průmyslových odvětví, zemědělství i v oblasti služeb se k čištění, mytí, praní, povrchové úpravě různých materiálů nebo k jiným činnostem používá velké množství technických prostředků, které jsou využitelné pro dekontaminaci. Zvláštní význam mají zemědělské stroje, protože ostatní využitelná technika (stavební, silniční, požární) by se v případě mimořádných událostí na daném teritoriu využívala k důležitým záchranným a likvidačním pracím.

S ohledem na velké množství používané techniky není uvedené sdělení vyčerpávajícím přehledem využitelných technických prostředků, ale pouze námětem pro technické zabezpečení dekontaminace. Zvláště se uvádějí ty stroje a zařízení, které byly prakticky ověřeny při dekontaminaci.

K rozstřikování kapalných směsí při dekontaminaci je možno využít širokou škálu zejména zemědělské techniky na přepravu a použití kapalin, např.:

- ☐ traktorové postřikovače;
- ☐ postřikovače vezené na automobilech.

Technika pro přepravu a použití kašovitých směsí:

- ☐ automobilové fekální nástavby a cisterny;
- ☐ traktorové fekální návěsy a cisterny.

Pro přepravu a použití pevných směsí je možno využít např.:

- ☐ rozhazovací adaptéry různého provedení;
- ☐ rozhazovače chlévské mrvy.

Kalová čerpadla:

- ☐ s elektrickým pohonem;
- ☐ nezávislá na zdroji elektrického proudu.

Stroje na míchání a homogenizaci směsí:

- ☐ míchací zařízení, homogenizátory a mixery;
- ☐ zařízení pro přípravu postřiků.

Prací a čistící stroje, např. bubnové pračky, čistící stroje aj.
Vyvíječe páry různých typů
Pěnovací zařízení a generátory různých typů

Technická zařízení pro dekontaminaci

V souladu se zákonem č. 239/2000 Sb. o integrovaném záchranném systému a dalšími normativy budou zřizována na úrovni obce, právnické osoby nebo podnikající fyzické osoby (zřizovatele) zařízení civilní ochrany, které tvoří personál a věcné prostředky. K zabezpečení dekontaminace a k provedení jiných ochranných opatření se proto budou vytvářet:

- ☐ hlídky strojní dekontaminace terénu,
- ☐ družstva ruční dekontaminace,
- ☐ jednotka zabezpečující místo dekontaminace,
- ☐ jednotka zabezpečující provoz stálé umývárny,
- ☐ stanice pro dekontaminaci dopravních prostředků,
- ☐ stanice pro dekontaminaci oděvů.

K zabezpečení uvedených úkolů v oblasti dekontaminace obyvatelstva se budou budovat stavby pro dekontaminaci. K tomu se budou využívat civilní zařízení, která slouží k obdobným účelům i v době standardní situace. Stavbami pro dekontaminaci se rozumí stavby, které slouží k odstranění nebo ke snížení škodlivých účinků kontaminace, vzniklého při krizové situaci. Stavbami pro dekontaminaci jsou:

- ☐ stavby pro dekontaminaci osob (SDO);
- ☐ stavby pro dekontaminaci zvířat (SDZ);
- ☐ stavby pro dekontaminaci kolových, kolejových a železničních kolejových vozidel (SDV).

Pro zřízení uvedených staveb jsou zpracovány příslušné metodiky a normativy, které stanovují jejich dislokaci, kapacitu, vybavení, technické prostředky, sklady a další nezbytné příslušenství, které umožní standardní průběh dekontaminace.

Závěr

Na závěr je možno konstatovat, že složky integrovaného záchranného systému na jednotlivých organizačních stupních jsou schopny využívat k dekontaminačním pracím širokou paletu zavedených postupů a příslušných technických prostředků a směsí. Pozitivní v této oblasti je skutečnost, že jsou rozpracovány návody a postupy, které umožňují použít místo tabulkových prostředků i místní průmyslové produkty a odpady k přípravě dekontaminačních směsí i komunální technické prostředky k jejich aplikaci na kontaminované povrchy. Obdobná situace je i v oblasti využití vhodných stávajících zařízení k zřízení dekontaminačních staveb příslušného určení. Výše nastíněné skutečnosti budou rovněž vyžadovat odpovědný výběr fundovaných příslušníků pro budovaná zařízení civilní ochrany i prostředky k jejich odpovídajícímu vybavení a zajištění možnosti jejich odborného výcviku. Bohužel tyto věci byly v nedávno minulé době podceňovány.

Současný stav výzbroje PLV a možnosti její modernizace

1. Úvod

Ačkoliv současná obranná doktrína České republiky pokládá za základ ozbrojených sil pozemní vojsko (PV), je v současných podmínkách účinná protivzdušná obrana nejen nezbytným předpokladem jeho úspěšné činnosti, ale v mnoha směrech i podmínkou přežití jeho jednotek a útvarů. Účinnost soudobých prostředků vzdušného napadení, zejména bojových letounů, je taková, že ztráta kontroly nad vlastním vzdušným prostorem znamená dnes v tom nejzazším případě i ztrátu státní suverenity. Proto je vedle vzdušných sil jedním z velmi významných druhů vojsk pozemních sil Armády České republiky **protiletadlové vojsko (PLV)**.

Protiletadlové vojsko je určeno především k přímé **mobilní** nebo **objektové** protiletadlové (resp. protivzdušné) obraně jednotek, útvarů a objektů pozemních sil před bezprostředním působením prostředků vzdušného napadení a průzkumu protivníka, případně k ničení vzdušných výsadek protivníka při jejich přepravě. Při plnění uvedených úkolů bude PLV PV působit ničivým účinkem své výzbroje na nadzvukové a podzvukové taktické (stíhací/bitevní) letouny, vrtulníky, křížující střely s plochou dráhou letu, na protizemní skříňové, kontejnerové, klouzavé, bržděné a řízené pumy, na protizemní řízené rakety a na bezpilotní průzkumné prostředky.

Stále častější budou situace, kdy pilotované prostředky vzdušného napadení, především taktické letouny, budou působit proti pozemním cílům z prostorů mimo dosah zbraňových systémů PVO velmi krátkého, resp. blízkého dosahu, tj. protiletadlových kanónů a PLRK. To konečně ukázaly letecké operace NATO na Balkáně a americké v Afghánistánu. Objektem působení PLV budou v těchto případech především různé druhy raket a pum taktickými letouny vypouštěné.

Aby bylo PLV PS AČR připraveno pro úspěšné plnění výše uvedených, v řadě případů nových úkolů, musí mít výzbroj těchto úkolům odpovídající.

2. Současný stav výzbroje PLV

Protiletadlové vojsko pozemních sil AČR má v současné době ve výzbroji protiletadlové dvojkanóny vz. 53/59 ráže 30 mm, přenosné protiletadlové raketové komplety 9K32M STRELA-2M, samohybné protiletadlové raketové komplety 9K35M STRELA-10 a konečně samohybné protiletadlové raketové komplety 9K33M3 OSA-AKM.

Protiletadlový dvojkanón vz. 53/59 ráže 30 mm vznikl přestavou původního 30mm kanónu vz. 53 (nový systém podávání nábojů se zásobníkem na 50 nábojů) a umístěním dvou takto rekonstruovaných kanónů na pancéřovaném automobilu Praga V3S. Výrobce kanónu byla zpočátku Zbrojovka Vsetín, později Škoda Plzeň. Hlavní takticko-technická data protiletadlového dvojkanónu vz. 53/59 lze charakterizovat takto:

- ráže kanónu	30 mm,
- účinný dostřel	3000 m,
- náboj	30x211 mm,
- ústňová rychlost střely	1000 m.s ⁻¹ ,
- kadence jednoho kanónu	400-450 min ⁻¹ ,
- hmotnost kanónu	224 kg,
- počet nábojů v zásobníku	50 ks,
- hmotnost plného zásobníku	84,5 kg,
- počet vezených nábojů na vozidle celkem	800 ks,
- z toho v zásobnících	400 ks,
- počet členů obsluhy	5 osob,
- celková hmotnost dvojkanónu (včetně nábojů a obsluhy)	10 300 kg.

Na svou dobu byl tento dvojkanón kvalitním bojovým prostředkem, který byl úspěšně prodáván i do zahraničí. Dnes však svojí koncepcí, technickým vybavením a především výkony soudobým požadavkům nevyhovuje.

Přenosný PLRK 9K32M STRELA-2M (v kódu NATO SA-7b GRAIL) blízkého dosahu (podle terminologie NATO velmi krátkého dosahu -VSHORAD) byl vyvíjen v šedesátých letech a do výzbroje byl zaveden v letech 1970-1971. Na svou dobu to byl poměrně velmi účinný zbraňový systém, což lze dokumentovat např. třiceti izraelskými letouny, které během května a října 1973 sestřelila tímto PLRK egyptská PVO. Avšak v současné době již v mnoha směrech nevyhovuje požadavkům na soudobý zbraňový systém PVO. K jeho nedostatkům zejména patří poměrně nízké manévrovací schopnosti protiletadlové rakety, malá citlivost nechlazeného infračerveného detektoru sledovacího koordinátoru samonaváděcí hlavičky, pracujícího navíc v dnes už nevýhodném vlnovém pásmu 1,7-2,8 μm . To výrazně omezuje možnosti využití PLRK 9K32M proti moderním prostředkům vzdušného napadení, které se vyznačují sníženou úrovní tepelného vyzařování a vysokými manévrovacími schopnostmi. Dalším nedostatkem PLRK 9K32M je jeho nízká odolnost proti úmyslnému optickému rušení, daná jednoduchostí elektroniky sledovacího koordinátoru samonaváděcí hlavičky rakety 9M32M. Je tedy zřejmé, že v závislosti na ekonomických možnostech České republiky a AČR bude vhodné, resp. nutné řešit přezbrojení PLV vhodným PLRK této třídy.

Samohybný PLRK 9K35M STRELA-10M (v kódu NATO SA-13 GOPHER) rovněž blízkého dosahu, byl vyvíjen v sedmdesátých letech a do výzbroje v bývalém SSSR byl zaveden v roce 1979. V nedávné minulosti byl modernizován zástavbou nového pracoviště velitele kompletu, které zabezpečuje příjem a zpracování dat o vzdušné situaci a zaměření kompletu na určený cíl. Součástí modernizace je i zástavba nového identifikačního systému typu MARK XII. Účinnost PLRK 9K35M při ničení vzdušných cílů je vyšší než u PLRK 9K32M. Přispívá k tomu nejen přístrojové vybavení bojového vozidla kompletu, ale především sama protiletadlová raketa 9M37. Její samonaváděcí hlavička je vybavena dvoupásmovým sledovacím koordinátorem, pracujícím buď v pásmu viditelného světla, nebo v infračerveném pásmu (3,5-5 μm) s chlazeným fotodetektorem. To poměrně výrazně zvyšuje schopnost samonaváděcí hlavičky rakety zachytit cíl. Samonaváděcí hlavička rakety 9M37 ve verzi M3 (9M37M3) má navíc zvýšenou ochranu proti úmyslnému optickému rušení. Poměrně mohutná bojová nálož je vybavena optickým bezkontaktním zapalovačem a umožňuje zničení nebo poškození cíle i při průletu

rakety ve vzdálenosti až 4 m. PLRK 9K35M STRELA-10M má i poměrně značný modernizační potenciál, a proto je jeho další setrvání ve výzbroji PLV AČR vhodné.

Samohybný PLRK 9K33M3 OSA-AKM (v kódu NATO SA-8b GECKO) malého dosahu (podle terminologie NATO krátkého dosahu-SHORAD) je nejmodernějším zbraňovým systémem PLV AČR. Jeho vývoj byl v SSSR dokončen v roce 1980. Svými takticko-technickými parametry patří do stejné kategorie jako např. PLRK ROLAND nebo CROTALE, jejichž poslední verze však mají modernější přístrojové vybavení. PLRK 9K33M3 OSA-AKM má ale větší dálkový dosah. Rovněž tento PLRK má značné možnosti modernizace a je tedy předpoklad jeho delšího setrvání ve výzbroji PLV.

3. Možnosti modernizace kanónové výzbroje PLV AČR

Jak bylo ukázáno výše, bude nutné v historicky krátké době především vyřešit vyzbrojení PLV AČR moderním a účinným samohybným dělostřeleckým, resp. kombinovaným (dělostřeleckým a raketovým) zbraňovým systémem. Dále bude nutná alespoň částečná náhrada PLRK 9K32M moderním přenosným PLRK blízkého, resp. velmi krátkého dosahu. U PLRK 9K35M a 9K33M3 bude vhodné provést modernizace, které zvýší jejich bojové možnosti. Tyto modernizace mohou úspěšně provést některé české firmy.

Výběr vhodného protiletadlového kanónu nebude jednoduchou záležitostí, jak by se mohlo vzhledem k existující nabídce zdát. Již delší dobu spolu totiž soupeří dva názorové směry mající rozdílný pohled na to, jaká ráže protiletadlového kanónu je nejvhodnější.

První názorový směr preferuje protiletadlový kanón s větší ráží (35 nebo 40 mm), jehož účinný dostřel dosahuje až 4000 m, s poměrně značným účinkem střely vybavené nárazovým a časovacím, resp. přibližovacím zapalovačem v cíli. K dispozici je i munice typu AHEAD s velkým účinkem na nepancéřované cíle, především řízené střely. Typickými představiteli této třídy protiletadlových kanónů jsou např. 35mm kanón typu KDA fy Oerlikon, 40mm kanón typu L/70 fy Bofors a v poslední době i nový 35mm kanón typu GDF 005, resp. 35/1000, opět fy Oerlikon.

K nevýhodám této třídy protiletadlových kanónů patří větší hmotnost kanónu a velký impuls výstřelu, což vede k celkově větší hmotnosti zbraňového kompletu, těžší lafetace, s čímž značně rostou nároky na výkon zbraňových servomechanismů, dále velké rozměry a hmotnost nábojů, nižší kadence střelby a vysoká cena zbraňového systému, především munice. Sporná je i účinnost střelby těmito kanóny na manévrující vzdušné cíle na vzdálenosti přesahující 3000 m.

Druhý názorový směr preferuje vysokokadenční automatické kanóny s ráží od 20 do 30 mm, jejichž účinný dostřel leží v rozmezí 2000-3000 m, kombinované často s protiletadlovými řízenými raketami velmi krátkého, resp. blízkého dosahu (cca 4000-5000 m) v jeden zbraňový systém. Typickými představiteli této třídy zbraňových systémů jsou např. americký dělostřelecký systém PHALANX využívající 20mm šestihlavňový kanón Vulkan (Gatling), německý dělostřelecký systém WILDCAT se dvěma 30mm kanóny, americké kombinované systémy LAV-AD a BLAZER HEAVY využívající 25mm pětihlavňový kanón GAU-12/U (Gatling), nebo ruský kombinovaný zbraňový systém TUNGUSKA se dvěma dvouhlavňovými 30mm kanóny typu 2A38.

Předností této třídy zbraňových systémů je dostatečný dosah a poměrně vysoká pravděpodobnost zničení vzdušného cíle (taktických letounů a vrtulníků) i na maximálních dálkách

u raketové části kombinovaného kompletu a rovněž velmi dobrá účinnost malorázového vysokokadenčního kanónu při střelbě na prostředky vzdušného napadení jako jsou řízené střely a letecké pumy nejrozličnějších druhů, vypouštěné taktickými letouny a vrtulníky z prostoru mimo dosah i raketové části kompletu.

K dalším přednostem zbraňového systému s malorázovým kanónem patří malé rozměry, nízká hmotnost kanónu s malým impulsem při výstřelu a z toho vyplývající snadná lafetace na bojovém vozidle s nižšími nároky na servomechanismy, malé a lehké náboje, velká kapacita zásobovacího systému a konečně nižší cena kanónu a především munice.

Nevýhodou malorázového kanónu je pak menší účinek střely v cíli a menší účinný dostřel. Menší účinek střely v cíli však vzhledem k účelu tohoto typu kanónu (ničit řízené střely a letecké kontejnerové, brzděné a řízené pumy a podobné cíle) není na závadu, protože díky jejich vysoké kadenci je pravděpodobnost zničení uvedených cílů vysoká. Menší účinný dostřel kanónu je proto kompenzován použitím protiletadlových raket typu VSHORAD nebo SHORAD.

Na základě výše uvedených údajů se nabízí možnost využít nový český letecký vysokokadenční kanón ZPL-20, vyvinutý pro letoun L-159 ALCA, jako součást lehkého mobilního kombinovaného zbraňového systému pro PVO AČR.

Vysokokadenční kanón ZPL-20 je 20mm dvouhlavňový kanón, využívající principu sdružených hlavních, kdy každá hlaveň má vlastní závěrový mechanismus. Oba závěrové mechanismy jsou spolu spojeny kinematickou vazbou. Toto uspořádání umožňuje kadenci až 2650 ran/min. Napínání závěru je možné provádět buď ručně nebo pomocí pyronábojů. Pro kanón byly v ČR vyvinuty náboje NATO 20x102 mm tříštivo-trhavé zápalné, průbojné zápalné svítilic a náboje náhradní a náhradní svítilic. Náboje mají elektrickou zápalku a prostřednictvím elektroniky kanónu lze volit jak kadenci kanónu (750 nebo 2650 ran/min), tak i délku vystřelené dávky (20 nebo 50 ran, případně neomezeně). Hlavní takticko-technická data kanónu ZPL-20 lze tedy charakterizovat takto:

- ráže kanónu	20 mm,
- účinný dostřel	3000 m,
- náboj	20x102 mm,
- ústňová rychlost střely	1040 m.s ⁻¹ ,
- vysoká kadence	2650 min ⁻¹ ,
- nízká kadence	750 min ⁻¹ ,
- délka kanónu	2000 mm,
- šířka kanónu	180 mm,
- výška kanónu	200 mm,
- hmotnost kanónu	64 kg.

V rámci posouzení vhodnosti použití kanónu ZPL-20 pro potřeby PVO byly výkony a takticko-technické charakteristiky a účinnost tohoto kanónu porovnány s analogickými charakteristikami amerického 20mm PL kanónu M61A1 a také s charakteristikami moderního 35mm PL kanónu 35/1000 kompletu Skyshield fy Oerlikon. Porovnávány takticko-technickými charakteristikami byly kadence, počet ran v dávce, ústňový výkon, měrný výkon, maximální sekundová hmotnost střepin v prostoru cíle a maximální sekundová hmotnost trhaviny v prostoru cíle (viz **tab. 1**). Účinnost kanónů byla posuzována podle pravděpodobnosti zničení

vzdušného cíle na různých dálkách a při délkách dávky 0,5 s a 1 s (viz tab. 2). Při tomto srovnávání byla uvažována jednoduchá a dvojité lafetace kanónu ZPL-20.

Údaje uvedené v tab. 1 a zejména pak v tab. 2 ukazují, že použití 35mm kanónu nepřináší přesvědčivé výhody oproti dvojité lafetaci kanónu ZPL-20 a opravňují nás tedy k úvahám o využitelnosti tohoto kanónu jako součásti kombinovaného mobilního zbraňového kompletu pro PVO. Přitom připadají v úvahu dvě varianty použití kanónu ZPL-20:

- ☐ interní lafetace jednoho kanónu ZPL-20 do otočné střelecké věže vozidla,
- ☐ externí lafetace dvou kanónů ZPL-20 po stranách otočné střelecké věže vozidla.

Tabulka č. 1

Parametry \ Kanón	M61A1	1x ZPL-20	2x ZPL-20	1x 35/1000
kadence [s^{-1}]	50	44	88	17
počet ran v dávce délky 0,5 s	17*	22	44	8
počet ran v dávce délky 1 s	42	44	88	17
úšťový výkon [kW]	2683	2380	4760	6383
hmotnost [kg]	120	64	128	450
měrný výkon [$kW \cdot kg^{-1}$]	22,36	37,19	37,19	14,18
sekundová hmotnost střepin [$kg \cdot s^{-1}$]	4,40	3,87	7,74	7,27
sekundová hmotnost trhaviny [$kg \cdot s^{-1}$]	0,60	0,53	1,06	1,90

* menší počet ran je způsoben rozběhem zbraně systému Gatling

Porovnání T-T charakteristik tří variant PL kanónů ráže 20 mm a jednoho PL kanónu ráže 35 mm

Tabulka č. 2

Kanón	Délka dávky	Pravděpodobnost zničení cíle na dále 1000 m	Pravděpodobnost zničení cíle na dále 1500 m	Pravděpodobnost zničení cíle na dále 2000 m	Pravděpodobnost zničení cíle na dále 2500 m	Pravděpodobnost zničení cíle na dále 3000 m
M61A1	0,5 1,0	0,788 0,978	0,489 0,810	0,313 0,604	0,213 0,446	0,152 0,282
1x ZPL-20	0,5 1,0	0,966 0,999	0,771 0,948	0,556 0,803	0,404 0,645	0,301 0,511
2x ZPL-20	0,5 1,0	0,999 1,000	0,948 0,997	0,803 0,961	0,645 0,874	0,511 0,761
1x35/1000	0,5 1,0	0,996 1,000	0,956 0,999	0,800 0,967	0,629 0,878	0,491 0,762

Porovnání účinnosti tří variant PL kanónů ráže 20 mm a jednoho PL kanónu ráže 35 mm

Pro obě varianty použití kanónu ZPL-20 je reálné na základě předběžného hmotnostního rozboru předpokládat, že kombinovaný mobilní zbraňový komplet pro PVO může mít zásobu 2200 nábojů v nábojových pásech pro kanónovou část, a celkem 8 ks protiletadlových řízených raket blízkého, resp. velmi krátkého dosahu, z toho 4 ks na odpalovacím zařízení.

Tentýž hmotnostní rozbor pak vede k závěru, že celková hmotnost výzbroje a zařízení bojového vozidla včetně tříčlenné obsluhy by neměla překročit 2500 kg. Z toho lze učinit další závěr, že s ohledem na uvedenou hmotnost výzbroje, zařízení a obsluhy by realizace kombinovaného mobilního kompletu pro PVO byla možná při použití kolového vozidla typu 6x6.

4. Možnosti modernizace raketové výzbroje PLV AČR

V oblasti PLRK blízkého, resp. velmi krátkého (*VSHORAD – Very Short Range Air Defence*), použitelných i jako výzbroj kombinovaného mobilního zbraňového kompletu PVO, existuje jednak relativně široká nabídka moderních systémů řady výrobců, jednak opět soupeření dvou koncepcí, jmenovitě samonavedení a dálkového navedení raket. K relevantním patří zejména PLRK GROM z produkce polských firem, FIM-92B/C STINGER americké fy Hughes Missile Systems Co. a PLRK MISTRAL francouzské fy Matra BAe Dynamics jako představitel PLRK využívajících pasivní systém samonavedení raket, dále pak PLRK RBS-70 Mk II švédské fy Bofors Missile a PLRK STARSTREAK britské fy Thales Air Defence jako představitel PLRK využívajících systém dálkového navedení raket.

Protiladadlový raketový komplet GROM je polskou modifikací a určitým vylepšením ruského PLRK 9K310 IGLA-1 a má i podobné takticko-technické charakteristiky. Do výzbroje polské armády byl zaveden v roce 1998. Komplet je určen pro ničení nízkolétajících vzdušných cílů ve vzdálenostech 500 až 5500 m a na výškách 10 až 3500 m, při rychlostech cílů do 420 m/s, trhavým a střepinovým účinkem bojové hlavice ráže 72 mm o hmotnosti 1,3 kg, vybavené kontaktním zapalovačem s autodestrukcí. Celková hmotnost kompletu je 16,5 kg a je obsluhován jedním mužem.

Raketa o hmotnosti 10,5 kg a uložená v transportně-odpalovacím kontejneru je poháněna motorem na tuhou pohonnou hmotu se dvěma stupni tahu, který raketě udělí průměrnou rychlost až 640 m/s. Je aerodynamicky řízena, s aerodynamickým uspořádáním typu „kachna“, s tzv. reaktivním dořizováním. Vzhledem k celkové hmotnosti a rozměrům kompletu se odpalování provádí s ramene. Jsou možné i různé způsoby lafetace na vozidla.

Raketa má samonaváděcí řídicí systém s pasivním dvoukanálovým UV/IR koordinátorem s chlazeným IR fotodetektorem, zabezpečujícím navedení rakety na cíl modifikovanou metodou *proporcionálního navedení*. Digitální řídicí systém rakety je vybaven logickými ochranami proti rušení. Komplet může být vybaven zařízením IFF.

Protiladadlový raketový komplet FIM-92 STINGER a množství jeho modifikací vyrábí od roku 1980 americká firma Hughes Missile Systems Company a je používán v armádách řady států. Komplet je určen k ničení nízkolétajících vzdušných cílů ve vzdálenostech 200 až 4500 m a na výškách 0 až 3800 m, při rychlostech cílů do 410 m/s, trhavým a střepinovým účinkem bojové hlavice ráže 70 mm o hmotnosti 1 kg, vybavené nárazovým zapalovačem se zpožděním a autodestrukcí. Celková hmotnost raketového kompletu je cca 16 kg a je obsluhován jedním mužem.

Raketa o hmotnosti 10,1 kg a uložená v transportně-odpalovacím kontejneru je poháněna motorem na tuhou pohonnou hmotu se dvěma stupni tahu, který udělí raketě průměrnou rychlost cca 730 m/s. Je aerodynamicky řízena jednonálovým autopilotem. Vzhledem k celkové hmotnosti a rozměrům kompletu se odpalování provádí s ramene. Jsou používány i různé způsoby lafetace na vozidla.

Raketa má samonaváděcí řídicí systém s pasivním jednonábovým, infračerveným koordinátorem s chlazeným fotodetektorem pracujícím v pásmu 3-5 μm , nebo dvoukanálovým IR/UV koordinátorem (verze FIM-92B/B,C,D). Řídicí systém rakety má digitální mikroprocesorovou elektroniku, zabezpečující navedení na cíl metodou *proporcionálního navedení*, a účinné ochrany proti rušení. Komplet je standardně vybaven identifikačním zařízením vlastních letounů (systém IFF) a zaměřovacími přístroji pro denní a noční vidění. Je možné jeho napojení k přehledovému resp. střeleckému radiolokátoru, nebo k centrálnímu systému řízení palby protiletadlové jednotky (baterie).

Protiletadlový raketový komplet FIM-92 je používán také v mnoha provedeních mobilních a kombinovaných systémů, jako např. komplet BSFV (*Bradley Stinger Fighting Vehicle*), komplet *Boeing Avenger/Pedestal-Mounted Stinger*, nebo komplet *Lockheed Martin Blazer Heavy* a řada dalších.

Protiletadlový raketový komplet MISTRAL vyrábí francouzská firma Matra BAe Dynamics ve spolupráci s dalšími firmami, především s firmou Thompson-LMT. Do operačního použití byl zasazen v roce 1988. Komplet je určen pro ničení nízkolétajících vzdušných cílů ve vzdálenostech 300 až 6000 m a na výškách 10 až 4500 m, při rychlostech cílů do 410 m/s, trhavým účinkem a wolframovými elementy bojové hlavičky ráže 92 mm, o hmotnosti 2,95 kg, vybavené kontaktním a bezkontaktním optickým zapalovačem. Celková hmotnost raketového kompletu je 37 kg a v rozloženém stavu jej mohou přenášet tři muži.

Raketa o hmotnosti 19,5 kg a uložená v transportně-odpalovacím kontejneru je poháněna motorem na tuhou pohonnou hmotu se dvěma stupni tahu, který udělí raketě maximální rychlost 850 m/s. Je aerodynamicky řízena a má aerodynamické uspořádání typu „kachna“. Vzhledem k hmotnosti a rozměrům rakety se odpalování provádí se stojanu. Jsou používány i různé způsoby lafetace na vozidla.

Raketa je vybavena samonaváděcím řídicím systémem s pasivním infračerveným koordinátorem s mnohaprvkovou vláknovou optikou a chlazeným mnohaprvkovým (mozaikovým) fotodetektorem. Řídicí systém rakety má digitální mikroprocesorovou elektroniku, zabezpečující navedení metodou *proporcionálního navedení*, a umožňující díky specifickému řešení koordinátoru postřelování cílů manévrujících s přetížením až 8g.

Zaměřovací přístroje vypouštěcího zařízení je možné doplnit termovizní kamerou pro činnost v noci a připojit k přehledovému, resp. střeleckému radiolokátoru, nebo k centrálnímu systému řízení palby protiletadlové jednotky (baterie). Komplet může být vybaven i identifikačním systémem (IFF) vlastních letounů.

Protiletadlový raketový komplet MISTRAL je rovněž využíván jako mobilní (samohybný), umístěný většinou na lehkých terénních vozidlech. V těchto verzích je dodáván jako systém ALAMO (Afful Léger Anti-aérien Mobile), ALBI (Afful Léger Bimuniton), ATLAS (Afful Terrestre Léger Anti-Saturation), SANTAL a další. Standardním vybavením těchto systémů jsou optoelektronické zaměřovací systémy pro denní i noční činnost.

Protiletadlový raketový komplet RBS-70 vyrábí švédský koncern Bofors od roku 1976. Komplet je určen pro ničení nízkolétajících cílů ve vzdálenostech 200 až 7000 m a na výškách 0 až 4000 m, při rychlostech cílů do 340 m/s tříštivo-trhavým a kumulativním účinkem duální bojové hlavičky ráže 106 mm o hmotnosti 2 kg, vybavené kontaktním a bezkontaktním (přibližovacím) laserovým zapalovačem. Komplet může ničit i pozemní cíle včetně obrněných vozidel. Celková hmotnost kompletu je 86,5 kg a v rozloženém stavu jej mohou přenášet tři muži.

Raketa o hmotnosti 16,5 kg je poháněna motorem na tuhou pohonnou hmotu se dvěma stupni tahu, který udělí raketě maximální rychlost cca 580 m/s. Raketa je aerodynamicky řízena. Vzhledem k celkové hmotnosti kompletu se odpalování provádí se stojanu.

Naváděcí systém rakety je řešen jako *systém dálkového navedení po modulovaném laserovém paprsku*. Cíl je zaměřován a automaticky sledován optoelektronickým zaměřovacím systémem vybaveným televizní kamerou s CCD detektorem pro provoz ve dne a termovizní kamerou pro provoz v noci, které umožňují bezprostřední využití digitální mikroprocesorové elektroniky. Zaměřovací přístroje vypouštěcího zařízení je možné připojit k přehledovému, resp. střeleckému radiolokátoru, nebo k centrálnímu systému řízení palby protiletadlové jednotky (baterie). Komplet je vybaven identifikačním systémem (IFF) vlastních letounů.

Protiletadlový raketový komplet velmi krátkého dosahu RBS-70 se dodává v přenosné, převozně a v samohybné verzi, lafetovaný na pásových i kolových podvozcích.

Protiletadlový raketový komplet STARSTREAK vyrábí britská firma Thales Air Defence. Zaveden do výzbroje byl v roce 1996. Komplet je určen pro ničení nízkolétajících cílů ve vzdálenostech 300 až 7000 m a na výškách pravděpodobně do 3500 m, při rychlostech cílů do cca 400 m/s. Svoji koncepcí, resp. použitými fyzikálními principy je přednostně použitelný pro ničení bitevních vrtulníků působících z krátkodobého visu nad terénními překážkami, za kterými se jinak ukrývají.

Raketa o celkové hmotnosti cca 15 kg je řešena netradičním způsobem. Výkonný letový motor na tuhou pohonnou hmotu uděluje raketě hypersonickou rychlost až 4M, tj. cca 1360 m/s. Tato vysoká rychlost umožňuje raketě dosáhnout prostoru cíle za velmi krátkou dobu, podobně jako dělostřelecký granát, vystřelený z výkonného kanónu. Po skončení činnosti letového motoru se přední část rakety rozdělí na tři šípové subtržely s aerodynamickým uspořádáním typu „kachna“, každá vybavená vlastním palubním řídicím systémem. *Subtržely jsou na cíl naváděny dálkově, po laserovém paprsku, vyzařovaném pozemním vypouštěcím zařízením.* K ničení cílů je primárně využita kinetická energie subtržely (k proražení ochranného pancíře cíle) a následně tříštivo-trhavý účinek bojové hlavičky subtržely, vybavené kontaktním zapalovačem se zpožďovačem.

Řídicí systém rakety je tedy řešen jako *systém dálkového navedení po modulovaném laserovém paprsku*. Cíl je zaměřován a sledován stabilizovaným optoelektronickým zaměřovacím systémem s poloautomatickým nebo automatickým sledováním, vybaveným televizní kamerou s CCD detektorem pro denní a termokamerou pro noční činnost, které umožňují bezprostřední využití digitální mikroprocesorové elektroniky.

PLRK je dodáván v několika verzích: přenosné jednoduché (man-portable), přenosné s vícenásobným odpalovacím stojanem, nebo samohybné spolu se systémem řízení palby *Avenger*, lafetovaný na pásovém bojovém vozidle *Stormer*.

6. Závěr

Cílem článku bylo jednak charakterizovat současný stav výzbroje PLV AČR, jednak ukázat některé možné směry modernizace této výzbroje, a také na existující názorové rozdíly a střety v této oblasti. Proto by jakémukoliv rozhodnutí v otázkách budoucí výzbroje PLV mělo předcházet všestranné posouzení této problematiky kvalifikovanými experty. Značnou váhu při těchto analýzách by měla mít skutečnost, že je možné zabezpečit významnou část výzbroje AČR z vlastních zdrojů, tak jak je to ukázáno na návrhu využití kanónu ZPL-20 pro kombinovaný mobilní komplet pro PVO.

Nastřelení tankového kanónu tanku T-72 na skutečnou dálku

Ačkoliv je tank T-72 ve výzbroji AČR řadu let a při výcviku bylo získáno mnoho zkušeností, nebyla dosud v žádném předpise ani pomůcce využitelná v celé AČR rozebrána metodika nastřelení tankového kanónu na skutečnou dálku. Je tomu tak proto, že ani v původní dokumentaci tanku tato problematika řešena nebyla. Jsem přesvědčen o tom, že prověřené seřízení zbraní a zaměřovačů střelbou na skutečné dálky by mělo být nedílnou součástí rektifikace a nastřelování tankových zbraní před střelbou plnou ráží.

Před každým cvičením střelb z tanku T-72 plnou ráží, před bojovou střelbou nebo před skutečným bojovým použitím tanku, je nutné provést seřízení zaměřovacích a pozorovacích přístrojů a pokud to podmínky umožňují i nastřelení zbraní tanku. Komplexní příprava zbraní, zaměřovacích a pozorovacích přístrojů před střelbou zahrnuje:

1. Seřízení optické osy dálkoměrného zaměřovače TPD-K1.
2. Seřízení nulové záměrné přímký TPD-K1.
3. Přezkoušení funkce a přesnosti nastavení dálkové stupnice.
4. Rektifikace a nastřelení 7,62 mm spřaženého kulometu PKT.
5. Rektifikace zaměřovacího infradalekohledu TPN-1 a kombinovaného pozorovacího přístroje velitele tanku TKN-3.
6. Zavedení oprav při odchylce od normálních podmínek střelby.
7. Zhotovení kontrolního rektifikačního terče.
8. Rektifikace a nastřelení kompletu 12,7 mm NSV- provádí se nezávisle na výše uváděných úkonech.
9. Pro prověření správnosti seřízení může být provedeno nastřelení tankového kanónu na skutečnou dálku.

Protože komplexní příprava tanku ke střelbě je značně časově náročná, provádí se v praxi zpravidla účelová příprava k úkolu, který bude tanková jednotka plnit.

Zkušenosti z výcviku ukazují, že není nutné provádět seřízení optické osy dálkoměrného zaměřovače, neboť jeho seřízení z výrobního závodu zpravidla zabezpečuje bezporuchové a přesné měření dálky i po dlouhodobém provozování tanku. Rovněž přezkoušení funkce a přesnosti nastavení dálkové stupnice se v praxi provádí jen výjimečně. Naprosto nepostradatelné pro efektivní a přesnou střelbu je zavedení oprav při odchylce od normálních podmínek střelby a následné ověření přesnosti seřízení střelbou na skutečné dálky.

Bohužel se v současné době neprovádí zavedení oprav při odchylce od normálních podmínek střelby výpočtem s využitím nomogramů a točítka balistických oprav, neboť mechanizované prapory nejsou vybaveny přístroji PKI-2 pro měření radiálního opotřebení nábojní komory. Praktickému využívání těchto přístrojů brání také značná složitost jejich použití, vysoká časová náročnost a nevěrohodnost dosahovaných výsledků měření. O to více narůstá potřeba prověření kanónu a jeho seřízení střelbou na skutečné dálky.

Z prováděných střelb plnou ráží vyplývá zkušenost, že po pečlivém a přesném seřízení nulové záměrné přírůstky dálkoměrného zaměřovače TPD-K1 nejsou zpravidla zjišťovány výrazné systematické **stranové** úchyly granátů v cíli. K systematické stranové úchyly může docházet v podstatě pouze vlivem nepřesně provedené rektifikace, nebo vlivem bočního větru. Avšak u naprosté většiny dopadů granátů jsou zjišťovány úchyly **výškové**, a to zpravidla „krátké“. Tyto úchyly jsou ve většině případů způsobeny rozdílností váhových znaků použité munice, opotřebením nábojní komory, nestandardními hodnotami prachové náplně, teploty vzduchu a dalšími faktory. Aby bylo dosaženo vysoké přesnosti střelby, nedocházelo k poškození terčů a při větším počtu výstřelů i betonových kiosků pro ochranu otočných terčových zařízení, je nutné odpozorované systematické úchyly vyloučit.

Opravy výškové úchyly lze dosáhnout několika způsoby:

1. Provedením opravy zaměřením na výbuch pomocí rektifikačních šroubů dálkoměrného zaměřovače TPD K-1

Tento způsob opravy je sice nejrychlejší, je však ryze účelový pro danou situaci a pro použitý druh náboje, ale na druhé straně s sebou nese hrubý zásah do provedené rektifikace, která je tímto pro ostatní druhy munice včetně spřaženého kulometu porušena a je tím výrazně snížena bojeschopnost tanku. Nekvalifikovaný zásah do provedené rektifikace v mnoha případech vede ke zvětšení úchyly, ke zvýšení počtu použité munice, ke značným ztrátám času a mnohdy nezbyvá nic jiného, než znovu provést seřízení nulové záměrné.

Při provedení opravy tímto způsobem je nutné si uvědomit, že je platná pouze v těch povětrnostních a balistických podmínkách, ve kterých byla provedena. Pokud se i v průběhu jednoho dne výrazně změní tlak vzduchu, teplota vzduchu, teplota prachové náplně, rychlost podélného větru, váhové znaky používané munice, nadmořská výška palebného postavení (což je při vedení bojové činnosti velmi pravděpodobné), je tato oprava velmi nepřesná, a proto **nepoužitelná**.

Jednoduchost této metody a použitelnost pro účelovou přípravu zbraní tanku před cvičením střelb nebo před bojovými střelbami svádí velitele rot k častému používání a bohužel i k získávání nesprávných návyků, které se předávají z generace na generaci.

2. Zavedení balistických oprav odhadem.

Principem této metody je zavedení opravy zjištěné úchyly odhadem pomocí točítka balistických oprav. Po dalším výstřelu provést následnou opravu až do vyloučení úchyly. Nevýhodou této metody je neúměrná spotřeba munice.

3. Zavedení opravy točítkem balistických oprav po přepočtu výškové úchyly na dálkovou.

Tato metoda vychází ze znalosti takticko-technických dat dálkoměrného zaměřovače TPD-K1, kde pootočením točítka balistických oprav o jeden dílek mění dálku dopadu střely nebo granátu tankového kanónu o jedno procento změřené dálky.

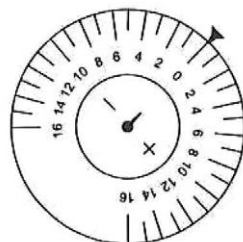
Vzhledem k tomu, že osádky tanků pozorují a vyhodnocují úchyly střelby zpravidla ve výškách a v šířkách cíle, je nezbytné přepočítat výškovou úchyly na úchyly dálkovou a potom ji opravit točítkem balistických oprav, které je k těmto účelům určeno.

Přepočtem výškové úchyly na úchyly dálkovou lze dosáhnout snížení počtu nábojů pro nastřelení tankového kanónu na 2-3 kusy. Níže uvedeným způsobem je možné provést opravu

střelby při systematických úchylných i v reálné bojové činnosti bez porušení provedené rektifikace.

Nastřelení kanónu na skutečnou dálku doporučují provést po dokončení rektifikace TPD-K1 a nastřelení spřaženého kulometu podle následujícího postupu:

- ☐ spustit stabilizátor,
- ☐ laserový dálkoměr uvést do automatického režimu (přepínač „AUT-RUČ“ zapnout do polohy „AUT“ a přepínač „D“ přepnout do polohy „ZAPNUTO“),
- ☐ nabíjecí automat uvést do automatického režimu (zapnout všechny jističe, přepínač „AUT-RUČ“ na ovládacím pultu střelce zapnout do polohy „AUT“ a přepínač „AUT-RUČ“ na skříňce automatu nabíjení u velitele tanku zapnout rovněž do polohy „AUT“),
- ☐ přepínač druhu balistiky na ovládacím pultu střelce nastavit do polohy „OF“. Při střelbě jiným druhem střeliva nastavit přepínač na používaný druh střeliva,
- ☐ pro první výstřel nastavit točítka zavedení balistických oprav podle předběžného výpočtu z nomogramů. Pokud není k dispozici výpočet z nomogramů, nastavit točítka nastavení balistických oprav na nulu,
- ☐ po změření dálky zaměřit vrchol hlavní zaměřovací značky na střed cíle (nejlépe v dálce 1400-1800m) a provést výstřel,
- ☐ po výstřelu pečlivě odpozorovat dopad granátu a výškovou úchylku od středu cíle,
- ☐ oprava o jeden dílek točítkem zavedení balistických oprav mění nastavení dálkoměrného zaměřovače o 1% změřené dálky.

Obrázek točítka balistických oprav před zavedením opravy

Přepočet úchylky výškové na úchylku dálkovou lze provést podle vzorce:

$$U_o [m] = \frac{U_v [m] \times 1000}{\text{úhel doletu [dc]}}$$

kde U_o – úchylka dálková
 U_v – úchylka výšková

Velikost úhlu doletu pro náboj „OF“ lze vyhledat v Tabulkách střelby pro 125mm tankový kanón D-81 (Tank-4-3).

Pro praktické využití uvádím výpis z tabulky.

dálka [m] 1000	1100	1100	1200	1300	1400	1500	1600	1700	1800	1900	2000
úhel doletu [dc]	8	8	10	10	12	13	13	15	17	18	18

Příklad:

Laserovým dálkoměrem byl změřen cíl v dálce 1500 m. Po výstřelu byla odpozorována výšková úchylka 1,8 m níže od středu cíle. Jaká bude oprava točítkem zavedení balistických oprav, aby byl druhým výstřelem zasažen střed cíle?

$$U_0 \text{ [m]} = \frac{1,8 \times 1\,000}{13} = \frac{1\,800}{13} = 138,5 \text{ m}$$

Z úchylky dálkové lze vypočítat počet dílků pro nastavení opravy točátkem zavedení balistických oprav vydělením jedním procentem změřené dálky podle vzorce:

$$O \text{ [dílků]} = U_0 \text{ [m]} : 1\% D_z \text{ [m]}$$

kde O - oprava točátkem balistických oprav [uváděna v dílkách točítka]

U_0 - úchylka dálková

D_z - dálka změřená laserovým dálkoměrem, vyčtená z displeje TPD-K1

Příklad výpočtu: $O = 138,5 : 15 = 9,2 \approx 9$

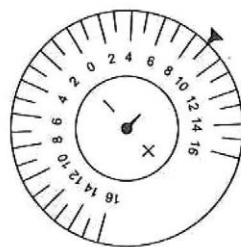
Pro zasažení středu cíle druhým výstřelem je nutné pootočit o devět dílků točátkem zavedení balistických oprav ve směru doleva.

Po zavedení opravy **provést znovu změření dálky** laserovým dálkoměrem a provést druhý výstřel. Výsledek střelby by měl potvrdit správnost zavedené opravy.

Výše uvedeným způsobem je možné provést opravu střelby při systematických úchylnkách i před reálnou bojovou činností a v průběhu jejího vedení bez porušení provedené rektifikace.

Opravu případné **stranové úchylnky** je nejvýhodnější provádět **přeložením záměrného bodu**, neboť i při méně přesném seřízení nulové záměrné, stranové úchylnky zpravidla nepřesáhnou půl šířky cíle.

Po vyloučení úchylné tankového kanónu je nezbytné prověřit střelbou na reálné dálky rovněž spřažený kulomet. Této střelbě samozřejmě předchází předběžná rektifikace kulometu a jeho nastřelení na nástřelný terč. **Výškové i stranové úchylnky se vylučují zásadně přeložením záměrného bodu nebo změnou zaměřovací značky.** Jakékoliv zásahy do seřízení nulové záměrné dálkoměrného zaměřovače TPD-K1 jsou nepřípustné, stejně jako zásahy do rektifikačních šroubů kulometné lafety.

Obrázek točítka balistických oprav po zavedení opravy

Důsledná příprava zbraní, seřízení zaměřovacích a pozorovacích přístrojů tanků ale také příprava munice je hlavním předpokladem úspěchu jednotky při výcviku ve střelecké přípravě, vede podřízené k získávání trvalých návyků a důvěře ve spolehlivost a přesnost tankových zbraní.

Zkušený velitel tankové roty nelituje vynaloženého času na přípravu tanků a munice před střelbou, neboť ví, že se mu vynaložené úsilí mnohonásobně vrátí. Výslednost střelby je velmi silným motivačním faktorem využitelným ve výcviku jednotky, dodává potřebné sebevědomí osádkám tanku, hrdost na příslušnost k jednotce a posiluje přirozenou autoritu velitelů tankových jednotek.

Tělesná zdatnost je komplexní schopnost reagovat pohybovou činností účelně a efektivně na podněty zevního prostředí. Proto je jedním ze základních požadavků, které jsou kladeny na vojenského profesionála. Její kvalita je hodnocena pomocí testů zjišťujících jak úroveň základních pohybových schopností, tak úroveň pohybových dovedností a návyků v závislosti na specifických požadavcích druhů vojsk a služebním zařazení. Výroční přezkoušení tělesné výkonnosti je v rámci široké škály používaných testů bazálním testem, který by měli splňovat všichni vojáci z povolání a občanští zaměstnanci zařazení do tělesné přípravy. Moderní dějiny naší republiky, v souvislosti s výročním přezkoušením tělesné výkonnosti, můžeme rozdělit účelově na tři období – první republiku, období poválečné až do počátku 90. let a na současnost.

Období první republiky

Z historie vojenství je zřejmé, že tělesná zdatnost hrála vždy důležitou roli a její kvalita podstatně ovlivňovala úspěchy armády. V armádě první republiky, která vznikala pod vlivem francouzským a významného postavení českého tělovýchovného hnutí Sokol, nemohla zůstat tělesná zdatnost vojáků mimo pozornost odpovědných velitelů. Vojenský tělocvik byl rozdělen na základní tělocvik, ranní tělocvik, polní tělocvik a tělocvik po zaměstnání. Podle dobových předpisů měla být v „činnosti tělocvičné“ vedena přesná statistika a to jak o účasti, tak o výsledcích měření. Ke zjišťování výsledků přípravy byly každoročně pořádány čtyři závody, které byly pro každého povinné. Obsahem byly atletické disciplíny, gymnastická cvičení na nářadí, prostná, zápas řeckořímský a z ryze vojenských disciplín chůze ve výstroji a s výzbrojí na 10 km. Každý jednotlivec musel absolvovat závod jednotlivců (dle výběru), závod ve cvičení prostných a závod družstev. **Hodnocen byl tedy nejméně ze tří disciplín a prakticky čtvrtletně.**

Poválečná doba

S testováním tělesné výkonnosti jak je známe z dnešních dnů se začalo v 50. letech. Podle prvního poválečného předpisu Těl-I-1 vydaného v roce 1950 se kromě stálého sledování a kontroly tělesného stavu u útvaru konaly:

- ☐ periodické zkoušky tělesné zdatnosti a zdravotní prohlídky tělesného stavu vojáků,
- ☐ periodické проверки kvality nácviku programového učiva a plnění norem ve všech složkách tělesné přípravy,
- ☐ inspekční prohlídky tělesné přípravy,
- ☐ проверка tělesné vytrvalosti příslušníků útvarů na taktických cvičeních a na manévrech.

Zkoušky tělesné zdatnosti (tak se tenkrát nazývalo výroční přezkoušení tělesné výkonnosti) se konaly 1x ročně a jejich obsahem byly:

- ☐ běh na 100 m,
- ☐ hod granátem (700 g) do dálky,
- ☐ skok daleký s rozběhem,
- ☐ shyby na hrazdě,
- ☐ běh na 1000 m.

Už tehdy bylo zavedeno čtyřstupňové hodnocení (výtečně-dobře-vyhovující-nevyhovující), které se v podstatě používá dodnes. Každý důstojník byl povinen soustavně provozovat tělesnou přípravu a sport a to jednak při oddělených důstojnických cvičeních, jednak samostatným prováděním individuálních úkolů. Pro cvičení v tělesné přípravě byli důstojníci rozděleni na tři věkové skupiny: první do 35 let, druhá pro věk 36-42 a třetí pro starší 42 let. Pro přezkoušení zprvu toto dělení neplatilo, ale už v roce 1952 se zavádějí adekvátní normy tělesné výkonnosti podle věkových skupin (důstojníci starší 42 let nemuseli plnit normy tělesné výkonnosti a měli zvláštní programy tělesné přípravy). V průběhu let se postupně výkonnostní normy upravovaly nejen na základě zkušeností s testováním, ale také na základě požadavků velitelů a společnosti. Rozšířil se počet věkových skupin, v testovací baterii se objevily šplh na laně, skokansko-akrobatické cvičení a plavání, kdy armáda pomáhala plnit zadání společnosti, aby každý uměl plavat. Se vzrůstajícím počtem žen v armádě se zavedly normované testy i pro ně.

Významným mezníkem pro další směřování společnosti a tím i armády, se stal začátek 90. let. Dříve spíše jen proklamované postavení tělesné přípravy s jeho významem v přípravě vojsk se začalo skutečně realizovat. Kvalitativní změny se týkaly také výročního přezkoušení tělesné výkonnosti, které reagovalo na nově formulované potřeby armády a zároveň na nejnovější poznatky z oblasti testování. Jeho konečná podoba vznikla na základě spolupráce armádních a civilních (UK FTVS), ve světě uznávaných tělovýchovných odborníků. Nepopíratelné klady lze shrnout do následujících bodů:

- ☐ výkonnostní normy byly vědecky ověřené a srovnatelné s nevojenskou populací, jejich stanovení se opíralo o výsledky měření mnohatisícového souboru, kterého se zúčastnila řada evropských států v rámci projektu nazvaného Eurofit,
- ☐ zvolené disciplíny byly srovnatelné s obdobným testováním ve většině armád států NATO, o jehož členství se v té době AČR ucházela,
- ☐ vycházelo z aktuálního (1992 – 1993), domácího testování (cca 2.000 VZP od 27 útvarů všech druhů vojsk a 3 největších VVŠ), přičemž reflektovalo požadavky velitelů, kteří kladli v první řadě důraz na vytrvalost a sílu a teprve potom na obratnost a rychlost,
- ☐ bylo jednodušší a méně náročné na materiální zabezpečení.

Jeho jediným, avšak podstatným nedostatkem bylo, že se nedokázalo oprostit od v armádě zažitého hodnocení. **Možnost mít jedno nevyhovující hodnocení** při současné kompenzaci alespoň jedním dobrým hodnocením řada lidí často zneužívala a projevilo se to především vyhýbáním se testování vytrvalostních schopností.

Aktuální dění v AČR je ovlivněno zejména přijetím do NATO v březnu 1999, a rozhodnutím o plné profesionalizaci armády do roku 2006. Současná variabilita užití vojenských sil (od různých úrovní bojových a mírových operací až po likvidaci následků živelních pohrom, průmyslových a jiných havárií) vyžaduje kvalifikované profesionály, kteří jsou nejen vybaveni vojensko-odbornými a technickými vědomostmi, vědomostmi a zkušenostmi z vedení lidí, jsou psychicky odolní ale jsou i tělesně zdatní. Tělesná zdatnost ve smyslu „schopnosti úspěšně vykonávat svalovou práci“ úzce souvisí s pracovní zdatností. **V souvislosti s tím** (vložené prostředky na přípravu profesionálů) **se vedle výkonnosti stále více klade důraz na zdravotně orientovanou zdatnost.** Do jisté míry je jejím ekvivalentem aerobní zdatnost, která hraje významnou roli při prevenci nemocí spojených s hypokinezí včetně nadváhy.

V tomto smyslu **se zdály provedené změny** ve výročním přezkoušení tělesné výkonnosti v roce 2000 na první pohled jako pozitivní. Zeštíhlení počtu testovaných disciplín bylo všeobecně uvítáno pro ještě nižší organizační a materiální náročnost. Stanovení povinnosti splnění minimálních limitů vzhledem k současnému snížení nároků však nemělo očekávaný zásadní význam pro účel, který tělesná příprava v armádě má. **Zlehčení norem se promítlo do výsledného hodnocení,** což dokládá porovnání testování v podřízenosti velitelství pozemních sil, kde procentuální vyjádření prezentuje zhruba 5000 testovaných osob ve sledovaném období 1999/2000. Tedy v posledním roce platnosti původních norem z roku 1993 a v prvním roce po uvedené úpravě. **Toto rozložení koreluje s celkovým hodnocením AČR i v loňském roce a výrazně se bohužel vzdaluje Gaussové křivce znázorňující normální rozložení pravděpodobností.**

rok/hodnocení	výtečně	dobře	vyhovující	nevyhovující
PozS 1999	26,3	37,1	28,8	7,8
PozS 2000	36,7	34,2	25,1	4,0
PozS 2001	36,7	34,6	22,4	5,3
AČR 2001	32,8	32,3	30,4	4,7

Tab. 1 Vyjádření úspěšnosti vojáků z povolání a občanských zaměstnanců s povinností tělesné přípravy při výročním přezkoušení tělesné výkonnosti v %

věk/hodnocení	výtečně	dobře	vyhovující	nevyhovující
do 30	41 / 12	28 / 22	26 / 46	5 / 20
31 - 35	41 / 13	35 / 16	13 / 60	2 / 11
36 - 40	51 / 16	26 / 16	18 / 46	5 / 22
41 - 45	62 / 21	32 / 21	3 / 26	3 / 32
46 - 50	54 / 23	31 / 0	15 / 54	0 / 23

Tab. 2 Vyjádření počtu testovaných v jednotlivých věkových kategoriích a v odpovídajícím hodnocení pro tělesné schopnosti - síla / vytrvalost v %

Nedokonalá pravidla pro stanovení celkového hodnocení na základě výkonů v jednotlivých disciplínách navíc umožnila nevyvážené plnění obou testů a zdůraznila odklon

od důležitého, ale nepopulárního běhání (plavání), k posilování. Procentuální poměr úspěšnosti plnění obou ponechaných testů (síla/vytrvalost) u náhodně vybraného vojenského útvaru – souboru 250 osob, ukazuje tabulka 2. Věková kategorie nad 50 let není uvedena, protože se u ní neprovádí testování v plném rozsahu.

Zdravotní hlediska

Testování tělesné výkonnosti v AČR není samoúčelné. Jeho význam spočívá nejméně ve dvou rovinách. V té první, výkonové, má význam adaptace na pohybové zatížení, zvyšování tělesné zdatnosti, a tím vytváření předpokladů pro dobrou pracovní výkonnost. V té druhé, zdravotní, je zmiňován přínos aerobní zdatnosti (*jako nejdůležitějšího aspektu tělesné zdatnosti*) pro prevenci nemocí spojených s hypokinezi. Především v kombinaci s jinými faktory, jako kouření (35 % kuřáků v AČR), sedavý způsob zaměstnání, nepravidelný nebo žádný trénink, se jedná o nemoci spojené s ischemickou chorobou srdeční, vysokým krevním tlakem, zvýšenou hladinou cholesterolu v krvi apod. Podle dotazníkových údajů získaných vojenskou zdravotní službou při rozšířené prohlídce u 6.997 osob jich 5,1 % přiznává, že nesportuje vůbec, nepravidelnou pohybovou aktivitu udává 66,4 % osob a pouze 28,5 % osob sportuje pravidelně – údaje jsou z roku 2000, hodnoty však dlouhodobě okolo uvedených údajů oscilují. Trénink v aerobním režimu je také efektivní cestou ke snižování nadváhy a obezity (podle stejného zdroje bylo při hodnocení výživového stavu organismu – vychází se z hodnot BMI – z vyšetřené souboru 44,3 % osob s nadváhou a 22,3 % osob obézních, zvýšený obsah tuku byl naměřen u 59 % osob).

Z těchto důvodů se jeví snížení požadavků na výkonnost v oblasti vytrvalostních schopností jako kontraproduktivní. Porovnáme-li tyto změny s hodnocením aerobní zdatnosti (Bunc 1994), nedopadá toto srovnání (viz **tab. 3**) pro současný způsob hodnocení v Cooperově testu dobře. V tabulce je přiřazena rychlost běhu (v km/h), hodnocení aerobní zdatnosti (AZ) dané věkové skupiny. Limity stanovené v AČR pro Cooperův test jsou v následujícím řádku převedeny z důvodu porovnání na průměrnou rychlost běhu v km/h.

Tab. 3

věk. kat.	do 30	31 - 35	36 - 40	41 - 45	46 - 50	nad 50
AZ výborná	16,1-14,9	14,8-14,4	14,3-13,9	13,8-13,4	13,3-12,9	12,8-12,4
AZ dobrá	13,8-12,6	12,5-12,0	11,9-11,5	11,4-11,0	10,9-10,6	10,5-10,0
AZ špatná	11,4-10,2	10,1-9,7	9,6-9,2	9,1-8,6	8,5-8,2	8,1-7,6
AČR 1999	2600m	2500m	2400m	2300m	2100m	1800m
	13,0	12,5	12,0	11,5	10,5	9,0
AČR 2000	2400m	2300m	2200m	2000m	1800m	1800m
	12,0	11,5	11,0	10,0	9,0	9,0

Porovnání hodnocení aerobní zdatnosti s hodnotami naměřenými v AČR v letech 1999 a 2000

Poznámka: Hodnoty AZ dobrá odpovídají hodnocení dobrý při výročním přezkoušení v letech 1993 až 1999. Hodnoty pod touto hranicí už nejsou ukazateli, které by rozvíjely aerobní zdatnost, a tím přispívaly k prevenci nemocí spojených s hypokinezi.

Jmenované skutečnosti jsou hlavními důvody navrhovaných změn ve výročním přezkoušení tělesné výkonnosti. Kromě stanovení výkonnostních norem **je diskutován rovněž počet testů, který by podle standardních norem měl obsahovat nejméně tři testy** (jestliže hovoříme o bazální testové baterii, která má vyjádřit úroveň základních pohybových schopností a dovedností) a stanovení způsobu hodnocení. V podstatě se jedná o nalezení, případně sladění tří základních zásad:

- ❑ dnes používané bodové hodnocení, ve kterém se převádějí výkony na body a sčítají (odměnou za náročnější zpracování výsledků by měla být zvýšená motivace testovaných, nebyla však věrohodně prokázána);
- ❑ dříve a v jinýchruzích přípravy profesionála používané hodnocení slovní;
- ❑ hodnocení **splnil – nesplnil** užívané zejména v armádách států NATO, a to nejen v tělesné přípravě.

Pro posledně jmenované hovoří nejen jednoduchost, ale zejména členství v NATO, kde existují normy téměř na vše a **bud' jsou splněny, anebo ne**. Podle toho je tam hodnocen např. další postup v kariéře, vyslání do kurzu apod. Nevýhodou tohoto přístupu je, že velitel má ztíženou úvahu při záměru odměnit nejlepší jedince – to je ovšem snadno řešitelné.

Jak v NATO

V roce 2000 byla v materiálech NATO uveřejněna oficiální informace, která mimo jiné představila porovnání výročních přezkoušení tělesné výkonnosti 10 států (Belgie – BE, Kanada – CA, Dánsko – DE, Francie – FR, Německo – GE, Holandsko – NL, Norsko – NO, Portugalsko – PO, Velká Británie – UK, Spojené státy americké – US). Vyplyvá z ní, že testování je si v řadě ukazatelů velmi podobné (vzhledem k tomu, že jsou použity podklady z roku 1996, nemusí být všechny údaje aktuální):

- ❑ devět států provádí testování jednou za rok, pouze USA testují dvakrát,
- ❑ osm států užívá striktní a pevně stanovené plnění minimálních požadavků (splnil-nesplnil), Dánsko je jediná země, která definuje část svých požadavků jako výkon jednotky a dává mu přednost před výkony jednotlivce, Francie užívá klasifikaci dobrý-průměrný-špatný pro každý test,
- ❑ požadavky všech států, kromě Dánska, zohledňují věk a kde je to možné i pohlaví, pro Dánsko musí každá jednotka plnit stanovené požadavky bez ohledu na věk či pohlaví,
- ❑ osm států užívá běh na vzdálenost větší než 2 km (od 2,4 km až po 2 míle = 3,2 km), Dánsko a Kanada neprovádí testování běhu,
- ❑ čtyři státy užívají k testování zrychlený přesun, existují však mezi nimi poměrně velké rozdíly ve vzdálenosti (Kanada 3,2 km, Francie 8 km, Velká Británie 12,8 km, Dánsko 15 km) a v nesené zátěži (Kanada 16-18 kg, Francie bez zátěže, Velká Británie 44 kg, Dánsko neuvedlo),
- ❑ osm států užívá testování horních končetin a také zde jsou rozdíly, Belgie a Portugalsko užívá shyby, Francie šplh na laně a Německo, Kanada, Holandsko, Norsko, USA a Portugalsko kliky,
- ❑ osm států užívá test leh-sed jako test pro zjišťování abdominální svalové síly;
- ❑ jediné Norsko umožňuje výběr z nabízené škály testů (9), nespecifikuje ale kolik a které jsou povinné.

Základní charakteristiky týkající se výročního přezkoušení tělesné výkonnosti vybraných 10 armád NATO ukazuje **tab. 4**.

Tab. 4

stát	četnost za rok	splnil nesplnil	věk. kat. pohlaví	běh	zrychl. přesun	kliky shyby	leh-sed	počet testů
BE	1	+	+	+	-	+	+	4
CA	1	+	+	-	+	+	+	7
DE	1	-	-	-	+	-	-	5
FR	1	-	+	+	+	+	-	4
GE	1	+	+	+	-	+	+	5
NL	1	+	+	+	-	+	+	3
NO	1	+	+	+	-	+	+	9
PO	1	+	+	+	-	+	+	4
UK	1	+	+	+	+	-	-	2
US	2	+	+	+	-	+	+	3

Srovnání údajů charakterizující výroční přezkoušení tělesné výkonnosti v některých armádách států NATO

Volba testů, jejich náročnost, plnění stanovených požadavků, případné výhody či postihy s tím spojené souvisí s tradicemi jednotlivých armád. **Z porovnání našeho způsobu testování s testováním v uvedených státech NATO vyplývá**, že charakter testových baterií je podobný a je zaměřen zejména na testování vytrvalostních a silových schopností:

- **V oblasti testování silových schopností jsou nároky na našeho vojáka srovnatelné**, respektive vyšší.
- **V oblasti testování vytrvalostních schopností výrazně zaostáváme** za armádami Velké Británie a Francie a u starších vojáků také za armádou USA. Mnohem závažnějším faktem je ale už zmiňované zanedbání stimulace rozvoje aerobní zdatnosti, které by měl vyřešit návrat k hodnotám platných do roku 1999.
- V případě užití našeho souborného silového cvičení se prakticky jedná o dva testy, což znamená že v absolutním počtu prováděných testů se u AČR jedná o 3, respektive 2 testy.
- **V testování obratnostních a rychlostních schopností**, které je řešeno u jmenovaných armád různě, **by mohl být zaveden test 4 x 10 m**, který byl ověřován jako alternativní test k člunkovému běhu 10 x 10 m už v roce 1993.

Závěrem

Vyroční přezkoušení tělesné výkonnosti zůstává u nás pro mnohé profesionály jedinou prověrkou tělesné zdatnosti za celý výcvikový rok. Přes popsanou situaci se bohužel často setkáváme s názorem, že nároky jsou vysoké a nelze je zvládnout. Je to názor převážně těch, kteří nevyužívají v pracovní době (tedy placené) čtyři hodiny tělesné přípravy týdně nařízené

NGŠ AČR, případně dalších možností nabízených v rámci výběrové tělesné výchovy. Při pravidelném tréninku, a to je mimo jiné cílem tělesné přípravy, je to naopak velmi snadné.

Zároveň je alarmující číslo 16,4 % nepřezkoušených vojenských profesionálů a občanských zaměstnanců s povinností výročního přezkoušení tělesné výkonnosti. Spolu s uvedenými závěry lékařského sledování představují de facto rizikový faktor pro AČR. Jeho řešení je v podstatě jednoduché – změna životního stylu a dodržování platných norem a nařízení.

Přiblížení výročního přezkoušování v české armádě k modelu, který převažuje v uvedeném přehledu armád NATO, by mohlo být adekvátní reakcí na zjištěná fakta v AČR. V obou zmíněných směrech – výkonnostní úrovni i zdravotním efektu. Byl by to projev odpovědnosti vojenské tělovýchovy ve prospěch nápravy nečekaně prokázaného, nepříliš utěšeného stavu.

Literatura:

Bailey, C.: The New Fit or Fat, Boston, Houghton Mifflin 1991.

Bunc, V.: A simple method for estimating aerobic fitness, Ergonomics, vol 37, no. 1, 1994.

Geddie, J.: NATO Soldier Target Audience Description, RTO-TR-22, 2000.

Petera, L.: Hodnocení a ovlivňování tělesné zdatnosti vojáků profesionální Armády České republiky, Kandidátská dizertační práce, FTVS UK, Praha 1993.

Shephard, R. J.: Aerobic Fitness and Health, Human Kinetics Publishers, Toronto 1994.

TěL-I-1: Předpis pro tělesnou přípravu československé branné moci, MNO, Praha 1950.

V_o-1a: Tělesná výchova vojska československého, MNO, Praha 1920.

Patřím mezi ty, kdo jsou upřímně přesvědčeni o tom, že Aliance má a může mít i v budoucnu svůj zcela nezastupitelný význam. Ten bude ovšem tím zřetelnější, čím hlubší sebereflexi Aliance provede. Opravdu: leccos nasvědčuje tomu, že teprve teď vstupujeme do éry, kdy se NATO musí vskutku zásadně zamyslet nad svou budoucností a kdy musí svou vizi rychle promítnout do mnoha konkrétních a odvážných kroků.

Především: NATO musí asi znovu definovat sebe samo a znovu popsat své postavení v dnešním světě. Jeho identita je, jak známo, zároveň kulturní, historická, „hodnotová“ nebo vznešenější „civilizační“, a zároveň geografická či přesněji: geograficko-strategická. NATO prostě sdružuje demokratické státy euroatlantického prostoru, tedy to, čemu se říká Západ. Konkrétně ilustrováno: Nový Zéland je kulturně i hodnotově velmi blízko světu NATO, ale nikoho nenapadne uvažovat o jeho členství: je prostě jinde.

Rusko je naopak geograficky velmi blízko, ale uvažovat o jeho členství by byl rovněž nesmysl: jakkoli není vzdáleno Západu ani civilizačně, přece jen je z různých historických i zeměpisných důvodů světem pro sebe: je velké jako všechny státy Aliance dohromady, je ohromnou euroasijskou říší, s níž je nutné mít co možná nejvyšší partnerské styky, ale která je tak zřetelně samostatnou součástí dnešního světa, že jakékoli vztahy NATO s ní mohou být a vždycky budou jen vztahy dvou entit.

Václav Havel: Kam kráčíš, NATO?
Washington Post, 19. května 2002 (ČTK)

Střežení a obranu objektů ozbrojených sil České republiky s výzbrojí, technikou, municí, výbušninami a jiným dalším materiálem, jakož i dalších objektů zvláštní důležitosti zabezpečují stráže, kterými jsou ozbrojené jednotky [1]. Dále tento úkol zabezpečují strážní hlídky, ochranná směna, dozorčí orgány a směny obsluhy [2]. Výkon strážní služby proto vyžaduje od všech příslušníků stráže přesné dodržování všech ustanovení předpisů a směrnic, které se týkají strážní služby. Z tohoto důvodu nesmějí být určeni do stráže vojáci, kteří nezvládli úkoly základního výcviku, dopustili se trestných činů, pro které je proti nim vedeno trestní řízení, a kteří jsou nemocní. Rovněž vojáci, kteří byli potrestáni kázeňským trestem vězení, nemohou být určeni do strážní služby [3].

Při posuzování konkrétních trestních věcí z hlediska charakteru služby se soudy řídí především judikaturou, uveřejněnou ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. 24/75, z níž vyplývá, že pro rozlišení právní kvalifikace podle § 285 a § 286 tr. zák. je mimo jiné rozhodující po objektivní stránce označení služby v denním rozkaze platné pro celou dobu výkonu této služby a po subjektivní stránce vědomí pachatele o tom, do jakého druhu služby byl rozkazem určen. Za „jinou službu“ soudy považují takovou službu, která není výslovně označena jako služba dozorčí, ale svým významem a způsobem výkonu odpovídá dozorčí službě. Její např. služba hotovostních jednotek posádky, služba pořádkových hlídek, služba na speciálních pracovištích, hlídková služba PČR, pokud nemá povahu strážní služby, stálá služba na PČR, apod. Zákonný znak „závažným způsobem“ vykládají soudy správně jako porušení povinností, konkrétně ohrožujících účel dozorčí nebo jiné služby. Jde např. o spaní dozorčího orgánu ve službě, vědomé přehlížení a neplnění povinností souvisejících s kontrolou vojáků odcházejících na vycházku bez povolení, neplnění povinností hlídky, která pobývá nedovoleně v restauraci a požívá alkoholické nápoje apod. [4]

Velitel stráže v průběhu výkonu strážní služby odpovídá nejen za střežení a obranu objektů, které byly svěřeny jeho strážci, ale odpovídá také za splnění úkolů strážních při výkonu služby, za správnou manipulaci se zbraněmi a střelivem, za stav zařízení a vybavení strážních stanovišť a strážnice, dodržování pořádku a všech bezpečnostních opatření při výkonu služby. Vzhledem k tomu je jeho povinností znát nejen úkol stráže a směrnice pro velitele stráže, ale i konkrétní povinnosti všech příslušníků stráže. Povinností velitele stráže je kontrolovat výkon služby příslušníků stráže na strážních stanovištích. Povinností velitele stráže je vyžadovat od příslušníků stráže nejen znalost, ale také přesné plnění jejich povinností a požadavků vojenské kázně. K dalším neméně významným povinnostem velitele stráže patří převzít podle seznamu od velitele střídané stráže strážní pravidla, schémata rozmístění strážních stanovišť, směrnice pro velitele stráže, případně i jiné dokumenty, nebo spojovací a signalizační prostředky, technické prostředky střežení a požární výzbroj.

Povinností velitele stráže je zaznamenávat do strážního výkazu všechny nedostatky a události, které byly zjištěny v průběhu strážní služby. Současně je velitel stráže povinen odesílat

v určenou dobu směny na strážní stanoviště, dohlížet na dodržování pravidel pro nabíjení a vybíjení zbraní a jiných bezpečnostních opatření. Podle provozního řádu provádí kontrolu provozuschopnosti technických prostředků střežení. Velitel stráže vysílá pravidelně svého zástupce a závodčího ke kontrole výkonu služby strážných. Na výzvu strážného, anebo pokud neobdrží ve stanovenou dobu hlášení nebo signál o průběhu služby, odesílá ihned na strážní stanoviště závodčího nebo svého zástupce, případně se sám osobně dostaví na stanoviště. Do kompetence velitele stráže patří povolovat vstup na strážnici, a to pouze osobám, které jsou k tomu oprávněny, provádět předběžný výslech a pokud je to nutné i prohlídku zajištěných osob a ihned to hlásit dozorčímu posádky nebo útvaru. Dozorčímu posádky nebo útvaru je velitel stráže povinen ohlásit také onemocnění příslušníka stráže. Významnou povinností velitele stráže je vyšetřit na místě použití zbraně strážným a ihned hlásit tuto událost dozorčímu posádky nebo útvaru. Pokud dojde k přepadení střežených objektů nebo přepadení strážných či strážnice, je velitel stráže povinen učinit opatření k odrazení útoku a o přepadení podat ihned hlášení dozorčímu posádky nebo útvaru. V případě požáru, který vznikne ve střeženém objektu nebo na strážnici, případně vznikne-li jiná živelní pohroma, organizuje velitel stráže její likvidaci příslušníky stráže a současně činí i další opatření k záchraně majetku. Ihned o takové události podá hlášení dozorčímu posádky nebo útvaru. Dojde-li k tomu, že živelní pohroma ohrožuje životy strážných, je povinností velitele stráže nařídít přemístění strážných na bezpečnější místa, odkud by mohli dále pozorovat střežený objekt. Veliteli stráže je zakázáno vést soukromé telefonní hovory, uvolňovat kohokoli ze stráže bez dovolení dozorčího posádky nebo útvaru, měnit bez povolení pořadí střídání strážných, které bylo předem stanoveno ve strážním výkaze [5].

S ohledem na poměrně značnou náročnost strážní služby je veliteli stráže zakázáno vzdalovat se ze strážnice, kromě případů, kdy střídá strážné, kontroluje výkon jejich služby, případně, kdy se vzdálí na výzvu strážného nebo při zvláštních událostech. Pokud však ke skutečně nezbytné nepřítomnosti velitele stráže dojde, je velitel stráže po dobu nepřítomnosti zastupován svým zástupcem, závodčím nebo určeným příslušníkem stráže.

Závodčí, který je podřízen veliteli stráže a jeho zástupci je odpovědný za správný výkon služby jemu podřízených strážných, zejména za jejich včasné vystřídání na strážních stanovištích a za řádné převzetí a odevzdání strážních stanovišť strážnými. Povinností závodčího je znát počet svých strážních stanovišť, jejich rozmístění a hranice, osy přesunu k těmto stanovištím, podmínky střežení a obrany, tzn. výhled, podmínky pro střelbu, oplocení apod., jakož i zvláštní povinnosti strážného na každém strážním stanovišti. Před odchodem na strážní stanoviště je povinností závodčího přezkoušet příslušníky stráže, jak znají své povinnosti. Současně se musí přesvědčit, zda nechali na strážnici zapalovadla a kuřácké potřeby. Závodčí je rovněž povinen dbát na správné nabíjení zbraní před odchodem příslušníků stráže na strážní stanoviště a vybíjení zbraní po jejich příchodu ze strážního stanoviště. Veliteli stráže je závodčí povinen hlásit, a to po návratu každé směny, její vystřídání a stav strážních stanovišť. Se souhlasem velitele stráže provádí kontrolu výkonu u podřízených strážných [6].

Strážný [7] je ozbrojený příslušník stráže [8], jehož úkolem je střežit a bránit svěřené strážní stanoviště [9]. Tím je vše, co je strážnému určeno ke střežení a obraně, místo nebo úsek v terénu, na kterém plní své povinnosti. Strážný je osoba nedotknutelná. Jeho nedotknutelnost spočívá především v zákonné ochraně jeho osoby. Tím se však nedotknutelnost strážného nevyčerpává. Strážný je podřízen přesně vymezeným osobám. Veliteli stráže, zástupci velitele stráže a závodčímu své směny. Všechny ostatní osoby jsou povinny plnit bez

odmluv pokyny strážného, které vyplývají z jeho funkce. Nelze opomenout ani právo strážného použít zbraň v případech uvedených v Základním řádu ozbrojených sil České republiky. Právo vystřídat nebo odvolat strážného ze strážního stanoviště má pouze velitel stráže, zástupce velitele stráže a závodčí, jemuž je strážný podřízen [10]. Povinnosti strážného spočívají zejména ve střežení a bránění strážního stanoviště. Jeho povinností je konat strážní službu podle ustanovení předpisu Zákl-1, strážních pravidel a nevydat svou zbraň z rukou nikomu, a to ani osobám, jímž je podřízen.

Základním pravidlem platným pro výkon strážní služby je v podstatě absolutní zákaz opouštět strážní stanoviště, dokud nebude strážný vystřídán nebo odvolán, a to ani v tom případě, kdy by byl ohrožen jeho život. Z celé škály možných porušení povinností ve strážní službě je opuštění stanoviště jedním z nejvýraznějších projevů neúcty k přijatým povinnostem a neodpovědnosti za hodnoty, svěřené ke střežení [11]. Proto zpravidla takové jednání samo o sobě je zvlášť hrubým porušením povinností člena stráže. Dočasné opuštění strážního stanoviště strážným samo o sobě nelze vždy bez dalšího posuzovat jako zvlášť hrubé porušení povinností strážní služby ve smyslu § 285 odst. 2 písm.b) tr. zák. [12] I v takovém případě je předpokladem pro použití uvedené přísnější kvalifikace, aby byla splněna materiální podmínka ustanovení § 88 tr. zák. [13] Jestliže strážný u důležitého objektu opustí stanoviště, které je mu svěřeno, aby si dopřál pohodlí (např. za účelem spánku, občerstvení apod.), jde o zvlášť hrubé porušení povinností strážného ve smyslu § 285 odst. 2 písm. b) tr. zák. [14] Je rovněž jeho povinností nedovolit nikomu, aby se přiblížil ke strážnímu stanovišti na kratší vzdálenost, než jaká je stanovena strážními pravidly, kromě velitele stráže, zástupce velitele stráže, svého závodčího a osob v jejich doprovodu.

Při rozhodování jednotlivých trestních věcí a při posuzování základní otázky, zda jde o strážní nebo jinou obdobnou službu, soudy vycházejí v konkrétním případě z toho, že strážní službou je služba, kterou služební předpisy platné v ozbrojených silách a sborech výslovně označují za strážní službu (anebo za službu, která vykazuje všechny znaky typické strážní služby). Jako jinou obdobnou službu posuzují službu, která svým účelem, způsobem výkonu a svým významem je rovnocenná strážní službě, i když nevykazuje všechny uvedené typické znaky strážní služby a není výslovně jako strážní služba označena [15]. Za zvlášť hrubé porušení povinností podle ustanovení § 285 odst. 1, 2 písm. b) tr. zák. se ve smyslu § 88 tr. zák. považuje porušení povinností strážní služby, které má za následek zmaření účelu strážní služby [16]. O takové porušení povinností jde např. tehdy, kdy dojde k dlouhodobějšímu opuštění strážného stanoviště nebo strážnice, odchod do hostince za účelem požívání alkoholických nápojů, požívání alkoholu stráží v době výkonu strážní služby, náčelník stráže takové jednání svých podřízených trpí, náčelník stráže připustí, aby celá stráž na strážnici spala, strážný spí na stanovišti, kde si pro to záměrně připravil podmínky bez ohledu na zájmy strážní služby, nebo spí mimo stanoviště apod. [17]. Závažnými případy jsou i trestní věci, v nichž byly v době výkonu strážní služby zjištěny nedovolené manipulace se zbraněmi, při nichž došlo k výstřelu a k ublížení na zdraví nebo k smrti [18].

Mezi významné povinnosti strážného patří znát signál a heslo, které mu stanovil velitel stráže, povolání velitele stráže, pokud zjistí jakékoliv závady na svém nebo sousedním stanovišti a hlásit neprodleně na strážnici stanoveným signálem, uslyší-li štěkot strážního psa. Na strážním stanovišti je strážný povinen mít zbraň připravenou k použití. Strážný musí velmi bedlivě střežit jemu svěřené strážní stanoviště [19]. Proto mu není dovoleno na strážním spát, sedět, opírat se o cokoli, číst, psát, zpívat, rozmlouvat, jíst, pít, kouřit, vykonávat

tělesnou potřebu, přijímat nebo odevzdávat jakékoli předměty [20]. Je zakázáno, aby strážný zasouval bez příčiny náboj do nábojové komory. Není mu také dovoleno jakýmkoli způsobem manipulovat se zbraní. Strážnému je rovněž uloženo odpovídat jen na otázky velitele stráže, jeho zástupce, svého závodčího, případně osob, které se dostavily ke kontrole stráže.

Vzhledem k tomu, že mohou nastat případy, že i strážnému se na strážním stanovišti udělá náhle nevolno nebo onemocní, případně může dojít i k jeho zranění, je povinností strážného smluveným signálem přivolat závodčího nebo velitele stráže. Musí však pokračovat ve výkonu strážní služby až do svého vystřídání [21]. Pokud by se jednalo o takové případy, které by nesly odkladu, nebo pokud by došlo k závadám na signalizačních prostředcích, může strážný přivolat velitele stráže nebo závodčího výstřelem. Strážnému jsou uloženy ještě další povinnosti, které musí plnit, aby zabezpečil střežení a obranu strážního stanoviště. Tyto konkrétní povinnosti jsou vzhledem ke konkrétním podmínkám střežení a obrany jednotlivých objektů uvedeny ve strážních pravidlech, s nimiž je strážný povinen se seznámit před nástupem do strážní služby [22].

Význam strážní služby je zdůrazněn i prováděním kontrol stráží. Kromě osob, kterým jsou stráže podřízeny, mohou kontrolu stráže provádět velitelé rot, od nichž jsou stráže určeny a všichni přímí nadřízení těchto velitelů. Právo provádět kontrolu stráže mají rovněž osoby, které k takové kontrole dostaly rozkaz od ministra obrany, jeho náměstků, náčelníka Generálního štábu Armády České republiky. Provádět kontrolu stráží mohou také osoby, které k tomu dostaly rozkaz od velitelů druhů vojsk, jejich zástupců, pokud se jedná o stráže od útvarů přímo jim podřízených. Kontrolu stráže provádějí také předsedové nebo členové inspekčních komisí, jedná-li se o stráže útvaru, u kterých vykonávají inspekční prohlídku. Všechny tyto osoby jsou povinny předložit veliteli posádky nebo útvaru zmocnění velitele nebo náčelníka, který je pověřil kontrolou stráží. Teprve na základě tohoto zmocnění vydá velitel posádky nebo útvaru povolení, které opravňuje tyto osoby ke kontrole stráží. Toto povolení jsou kontrolní orgány povinny předložit dozorcům posádky nebo útvaru.

Všechny osoby, které jsou oprávněny kontrolovat stráže, mohou vykonávat tuto kontrolu v doprovodu dozorců posádky nebo útvaru nebo jeho pomocníka. Osoby, které provádějí kontrolu výkonu strážní služby, doprovází na strážním stanovišti velitel stráže nebo jeho zástupce, a to v doprovodu jednoho nebo dvou ozbrojených příslušníků stráže. Je zakázáno provádět kontrolu výkonu strážní služby strážného takovými způsoby, jako jsou skryté přiblížení ke stanovišti strážného, odebrání zbraně strážnému, případně jinými způsoby, při kterých by mohlo dojít např. k postřelení osoby, zranění nebo jiné události [23]. Průběžná kontrola výkonu strážní služby je prováděna i tím způsobem, že náčelník štábu útvaru předkládá denně veliteli útvaru k nahlédnutí a k dalšímu rozhodnutí strážní výkazy stráží, které byly den předtím vystřídány [24].

Podle současně platné právní úpravy je velitel stráže povinen vydat stráží povel k použití zbraně, jestliže dojde k přepadení střežených objektů, nebo strážných a strážnice. Voják v činné službě je oprávněn při výkonu strážní, pořádkové, eskortní a dozorcí služby se střelnou zbraní použít ji jen v těchto zákonem stanovených případech:

- ☐ aby v případě nutné obrany odvrátil útok vedený proti jeho osobě nebo mu bezprostředně hrozící, nebo útok na život jiné osoby,
- ☐ aby odvrátil nebezpečný útok, který ohrožuje střežený objekt nebo stanoviště, po marné výzvě, aby bylo upuštěno od útoku,

- ❑ aby zamezil útěku ozbrojené osoby nebo důvodně podezřelý ze spáchání zvláště závažného trestného činu, kterou nelze jiným způsobem zadržet,
- ❑ je-li třeba zneškodnit zvíře ohrožující život nebo zdraví osob.

Před použitím zbraně je voják povinen:

- ❑ pokud to ohrožení dovoluje, užít domluvy, napomenutí nebo použít hmatu a schvatu sebeobrany, služebního psa a úderu střelnou zbraní,
- ❑ jestliže je to s ohledem na okolnosti případu možné, před použitím střelné zbraně vyzvat k upuštění od útoku zvoláním „Stůj“, „Stůj nebo střelím“ a podle okolností užít i výstražného výstřelu.

Při použití střelné zbraně je povinen dbát nutné opatrnosti, neohrožovat život a nezpůsobit zranění jiným osobám a co nejvíce šetřit život osoby, proti níž zákrok směřuje. Voják je oprávněn použít tohoto prostředku, který umožňuje splnění povinností, a přitom co nejméně ohrožuje život a zdraví osoby, proti níž zákrok směřuje. Zároveň dbá, aby tohoto prostředku bylo použito jen způsobem přiměřeným a aby případná škoda nebyla ve zřejmém nepoměru k významu chráněného zájmu.

Při zákroku nesmí být použito střelné zbraně, úderu střelnou zbraní a služebního psa proti těhotné ženě, jejíž těhotenství je zjevně patrné, osobě vysokého věku, osobě se zjevnou tělesnou vadou nebo nemocí a dítěti, s výjimkou případu, kdy to povaha útoku vedeného těmito osobami proti chráněnému zájmu nebo mimořádnost vzniklé situace nezbytně vyžadují. Po každém použití střelné zbraně nebo donucovacích prostředků, při kterém došlo ke zranění osoby, je voják povinen ihned, jakmile mu to okolnosti dovolí, poskytnout zraněné osobě první pomoc a zajistit lékařské ošetření. Použití střelné zbraně, služebního psa, hmatů a chvatů sebeobrany, jakož i úderu střelnou zbraní je voják povinen neprodleně hlásit nadřízenému. Ten vyšetří nebo zajistí vyšetření použití zbraně a také zajistí odstranění nebo minimalizaci škod a následků použití zbraně a sepiše o tom záznam. Pokud nastane případ, že zakrojují vojáci pod jednotným velením, rozhoduje o použití donucovacích prostředků a zbraně za podmínek uvedených v předpisu Zákl-1 velitel, jemuž jsou vojáci podřízeni.

O použití donucovacích prostředků a zbraní mohou na místě zákroku také rozhodnout nadřízení, jimž je velitel zákroku podřízen. Rozhodnutí velitelů a jejich nadřízených o použití donucovacích prostředků a zbraně musí být písemně potvrzeno. Nestrpí-li zákrok odkladu, potvrdí jej nadřízený, který o něm rozhodl písemně dodatečně.

Velitel stráže může použít střelnou zbraň za shora uvedených podmínek buď sám, nebo se stráží. Zástupce velitele stráže tak může učinit rovněž sám nebo se stráží, a to v případě, že zastupuje velitele stráže. Závodčí může použít zbraň sám nebo se směnou příslušníků stráže, je-li nutné odrazit ozbrojený útok na strážného, střežený objekt, směnou příslušníků stráže v době od počátku přesunu směny na stanoviště po její návrat na strážnici. Strážný může použít zbraň na strážním stanovišti, pokud je proti němu zjevně veden útok, nebo k odrazení útoku, který ohrožuje objekt, který střeží. Pomocník velitele stráže pro službu strážních psů může použít střelnou zbraň, jen pokud je zjevně veden útok proti němu, proti střeženému objektu, strážnému nebo strážnici. Kromě toho může použít střelnou zbraň proti zvířeti, které útočí na služebního psa na strážním stanovišti. Dozorčí orgány mohou

rovněž použít střelnou zbraň jen v případech, kdy jsou podřízeni velitelům, kteří zakročují pod jednotným velením.

Velitel pořádkové hlídky je oprávněn použít zbraň sám nebo s příslušníky hlídky pouze za okolností uvedených v Zák-1. O použití zbraně, hmatů a schvatů sebeobrany, úderu zbraní, podá okamžitě hlášení dozorcímu posádky. Pořádkové hlídce je přísně zakázáno použít střelné zbraně v prostředcích hromadné přepravy, veřejných místnostech a na silně frekventovaných místech jako jsou nádraží, náměstí a podobně [25].

Poznámky:

- [1] Stráže jsou rozdělovány na čestné (plní úkoly podle zvláštních předpisů) a na obrané. Obrané stráže jsou posádkové (táborové) a útvarové. Tyto stráže mohou být stále nebo dočasné. Posádkové stráže se určují ke střežení a obraně objektů, patřících do podřízenosti např. ministerstva obrany, protože tyto orgány nemají vlastní strážní jednotky. Dále jsou posádkové stráže u objektů posádkového (táborového) významu, objektů armádních celků nebo i útvarů, které jsou umístěny blízko sebe, případně, které jsou umístěny v jednom kasárenském objektu. Útvarové stráže jsou obvykle zřizovány za účelem střežení a obrany jednoho útvaru nebo jednotky. Jsou podřízeny veliteli a dozorcímu útvaru. Stálé stráže, na rozdíl od dočasných stráží, se určují rozvrhem stráží. Dočasné stráže se do rozvrhu stráží nezahrnují, ty se určují rozkazem velitele posádky (tábora) nebo velitele útvaru ke střežení a obraně vojenského materiálu při jeho nakládání, přepravě, vykládání nebo dočasném skladování, při požáru nebo jiné pohromě, ale také ke střežení a eskortování zajištěných vojáků.
- [2] Stejně povinnosti a pravomoc jako stráže mají také strážní hlídky, ozbrojené doprovody při přepravě zbraní, techniky, materiálu vojenských nákladů a také stráže, které střeží objekty zvláštní důležitosti.
- [3] K tomu Hrubý Antonín, Právní kapitoly o vojně, MO GŠ AČR, Praha 1995, str. 46 a násl.
- [4] K tomu viz Rt 12/85, stanovisko PlsF 2/84, Nejvyšší soud ČSSR.
- [5] K tomu viz Základní řád ozbrojených sil České republiky, Zák-1-1, čl. 412-420.
- [6] K tomu viz Základní řád ozbrojených sil České republiky, Zák-1-1, čl. 421-423.
- [7] K tomu srovnej Rt 47/68, To 55/68. Funkce dozorcího pozorovatele není totožná s funkcí strážného ve smyslu čl. 110 a násl. řádu posádkové a strážní služby. Jestliže tedy dozorcí pozorovatel poruší své povinnosti při výkonu této své funkce, lze takové porušení posuzovat jen z hlediska ustanovení § 287 odst. 1 tr. zák.
- [8] K tomu např. Nejvyšší soud ČSR, Rt 243 Rozhodnutí Nd II 124/20, (Vážný 1920, I-II, 327) (rozhodnutí Nejvyššího vojenského soudu P 144/28 ze dne 9. listopadu 1928.): Pojem vojenské stráže jest určen v § 174 v. tr. z. úže, než v § 230 v. tr. z., pojem ten však zahrnuje nejen mužstvo k obsazení nebo vystřídání určitých stráží určené, ale i velitele stráží. Všechno strážní mužstvo náleží od rozdělení stráží až po návratu do kasáren po skončení strážní služby k osobám vrchnostenským podle § 344 v. tr. z. Aby vojín určený k dopravě zatčené osoby (vojenská eskorta provinilce) požíval zákonné ochrany vojenské stráže, k tomu jest nutno, aby byl podle ustanovení čl. 105 sl. předp. A-I-2 (II. díl) jako vojenská stráž služebními odznaky navenek patrný a služebním místem k tomu povoláným za vojenskou stráž určen.
- [9] K tomu např. Nejvyšší soud ČSR, Rt 179 Rozhodnutí Kr I 663/19, (Vážný 1920, I-II, 252) Rozhodnutí Nejvyššího vojenského soudu P-68/24 ze dne 29. března 1924. Vojenská osoba nejsouc sama v službě strážní nena-bývá této vlastnosti tím, že byla velitelem vojenské stráže pověřena doprovodem osoby zatčené.
- [10] K tomu např. Nejvyšší soud ČSR, Rt 269 Rozhodnutí Kr I 387/20, (Vážný 1920, I-II, 362) (Rozhodnutí Nejvyššího vojenského soudu P 183/29 ze dne 4. října 1929. Opuštění vykázaného prostoru strážným, stalo-li se na rozkaz posádkového dozorcího důstojníka, jehož dohledu stráž podléhá, a byl-li takový rozkaz dán v mimořádných případech pro nebezpečí z prodlení, hrozící státnímu majetku, není zločinem porušení povinností ve službě strážní podle § 231 v. tr. z. Pojem „svémocně“ podle § 231 v. tr. z. je shodný s pojmem „bez nutné příčiny“ podle čl. 169 sl. předpisu A-I-2 (sl. řádu, II. dílu).
- [11] K tomu např. Nejvyšší soud ČSR, Rt 152 Rozhodnutí Kr II 210/19, (Vážný 1920, I-II, 216) (Rozh. nejv. voj. soudu P-264/23 ze dne 23. 10. 1923.) Četník, nevykonává služební obchůzku tak, jak mu bylo uloženo, dopouští se zpravidla přečinu porušení povinností v strážní službě podle § 242 v. tr. z.
- [12] K tomu např. Nejvyšší soud ČSR, Rt 193 Rozhodnutí Kr I 109/20, (Vážný 1920, I-II, 268) (Rozhodnutí Nejvyššího vojenského soudu P-421/24 ze dne 29. prosince 1924.) Že nezpůsobilost strážného k výkonu jeho služby, způsobená zanedbáním povinností v službě strážní, trvala jen krátkou dobu, není samo o sobě základem úsudku, že nejde o zločin podle § 231 v. tr. z.

- [13] K tomu např. Nejvyšší soud ČSSR, Rt 14/67, Tzv 35/66.
- [14] K tomu to viz Rt 44/62, To 19/62: Při výkladu pojmu „zvlášť hrubé porušení povinnosti“ ve smyslu § 285 odst. 2 písm. b) tr. zák. je třeba vždy vycházet z konkrétních okolností případu a podle výsledků jejich zhodnocení ve vzájemné souvislosti dovodit, zda s přihlédnutím k ustanovení § 88 tr. zák. jsou dány podmínky pro použití přísnější kvalifikace podle citovaného zákonného ustanovení.
- [15] Pro otázku, je-li svádění strážného k porušení povinnosti ve strážní službě zločinem nebo přečinem, rozhoduje toliko povaha, jakou podle vojenského trestního zákona má porušení povinnosti, k němuž bylo sváděno, a nikoliv větší nebo menší důležitost služby strážného. (Rozh. nejv. voj. soudu P-936/22 ze dne 21. 4. 1923).
- [16] K tomu např. Nejvyšší soud ČSR, Rt 265 Rozhodnutí Kr I 353/20, (Vážný 1920, I-II, 354) k otázce, kdy nabývají poklesky strážného proti povinnosti, ostražitosti povahy zločinu.
- [17] K skutkové podstatě zločinu porušení povinnosti ve strážní službě podle § 233 v. tr. z. náleží, aby se pachatel učinil zcela nezpůsobilým k vykonávání své služby v pravý čas. (Rozh. nejv. voj. soudu P-259/23 ze dne 19.5.1923).
- [18] K tomu viz Rt 12/85, stanovisko Pls 2/84, Nejvyšší soud ČSSR.
- [19] K tomu např. Nejvyšší soud ČSR, Rt 277 Rozhodnutí Kr I 631/20, (Vážný 1920, I-II, 372) (Rozhodnutí Nejvyššího vojenského soudu P-252/29 ze dne 5. března 1930.) Zločin porušení povinnosti ve službě strážní podle § 231 v. tr. z. může být založen jenom takovým jednáním strážného, kterým jest porušena povinnost ostražitosti, tu však nejen tehdy, vznikla-li z činu neschopnost pachatelova zastávat strážní službu, nýbrž i tehdy, byl-li skutek anebo škodlivé následky z něho vzešlé zvlášť nebezpečné.
- [20] K tomu např. Nejvyšší soud ČSR, Rt 297 Rozhodnutí Kr I 736/20, (Vážný 1920, I-II, 395) (Rozhodnutí Nejvyššího vojenského soudu P-4/31 ze dne 12. června 1931.). Je-li podle strážních pravidel povinnost strážce zamezit určitou činnost (fotografování), dopouští se porušení povinnosti ve strážní službě i stráž, která nastoupila do služby po započetí této činnosti a nezamezila pokračování v ní (další fotografování, vyvolávání snímků, zhotovování kopií atd.). I mužstvo stráže, které nekoná právě službu strážného, zvláště o činnosti v předchozím odstavci uvedené a nezamezí-li jí, dopouští se porušení povinnosti ve strážní službě (§ 242 v. tr. z.).
- [21] K tomu např. Nejvyšší soud ČSR, Rt 272 Rozhodnutí Kr I 333/20, (Vážný 1920, I-II, 365) (Rozhodnutí Nejvyššího vojenského soudu P 187/29 ze dne 4. října 1929.) Samovolné vystřídání se strážných na stanovišti i když se dalo z nařízení velitele stráže, nezbavuje strážné samovolně se střídající odpovědnosti za porušení zákonných strážních předpisů.
- [22] K tomu viz Základní řád ozbrojených sil České republiky, Zákl-I-1, čl. 424-434.
- [23] Nikoli zločinu podle § 231 v. tr. z., nýbrž přečinu podle § 242 v. tr. z. se dopouští strážný, nezastaví-li velitele stráže, který se jenom proto, aby vyzkoušel ostražitost strážného, na oko snaží otevřítí hlídané skladiště, neboť z tohoto jednání strážného ani nevzniklo, ani vzniknouti nemohlo žádné zvláštní nebezpečí ani škoda. Nejvyšší soud ČSR, Rt 216 Rozhodnutí Kr II 103/20 (Vážný 1920, I-II, 298) (Rozhodnutí Nejvyššího vojenského soudu P 75/28 ze dne 6. dubna 1928).
- [24] K tomu Hrubý Antonín, Právní kapitoly o vojně, MO GŠ AČR, Praha 1995, str. 52 a násl.
- [25] K tomu viz § 42 z.č. 220/1999 Sb. o průběhu základní nebo náhradní služby a vojenských cvičení a o některých právních poměrech vojáků v záloze Základní řád ozbrojených sil České republiky, Zákl-I-1, čl. 330-346.

„Ustavení Rady NATO-Rusko je velká šance, protože to umožní Alianci a Rusku diskutovat a rozhodovat o záležitostech, které je třeba společně řešit v bezpečnostní a vojenské sféře.“

**Italský admirál Guido Venturioni při slavnostním otevření mise NATO
v Moskvě 27. května 2002 / ČTK**

Václav Vlček se narodil 9. května 1897 v Uhlířských Janovicích. Gymnázium studoval v Litomyšli a v Domažlicích, kde po maturitě vstoupil do rakouské armády jako jednoroční dobrovolník. V roce 1916 přešel v Haliči k Rusům a přihlásil se do legií, s nimiž se zúčastnil bojů na Ukrajině a sibiřské anabáze. Do své vlasti se Václav Vlček vrátil v únoru 1920 a sloužil nejprve u pěšího pluku 1, poté u horského pěšího pluku 1 v Dolním Kubíně a posléze ve škole pro důstojníky v záloze v Košicích. Po absolvování Vysoké školy válečné v Praze, kterou úspěšně ukončil v roce 1930, byl jmenován do operačního oddělení hlavního štábu, kde setrval až do roku 1937. Téhož roku byl vyslán do Francie, kde působil při úřadu vojenského atašé na československém velvyslanectví v Paříži jako příští možný náčelník štábu tamní čsl. vojenské mise. Ve Francii byl svědkem tragické krize, politických a vojenských důsledků mnichovského diktátu.

Do Prahy se pplk. Vlček vrátil v říjnu 1938 a stal se profesorem na Vysoké škole válečné.

Po okupaci okleštěné Československé republiky nacisty se pplk. Václav Vlček zapojil do vojenské odbojové organizace Obrana národa, která ho určila k práci ve Francii. Počátkem července 1939 byl vyslán za generálem Ingrem do zahraničí. Do Francie přijel přes Polsko a zúčastnil se obnovy československé armády ve Francii. Po pádu Francie se pplk. Václav Vlček dostal s posledními čsl. jednotkami přes Gibraltar do Anglie, kde byl zařazen nejprve do oddělení pro vojenskou propagandu Ministerstva zahraničí Benešovy vlády. Zde pracoval v britsko-československé zpravodajské komisi, jejímž předsedou byl známý rozhlasový komentátor sir Robert Bruce Lockhart. Po invazi do Evropy, provedené západními spojenci, byl Václav Vlček pověřen funkcí přednosty operačního oddělení hlavního velitele zahraničních jednotek.

Po skončení války v Evropě se plk. Václav Vlček vrátil v červnu 1945 do Prahy a pokračoval ve funkci náčelníka operačního oddělení hlavního štábu. Odsud byl v roce 1946 přeložen do Českých Budějovic a jmenován velitelem divize. V Českých Budějovicích působil až do 1. prosince 1947, kdy byl jmenován velitelem armádního sboru v Banské Bystrici. Za svou odbojovou činnost byl v prosinci 1946 vyznamenán Řádem čestné legie.

Po komunistickém puči v roce 1948 byl brigádní generál Václav Vlček zbaven postavení v československé armádě a propuštěn z vojenské činné služby. Brzy po nastolení totalitní vlády a tlaku na demokraticky smýšlející důstojníky se rozhodl odejít do zahraničního exilu. Celá Vlčkova rodina uprchla do západního Německa koncem září 1948 a v uprchlických táborech zůstali celých 14 měsíců, hlavně v Ludwigsburgu u Stuttgartu. Zde byl generál Václav

Vlček zakladatelem a až do svého odjezdu do Kanady v prosinci 1949 předsedou odbočky Československé obce legionářské v exilu. V červnu 1949 byl brig. gen. V. Vlček v nepřítomnosti odsouzen k trestu smrti.

Po příjezdu do Montrealu se brig. gen. V. Vlček zapojil do čsl. krajanského života. Byl zvolen předsedou místní skupiny Československého národního sdružení a založil československou doplňovací školu. Až do konce svého života se aktivně podílel na tvorbě kulturní a sociální práce mezi českými a slovenskými krajany.

Jeho manželka, paní Božena Vlčková, v době, kdy působil v zahraniční armádě, se aktivně podílela na odbojové činnosti u nás, mimo jiné také na pomoci našim parašutistům, kteří uskutečnili atentát na Heydricha. Starší syn Vlčkových Luděk byl zatčen a popraven gestapem v roce 1942, mladší syn Zbyněk žije v USA v New Jersey.

Velmi významnou kapitolou v životě Václava Vlčka byla jeho práce ve skautském hnutí. V roce 1975 ve Skautské příloze exilových „Kanadských listů“ vysoce ocenil jeho působení ve skautingu dr. Velen Fanderlík [*]. Mimo jiné uvedl, že bratr V. Vlček se objevil mezi skauty někdy ve dvacátých letech, brzy poté, co vystudoval Vysokou školu válečnou. Byl členem výchovného odboru Junáka a jako referent pro lesní školy se s ním V. Fanderlík často scházel na schůzích náčelnictva. Zdůrazňoval potřebu výchovy mladých hochů k iniciativě a soběstačnosti a stavěl se proti snahám zavést do skautingu více toho, čemu se říkalo „opatrnost“ a přílišné „vedení za ručičku“. Věřil, že k odpovědnosti se dá vychovat jenom tím, že se chlapci postupně svěruje víc a více úkolů, těžších a odpovědnějších, aby se naučil sám rozhodovat a neptal se stále, co má dělat. V tom byli oba skautští vůdci zajedno, protože jim oběma vadilo, že mnoho rodičů chtělo, aby se jejich chlapci otužili a „zmužnili“, ale báli se, aby si v táboře neodřeli koleno... Byl to on, který dr. Velen Fanderlíka povzbuzoval, aby dopsal a vydal příručku „600 her“, která později vyšla v šesti vydáních a stala se pomůckou používanou nejen skauty, ale všemi vychovateli mládeže.

Br. V. Vlček zdůrazňoval kázeň, pochopitelně, vždyť byl voják, ale také kulturu. Byl dobrý muzikant a měl smysl pro všechno krásné a byl si dobře vědom toho, že podstatou skautingu je nejenom sport a táboření, ale také kultura.

Když přišla doba branné výchovy a skauting se stal najednou moderním a důležitým i mezi lidmi, kteří v něm viděli jenom divočinu a tuláctví, varoval br. Vlček před příštím „vojáckováním“ všude tam, kde výchovné spolky přeháněly formality a vedly své svěřence k bezduché pasivní poslušnosti, zapomínající na to, že skauting má vychovávat myslícího člověka, který ví, co dělá a proč to dělá.

Rok 1938 byl nejenom tragickým rokem naší vlasti, ale přivedl také bratra Vlčka před úkoly, které nikdo netušil. Náčelník A. B. Svojsík, který vedl Junáka od založení, náhle zemřel a několik týdnů po něm odešel i br. Jan Novák, dlouholetý místonáčelník, spolupracovník a spoluzakladatel Junáka. Na valném sjezdu Junáka v lednu 1939 bylo těžko najít někoho, kdo nahradí náčelníka, ale také nového starostu. Starostou Junáka byl po první světové válce básník Machar, potom po dosti dlouhou dobu dr. E. Beneš, tehdy čs. ministr zahraničí, a v roce 1938 to byl dr. Charvát.

Funkci náčelníka po určitém kolísání byl ochoten převzít br. B. Řehák, také jeden ze starých spolupracovníků Svojsíkových, a br. Vlček, ač nerad, převzal místo tzv. velitele, což bylo nové slovo pro funkci starosty. Byla to velice nesnadná funkce, protože národ byl zklamán nad politickým a mezinárodním neúspěchem po Mnichově. Vláda Národního souručenství s Háchou v čele se pokoušela o udržení národní jednoty, ale vyvolala tím často duchy falešného nacionalismu, hraničícího s fašismem, podporovaným potají z Říše. Byla to doba zmatku, ale Vlček si udržel chladnou mysl a pevný postoj.

Bohužel jenom na rok. Na podzim 1939 již byl v Paříži, kam odešel právě včas. (Br. Řehák byl okupanty zatčen a vězněn až do konce války v Buchenwaldu.)

S dr. Velenem Fanderlíkem se generál V. Vlček znovu sešel až ve Francii a spolupracoval s ním také v Anglii. Činnost generála Vlčka v poválečném období dr. Fanderlík hodnotí vysoce pozitivně. Cítuji:

„Nezapomněl na skauting, ani když byl šéfem propagačního oddělení naší armády v Anglii, prosadil, že naše vláda v exilu uznala naše skautské jednotky organizované v armádě a mezi čs. mládeží v zahraničí za pokračovatele Junáka doma. V Londýně zůstal br. Vlček jako skaut spíš v pozadí a byl to on, kdo mě přemluvil, abych kandidoval na funkci starosty Junáka v r. 1946, po jeho obnovení.“

V roce 1948 byl jedním z prvních, kdo uprchli se svými rodinami do západního Německa a v Ludwigsburgu jsme opět konferovali, jak obnovit skauting v třetím odboji.“

Když se někdy zamyslíme nad osudem jednotlivců a nad historií našeho národa, najdeme lidi, kteří prošli léty událostí nenápadně, nestali se všeobecně známí, ale ve chvílích nebezpečí byli na místě, dovedli zasáhnout, převzít zodpovědnost za rozhodnutí a zase ustoupit do stínu. A to právě dovedl brigádní generál Václav Vlček.

Proto tolik zdůrazňoval, že skautská výchova potřebuje vychovávat lidi k rozhodnosti, odpovědnosti a konání povinností nejen za jasných dnů, ale i když bouře sviští. Věděl proč. Sám to dovedl.

Brigádní generál Václav Vlček zemřel 5. ledna 1971 a je pochován v Montrealu.

Dr. Petr Majer

Poznámka:

[*] Velen Fanderlík (1907–1985), právník, pedagog, skautský činovník. Od roku 1939 advokát v Brně a docent tělovýchovy na Masarykově universitě. V letech 1945–1946 člen vyšetřující komise při norimberském tribunálu. Po únorovém převratu emigroval, vystudoval kanadskou University of British Columbia a stal se znalcem evropského a kanadského práva. Vydal řadu skautských příruček (mj. Skautský vůdce /1933/ s B. Řehákem)

English Annotation

The Military Strategy of the Czech Republic. It is a source material for the building and deployment of the Czech Armed Forces which are in accordance with Act 219/1999 "On Armed Forces of the CR" divided into (i) the Army of the CR, (ii) the Military Office of the President, (iii) the Castle Guard. It is based on the Security Strategy of the CR which is in fact by this document further developing. Taking in account the NATO Strategic Concept and closely tied the Direction of the Military Committee (on the implementation of its military aspects), it also creates conditions for the realization of the common European Security and Defence Policy. Security situation assessment is followed by the chapter dealing with ACR missions and objectives. How to fulfil those missions is explained in the chapter Strategy of Military Defence of the CR, and the chapter Defence Facilities and Sources answers the question by what means the principal tasks of the defence of the Czech Republic will be realized. The previous Military Strategy was approved very shortly after our admission to NATO, and therefore it couldn't react properly to all aspects connected with our membership. And it was also the main reason for current updating Military Strategy and the Reform of the ACR.

The Concept of Development of the Professional Army of the Czech Republic and the Mobilisation of the Armed Forces of the Czech Republic. The presented set of the documents on the preparation of the armed forces reform is declared to be a public material. It is a government material that is to be disclosed to the general public. The documents provide analysis of the current state of the armed forces, and, at the same time, set objectives and principles of the Czech Armed Forces development for the next ten years. They are based upon the latest development of security surroundings, trends of military art, including those in the ACR, both strong and weak points of current armed forces. They depict the structure of the forces: Ministry of Defence, General Staff, Ground Forces, Air Force, newly build the Support Command, and the Training and Doctrine Command. Today's three levels of command and control will be changed into two levels, with precisely defined scopes of authority. As far as mobilisation is concerned, we introduce voluntary reserves that will be prepared for backing main professional forces. The documents also pay attention to interagency relations and legislative measures supporting professionalization concept. The first target operational capabilities ought to be reached at the beginning of the year 2007.

Problems of Buying Supersonic Aircraft and its Connections with the Reform of the Armed Forces of the Czech Republic by Ing. Jaroslav Tyrdík. The fact that our forces need supersonic planes in fact decided the government of Mr. Klaus in 1997. There are many discussions about this purchase, one of many objections against it is a high price of those planes, totalling CZK 60,2 billion. Very well founded explanation of this problem was set forth in a parliamentary speech by Mr. Jaroslav Tyrdík, Czech Minister of Defence, who explained both history and background of this purchase, key principles in the prospective purchase contract, principles of offsets (that ought to be around 150 per cent of agreed price), foreign investments (60 %). The basic for practical realisation of the reform is meeting the predispositions set down by the Short-term Plan of Activities and Development of Defence Department in 2003-2008. All analyses and completed calculations say that the most effective purchase will be aircraft Gripen, in term of interoperability, demands of training system, technological and logistics aspects. Planes are a component of every balanced army in the world that is able to defend air space of state territory. They help to increase its overall capabilities.

Security Policy Development Preconditions after the Entering of the Czech Republic into the European Union by PhDr. Antonín Rašek. This article is a free sequel of a study by the same author from 2/2002 issue. The prognosis compiled by the CIA "World Trends 2015" postulates that the US will be a leading superpower and world's layout will be determined by the so-called globalisation. Our position in this world will be predominantly set by our membership in NATO and in the EU. Critical analysis of key strategical documents indicates that many predictions have not fulfilled, e. g. the leading role of the integrated Germany in Europe. One of problems is also the question of US anti-missiles defence. As our part, the CR must finish running transformation and reform of Czech armed forces as is set down in the document "The Vision of Building and Developing the Army of the Czech Republic in the 21st century". That's mean to build a small and highly effective professional army, joined into a shared anti-aircraft defence within NATO frame, prepared to provide units for Alliance operations or peacekeeping missions under the EU.

The Tasks of the ACR and Requirements of Regional Crisis Planning by Lt.Col. Ing. Stanislav Mrvka. After

November 11, 2001, our concepts of security have changed. The Army of the Czech Republic prepares together with the bodies of the Integrated Rescue System a set of activities for emergency situations. Such emergencies will be probably only of local character and therefore we have to prepare crisis plans above all for regions. Crisis planning is in our country shaped differently from NATO structures. At a state level, there is a coordination centre called the Security Council of the State, which is a standing organ of the government. Civil emergency planning in the Alliance covers all problems of country defence and forces deployment is taken more complex. Gradual professionalization of our Army has changed this attitude: the reform of the ACR is reflected even in the question of crisis planning. The tasks of territorial defence forces are reviewed and their function will be reevaluated, as the army cannot refuse from its responsibilities.

Economy Warfare – Old and New Phenomenon of International Security by Doc. PhDr. Vladimír Šefčík, CSc. Wars are waged not only by rifles and guns, but also by economy weapons. Economy warfare is inseparable part of any international conflict, as its purpose is to prevent enemy from access to relevant products, raw materials, or services. This term is often vague and misleading. It has three levels: (i) economical target, (ii) political goal, (iii) military of semi-military missions. Economy warfare is broader term than mere trade war, customs war or price war, etc. Those mentioned only economy profit, while the main purpose of economy warfare is an economy objective. It's a tool of international policy, the purpose of which is to undermine or ruin opponent's economy. In the 80s we witnessed a new phenomenon – arms races as a tool of economy collapse. According to a French economist Bernard Esambert we live now in a period of world economy war, the Third World War has begun already. But it is not true, it is in fact a reverse of famous Clausewitz's definition of war, the next century will be different, concludes the author.

OPINIONS, CONTROVERSY

Expenditures in the ACR by Ing. Svatopluk Kunc. Costs, expenses, or expenditures are basic elements of all rational accesses to economic behaviour. But within the forces it is not the same as in civilian sphere. Only real managerial leading could offer plenty of information about drawbacks in defence department. Together with other means it can offer starting point for effective managerial command and control. Such concept unites all concrete problems, seemingly disconnected or semi-detached. The author of this article discussed those questions at several international conferences, where proposed analytical documents for strategical revision of defence, but without many results. He as

a teacher at the Military Academy is many times surprised by deep interest in economical matters among his students. Solving economy problems is very difficult and even the German Armed Forces (Bundeswehr) is not able to find a solution. He hopes that in the future this scholarly discipline will be properly specified.

Why Fuzzy When It Is In Fact Quasi(-Wage) by Capt. Ing. Bohuslav Pernica. Individual components of monthly salaries are said to be square. For extra or even very hard work a man should receive extra bonus, premium. Fuzzy aggregates might sound right, but in practice such extra money reflect balanced arithmetic mean that in a sense articulated real efficiency, but bonuses were too small to stimulate higher performance, and after a long time (at the end of a year, actually), which is not a good impetus to higher activity. Various criteria resemble impersonal evaluation by means of cold coincidental numbers, without larger effect on subordinates. The more objective criteria for remuneration, the less ordinary man – without economy education at university level – understands them. The system of financing by itself is rather complicated and complex that deforms man's behaviour, which makes functioning of organisation as a whole more expensive. One of reasons for such situation are rather stiff rules of present-day system of economizing.

INFORMATION PAGES

New Methods of Budgeting and Accounting in Defence Department in Great Britain by Ing. Jiří Dušek, Lt.Col. Ing. Roman Horák, CSc. A small group of solvers from the Czech Republic took part in "Economy Project" briefing at the Ministry of Defence of Great Britain (December 5-7, 2001). The previous British system of cash accounting and management – which followed only costs and profits, without respect to their usage – was replaced by new resource accounting and budgeting (RAB). RAB system presupposes various back feeds as a control system (among others by the National Audit Office). The change in accounting from "cash" to "accruals" is not a simple technical adaptation. The latter system inspects appropriateness of chosen expenditures. The final report on MoD housekeeping is stated in five financial items: summary of resource outturn, operating cost statement, balance sheet, cash of flow statement, and resource by departmental aims and objectives. This system ought to exclude possible erroneous decisions in the future. Higher level of transparency will prevent the repetition of wrong resolutions, such as buying unsuitable parachutes or L-159 aircraft in our country.

What with the Army in New Security Surroundings? (*Political Connections and Consequences of the Reform*)

of the Bundeswehr) by Mgr. Zdeněk Kríž, Ph.D. Current reform of German Armed Forces has not only military frame. There are obvious political reflections tied with the so-called militarisation of German security policy. This term doesn't mean that Germany aspires to change political structure of Europe by force of arms. No one wants violent revision of present-day arrangement. Militarisation means only a shift from the absolute refusal of armed forces as the tool of security, with the exception of the defence German territory, towards employment abroad, of course, only in Alliance framework and under Alliance control. Running reform reflects both European Headline Goal set in Helsinki summit and also common European Security and Defence policy, following Petersberg principles and operations beyond Article 5 of the Washington Treaty. Shortly, after the year 2006 the Bundeswehr ought to be more mobile, with versatile command structures, oriented more than in the past to abroad.

Media and Public Relations after the Gulf War by Mgr. Jiří Hodný. The article deals with journalists' coverage of the Persian Gulf War. It describes the relationship between the media and the military, the role of the National Media Pool, the Joint Information Bureau, and public affairs officers. In addition, the article examines the new guidelines; created in 1992, for the coverage of MoD combat operations. Correspondents must stick to demands of operational security, their accounts of situations is allowed to be delayed only in case they could endanger running operations or violent the security and privacy of servicemen and servicewomen. A total of 1,800 newsmen were presented in the Gulf and therefore public affairs officers had a lot to do, e. g. they had to censor their reports which arose many complaints. Mass media play also important role in forming not only popular public opinion, but also influence decisions of national leaders and therefore new coverage of military actions must be very careful and deliberate.

The Significance of Special Operations is Still Increasing by Ing. Josef Nastoupil (Col. ret.). This article is based on source materials from the scholarly library of AVIS (Agency of Military Information and Services), Prague. It deals with special operations forces, which are military, not "closet" units. They are assigned for special, very demanding operations, requiring very special professional training. The area of their deployment is beyond national territories. They are ordered to find a target, and subsequently to destroy it, by the fierce, resolute action. They are able to run operations for a long time, without additional support. Such operations have – of course – a high percentage of security risks. Their necessary prerequisite is the fact that they are hidden. They make use of special aircraft, helicopters. In the U.S., it is the Special Operations Command (USSOCOM) that is ordered to prepare and con-

trol those forces in time of peace and war. The role the Special Forces played in Afghanistan may change the whole concept of military operations, conducting in the future.

MILITARY PROFESSIONAL

The Matrix of Influence of Military Training on Living Environment by Col. Prof. Ing. Aleš Komár, CSc., and Lt. Ing. David Řehák. The set of tools used to influence effectivity of military training should cover problems of living environment as this also influence forces' potential not only from the point of negative attitude of civilian public, but also fixing collateral damages arisen during exercises and manoeuvres. The financial level of such damages is usually 10 per cent of overall training costs, in extraordinary affairs in advanced countries such sum equals to a cost of proper exercise. The Defence University of Land Forces in Vyškov took part in the so-called "ecologization of training" set by NTG/ASG (NATO Training Group/ Army Sub.Group). NTG/ASG established an Environmental/Training Working Group (ETWG) whose purpose is permanent ecologization of military training. The authors of this article explain the matrix of influence of military training developed by their department. By this, every, commander can determine the level of influencing the environment. The Training Impact Matrix (CD version) is available to all who are interested in, so that they could verify its effectivity.

Decontamination Measurements and the Protection of Population by Doc. Ph.D. Ján Buzalka, CSc., and Doc. Ing. Josef Dvořák, CSc. Our country, as a new NATO member, has become a component of the community of democratic countries that fight against all forms of terrorism. There are many things we can contribute to common struggle: information collection, co-ordination of activities, strict control of materials that can be used for the production of weapons of mass destruction, preparation of special task units, improving technologies, preparation of civil population. And here belong mentioned decontamination that can be divided into individual decontamination and group decontamination. The state must prepare necessary technical means in frame of integrated emergency system at all organisational levels. Chemical decontamination materials must be prepared well advance, together with civil population, which is the thing that was underrated in the past few years. The situation in shelters and civil defence buildings is similar. But the conditions after terrorist attacks in 2001 have changed and we are preparing necessary steps to improve it.

Actual State of AAD Variants of its Modernisation by Doc. Ing. Ivan Hamtíl, CSc., Prof. Ing. Lubomír Popelínský, Dr.Sc. Although current defence doctrine of the ACR

regards as a key force a land one, effective anti-aircraft defence (AAD) is not only necessary precondition for the survival of forces, but also the very indispensable one. Anti-aircraft units are designated for mobile direct anti-aircraft (or anti-air) defence of land forces. As experiences from recent conflicts have showed that we shall have to face more often to attack means of an opponent beyond direct reach of anti-aircraft weapons: supersonic planes, attack helicopters with cruise missiles, "smart" bombs or unmanned aerial vehicles. The authors give an account of anti-aircraft weapons that belong among the standard weaponry of the ACR. Enclosed tablets compare potentials of individual weapon systems. The aim of this article is to outline some directions of modernisation of our anti-aircraft means and trace possible controversial conflicts that could be averted by qualified and consistent surveys of experts.

Sighting the Cannon of T-72 Tank for Actual Range by Lt. Col. Doc. František Malík, CSc. Although tank T-72 has been in ACR arsenal for many years, no manual explains the methods of sighting for actual range. Such sighting ought to be done namely before every live shooting. The author practically, with the use of pictures, explains how to rectify ballistic corrections, how to calculate with side errors and transfer sighting mark. He concludes that proper adjustment and correction of sighting and surveying apparatuses is the main predisposition of success of a unit during its training, shooting and target practice. Members of tank crew gain necessary habits, they develop sound self-sureness and finally it strengthens their motivation. In this way, all exerted effort during preparation tank crews, ammunition, before gun firing, will return many times.

Annual Checkout of Physical Efficiency in the ACR by PaedDr. Lubomír Přivětivý, CSc. Annual re-examining of physical efficiency (PE) is one of the control means of the physical effectiveness. Similar systems are used in NATO and other modern armies where the main aim of physical preparation is a physically capable soldier. Determining the test batteries, which respects national traditions, is affected by actual testing of movement abilities and skills abroad and it reflects especially modern trends in physical education and sports. Physical strength is a complex ability to respond to outer incentives. It is therefore one of necessary requirements that a military professional must meet. The author accompanies his article with several tables that depict results in PE tests of career soldiers and civilian employees.

Sentry Duty in Arbitrament Practice of Criminal Courts by JUDr. Libor Nedorost, PhD., and JUDr. Zdeněk Sovák. Securing and protection of military buildings and facilities, in which arms, weaponry systems of ammunition and other materials are stored, or other buildings of facilities of special classification are ensured by armed guards, patrols, and officers of day. They all have special responsibilities and authority, therefore no serviceman who did not finish basic training course mustn't be assigned to guard post, as well as those who were disciplinary punished. The authors explain duties of guardsmen, sentrymen, their commanders, leaders of shifts and patrols, sentry officers. They explicate the usage of arms; give examples under which circumstances arms may be employed. On the other hand, the regulation service is forbidden to put an arm to use. The article is accompanied by a large list of law literature that deals with this problem.

PERSONAL DATA

Brigadier Václav Vlček by Dr. Petr Majer. During World War I he defected from the Austrian army and joined the Russian Legions. There he went through all troubles in the so-called Anabasis – a long journey up the Siberia Railroad. After the Great War he was a military attaché in Paris, France, and a professor at the High War School, Prague. During the Second World War he worked at the joint British-Czech News Commission, headed by famous Sir Robert Bruce Lockhart. After opening the Second Front, Col. Vlček became the director of operation division of the foreign troops CINC. After the war he subsequently became the Chief of Operation Division of the Main Staff, the commander of Mech div, the commander of army corps. In 1947, he was decorated by the Order of Honorary Legion. After communist coup d'état he left for the West Germany. It was here where Brig. Gen. Vlček established a branch of the Czechoslovak Legionary Community in exile. In his native country he was in 1949 sentenced to death, *in absentia*. In Canada Brig. Gen. Vlček took part in activities of local Czech national organisations. He found the Czech supplementary school. Very important chapter in his life was his work in the Scout movement. He started to work in this movement during his studies at the High War School. He was a soldier by nature. He underlined discipline and as a musician knew that the core of scout movement is not only e.g. a camping, but also culture. He died in 1971 and he is buried in Montreal, Canada.

Představení autorů tohoto čísla

Doc. PhDr. Ján Buzalka, CSc. Nar. 1947, Vyšší dělostřelecké učiliště v Martině. Prošel řadou velitelských i pedagogických funkcí. Roku 1992 se stal vedoucím katedry vojenské pedagogiky a o rok později prorektorem Vysoké vojenské pedagogické školy pro studijní a pedagogickou činnost. Po odchodu z armády působil krátce jako ředitel oddělení pro rozvoj vědecké práce v rezortu obrany MO Slovenské republiky. Od roku 1995 je pracovníkem Akademie Policejního sboru - docentem katedry pohraniční a cizinecké policie, po jejím zrušení se stal docentem katedry veřejné správy. V r. 1999 habilitoval v odboru bezpečnostní služby. Krátce vykonával funkci vedoucího katedry veřejné správy. Je autorem řady monografií, autorem i spoluautorem mnoha vysokoškolských skript a učebnic, zejména je vyhledávána a velmi ceněna jeho vysokoškolská učebnice zabývající se krizovým managementem. Spolupracuje s Policejní akademií ČR v Praze a VŠPV ve Vyškově.

Doc. Ing. Josef Dvořák, CSc. (plk. v. v.), nar. r. 1941. Vystudoval Vysokou školu chemické technologie (VŠCHT) v Praze. V r. 1971 byl aktivován na Vysokou vojenskou školu pozemního vojska (VVS PV) ve Vyškově, katedru chemického vojska, kde pracoval v různých funkcích. Od r. 1995 působí ve skupině civilní ochrany. Publikuje v domácích i zahraničních časopisech.

Ing. Jiří Dušek (plk. v záloze), nar. 1936, Intendanční učiliště Žitina, VŠE Praha (obor finance a úvěr). Vykonával funkce v rámci finančních služeb, za postoj ve roce 1968-1969 propuštěn v roce 1971 do zálohy, řidič trolejbusu, řidič tramvaje. Po rehabilitaci v roce 1990 reaktivován, výkon různých funkcí v ekonomickém úseku MO, v současnosti občanský zaměstnanec odboru rozpočtu ekonomické sekce MO. Autor skript pro VA Brno „Standardizace v NATO“ (1999), „Státní rozpočet a rozpočtování v rezortu MO“ (2001).

Mgr. Jiří Hodný. Nar. 1965, vystudoval sociologii na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity. Zabývá se výukou psychologických operací, sociální psychologie, sociologie a psychologie řízení. Je vysokoškolským učitelem skupiny aplikovaných disciplín Ústavu managementu a podpory vzdělávání na Vojenské akademii v Brně. Je jedním ze spoluautorů knihy *The European Cadet: Professional Socialisation in Military Academies* (Nomos Verlagsgesellschaft, 1998). Publikuje v časopise *The Journal of Slavic Military Studies* a je členem jeho redakční rady. Absolvoval studium psychologických operací v John F. Kennedy Special Warfare Center and School v USA.

Pplk. Ing. Roman Horák, CSc., narozen 1957. Vystudoval VVS TTZ Žitina, obor finance armády, postgraduální studium na VA Brno, vědecká aspirantura tamtéž byla ukončena v roce 1993. Vykonával funkce ve finanční službě u útvaru a svazku. Od roku 1993 působí jako vysokoškolský pedagog, katedry vojenské logistiky Fakulty velitelské

a štábní Vojenské akademie v Brně. Přispívá do sborníků konferencí a seminářů pořádaných vzdělávacími institucemi.

Plk. prof. Ing. Aleš Komár, CSc., nar. 1949. Absolvoval VŠ v Brně a pracoval ve výzkumu. Do armády vstoupil v roce 1983. Pracoval v oblasti ubytovací a stavební služby, kde se zaměřil na problematiku životního prostředí ve vojenských objektech. Stál u zrodu vojenské ekologie a zasadil se o její institucionální rámec. Od roku 1990 byl v čele ekologické služby. V letech 1996-97 byl ředitelem odboru životního prostředí Ministerstva obrany. Ve VVS PV Vyškov působí na Fakultě ekonomiky obrany státu a logistiky. Je řešitelem řady projektů NATO a autorem více než 400 publikací, z nichž je jedna třetina zahraničních.

Mgr. Zdeněk Kříž, Ph.D. Nar. 1972, Filozofická fakulta Masarykovy univerzity v Brně, obor politologie-historie, doktorandské studium politologie na Fakultě sociálních studií tamtéž. Je absolventem prvního kurzu bezpečnosti politiky a řízení obrany státu v letech 1996-97, dále kurzu *Leaders for the 21st Century*, na Marshall European Center v Německu, stáž na Zentrum Innere Führung v Koblenzi. Od r. 1996 vysokoškolský učitel katedry sociálních věd FVS VA Brno a externí spolupracovník katedry politologie Fakulty sociálních studií Masarykovy univerzity v Brně. Člen redakční rady „Politologického časopisu“. Své práce uveřejňuje převážně ve sbornících VA Brno (řada C, D) a ve Vojenských rozhledech.

Ing. Svatopluk Kunc. Nar. 1947, Vojenské automobilní učiliště v Nitře (1968). V r. 1970 z armády propuštěn. Následovaly dělnické profese. VŠE Bratislava, Fakulta ekonomie a řízení výrobních odvětví (1982), následně funkce v ekon. informační soustavě, šest let výrobně-obchodním náměstkem (do r. 1990). Reaktivován a rehabilitován. V hodnosti pplk. vykonával funkci staršího důstojníka finanční služby divize, ved. odd. rozpočtu a účetnictví VFÚ, poté vedoucí předmětové skupiny finančního zabezpečení armády katedry obchodně finanční na VVS Vyškov. Od r. 1998 pracuje jako odborný asistent finanční skupiny katedry logistiky VA v Brně. Zabývá se problematikou ekonomiky armády.

Pplk. doc. Ing. František Malík, CSc. nar. 1954, VVS PV Vyškov. V letech 1977-1983 zastával velitelské funkce (četa, rota) na VVS PV Vyškov. V letech 1983-1992 zastával pedagogické funkce (odborný asistent, zástupce náčelníka katedry) na katedře střelby z tankových zbraní VVS PV. V roce 1991 se stal kandidátem vojenských věd. V roce 1992 obhájil habilitační práci. V roce 1992-1999 zastával štábní funkce na velitelské 3 msd, 3.md, 7.mb. V současné době náčelník oddělení přípravy vojsk na velitelské 1.md.

Pplk. Ing. Stanislav Mrvka, nar. 1953. Vystudoval v roce 1974 Automobilní učiliště v Nitře a v roce 2000 Vysokou vojenskou školu PV v oboru ekonomika civilní ochrany

a územní obrany. V roce 2001 absolvoval BŠK ve studijním oboru řízení obrany státu - krizové řízení v VA Brno. V průběhu vojenské služby vykonával odborné funkce v oblasti technického a logistického zabezpečení (ZVT praporu až po ZV tankového pluku). Od roku 1992 do roku 2000 vykonával funkci NL-ZV záchranného pluku CO, později záchranné a výcvikové základny. Podílel se na praktickém řešení krizových situací a realizaci krizových plánů Hlavního úřadu civilní ochrany. V současné době zastává funkci náčelníka územní vojenské správy.

Ing. Josef Nastoupil, (plk. v. v.). Nar. 1924, absolvoval reálné gymnázium, vystudoval vševojskovou akademii a v letech 1945-1982 aktivně sloužil v armádě, nejdelší v protivzdušné obraně státu. V současné době je v důchodu a zabývá se překladatelskou činností (francouzština, němčina, angličtina) ve vojenském oboru. Mezi jiným přeložil publikaci nazvanou „Malá encyklopedie vojenské strategie“ (AVIS 2000). Publikuje ve Vojenských rozhledech a dalších časopisech.

JUDr. et Mgr. Libor Nedorost, Ph.D. Nar. 1969. V červnu 1993 promoval na Právnické fakultě Masarykovy univerzity v Brně. Po absolutoriu fakulty v roce 1993 pracoval jako asistent, později jako odborný asistent Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně. Samostatně vyvíjí publikační činnost zabývající se především problematikou veřejné správy na úseku bezpečnosti a obrany a dále otázkami rozhodování, tvorby správních aktů a nápravy vadných správních rozhodnutí v podmínkách veřejné správy. V současné době pracuje jako zástupce ředitele nestretního odboru Nejvyššího státního zastupitelství ČR, a současně jako odborný asistent na Pedagogické fakultě Masarykovy univerzity v Brně.

Kpt. Ing. Bohuslav Pernica, nar. 1973. Vystudoval Vysokou vojenskou školu pozemního vojska ve Vyškově, Fakulta ekonomiky obrany státu, obor finanční zabezpečení (1997). Jeden rok praxe u raketového pluku (náčelník finanční služby). V současné době je odborným asistentem katedry obchodně finanční FEOSL VVŠ PV Vyškov. Přednáší problematiku financování ozbrojených sil. Je členem České společnosti ekonomické. Pravidelně publikuje ve Vojenských rozhledech a na seminářích a konferencích. Nepravidelně působí jako externí komentátor Hospodářských novin pro problematiku ekonomiky ozbrojených sil a ekonomiky obrany státu.

PhDr. Antonín Rašek (genmjr. v zál.). Nar. 1935, pěchotní učitelé, sloužil šest let u letectva. Dálkově vystudoval FF UK, obor filozofie a historie (1955-61). Poté se stal vojenským novinářem a pracoval v oblasti společenských organizací v armádě. Po srpnu 1968 z armády propuštěn. Věnoval se jako výzkumný pracovník, lektor a poradce průmyslové sociologie řízení, a to v Institutu poradenství Československého komitétu pro vědecké řízení (1970-75) a ve Výzkumném ústavu strojírenské technologie a ekonomiky (1975-89). V letech byl 1990-92 civilním náměstkem ministra obrany pro sociální a humanitární věci a později ředitelem Institutu pro strategická studia (1993). 1994-95 bezpartijní předseda branné komise ČSSD. Získal řadu literárních cen. Byl nominován na Literární cenu 96 Knižního klubu románem *Buď na mě něžný*, v ročníku 98 získal

zvláštní ocenění poroty za román *Dobrovolník Wanke*. Vydal celkem osm románů a měl povídky ve čtyřech sbornících povídek.

Por. Ing. David Řehák, narozen 1978, absolvoval v letech 1996-2001 Vysokou vojenskou školu pozemního vojska ve Vyškově, obor ekonomika ochrany životního prostředí. Ve své práci se zaměřuje na problematiku vojenské ekologie. Na VVŠ PV studuje doktorský studijní obor modelování a simulace procesů ochrany vojsk a obyvatelstva ve studijním programu ochrana vojsk a obyvatelstva.

JUDr. Zdeněk Sovák. Nar. 1950, Právnická fakulta Univerzity Karlovy v Praze, od r. 1976 soudce Obvodního soudu pro Prahu 6, od r. 1980 jako soudce Nejvyššího soudu ČSSR. Po zániku ČSFR působil do 1. 7. 1995 u Vrchního soudu v Praze. V současné době pracuje jako předseda trestního senátu Nejvyššího soudu ČR. Externě přednáší na Právnické fakultě UK v Praze, na Pedagogické fakultě Masarykovy univerzity v Brně a na Právnické fakultě v Olomouci. Od roku 1995 je členem katedry trestního práva Právnické fakulty Západočeské University v Plzni. Zkušební komisař u justičních a advokátních zkoušek. Je rovněž členem legislativní rady české vlády a členem rekodifikační komise pro reformu trestněprávních norem. Mimo to je členem představenstva nevládního sdružení Bílý kruh bezpečí, zaměřeného na pomoc obětem trestné činnosti. Rovněž je členem sekce sociální patologie Masarykovy sociologické společnosti, Jednoty Českých právníků aj. Autor mnoha odborných článků a statí, zaměřených zejména na trestní právo.

Doc. PhDr. Vladimír Šefčík, CSc., nar. 1946, vysokoškolský pedagog a vědecký pracovník. Problematice vztahů ekonomiky a bezpečnosti státu se věnuje od roku 1975. V současnosti patří mezi zakladatele a propagátory ekonomiky obrany státu v podmínkách ČR. Ve své práci se zabývá především analýzou současných vztahů ekonomiky a obrany státu a problematikou ekonomických aspektů koaličního zabezpečení obrany. Je autorem a spoluautorem učebnic a monografií, řady vysokoškolských skript, článků a odborných statí. Od roku 1994 působí jako vedoucí skupiny ekonomiky obrany státu na VVŠ PV ve Vyškově. Je předsedou oborové rady „Ekonomika obrany státu“.

Ing. Jaroslav Tvrdík (pplk. v zál.). Nar. 1968, Vysoká vojenská škola Vyškov, obor ekonomika armády (1986-1990). Po ukončení školy pracoval jako náčelník finanční služby ve Školícím a výcvikovém středisku Ministerstva obrany Komorní Hrádek (1990-91), jako vedoucí starší důstojník na ekonomickém úseku sekce zahraničních vztahů MO ČR (1991-92). Působil v 1. praporu mírových sil OSN (UNPROFOR) v Jugoslávii jako náčelník finanční služby československého kontingentu (1992-93). V letech 1993-1995 pracoval na sekci zahraničních vztahů MO ČR, ekonomický úsek, kde prošel řadou funkcí - vedoucí starší důstojník, zástupce náčelníka oddělení, náčelník oddělení - zástupce náčelníka odboru, ředitel úřadu. V roce 1996 se stal ředitelem Hlavního úřadu vnitřní správy MO ČR a později v r. 1996-2000 ředitelem Vojenských lázeňských a rekreačních zařízení. Od 21. 12. 2000 - 4. 5. 2001 byl náměstkem ministra obrany pro ekonomiku a 4. 5. 2001 byl jmenován ministrem obrany ČR.

CONTENTS

	The Military Strategy of the Czech Republic	3
	The Concept of Development of the Professional Army of the Czech Republic and the Mobilisation of the Armed Forces of the Czech Republic	14
	Ing. Jaroslav Tvrdík Problems of Buying Supersonic Aircraft and its Connections with the Reform of the Armed Forces of the Czech Republic	56
	PhDr. Antonín Rašek Security Policy Development Preconditions after the Entering of the Czech Republic into the European Union	69
	Lt.Col. Ing. Stanislav Mrvka The Tasks of the ACR and Requirements of Regional Crisis Planning	81
	Doc. PhDr. Vladimír Šefčík, CSc. Economy Warfare - Old and New Phenomenon of International Security	89
	OPINIONS, CONTROVERSY	
	Ing. Svatopluk Kunc Expenditures in the ACR	98
	Capt. Ing. Bohuslav Pernica Why Fuzzy When It Is In Fact Quasi (-Wage)	107
	INFORMATION PAGES	
	Ing. Jiří Dušek, Lt.Col. Ing. Roman Horák, CSc. New Methods of Budgeting and Accounting in Defence Department in Great Britain	111
	Mgr. Zdeněk Kříž, Ph.D. What with the Army in New Security Surroundings? (Political Connections and Consequences of the Reform of the Bundeswehr)	120
	Mgr. Jiří Hodný Media and Public Relations after the Gulf War	127
	The Significance of Special Operations is Still Increasing	135
	MILITARY PROFESSIONAL	
	Col. Prof. Ing. Aleš Komár, CSc., Lt. Ing. David Rehak The Matrix of Influence of Military Training on Living Environment	142
	Doc. Ph.Dr. Ján Buzalka, CSc., Doc. Ing. Josef Dvořák, CSc. Decontamination Measurements and the Protection of Population	150
	Doc. Ing. Ivan Hamtil, CSc., Prof. Ing. Lubomír Popelínský, Dr.Sc. Actual State of AAD Variants of its Modernisation	159
	Lt.Col. Doc. František Malík, CSc. Sighting the Cannon of T-72 Tank for Actual Range	167
	PaedDr. Lubomír Přivětivý, CSc. Annual Checkout of Physical Efficiency in the ACR	171
	JUDr. Libor Nedorost, Ph.D., JUDr. Zdeněk Sovák Sentry Duty in Arbitrament Practice of Criminal Courts	178
	PERSONAL DATA	
	Brigadier Václav Vlček	185
	English Annotation	188
	Who is Who in This Issue	192

OBSAH

Vojenská strategie České republiky	3
Koncepce výstavby profesionální Armády České republiky a mobilizace ozbrojených sil České republiky	14

Ing. Jaroslav Tvrdík

Problematika nákupu nadzvukových letounů a její propojení s reformou ozbrojených sil Armády České republiky	56

PhDr. Antonín Rašek

Předpoklady tvorby bezpečnostní politiky po vstupu České republiky do Evropské unie	69

Pplk. Ing. Stanislav Mrvka

Úkoly AČR při zabezpečování požadavků krizového plánování na regionální úrovni	81

Doc. PhDr. Vladimír Šefčík, CSc.

Ekonomická válka - staronový fenomén mezinárodní bezpečnosti	89

NÁZORY, POLEMIKA

Ing. Svatopluk Kunc

Náklady v AČR	98

Kpt. Ing. Bohuslav Pernica

K čemu fužzi, když je to kvazi (odměňování)	107

INFORMACE

Ing. Jiří Dušek, pplk. Ing. Roman Horák, CSc.

Nový způsob rozpočtování a účetnictví v rezortu obrany Velké Británie	111

Mgr. Zdeněk Kříž, Ph.D.

Co s armádou v novém bezpečnostním prostředí? (Politické souvislosti a důsledky reformy Bundeswehru)	120

Mgr. Jiří Hodný

Média a vztahy s veřejností ve válce v Perském zálivu	127

Nast. Význam speciálních operací se soustavně zvyšuje (Operace Trvalá svoboda) .....

135

VOJENSKÝ PROFESIONÁL

Plk. prof. Ing. Aleš Komár, CSc., por. Ing. David Řehák

Matice vlivů vojenského výcviku na životní prostředí	142

Doc. PhDr. Ján Byzalka, CSc., doc. Ing. Josef Dvořák, CSc.

Dekontaminační opatření v ochraně obyvatelstva	150

Doc. Ing. Ivan Hamtil, CSc., prof. Ing. Lubomír Popelínský, DrSc.

Současný stav výzbroje PLV a možnosti její modernizace	159

Pplk. doc. Ing. František Malík, CSc.

Nastřelení tankového kanónu tanku T-72 na skutečnou dálku	167

Pplk. PaedDr. Lubomír Přivětivý, CSc.

Výroční přezkoušení tělesné výkonnosti v AČR	171

JUDr. Libor Nedorožst, Ph.D., JUDr. Zdeněk Sovák

Strážní služba v rozhodovací praxi trestních soudů	178

PERSONÁLIE

minijer Brigádní generál Václav Vlček

185

Anglické anotace .....

188

Představení autorů tohoto čísla .....

192

VOJENSKÉ ROZHLEDY

čtvrtletník

Vydavatel: MO ČR-GŠ, Agentura vojenských informací a služeb (AVIS),
Rooseveltova 23, 161 05 Praha 6-Dejvice

Tiskne Vojenský zeměpisný ústav Praha

IČO: 60162694

<http://www.army.cz/vti/vojroz/index.htm>
e-mail: voj.rozhledy@army.cz Předmět: Vojenské rozhledy
fax (20) 21 59 17

Vojenské rozhledy, číslo 3/2002

Ročník: XI. (XLIII.)
Den vydání: 2. 7. 2002

Expedice: AVIS, Vlastina 23, Praha 6, tel.: (20) 409 798

Rozšiřuje AVIS, oddělení marketingu, vydavatelské a nakladatelské činnosti,
nám. Svobody 471, Praha 6, pí Endlová, tel. (20) 215 563.

Redakce: Jaroslav Furmánek (redaktor), telefon: (20) 21 57 33.

Grafická úprava: Ing. Bořivoj Beránek

Redakční rada: Ing. Josef Janošec, CSc. (vedoucí), PhDr. Miloš Balabán, PhD.,
Ing. Jan Doksanský, plk. gšt. Ing. Jiří Halaška, plk. doc. Ing. Jiří Herynk, CSc.,
doc. Ing. Josef Kašpar, CSc. plk. prof. Ing. Aleš Komár, CSc., Mgr. Antonín Konrád,
doc. Ing. Petr Němec, CSc., plk. doc. Ing. Vítězslav Stodůlka, CSc., PaedDr. Jaroslav Ševčík,
mjr. Ing. Vlastimil Šlouf, Ing. Milan Štembera, CSc., Ing. Štefan Zigo,
plk. gšt. Ing. Vladimír Karaffa, CSc. (zahraničí).

Sídlo redakce: Rooseveltova 23, 161 05 Praha 6-Dejvice.

MK ČR E 6059

ISSN 1210-3292

Podávání novinových zásilek povoleno: Českou poštou, s. p. Odštěpný závod Praha,
č. j. nov 65 35/99 ze dne 19. 11. 1999.

poslal
časopis
+ pozvánku

doni

VOJENSKÉ ROZHLEDY